

שבוע פרשת תזריע-מצורע
כ"ז ניסן – ג' אייר ה'תשס"ז (15-21/04/07)

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה'י' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קו

זו המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר הודו לה' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:
א תללויה | הודו ליהוה בִּיטוב כי לעולם חסדו: ב מי ימלל גבורות יהוה ישמיע כל־תהלתו:
ג אשרי שמרי משפט עשה צדקה בכל־עת: ד זכרני יהוה ברצון עמך פקדני בישועתך:
ה לראות | בטובת בחיריך לשמח בשמחת גויך להתהלל עם־נחלתך: ו חטאנו עם־אבותינו
הענינו הרשענו: ז אבותינו במצרים | לא־השפילו נפלאותיך לא זכרו את־רב חסדיך וימרו על־ים
בִּים־סוף: ח ויושיעם למען שמו להודיע את־גבורתו: ט ויגער בִּים־סוף ויחרב ויוליכם בתהמות
במדבר: י ויושיעם מיד שונא וינאלם מיד אויב: יא ויכפו־מים צריהם אחד מהם לא נותר:
יב ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו: יג מהרו שכחו מעשיו לא־חכו לעצתו: יד ויתאו תאוה במדבר
וינסו־אל בישמון: טו ויתן להם שאלתם וישלח רזון בנפשם: טז ויקנאו למשה במחנה לאהרן
קדוש יהוה: יז תפתח־ארץ ותבלע דתן ואתם על־עדת אבירם: יח ותבער־אש בעדתם להכה
תלהט רשעים: יט יעשו־עגל בחרב וישתחוו למסכה: כ וימירו את־כבודם בתבנית שור אבל
עשב: כא שכחו אל מושיעם עשה גדלות במצרים: כב נפלאות בארץ חם נזראות על־ים־סוף:
כג ויאמר להשמידם לולי משה בחיורו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית: כד וימאסו
בארץ חמדה לא־האמינו לדברו: כה וירגנו באהליהם לא שמעו בקול יהוה: כו וישא ידו להם
להפיל אותם במדבר: כז ולתפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות: כח ויצמדו לבעל פעור ויאכלו
זבחי מתים: כט ויכעיסו במעלליהם ותפרץ־בם מגפה: ל ויעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה:
לא ותחשב לו לצדקה לדר ודר עד־עולם: לב ויקציפו על־מי מריבה וירע למשה בעבורם:
לג כיהמרו את־רוחו ויבטא בשפתיו: לד לא־השמידו את־העמים אשר אמר יהוה להם:
לה ויתערכו בגוים וילמדו מעשיהם: לו ויעבדו את־עצביהם ויהיו להם למוקש: לו ויזבחו
את־בניהם ואת־בנותיהם לשדים: לח וישפכו דם נקי דם־בניהם ובנותיהם אשר זבחו לעצבי כנען
ותחנף הארץ בדמים: לט ויטמאו במעשיהם ויזנו במעלליהם: מ ויחר־אף יהוה בעמו ויתעב
את־נחלתו: מא ויתנם ביד־גוים וימשלו בהם שנאיהם: מב וילחצום אויביהם ויפגעו תחת ידם:
מג פעמים רבות יצילם והמה ימרו בעצתם וימכו בעונם: מד וירא בצר להם בשמעו את־רנתם:
מה ויזכר להם בריתו וינחם כרב חסדיו: מז ויתן אותם לרחמים לפני כל־שוביהם: מז הושיענו |
יהוה אלהינו וקבצנו מן־הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: מח ברוך־יהוה | אלהי

ישראל מן־העולם | ועד העולם ואמר כל־העם אמן הללויה:

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה/ כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָיוּ לַיהוָה כִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גֵאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֵלָם מִיַּד־צָר:
 ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְּעַרֵב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשֵׁב
 לֹא מָצְאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַפֵּף: ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצָּר לָהֶם
 מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׁרָאֵל לָלֶכֶת אֶל־עֵיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ
 וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שִׁקְקָה וְנֶפֶשׁ רָעָבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֵשְׁבִי חֹשֶׁךְ
 וְצִלְמוֹת אֲסִירִי עָנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אֹמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּיֹן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמַל לָבָם
 פָּשְׁלוּ וְאֵין עֹז: יג וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצָּר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: יד וַיֹּצִיאֵם מִחֹשֶׁךְ
 וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנַּחֵם: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁבַר דִּלְתוֹת
 נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוֹז גִּדְּעַ: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם וּמַעֲוֹנֹתֵיהֶם יתַעֲנוּ: יח כָּל־אֲכָל תִּתְעַב
 נֶפֶשָׁם וַיִּגְּעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצָּר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: כ יִשְׁלַח
 דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְכְּחוּ
 זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בִּאֲנִיּוֹת עָשִׂי מְלֹאכָה בְּמִים רַבִּים: כד הִמָּה
 רֹאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצְלוֹהָ: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוֹמֶם גְּלוּי: כו יַעֲלוּ
 שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בָּרָעָה תִתְמוּגַג: כז יִחוּגּוּ וַיִּנּוּעוּ כְּשָׁפוֹר וְכָל־חֲכָמָתָם תִּתְבַּלַּע:
 כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצָּר לָהֶם וּמִמְּצוּקוֹתֵיהֶם וַיֹּצִיאֵם: כט יָקָם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיִּחַשּׁוּ גְלוֹיָהֶם:
 ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתַּקּוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מְחוֹז חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
 לב וַיְרוֹמְמוּהוּ בְּקֹהֶל עָם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יִהְלֹלוּהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם
 לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פָּרִי לְמִלְחָה מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
 לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֵׁב שָׁם רַעֲבִים וַיְכַוְּנוּ עֵיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כְּרָמִים וַיַּעֲשׂוּ
 פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבָהֶמְתֶּם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֲטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעֲצָר רָעָה
 וַיִּגּוֹן: מ שִׁפָּךְ בּוֹז עַל־גְּדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתוֹהוּ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגֹּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם פֶּצְאוֹן
 מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֱלֹה וַיִּתְּבוֹנְנוּ

חֲסִדֵי יְהוָה:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ו ק"ז
- ב) מאמר ד"ה גן נעול אחותי כלה וכו' ש"פ תזריע-מצורע, ג' אייר ה'תשמ"ז
- ג) משיחות ש"פ תזריע-מצורע, ג' אייר ה'תש"נ
- ד) לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת תזריע
- ה) שיעורי תניא לשבוע פרשת תזריע-מצורע
- ו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת תזריע-מצורע
- ז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם
- ח) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת תזריע-מצורע
- ט) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת תזריע-מצורע
- י) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת תזריע-מצורע
- יא) ביאורים לפרקי אבות פרק ב
- יב) מסכת סוטה
- יג) לקוטי תורה מבואר - ד"ה וספרתם לכם פרק ב
- יד) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן
- טו) מאמרי אדמו"ר האמצעי - קונטרסים
- טז) מאמרי אדמו"ר הצ"צ - דרך מצותיך - שרש מצות התפילה
- יז) ספר המאמרים - תרצ"ב
- יח) לקוטי דיבורים
- יט) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת תזריע-מצורע

בס"ד. ש"פ תזריע-מצורע, ג' אייר ה'תשמ"ז

גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום¹, ומביא אדמו"ר מהר"ש בעל יום ההולדת דב' אייר בהמאמר דפ' תזו"מ בהמשך מצה זו תר"ם² פירוש התרגום, דכמו שגן עדן הוא נעול וא"א ליכנס בו כי אם נפשות הצדיקים, כן ישראל אוגדין פתחיהם לבעלם זה הקב"ה. ומבאר בהמאמר³, דגן הוא תענוג, וענין גן נעול הוא שאין התענוג רק באלקות, ועמך לא חפצתי⁴. ולהעיר שבהמאמר שלפני זה⁵ מבאר דגן נעול הוא סור מרע⁶. דענין סור מרע הוא בעיקר בפועל ממש. והחידוש שבמאמר זה (ע"פ פירוש התרגום) הוא⁷, דגן נעול הוא שגם התענוג שלו הוא רק באלקות⁸.

והנה במצו"ד עה"פ מפרש, שישראל הם כגן הנעול שאין מי שיוכל לבוא בו כי אם בעל הגן. וצריך להבין, הרי זה שגן הוא תענוג הוא גם בגן כפשוטו, וא"כ, גם מהמשל דגן נעול כפשוטו מובן דענין אוגדין פתחיהן הוא שהתענוג שלו הוא רק באלקות, ומה מיתוסף בהבנת הענין דישראל אוגדים פתחיהם ע"י הפירוש שגן נעול קאי על גן עדן. ובפרט דגן נעול בפשטות (כפירוש המצו"ד) מתאים לכאורה יותר להנמשל. דכיון שגן נעול בהנמשל הוא התענוג של האדם (ישראל) שהוא נעול וסגור מלהתענג בתענוגי העולם⁹, הרי המשל המתאים לזה לכאורה הוא מגן סתם, ולמה מפרש התרגום שגן נעול קאי על גן עדן שהוא (מלכתחילה) התענוג באלקות.

(ב) ויובן זה ע"פ מ"ש בהמאמר, דגן נעול הוא כענין הקידושין. ומבאר זה ע"פ הידוע¹⁰ בענין קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך¹¹, דקדשנו במצותיך הוא מלשון קידושין, דענין הקידושין הוא הזמנה, שהאשה המתקדשת היא מזומנת ומיוחדת לבעלה ועי"ז היא נאסרת על כל העולם¹², ותן חלקנו בתורתך הו"ע הנישואין, המשכה בפנימיות, ועד שהאדם קולט את ההמשכה, ועד שנעשית חלקנו¹³ (דישראל). וזהו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך, דההמשכה שע"י המצוות היא בבחינת מקיף, ופעולתה בהאדם המקיים את המצוה היא (בעיקר¹⁴) שיהי' מובדל מהתאוות ומכל מדות הרעות, בדוגמת

פינחס עה, ד) "זנות נק' בחי' התלהבות ורשפי אש זרה כמו זונה הלהוטה אחרי זרים". דמזה מובן, שענין אוגדין פתחיהן הוא לא רק שאינו עושה בפועל אלא שגם אינו להוט אחרי תאוות.

(9) ובפרט שמהלשון אוגדין פתחיהן מוכח שצריך לפעולה, לאגוד את פתחו, שלא יתענג בתענוגי העולם.

(10) לקו"ת שמע"צ צא, א – הובא באוה"ת שבהערה 2. וראה גם לקו"ת במדבר טז, ג. בלק סח, ב. ועוד.

(11) תפלת שבת ויו"ט.

(12) קידושין ב, ב ובתוס' שם ד"ה דאסר לה אכו"ע כהקדש.

(13) ראה אוה"ת תצא ע' תתעא.

(14) ראה לקו"ת ברכה שם ובהמאמר שם (ריש ע' כ) שזהו המכוון דמצוות.

(*) יצא לאור בקונטרס ב' אייר – תשנ"ז, "לקראת ב' אייר, תפארת שבתפארת, יום הולדת כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע – הננו מוציאים לאור . . . ל' ניסן, אדר"ח אייר, שנת ה'תשנ"ז".

(1) שה"ש ד, יב.

(2) פי"ד (ע' יט). וראה גם ד"ה זה באוה"ת שה"ש כרך ב (ע' תלב. שם ע' תמג).

(3) פט"ו (ע' כא). וכ"ה באוה"ת שם (ע' תלב).

(4) תהלים עג, כה.

(5) דפ' שמיני פי"ג (ע' יח).

(6) ויש לומר, דבסור מרע נכלל גם תאוות היתר.

(7) להעיר, שגם במאמר זה (פט"ו – ריש ע' כב) דגן נעול הוא "שהי' פיה נעול מלדבר דברים בטלים". אבל ביאור זה אינו בהמשך לפירוש התרגום עה"פ גן נעול.

(8) להעיר מלקו"ת שלח מה, סע"א ואילך (ועד"ז בלקו"ת

קידושין, דזה שהאשה מתקדשת לבעלה הוא (בעיקר) זה שהיא נאסרת על כל העולם¹⁵. ועי"ז הוא נעשה כלי לקלוט אור התורה, ותורתך בתוך מעי¹⁶, נישואין.

ויש להוסיף, שהדמיון דמצוות ותורה לאירוסין ונישואין הוא בשני ענינים. באופן ההמשכה, שההמשכה דהמצוות בהאדם המקיים את המצוה היא בבחינת מקיף (אירוסין) וההמשכה דתורה בהאדם העוסק בתורה היא בפנימיות (נישואין) כנ"ל. וגם בההמשכה עצמה. דההמשכה דתורה היא המשכה נעלית ופנימית יותר מההמשכה דמצוות¹⁷ [ועד שההמשכה דמצוות היא בחינת אחוריים לגבי ההמשכה דתורה¹⁸], ולכן¹⁹, ההמשכה דתורה היא דוגמת המשכת הטיפה (נישואין) שהיא המשכה עצמית. ויש לומר, שגם ענין זה מרומז בותן חלקנו בתורתך. דבלשון חלקנו שני ענינים. שהתורה נעשית חלקנו דישראל (כנ"ל), ושהיא חלק מהקב"ה¹³, דכשאתה תופס בחלק מן העצם אתה תופס בכולו²⁰.

ג) ויש להוסיף, דזה שקדשנו במצותיך הוא הקדמה לותן חלקנו בתורתך, הוא מהטעמים על זה שקודם יציאת מצרים נאמרה פרשת החודש²¹, שיש בה כו"כ מצוות [שנוהגות לדורות ונמנות במנין המצוות], כי ביציאת מצרים הותחל הענין דמתן תורה²², ולכן לפני יציאת מצרים נצטוו בכמה מצוות, שזה הי' הקדמה להענין דמתן תורה שהתחיל ביציאת מצרים. ולאחרי זה נצטוו עשר מצוות במרה²³ שזה הי' הכנה למתן תורה בפועל. ובכללות יותר יש לומר, דזה שהתורה מתחלת בבראשית משום כח²⁴ מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים²⁵ הוא ע"ד ההקדמה דמעשה המצוות לתורה, כי רובם של המצוות תלויות בארץ (נחלת גוים).

ויש לומר, שזהו גם מהטעמים על זה שקודם חג השבועות זמן מתן תורתנו ישנם כו"כ מצוות מיוחדות, המצוות דחג הפסח ומצוות ספירת העומר. דכמו שבכל יום,

גם על הגאולה והחירות דהתחנות (ביטול הגזירה שלא יעלו למעלה).

ולהעיר משמו"ר ספ"ו, שמדבר בענין האירוסין שהיו (בכללות) במתן תורה – ומביא ע"ז את הפסוק החודש שנאמר לפני (וסמוך ל) יציאת מצרים.

ועפ"ז יומתק שיציאת ישראל ממצרים היתה בזכות שקבלו התורה (פרש"י עה"פ שמות ג, יב. משמו"ר פ"ג, ד) – אף שהסיבה (הזכות) צריכה להיות לפני המסובב (היציאה ממצרים) * – כי הענין דמתן תורה התחיל ביציאת מצרים.

(23) סנהדרין נו, ב.

(24) תהלים קיא, ו.

(25) פרש"י ר"פ בראשית.

(15) ראה גיטין פב, ב "קידושי דשמעון לא אהנו", דקידושין שאינם אוסרים על שום אדם אינם קידושין.

(16) תהלים מ, ט. וראה תניא פ"ה (ט, סע"ב ואילך).

(17) ראה גם לקו"ת בלק עד, א דבמעלת התורה על המצוות שני ענינים "שהיא המשכת בחי' עליונה יותר . . . וגם . . . (ש)ע"י התורה נמשך הגילוי בבחי' פנימיות".

(18) לקו"ת בלק סח, ב. שם עא, ב.

(19) כ"מ בלקו"ת בלק שם (סח, ב).

(20) המשך תרס"ו ע' תקכב. המשך תער"ב ח"א ע' תקנג.

וראה גם שם ע' תטו. ח"ב ע' א'פא. ועוד. וראה ספר השיחות

ה'תש"א ע' 32 הע' 19.

(21) בא יב, א ואילך.

(22) ראה לעיל ע' קמט, שבהגאולה דיציאת מצרים ניתן הכח

(* ומ"ש בשו"ע או"ח טו"ס תקנא "יקבלו עליהם להתענות כו' כשינצלו" הוא לפי שהקבלה בפועל להתענות ישנה מקודם.

כשהאדם נעשה ברי' חדשה²⁶, (עיקר) לימוד התורה הוא לאחר קיום כו"כ מצוות (ק"ש, תפילין, תפלה וכו')²⁷, עד"ז הוא בזמני השנה, שבחג הפסח בכל שנה ושנה הוא לידת ישראל²⁸, שלאחרי קיום המצוות המיוחדות דזמנים אלו (מצוות דחג הפסח ודימי ספירת העומר) הוא זמן מתן תורתנו.

(ד) וממשיך בהמאמר, דכמו שקידושי איש ואשה כפשוטם הוא ע"י שהאיש נותן לה דבר (פרוטה או שוה פרוטה) שבו היא יכולה לקנות חיי נפשה, עד"ז הוא בנוגע לזה שהקב"ה קדשנו במצותיו, שע"י קיום המצוות נמשך חיות להאדם שמקיים המצוות, כמ"ש²⁹ אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. והגם שהמצוות הם רצון העליון, דרצון הוא בחינת סובב שמצד עצמו הוא קדוש ומובדל מהעולמות, מ"מ, נמשך מאור זה חיות להאדם שמקיים המצוות, חיות פנימיות³⁰. וכמובן גם מזה שהאור שנמשך ע"י המצוות פועל (לא רק במחשבה דיבור ומעשה שלו, אלא) גם בהמדות ועד בהרצון ותענוג שבו, וכמובא לעיל (סעיף א"ב) מהמאמר, שע"י המצוות נעשה מובדל מהתאוות ומכל מדות הרעות, ושענין אוגדין פתחיהן (שנעשה ע"י המצוות) הוא שאין לו תענוג אלא באלקות. אלא שכל זה הוא רק בחיצוניות הלב ולא נקלט עדיין בתוך תוך עומק לבבו. ולכן נק' ארוסה³¹.

ועפ"ז יש לבאר פירוש התרגום שגן נעול קאי על גן עדן שא"א ליכנס בו כ"א נפשות הצדיקים, כי הענין דאוגדין פתחיהן באופן הנ"ל שגם התענוג שלו הוא רק באלקות, הוא ע"י המשכת האור מלמעלה (ע"י קיום המצוות), ולכן המשל על זה הוא מגן עדן, תענוג אלקי (שמלמעלה)³². ויש לומר, דזה שמביא בהמאמר (בתחלתו) פירוש התרגום, הוא, כי פירוש זה הוא היסוד להביאור שבהמאמר שאוגדין פתחיהן הו"ע קדשנו במצותיך.

(ה) ובעומק יותר יש לומר בהקדים הביאור בזה שמאריך בהמאמר בענין ותן חלקנו בתורתך (שהו"ע הנישואין), דלכאורה, הרי במאמר זה הוא מבאר שגן נעול הוא ענין קדשנו במצותיך, ומה נוגע כאן לבאר הענין דותן חלקנו בתורתך. ובפשטות יש לומר, דזה שמבאר כאן הענין דותן חלקנו בתורתך נוגע לגל נעול שבהמשך הכתוב. דאיתא במדרש³³ גן נעול אלו הבתולות גל נעול אלו הבעולות, ומבאר הצ"צ³⁴ דגן נעול הוא בחינת

(26) ראה שו"ע אדה"ז מהדו"ב או"ח ס"ד סי' ג"ד.

(27) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס קנה "מצוה מן המובחר לקבוע אותה מיד אחר התפלה". וראה לקו"ת ברכה צו, ב. וראה לעיל ח"ב ע' קכח.

(31) ראה לקו"ת מטות פה, ג, דכשנקלט האור "בתוך תוך עומק לבבו", אז דוקא נק' נשואה.

(28) יחזקאל קאפיטל טז.

(29) אחרי יח, ה. ובלקו"ת שה"ש ב, א נועד"ז בדרך חיים פע"ה (פב, א ואילך) [[וחי בהם – שמקבל מהם חיות]].

(30) ראה גם לעיל ע' נח. ולהעיר מתניא פמ"ו – ראה לעיל שם הערה 50.

(32) והלשון אוגדין פתחיהן (ראה לעיל הערה 9) – אף שהתענוג שלו הוא רק באלקות – יש לומר, כי גם בחינה זו נק' אתכפיא (ראה לקו"ת שם פד, ג). ולהעיר מספהמ"צ להצ"צ צו, א"ב, דגם כשיש לו אהבת ה' אלא שהאהבה היא רק בחיצוניות הלב, נכלל זה ב"כובש את יצרו".

(33) שהש"ר עה"פ.

(34) אוה"ת שה"ש כרך ב' ע' תמג.

ארוסה וגל נעול הוא בחינת נשואה. [ויש לקשר זה עם פירוש הצ"צ³⁵ דגל נעול הו"ע גל³⁶ עיני ואביטה נפלאות מתורתך, כי עיקר ענין הנישואין יהיו לעתיד לבוא³⁷, לפי שאז יהי³⁸ הגילוי דפנימיות התורה³⁹]. אבל, כיון שבמאמר זה (דהמשך מצה זו) מדבר רק בענין גן נעול (והביאור דגל נעול מתחיל בהמאמר שלאחריו⁴⁰), מסתבר לומר, דזה שמבואר במאמר זה הענין דותן חלקנו בתורתך הוא כי עי"ז מיתוסף ביאור בהבנת הענין דגן נעול. דזה שע"י העבודה דגן נעול (קדשנו במצותיך) באים לותן חלקנו בתורתך, קליטה בפנימיות, הוא, לפי שהמשכה דהמצוות שעל ידה נעשה הקידושין היא באופן דוחי בהם בחיות פנימי (כנ"ל סעיף ד). אלא שגילוי ענין זה הוא בהנישואין דותן חלקנו בתורתך.

(ו) וזהו גן נעול גו' גל נעול גו', דגן נעול היא העבודה דקיום המצוות וגל נעול הוא עסק התורה ובפרט פנימיות התורה, ושתי העבודות צריכות להיות באופן דמלכתחילה אריבער כהוראת בעל יום ההולדת⁴¹. ועד"ז הוא בההילוך דילכו מחיל אל חיל⁴², מהדרגא דאירוסין (גן נעול) להדרגא דנישואין (גל נעול), שההילוך והעלי' צ"ל באופן דלכתחילה אריבער. ובאתערותא דלתתא אתערותא דלעילא, שגם ההמשכה והגילוי מלמעלה שע"י עבודות אלו תהי' לכתחילה אריבער, גם בערך הלכתחילה אריבער דעבודת האדם. דנוסף לזה שכשהעבודה היא באופן דיגעתי, אזי ומצאתי⁴³, דמציאה היא שלא לפי ערך היגיעה, שהרי מציאה באה בהיסח הדעת⁴⁴, המציאה גופא היא באופן דלכתחילה אריבער.

ויהי רצון, שע"י הדיבור בענינים אלה, ובפרט ע"י העבודה בזה, נזכה בקרוב ממש לגאולה העתידה, שאז יהי' השלימות דקדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך, שלמות המצוות – ושם נעשה לפניך כמצות רצונך⁴⁵, ושלימות התורה – תורה חדשה מאתי תצא⁴⁶, וכל זה יהי' באופן דלא עכבן אפילו כהרף עין⁴⁷, וזה גופא באופן דלכתחילה אריבער, שלא עכבן אפילו כהרף עין ממש ממש.

(44) סנהדרין צז, א.

(45) נוסח תפלת מוסף דשבת ויו"ט. וראה תו"א ויחי מו, ד ואילך. תו"ח שם (צה, א. צו, ג"ד). אוה"ת ויחי כרך ו תתשכח, ב ואילך. שם כרך ז תתסח, סע"ב ואילך. המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך. מצה זו תר"ם פס"ג. ובכ"מ.

(46) ישע"י נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(47) כמו שהי' ביציאת מצרים (מכילתא ופרש"י עה"פ בא יב, מא). והרי כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז, טו).

(35) אוה"ת שם ע' תנו.

(36) תהלים קיט, יח.

(37) שמו"ר ספט"ו.

(38) פרש"י עה"פ שה"ש א, ב.

(39) לקו"ת שה"ש מח, א.

(40) פי"ז.

(41) אגרות-קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"א ע' תריז. לקו"ש

ח"א ע' 124. ועוד.

(42) תהלים פד, ח.

(43) מגילה ו, ב.

בס"ד. משיחות ש"פ תזריע-מצורע, ג' אייר ה'תש"נ.

(ב) כיון שההנהגה ד"אריבער" היא "לכתחילה", ה"ז "התחלה" (לכתחילה) גם בנוגע להנהגה ד"אריבער", כלומר, גם כשמתחיל באופן ד"אריבער", צריך לידע שזוהי התחלה בלבד ולאח"ז צריך לילך ולהוסיף ("ילכו מחיל אל חיל"¹¹) בהתנועה ד"אריבער" לגבי ה"אריבער" שלפנ"ז, וכדלקמן.

ב. ויש לבאר זה בהקדים הקשר והשייכות שבין דרכו המיוחדת של אדמו"ר מהר"ש ("לכתחילה אריבער") ליום הולדתו בהתחלת חודש אייר¹². ענינו המיוחד של חודש אייר - שכל הימים שבו, כאו"א מהם קשור עם מצוה אחת מיוחדת, מצות ספירת העומר (משא"כ בחודש ניסן שלפניו וחודש סיון שלאחריו, שהמצוה דספירת העומר היא רק בחלק מהימים דחדשים אלה)¹³.

ותוכן הענין דספירת העומר בעבודת האדם: ידוע¹⁴ שקרבן העומר, שבא משעורים, מאכל בהמה, רומז על "הקרבן" נפש הבהמית, ובמשך מ"ט הימים דספה"ע מבררים כל פרטי המדות דנה"ב, ז' מדות כפי שכ"א כלולה מז' מדות, שבכל יום נעשה בירור מדה פרטית: חסד שבחסד, גבורה שבחסד וכו'¹⁵, היינו, שהעבודה היא בסדר והדרגה, צעד אחר צעד כו', עד שמגיעים לשלימות העבודה ד"וספרתם לכם גו' שבע שבתות תמימות תהיינה"¹⁶, שהבירור והזיכוך ("וספרתם" מלשון בהירות¹⁷) הוא באופן של תמימות ושלימות¹⁸.

(10) וכמפורש בהתחלת הפתגם: "די וועלט זאגט אז ווען מ'קען ניט ארונטער גייט מען אריבער", היינו, שיש הנהגה באופן שהולכים "ארונטער", ומובן, שגם הנהגה זו היא ע"פ התורה, דא"כ, מאי קמ"ל בהמשך, אלא, שהנהגה זו היא ע"פ ההגבלה שמצד טבע העולם (כפי שנברא ע"י הקב"ה) - "די וועלט זאגט כו'" (והיחידוש הוא שצ"ל הנהגה שלמעלה מטבע העולם - "לכתחילה אריבער").

(11) תהלים פד, ח.

(12) ובפרטיות - ב' אייר, היום הראשון שבו מתחילה העבודה דהימים הפרטיים ובפ"ע דחודש אייר, לאחר "ראש חודש" שכולל גם כל ימי החודש.

(13) ראה אוה"ת בהעלותך ע' שסז. לקו"ש ח"א ס"ע 263 ואילך. ועוד.

(14) ראה לקו"ת אמור לה, ב ואילך. במדבר יו"ד, א ואילך. ובכ"מ. (15) ובפרט להדעות שהסדר הוא מלמטה למעלה - ממלכות שבמלכות עד חסד שבחסד (ראה סידור האריז"ל במקומו. ועוד), שבזה מודגש עוד יותר שהעבודה היא בסדר והדרגה.

(16) אמור כג, טו.

(17) לקו"ת אמור שם.

(18) להעיר מהשייכות לשיעור הרמב"ם דב' אייר - "מצות עשה להיות כל הקרבנות תמימין ומובחרין" (ריש ה'ל' איסורי המזבח), שרומז על ה"תמימות" בכל עניני העבודה שכללותם הו"ע הקרבנות, קירוב להקב"ה.

א. מהענינים המיוחדים דיום הש"ק זה - שערב שבת (שמכין עניני השבת, כמארז"ל¹ "מי שטרח בערב שבת יאכל² בשבת") הוא ב' אייר, יום ההולדת³ של אדמו"ר מהר"ש⁴, אשר, בשנה זו מתחילה שנת הקנ"ז ("זקן"⁵) להולדתו (ב' אייר תקצ"ד -- ב' אייר תש"נ).

ולכן, ה"ז זמן מסוגל להוסיף מכאן ולהבא בלימוד תורתו וקיום הוראותיו אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו⁶, ומתחיל מהוראה העיקרית, בפתגמו המפורסם שכללות ההנהגה⁷ צריכה להיות באופן ד"לכתחילה אריבער"⁸, שזו היתה דרכו המיוחדת של אדמו"ר מהר"ש - "א בעל-שם/סקע הנהגה"⁹, ועד שנקרא על שם הנהגה זו - בעל הנהגה ד"לכתחילה אריבער".

ובהקדים דיוק הלשון "לכתחילה אריבער" - ובשתיים:

(א) ההתחלה ("לכתחילה") צ"ל באופן ד"אריבער", כלומר, אף שיש ב' דרכים בהנהגת האדם ע"פ התורה, הנהגה בסדר והדרגה, והנהגה של דילוג ("אריבער") למעלה מסדר והדרגה, ויש מקום להתחיל בהנהגה שע"פ סדר והדרגה ואח"כ לבוא לאופן ודרך ההנהגה ד"אריבער"¹⁰, מ"מ, ישנה ההוראה ונתינת-כח של נשיא בישראל (בעל יום ההולדת דב' אייר) שיש להתחיל מיד באופן ד"אריבער".

(1) ע"ז ג, סע"א.

(2) להעיר, ש"אכילה" ("יאכל") כוללת כל צרכי האדם, וצרכיו הגשמיים והרוחניים גם יחד, כמודגש באכילה כפשוטה שבה תלוי חיות האדם, שע"ז נעשה קישור וחבור הנשמה בגוף. ומזה מובן ש"יאכל בשבת" (ע"י הטירחא דערב שבת) קאי על כל עניני השבת, ובפרט הענינים העיקריים שבו, כמו, "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל", "להקהיל קהילות בכל שבת ושבת". (יל"ש ר"פ ויקהל), כבהתועדות זו שמתאספים כו"כ מישראל, אנשים נשים וטף - שקשורה במיוחד עם העבודה ד"טרח בערב שבת".

(3) להעיר שביום ההולדת "מזלו גובר" (ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקרבן העדה. וראה בארוכה סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 331 ואילך. ח"ב ע' 398 ואילך).

(4) "היום יום" ב' אייר. ובכ"מ.

(5) בביאור המעלה המיוחדת ד"זקן" - ראה ספר הליקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך זקן (ע' רמא ואילך). וש"נ.

(6) לשון אדה"ז באגה"ק סז"ך.

(7) לא רק הוראה בענין פרטי, אלא הוראה כללית הקשורה ושייכת לכל עניני העבודה במחשבה דיבור ומעשה, שבכל הענינים צ"ל באופן ד"לכתחילה אריבער".

(8) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תריו. לקו"ש ח"א ע' 124. ועוד.

(9) סה"ש תש"ב ע' 87. לקו"ש ח"י"ד ע' 401. ועוד.

הולך ונמשך בכל ימי הספירה²⁷, ויתירה מזה, מיום ליום הולך וניתוסף עוד יותר, כמודגש גם בכך שלא סופרים המספר הסידורי (יום שני, יום שלישי וכו'), אלא המספר הכולל ("היום שני ימים", "שלשה ימים וכו'), היינו, שבכל יום ויום מימי הספירה ישנם בשלימות כל ההישגים דהימים שלפנ"ז, ועליהם מוסיפים עוד יותר, ועד שבאים להשלימות ד"יום החמישי", שהוא באיך-עודך (דילוג וקפיצה) לגבי מ"ט ימי הספירה (כמבואר בלקו"ת²⁸).

ונקודת הביאור - שהדילוג והקפיצה דחג הפסח אינו ענין חד-פעמי (שבפסח נמצא יהודי במצב של דילוג וקפיצה, ואח"כ חוזר למצב של מדידה והגבלה), אלא הולך ונמשך בתמידות²⁹, היינו, שנמצא תמיד בתנועה של דילוג וקפיצה, ובעילוי אחר עילוי, ומתוך תנועה זו ממלא תפקידו ושליחותו בעבודתו לקונו בכל הפרטים ופרטי פרטים, ובנדוד, שגם העבודה המסודרת דספה"ע בבירור פרטי המדות חדורה ונעשית מתוך דילוג וקפיצה.

וענין זה (שהעבודה דכל ימי הספירה היא באופן של דילוג וקפיצה) מודגש גם בנוסח ה"רבונו של עולם" שאומרים לאחר ספירת העומר - "ואטהר ואתקדש בקדושה של מעלה (וממשיכים לפרט בפרטיות יותר). . . ולתקן את נפשותינו ורוחותינו ונשמותינו (כל פרטי הדרגות דנפש רוח ונשמה) כו' ולטהרנו ולקדשנו³⁰ כקדושתך העליונה (לא רק "בקדושה של מעלה" סתם, אלא "בקדושתך", ובזה גופא "בקדושתך העליונה") אמן סלה" (באופן של קיום³¹ ונצחיות³²) - שאין דילוג וקפיצה יותר מזה

ועפ"ז דרוש ביאור בנוגע ליום הולדתו של אדמו"ר מהר"ש ב' אייר: מהי ההסברה שהולדתו של אדמו"ר מהר"ש, בעל ההוראה ד"לכתחילה אריבער", היא בהתחלת חודש אייר (ב' אייר) - בזמן שבו מודגשת העבודה דספה"ע, שהיא באופן של סדר והדרגה דוקא, ולא באופן של "אריבער"?

ג. ויש לומר הביאור בזה:

בהציווי דספירת העומר כתיב¹⁶ "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה" ("והניף את העומר גו' ממחרת השבת"¹⁹) שבע שבתות גו' - שהכתוב אינו מפרש היום בחודש, בששה עשר יום לחודש הראשון, כי אם, "ממחרת השבת", "ממחרת יום טוב הראשון של פסח"²⁰, שבזה מודגש שכללות הענין דספירת העומר²¹ הוא בהמשך ("למחרת") לחג הפסח.

וענינו בעבודת האדם - שהעבודה דספה"ע היא בהמשך לעבודה דחג הפסח:

ענינו של חג הפסח הוא - כשמו - "על שם הדילוג והפסחה . . . עשו כל עבודותיו . . . דרך דילוג וקפיצה"²² ("אריבער"), ומתחיל מהדילוג ש"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"²³, "לא על ידי מלאך כו' אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו"²⁴, כמבואר בדרושי כ"ק אדנ"ע²⁵ (ממלא מקומו של בעל יום ההולדת) ש"בכבודו ובעצמו" קאי על מלכות דא"ס ועצמות דא"ס שלפני הצמצום.

ובהמשך לזה באה העבודה דספירת העומר - שהספירה היא לאחר ובהמשך להדילוג והקפיצה דפסח ("ממחרת השבת"²⁶), היינו, שהדילוג וקפיצה דפסח

(19) שם, יא.

(20) פרש"י עה"פ.

(21) ועד לסימונו וחותמו - "עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום והקרבתם מנחה חדשה לה'" (שם, טז) - "שהכתוב לא תלה חג הזה (חג השבועות). . . בכמה ימים לחודש רק בחמישים לעומר" (שו"ע אדה"ז או"ח רסתצ"ד), היינו, חמישים יום ממחרת יו"ט הראשון של פסח.

(22) פרש"י בא יב, יא.

(23) הגש"פ פיסקא "מצה זו".

(24) שם פיסקא "ויוציאנו".

(25) ראה סה"מ אעת"ר ע' עה. המשך תער"ב ח"ב ע' תתקכד.

סה"מ תער"ב-ע"ו ע' סז.

(26) כולל גם כפי שפסח נקרא בשם שבת, "ממחרת השבת" - בחי' שלמעלה גם משבת (ראה שער האמונה פט"ז. אוה"ת אמור ע' תתסח"ט. ועוד). ועד כדי כך חשובה הדגשה זו (שהספירה היא "ממחרת השבת") - שלא מתחשבים בכך שלשון זה יכול להתפרש באופן בלתי-רצוי, כפירוש הצדוקים (ראה אוה"ת שם).

(27) נוסף לכך שגם בלאה"כ התחזקת הספירה (ממחרת יו"ט הראשון של פסח) היא עדיין בחג הפסח - יום שני דפסח, אשר, כיון

שנקרא בשם "פסח", הרי ענינו הוא דילוג וקפיצה, ועד לדילוג וקפיצה גם בערך לדילוג וקפיצה שביום ראשון של פסח, דאל"כ, אי אפשר לקרותו יום שני דפסח, ועד"ז בימי הפסח שלאח"ז, עד לאחרון של פסח (בחוץ לארץ), במשך כל השבוע הראשון דהספירה (ראה בארוכה שיחת אחרון של פסח שנה זו).

(28) במדבר שם.

(29) כידוע שהפעולה דחג הפסח על כל השנה היא לא רק באופן שהארתו נמשכת על כל השנה (כבכל המועדים), אלא באופן שהארתו נמשכת על כל השנה (כבכל המועדים), אלא באופן שחג הפסח עצמו נמשך על כל השנה (ראה לקו"ש ח"ה ע' 173 ואילך).

(30) ויש לומר, ש"לטהרנו ולקדשנו" (בהמשך ולאחרי התיקון דנפש רוח ונשמה) קשור עם הגילוי דחי' ויחידה - ע"ד המבואר בהחילוק שבין טהרה לקדושה שטהרה היא בבחי' הכלי וקדושה היא בבחי' האור (ראה לקו"ת דרושי יוהכ"פ ע' ג ואילך. ספר הליקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך טהור (ע' אי"ב ואילך)).

(31) "קיום הדבר ואמיתותו" (חדא"ג מהרש"א לסנהדרין קי, סע"ב).

(32) "כל מקום שנאמר נצח סלה ועד אין לו הפסק עולמית" (עירובין נד, א).

וקפיצה ("אריבער"), ונמשכת ופועלת גם בעבודה שע"פ סדר והדרגה בספירת העומר.

וענין זה מרומז בהולדתו של בעל ההוראה ד"לכתחילה אריבער" בהתחלת חודש אייר, החודש דספה"ע - ללמדנו שהנהגה ד"אריבער" חודרת גם בעניני העבודה שבסדר והדרגה, כבספירת העומר, ובספה"ע עצמה - בימי החול ג"כ, לאחר סיום חג הפסח וכל חודש ניסן, ולאחרי ר"ח אייר (ב' אייר), כיון שהתחלה ("לכתחילה") היא באופן ד"אריבער".

וזאת ועוד:

כיון שהתנועה ד"אריבער" אינה ענין חד-פעמי, אלא ענין תמידי, שחודר בכל עניני העבודה, מובן, שמזמן לזמן הולך וניתוסף בהתנועה ד"אריבער"⁴⁰, היינו, שהתנועה ד"אריבער" עצמה היא באופן של התחלה ("לכתחילה אריבער"), ומזמן לזמן הולך וניתוסף בה"אריבער" בעילוי אחר עילוי, דילוג וקפיצה לגבי דילוג וקפיצה שלפנ"ז.

וגם ענין זה מרומז בהולדתו של בעל ההוראה ד"לכתחילה אריבער" בהתחלת חודש אייר, החודש דספה"ע - ללמדנו שגם לאחר שישנו כבר העילוי ד"אריבער" עד עתה, לאחר חג הפסח והתחלת ספה"ע, עד שכבר עברו שני שבועות ("כפלים לתושי")⁴¹, ונמצאים כבר בשבוע השלישי וביום השלישי⁴², צריך להוסיף עוד יותר בהנהגה ד"אריבער", "אריבער" לגבי "אריבער"⁴³.

ויש לומר, שענין זה קשור עם הספירה הפרטית דב' אייר, תפארת שבתפארת⁴⁴ - כי, מדת התפארת היא מדתו של יעקב הנקרא בריח התיכון המבריש מן הקצה אל הקצה (מרום המעלות ומדרגות עד סוף כל דרגין)⁴⁵, ועל ידה נעשית העבודה באופן ד"לכתחילה אריבער", ובשתי הקצוות - שהתחלת העבודה

שהאדם התחתון מטהר ומתקדש בקדושתו של הקב"ה.

ועבודה זו נעשית ג"כ הכנה לחג השבועות - שע"י הדילוג והקפיצה דכל מציאותו (בכל פרטי ז' המדות כפי שכ"א כלולה מז' מדות) להטהר ולהתקדש בקדושתו של הקב"ה, נעשה מוכן וראוי לקבלת התורה מחדש, שנעשה היחוד דכנס"י עם הקב"ה³³ בעילוי שבאיירערוך.

ועוד ועיקר - שהעבודה דספה"ע נעשית הכנה להחידוש דמתן תורה לעתיד לבוא, "תורה חדשה מאתי תצא"³⁴, "מאתי" דייקא, ע"ד משנ"נ³⁵ "כי כולם ידעו אותי", שמתגלה שלימות היחוד דישראל וקב"ה כולא חד ממש³⁶ - כי, הדילוג וקפיצה דספה"ע כולל גם דילוג וקפיצה מהגלות אל הגאולה, כמודגש בהתפלה שאומרים תיכף ובסמיכות להברכה³⁷ והספירה: "הרחמן הוא יחזיר לנו עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו אמן סלה"³⁸.

ד. עפ"ז יש לבאר גם הקשר והשייכות דהולדתו של אדמו"ר מהר"ש, בעל ההוראה ד"לכתחילה אריבער", להתחלת חודש אייר (ב' אייר), החודש דספה"ע:

עצם העבודה שאצל בני"ש גם אופן הנהגה ד"אריבער" (בזמנים ומצבים מיוחדים) - אין בה משום חידוש (כ"כ); עיקר החידוש הוא בהוראה ד"לכתחילה אריבער" - שהנהגה ד"אריבער" היא לא רק בזמנים ומצבים מיוחדים (לאחרי הקדמת העבודה שבסדר והדרגה), אלא שההתחלה היא בהנהגה ד"אריבער", ועי"ז נעשה גם ההמשך שלאח"ז באופן ד"אריבער", שכל עניני העבודה (גם הענינים שבסדר והדרגה) נעשים באופן ד"אריבער" - כמודגש בחג הפסח וספירת העומר, שהתחלת העבודה דבנ"י (החל מלידת עם ישראל בחג הפסח³⁹) היא באופן של דילוג

(33) ראה זח"ג צז, סע"א ואילך.

(34) ישע"י נא, ד. ויק"ד פ"ג, ג.

(35) ירמ' לא, לג.

(36) ראה זח"ג עג, א.

(37) ויש לומר, שהברכה קאי גם על התפלה "הרחמן הוא יחזיר לנו עבודת בית המקדש כו", ומוזה מובן שבודאי מתקיימת תפלה זו "בלי שום ספק וס"ס בעולם" (ש"הרי ספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה") - ע"ד המבואר באגה"ת (פ"א) בשייכות לברכת "גואל ישראל".

(38) ביהמ"ק נצחי (באופן ד"סלה", שאין לו הפסק) - "בניגא דקב"ה" (זהר ח"א כח, א. ח"ג רכא, א), בגאולה הנצחית שאין אחרי גלות.

(39) ראה יחזקאל טז, ד ובמפרשים שם.

(40) שהרי בכל עניני קדושה ישנו הציווי "מעלין בקודש" (ברכות

כח, א. ושי"ג), ועאכ"כ בענין של קדושה שהוא מלכתחילה באופן ד"אריבער".

(41) ל' הכ' - איוב יא, ו.

(42) להעיר מהשייכות למתן תורה - "אוריין תליתאי לעם תליתאי

כו" בירחא תליתאי ביום תליתאי" (שבת פח, א).
(43) להעיר מהידוע שכמה מה"משכים" המפורסמים (לדוגמא: והחרים - תרל"א. וככה - תרל"ז. מצה זו - תר"ם) בתורתו של אדמו"ר מהר"ש התחלתם בחג הפסח - שבזה מרומז ב' ענינים הנ"ל: (א) ההתחלה היא באופן ד"אריבער", (ב) לאחר ההתחלה באופן ד"אריבער" ישנו "המשך", שהולך וניתוסף בהענין ד"אריבער" ("המשך" דחג הפסח) בעילוי אחר עילוי.

(44) ראה "היום יום" שבעה 4.

(45) ראה תניא פ"ג. אגה"ק ס"ו. ובכ"מ.

בדרגת "אנוש", ולא רק למי שהגיע להשלמות ד"אדם?

ג) גם צריך להבין השייכות דתוכן המאמר לבעל המאמר (שדרך עבודתו כו' מתבטאת בתוכן מאמר⁵¹) - "רבי אומר", כולל גם הדיוק שנקרא כאן בשם "רבי" סתם, אף ששמו "רבי יהודה הנשיא"⁵², אשר, דיוק זה מודגש ביותר ע"פ ההשוואה עם המשנה תיכף לאחר⁵³, "רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר", ואילו במשנה הראשונה נקרא בשם "רבי" סתם, מבלי להזכיר העילוי המיוחד בשם שניתן לו בעת הברית-מילה⁵⁴ - ובמיוחד "יהודה", שנקרא כולו על שמו של הקב"ה⁵⁵, וגם לא התואר והמעלה ד"הנשיא".

ו. ויש לומר נקודת הביאור בזה (בקיצור עכ"פ): מתוכן השאלה "איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם", שמשמעותה שיש כמה דרכים, וכולן דרכים ישרות, ומהן צריך האדם לברור לעצמו דרך ישרה - מובן, שלא מדובר כאן אודות קיום התומ"צ (שבזה אין מקום לשאלה הנ"ל), דמאי קמ"ל, אלא, שלאחרי שלימות העבודה בקיום התומ"צ, על כאו"א להוסיף ולהתעלות בהקירוב להקב"ה עד אין-סוף, ולכן שואל: "איזו היא דרך ישרה שיבור לו" - כיון שההוספה והעלי' בהקירוב להקב"ה יכולה להיות בכמה דרכים ישרות, עד אין-סוף, כמו שהקב"ה הוא אין-סוף, ומביניהן צריך לברור לעצמו "דרך ישרה" שילך בה.

ומדייק ("איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם" - כיון ששאלה זו שייכת רק למי שהגיע להשלמות ד"אדם"⁵⁶ ובזה גופא - "האדם", אדם המיוחד⁵⁷, ע"ש אדמה⁵⁸ לעליון⁵⁹ ויש לומר, שכולל גם דמיון למעליותא - "אדמה (לעליון)" בלבד, להיותו נעלה יותר מבחי' אדם העליון" (ע"ד מארו"ל⁶⁰ "נצחוני בני נצחוני"),

הכתוב "אדם כי יהי גוי" - ש"אדם הוא במדרגה גדולה לפי שהוא שלימו דכולא".

ואף שאיתא בתוס' (יבמות סא, א) ש"יש חילוק בין אדם להאדם, דעכו"ם בכלל האדם ניהו" - הרי בנדר"ד, שבהמשך המאמר "איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם", נאמר "כל שהיא תפארת לעושי ותפארת לו מן האדם", ו"האדם" הב' ("תפארת לו מן האדם") הוא למטה במדרגה מ"האדם" הא' ("שיבור לו האדם"), יש לומר, שהם ב' קצוות: "האדם" הב' ("תפארת לו מן האדם") - מדגיש שהכוונה גם לאוה"ע, ו"האדם" הא' ("שיבור לו האדם") - "האדם" בה"א הידיעה, האדם המיוחד (ע"ד "יום הששי", "הששי המיוחד" (פרש"י שבת פח, א)).

57) ולא רק דמיון בלבד, אלא כלשון הכתוב (תהלים פב, ו) "אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם".

58) עש"מ מאמר אכ"ח ח"ב סל"ג. ועוד. של"ה ג, רע"א. ובכ"מ. 59) ב"מ נט, ב.

("לכתחילה") היא באופן ד"אריבער", וגם שה"אריבער" הוא התחלה בלבד ("לכתחילה"), כיון שהולך וניתוסף בתנועה ד"אריבער" בעילוי אחר עילוי עד אין-סוף, היינו, שהתנועה ד"אריבער" היא מרום המעלות ומדרגות עד סוף כל דרגין.

* * *

ה. ויש לקשר זה עם התחלת פרק שני דאבות שאומרים ולומדים ביום הש"ק זה - "רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושי ותפארת לו מן האדם".

ובהקדים - שיש לדייק במשנה זו כמה דיוקים, ומהם:

א) קושיית מפרשי המשנה: מהי השאלה "איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם" - וכי יש מקום לספק איזו היא הדרך הישרה, ועד שיש צורך שהאדם יברור לו הדרך הישרה, הרי התורה היא הדרך הישרה ואין לנו ישרה ממנה, ומקרא מלא דיבר הכתוב "ישרים דרכי ה'"⁴⁶, "פיקודי ה' ישרים משמחי לב"⁴⁷, ולכאורה אין הדבר תלוי ברצון האדם וחפצו לברור לעצמו דרך ישרה?!

ב) מהו הדיוק "שיבור לו האדם", "אדם" דייקא, התואר המעולה מבין ד' התוארים אדם איש גבר אנוש⁴⁸ - הרי, גם מי שלמטה מדרגת "אדם" נואפילו בדרגת "אנוש", שמורה על החלישות, כמ"ש⁴⁹ "עקוב הלב מכל ואנוש הוא" צריך לילך "בדרך ישרה"; ובפרט בנוגע ל"דרך הישרה" שנתפרשה במשנה זו "כל שהיא תפארת לעושי ותפארת לו מן האדם" ("שיהא נוח לו ויהיו נוחין בני אדם ממנו"⁵⁰) - שהיא דרך פשוטה (לכאורה) השייכת לכל אחד, גם מי שהוא

46) הושע יד, יו"ד.

47) תהלים יט, ט.

48) זהר פרשתנו (תזריע) מח, א. לקו"ת שה"ש כה, א. ד"ה ואיש כי ימרט תרכ"ט. "היום יום" ד' אלול. ובכ"מ.

49) ירמי' יז, ט.

50) פי' הרע"ב.

51) ובפרט ש"ל ר' פלוני אומר, הוא ה' אומר, שבמסכתא זו, פירושן, ה' רגיל לומר כן תמיד" (רע"ב פ"א מ"ב).

52) ראה שבת לב, ב (וש"נ): רבי יהודה הנשיא היינו רבי. ובירושלמי סנהדרין פ"א סה"ג: הוא רבי הוא רבי יהודה הנשיא.

53) ובפרט ע"פ הידוע שהברית-מילה שו היתה מתוך מטירודנפש - "כשנולד רבי גזרו שלא למול, ואביו ואמו מלווהו, שלח קיסר והביאו לרבי ואמו לפניו, והחליפתו אמו באנטנינוס כו'" (תוס' ע"ז יו"ד, ב - בשם מדרש).

54) סוטה יו"ד, ב. וש"נ.

55) להעיר גם מהמבואר בלקו"ת דפרשתנו (תזריע כב, א) בפירוש

בהקירוב להקב"ה, אשר, ככל שתגדל מעלת דביקותו בהקב"ה, הולך ומוסיף עוד יותר, עד אין-סוף.

וביחד עם זה, צ"ל גם "תפארת לו מן האדם", ש"יהיו בני אדם (בני אדם סתם, ועד גם אומות העולם⁶⁴) נוחין ממנו" - שההתקרבות וההתאחדות עם הקב"ה אינה מתוך תנועה של התעלות ופרישה מהעולם, אלא אדרבה, שנעשית באופן שחודר גם בעניני העולם, בהיותו מעורב בין הבריות, שהנהגתו היא באופן שגם בני אדם סתם, כולל גם אומות העולם (אפילו אלה שלעת-עתה אינם מקיימים מצוות דילהו), מפארים אותו בראותם אופן הנהגתו בעניני העולם, ובלשון חז"ל⁶⁵ "שיהא שם שמים מתאהב על ידך". הבריות אומרות עליו. . . ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו", ועד כדי כך, שענין זה נוגע לקידוש השם (ושלילת הפכו) - "הרי זה קידש את ה', ועליו הכתוב אומר⁶⁶ ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר"⁶⁷.

וזהו ה"דרך ישרה שיבור לו האדם" - ש"האדם", "אדמה לעליון", מצד עצם מציאותו שקדמה לתורה, בורר לו דרך שמאחדת ב' תנועות מן הקצה אל הקצה: הוספה ועלי' בקירוב והתאחדות עם הקב"ה בעילוי אחר עילוי עד אין סוף - "תפארת לעושי", וביחד עם זה, שעילוי זה נמשך וחודר עד למטה מטה - "תפארת לו מן האדם"⁶⁸ - כי, להיותו "אדמה לעליון", נוגע לו (לא רק ההתאחדות שלו עם הקב"ה, "תפארת לעושי", אלא) גם הפעולה וההשפעה למטה, "תפארת לו מן האדם", כיון שנרגש אצלו שענין זה נוגע להקב"ה (עד לקידוש השם), שנתאוה להיות לו ית' דירה בתחתונים⁶⁹.

ט. והוראה זו נאמרת ע"י "רבי" דוקא - "רבי אומר" (ולא "רבי יהודה הנשיא אומר"): "רבי" - פי' (ג"כ) שאינו תואר נכמו "רבי יהודה

ולכן ישנה השאלה "איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם" בהוספה על שלימות (אדם) עבודתו בדרכי התורה והמצוות.

ז. ובעומק יותר - שהשאלה "איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם" בהוספה על שלימות עבודתו בדרכי התורה והמצוות, היא, מצד המציאות דישראל שקדמו לתורה:

אמרו חז"ל⁶⁰ "שני דברים קדמו לעולם, תורה וישראל, ואיני יודע מי מהם קודם, כשהוא אומר צו את בני ישראל דבר אל בני ישראל, אומר אני ישראל קדמו". וכידוע⁶¹ הפירוש במאמר הזהר⁶² "תלת קשרין אינן מתקשרין דא בדא, קב"ה אורייתא וישראל", שנוסף על שני הקשרים המקשרים בין ישראל תורה וקב"ה (הקשר דישאל לתורה והקשר דתורה לקב"ה), ישנו קשר שלישי ("תלת קשרין") המקשר בין ישראל לקב"ה (ללא הממוצע דתורה), ואח"כ בא הקשר לתורה, כיון שעצם מציאותם של ישראל היא למעלה מהתורה.

ולכן, לאחר שלימות העבודה דקיום התומ"צ, שישאל מתקשרין בקב"ה ע"י התורה, צריכה להיות העבודה גם באופן שמתגלה הקשר דישראל עם קב"ה מצד עצם מציאותם שלמעלה מהתורה.

ובזה באה השאלה "איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם" - כי, בענין שהוא למעלה מהתורה, צריך האדם ("אדמה לעליון") לברור לעצמו דרך ישרה שעל ידה תתגלה התקשרותו עם הקב"ה שלמעלה מהתורה.

ח. והמענה לזה⁶³ - "כל שהיא תפארת לעושי ותפארת לו מן האדם":

"תפארת לעושי" - היא ההתעלות דהאדם להתקרב להקב"ה בעילוי אחר עילוי, שכן, בהיותו בדרגת "האדם", "אדמה לעליון" (כנ"ל ס"ו), מובן, שתפארתו ("תפארת לעושי") היא ההוספה והעלי'

(60) ראה ב"ר פ"א, ד. תדבא"ר פ"ד (וראה לקו"ש ברכה תשמ"ח הערה 48).

(61) ראה סה"מ מלוקט ח"ג ע' קנה. וש"נ.

(62) ח"ג עג, א. וראה סה"מ שם ע' קנג הערה 35.

(63) שהרי גם הענינים שלמעלה מהתורה (כמו מעלתן של ישראל שלמעלה מהתורה) מתגלים בתורה, אלא, שבתורה גופא נתגלה הדבר במסכת אבות, שנוסף על היותה "מילי דחסידותא" (ראה ב"ק ל, א), חלק התורה שהוא לפני משורת הדין, מדת חסידות, יש לומר, שבשם "אבות" נרמזת גם מעלתם של ישראל שלמעלה מהתורה, ע"ד מ"ש "כבכורה כתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם". שמזה למדים שישאל נמשלו לביכורים שקודמין לתורה שנמשלה לתרומה (ראה אוה"ת ר"פ תבוא. וש"נ).

(64) ראה לעיל הערה 56.

(65) יומא פו, א.

(66) ישעי' מט, ג.

(67) רמב"ם הל' יסוה"ת ספ"ה.

(68) וע"ד לשון חז"ל בנוגע ליום השלישי שהוכפל בו כי טוב - "טוב לשמים וטוב לבריות", ודוגמתו גם במדת התפארת, מדה השלישית - "תפארת לעושי" (טוב לשמים) ותפארת לו מן האדם (טוב לבריות).

(69) ועפ"ז יש לתווך עם המבואר במק"א ש"תפארת לו מן האדם" קאי על האדם העליון (ראה סד"ה רבי אומר ה'ש"ת. תש"ב. ועוד) - ש"תפארת לו מן האדם" כפשוטו, אדם התחתון, ע"י ההנהגה באופן של קידוש השם ביחס לאדם התחתון, עד לאוה"ע, קשורה עם "תפארת לו מן האדם" העליון, כיון שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים.

להפתגם והוראה ד"לכתחילה אריבער":
עצם הדיון בנוגע ל"האדם" שרוצה להוסיף על שלמות עבודתו בקיום התומ"צ ("איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם") - זהו למעלה ממדידה והגבלה, "אריבער"; וכן תוכן ההוראה ע"ד ה"דרך ישרה", "כל שהיא תפארת לעושי ותפארת לו מן האדם" - הו"ע שלמעלה ממדידה והגבלה, "אריבער", ובב' הקצוות, מלמעלה מעלה עד למטה מטה.

זאת ועוד:

הוראה זו אומר רבי במסכת אבות - שלימודה מהוה הקדמה לכל התורה כולה⁷⁷, ובהתחלת פרק שני דאבות - לאחר ההקדמה הכללית (בפ"א) שמשא קיבל תורה מסיני, והמשך ההשתלשלות דסדר קבלת התורה מדור לדור (שבהמשך לזה הובאו מאמריהם העיקריים של מקבלי התורה), עד לדורו של "רבי", מסדר המשנה - שהתחלת דבריו של רבי הם באופן של "אריבער" ("לכתחילה אריבער").

ובפרטיות יותר:

לפני ההוראות של רבי בהמשך המשנה בנוגע לפרטי העבודה בקיום התומ"צ ("הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה וכו'), מקדים רבי הוראה השייכות לדרגא נעלית שלאחרי שלמות העבודה בקיום התומ"צ (מצד עצם המציאות דישראל שלמעלה מהתורה) "לכתחילה אריבער".

והוראה זו - "אריבער" בתכלית העילוי - נעשית היסוד לכל ההוראות בעניני העבודה דקיום התומ"צ (בהמשך מאמרו של רבי, ובשאר ההוראות שבמשנה שסודרה ע"י רבי), שכל עניני העבודה, גם הענינים שבסדר והדרגה, צ"ל חדורים בתנועה שלמעלה ממדידה והגבלה, "אריבער".

וכמודגש גם בהמשך מאמרו של רבי ע"ד העבודה בקיום התומ"צ⁷⁸ - "הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה

הנשיא", וכיו"ב בשאר גדולי ישראל שמקדימים לשמם התואר "רבי", שמתאר מעלתם, כמובן ממארו⁷⁹ "גדול מרב רבי, גדול מרבי רבן, גדול מרבן שמו", וכהכלל "כל רב מבבל וכל רבי מארץ ישראל"⁸¹, ש"רבי" (ביו"ד) מורה על מעלת הסמיכה שבארץ ישראל⁸², אלא שם, שנקרא בשם "רבי".

ותוכן השם "רבי" - כפשוטו⁸³ - ה"רבי" של כל ישראל (ע"ש שמלמד תורה לכל בני ע"ז שסידר המשנה), היינו, שפעולתו בלימוד התורה לישראל אינה דבר נוסף על מציאותו (כמו תואר), אלא מציאותו הוא "רבי" של כל ישראל, כמודגש בשמו אשר יקראו לו - "רבי".

ומזה מובן שבשם "רבי" מודגשת מציאותם של ישראל⁸⁴, ולכן גדלה מעלת השם "רבי" לא רק לגבי התוארים "רבי . . הנשיא", אלא גם לגבי השם ("רבי") יהודה (הנשיא) - כי, השם "יהודה", שיש בו ד' אותיות שם הוי', קשור עם דרגא מסויימת, ואילו השם "רבי" מורה על עצם מציאותו שלמעלה מדרגות ומתוארים פרטיים - המציאות ישראל (רבי של כל ישראל), ישראל וקב"ה כולא חד.

ועפ"ז מובן ש"רבי (דוקא) אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושי ותפארת לו מן האדם" - דכיון שאצל "רבי" מודגשת עצם המציאות דישראל, לכן, הוא השואל "איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם" בנוגע לעבודה שלמעלה מתומ"צ - מצד מעלתם של ישראל שקדמו לתורה (כנ"ל ס"ז): והוא המורה ה"דרך ישרה שיבור לו האדם" שמחברת ב' הקצוות דמעלה מעלה ומטה מטה, "תפארת⁸⁵ לעושי ותפארת לו מן האדם"⁸⁶ - מצד מעלתם של ישראל שהם "אדמה לעליון", כמו אצל הקב"ה (כנ"ל ס"ח).

י. עפ"ז מובן הקשר והשייכות דתוכן המשנה

(70) ראה תוספתא סוף עדיות ובמפרשים שם.

(71) סדר תנאים ואמוראים בסופו. אגרת רב שרירא גאון. ועוד.

(72) ראה תו"א מג"א קיז, ד ואילך.

(73) ואין הכוונה כאן להרמוז ש"רבי" ר"ת ראש בני ישראל, וכיו"ב (וראה הערה הבאה).

(74) משא"כ התואר "נשיא" - אף ש"הנשיא הוא הכל" (פרש"י חוקת כא, כא), מודגשת גם ההתנשאות לגבי כל בני"ש, כמ"ש (ש"א ט, ב) "משכמו ומעלה גבוה מכל העם" (ועד"ז בנוגע לרמז בר"ת "ראש בני ישראל").

(75) להעיר גם מדברי אאמור"ז ז"ל (לקוטי לוי"צ לזח"א ע' רמח. תורת לוי"צ ע' קב) בביאור השייכות ד"דרך ישרה" ל"רבי" - ש"דרך ישרה הוא מדת הת"ת מדתו של יעקב קן האמצעי, ו"רבי הוא בחי' ז"א ע"ד כמו יעקב מדת התפארת, ולכן אמר רבי איזהו דרך ישרה

שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושי ותפארת לו מן האדם. מדת תפארת דיעקב".

(76) להעיר גם מהקירבה המיוחדת שהיתה בין רבי לאנטונינוס (ע"ז יו"ד, א ואילך) - "תפארת לו מן האדם", שמדגיש גם אוח"ע, כנ"ל.

(77) ולכן נהגו ללמדה בין פסח לעצרת - כהקדמה לקבלת התורה, ע"ד "ראשית חכמה יראת ה'" (ראה מדרש שמואל בהקדמה ד"ה אמר המחבר).

(78) ולהעיר, שהסדר בהמשך המאמר הוא גם באופן ד"לכתחילה אריבער" - שתחילה באה ההוראה "הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה כו'", ולאח"כ באה ההוראה "הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא ליד עבירה", אף שע"פ סדר והדרגה יש להקדים תחילה הזהירות מעבירה ("הסתכל בשלשה דברים כו'"), ואח"כ להוסיף בהשלימות דקיום המצוות ("הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה").

ומצוות, "הרבה להם תורה ומצוות", וטעם הדבר - "שנאמר⁸⁸ ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר"⁸⁹, שמצד החפץ⁹⁰ דהקב"ה בישראל, כמ"ש⁹¹ "כי תהיו אתם (לי⁹²) ארץ חפץ", נעשה ריבוי (הן בכמות והן באיכות, "יגדיל" ו"יאדיר") בתורה⁹³.

* * *

יב. ההוראה מהאמור לעיל בנוגע למעשה בפועל

- "המעשה הוא העיקר"⁹⁴:

בקשר עם יום ההולדת של אדמו"ר מהר"ש בב' אייר שחל בערב שבת זה יש לעורר ע"ד ההוספה בלימוד תורתו והליכה בדרכיו ואורחותיו, ובמיוחד בנוגע להוראה הכללית ד"לכתחילה אריבער", שכללות עבודת האדם תהי' באופן ד"לכתחילה אריבער", ומוסיף והולך מיום ליום, כנ"ל בארוכה.

והדגשה מיוחדת בהענין ד"לכתחילה אריבער" בנוגע ללימוד והפצת פנימיות התורה כפי שנתגלה בתורת החסידות - לכל אחד ואחת מישראל, אנשים ונשים, שאף הן חייבות בלימוד תורת החסידות שבה נתבארו הענינים דאמונת ה', אהבתו ויראתו כו', "שש המצוות שחיובן תמיד⁹⁵", וגם טף, כמ"ש⁹⁶ "חנוך לנער גו' גם כי יזקין לא יסור ממנה" - באופן ד"יפוצו מעינותיך חוצה", בכל העולם כולו.

ויה"ר שקבלת ההחלטה טובה להוסיף בהנהגה ד"לכתחילה אריבער" תביא תיכף את השכר האמיתי - הדילוג וקפיצה ("אריבער") מהגלות אל הגאולה,

שאינ אתה יודע מתן שכרן של מצוות - שגם העבודה הפרטית בדרגת ההתחלקות דפרטי המצוות, "קלה" ו"חמורה", צריכה להיות חדורה בנקודה הכללית שלמעלה מהתחלקות ("זהיר במצוה קלה כבחמורה") - ההתקשרות עם הקב"ה, שזהו התוכן ד"שכרן של מצוות", כמארז⁷⁹ "שכר מצוה מצוה", ששכר המצוה היא המצוה בעצמה⁸⁰, שעל ידה נעשה צוותא (מצוה מלשון צוותא⁸¹) וחיבור עם הקב"ה⁸².

יא. ויש להוסיף, שהענין ד"לכתחילה אריבער" (מצד מעלתם של ישראל שקדמו לתורה) מודגש גם במשנת "כל ישראל"⁸³ שנוהגים לומר לפני פרקי אבות⁸⁴:

במשנה זו - "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" - מודגשת מעלתם של ישראל שלמעלה מהתורה, שמבלי הבט על מעמדם ומצבם בקיום התומ"צ, יש לכוון חלק בעולם הבא, עולם התחי' (שלמעלה מגן-עדן), וטעם הדבר "שנאמר⁸⁵ ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר", היינו, שכאו"א ("כל") מישראל הוא נצר מטעיו ומעשה ידיו של הקב"ה, ועד שהקב"ה מתפאר בו.

ועד"ז במשנת "רבי חנניא בן עקשיא"⁸⁶ שאומרים לאחר פרקי אבות⁸⁷:

"רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות" - שהתורה והמצוות הם בשביל ישראל, שקדמו לתורה, שהיא "לזכות את ישראל", ועד שבשביל לזכות את ישראל נעשה ריבוי בתורה

(79) אבות פ"ד מ"ב.

(80) ראה תניא פל"ז. פל"ט. ובכ"מ.

(81) ראה לקו"ת בחוקותי מה, ג. מז, ב. ובכ"מ.

(82) ולהעיר מדיוק לשון המשנה "שאינ אתה יודע מתן שכרן של מצוות" - דיש לומר, שבזה מרומז שבהצוותא וחיבור יש ריבוי דרגות עד אין סוף, שלכן, בכל דרגא שנמצא ה"ז באופן "שאינ אתה יודע מתן שכרן של מצוות" בערך להצוותא וחיבור בדרגא נעלית יותר.

(83) סנהדרין ר"פ חלק.

(84) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 343 ואילך.

(85) ישעי' ס, כא.

(86) מכות בסופה.

(87) ראה גם לקו"ש שם ע' 401 ואילך.

(88) ישעי' מב, כא.

(89) להעיר שב"יגדיל תורה ויאדיר" מודגש חיבור ב' הקצוות ("אריבער") בלימוד התורה: השלימות דלימוד התורה - מצד מעלת התורה עצמה (ע"ד "דרוש וקבל שכר" (סוטה מד, א. ושי"ג)) ולא רק לידע את המעשה אשר יעשון - כדרשת חז"ל בחולין* (סו, ב); וביחד

עם זה, קאי על לימוד התורה עם תינוקות, התחלת לימוד התורה - שמוזה למדים שלא שייך השגת גבול אצל מלמדי תינוקות (רמב"ם הל' ת"ת ספ"ב).

(90) והטעם שבלשון המשנה נאמר "רצה הקב"ה כו'" - כדי להדגיש שענין זה הוא לא רק מצד ה"חפץ", פנימיות הרצון (דמאי קמ"ל), אלא, כן הוא גם מצד חיצוניות הרצון.

(91) מלאכי ג, יב.

(92) כ"ה (בהוספת "לי") בכ"מ בדא"ח.

(93) נוסף לכך שפסק ההלכה נקבע ע"י ב"ד של מטה דוקא, כמארז"ל (דב"ר פ"ב, יד. וראה שמו"ר פט"ו, ב) שהקב"ה אומר למלאכי השרת "אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה כו'", ויתירה מזה, שכאשר יש פלוגתא בין הקב"ה למתיבתא דרקיע "אמרי מאן נוכח נוכח רבה בר נחמני" (ב"מ פו, א), נשמה בגוף דוקא** (וראה בארוכה לקו"ת פרשתנו כב, סע"ב ואילך).

(94) אבות פ"א מ"ז.

(95) אגרת המחבר שבריש ספר החינוך (בסופה).

(96) משלי כב, ו.

(* ולהעיר, שדרשת חז"ל ע"ד השלימות דלימוד התורה היא במסכת חולין דוקא - חיבור עליון ותחתון.

(** והטעם שהרמב"ם (הל' טומאת צרעת ספ"ב) פסק שלא כדברי רבה בר נחמני - "כיון דבשעת יציאת נשמה הוא דאמר הכי הוי בכלל לא בשמים היא" (כס"מ שם).

נרמז הענין ד"לכתחילה אריבער" בנוגע להגאולה - שגם בזמן הגלות, במעמד ומצב ד"מצורע", נעשה תיכף ומיד הדילוג וקפיצה ("אריבער") ל"אשה כי תזריע וילדה זכר", ענין הגאולה, ולא עוד, אלא, שההתחלה היא "אשה כי תזריע וילדה זכר", "לכתחילה אריבער", ורק אח"כ מוסיפים שהגאולה באה לאחר הדילוג וקפיצה ממעמד ומצב ד"מצורע", "זאת תהי' תורת המצורע"¹¹⁰ ביום טהרתו¹¹¹, שבזה נרמזת גם הטהרה דכא"א מישראל ע"י הקב"ה, "לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, שנאמר¹¹² וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם"¹¹³, ועד ש"לפני הוי' תטהרו"¹¹⁴.

ומזה באים להמשך הקריאה בפ' אחרי (שמתחילין לקרוא במנחת שבת זה) - "בקרבכם לפני ה'"¹¹⁵, שנעשה שלימות הקירוב וההתאחדות עם הקב"ה, אבל נשמות בגופים דוקא¹¹⁶, באופן כזה "יבוא אהרן אל הקודש גו'". וממשיכים תיכף בפ' קדושים (אחרי-קדושים מחוברין) - "קדושים תהיו כי קדוש אני"¹¹⁸, וכדרשת חז"ל¹¹⁹ "יכול כמוני" (בניחותא), שכא"א מישראל "יכול" להגיע להדרגה ד"כי קדוש אני" ("כמוני")¹²⁰, וכיון ש"יכול" - ה"ז נעשה חפצו וגם רצונו שמקיים בפועל הציווי ד"קדושים תהיו כי קדוש אני" ("כמוני"), ועד שרואים בגלוי בעיני בשר שישראל וקב"ה כולא חד ממש.

ובזה באופן ד"לכתחילה אריבער", מבלי להמתין להוספה עוד ב"מעשינו ועבודתינו", וכבר "כלו כל הקיצין"⁹⁷ ובפרט בעמדנו ב"שנת נסים", ובשנת נסים עצמה לאחר חודש ניסן, ש"בו נעשו נסים לישראל"⁹⁸, ועד ל"נסי נסים"⁹⁹, הרי בודאי שצ"ל הדילוג וקפיצה מהגלות אל הגאולה תיכף ומיד ממש.

יג. ויש להוסיף, שהדילוג והקפיצה מהגלות אל הגאולה מרומז גם בפרשת השבוע - תזריע-מצורע: ובהקדמה - שחיבור ב' הפרשיות תזריע-מצורע¹⁰⁰ הוא חיבור ענינים הפכיים¹⁰¹:

מצד פשטות הענינים - המציאות ד"אשה כי תזריע וילדה זכר"¹⁰² אינה שייכת במעמד ומצב של "מצורע" שנאמר בו¹⁰³ "וישב מחוץ לאהלו", "מלמד שאסור בתשמיש המטה".

ומצד הרמז שבדבר - ש"אשה כי תזריע וילדה זכר" רומז על הלידה דהגאולה (כידוע¹⁰⁴ שהגלות נמשל לעיבור והגאולה ללידה), ובזה גופא "וילדה זכר", ע"ד מ"ש¹⁰⁵ "ונודה לך שיר חדש", לשון זכר, גאולה נצחית שאין אחרי גלות¹⁰⁶; ואילו "מצורע" - שנאמר בו¹⁰⁷ "בדד ישוב מחוץ למחנה מושבו" - רומז על מעמד ומצב הגלות¹⁰⁸, "בנים שגלו מעל שולחן אביהם"¹⁰⁹.

ויש לומר, שבחיבור ב' הפרשיות תזריע-מצורע

(97) סנהדרין צז, ב.

(98) פס"ז ולקח טוב עה"פ בא יב, ב.

(99) ראה ברכות נז, רע"א ובפרש"י וחדא"ג מהרש"א שם.

(100) ובהדרגה יתירה כשקורין לפרשה השני' בשמה המפורש בתורה ("מצורע"), ולא בשם "טהרה", כמנהג כמה גדולי ישראל - אף שלא מצינו כן בהנהגת רבותינו נשיאינו, ונהרא נהרא ופשטי'. וראה לקו"ש ח"א ע' 239. ח"ז ע' 100 ואילך.

(101) ראה גם לקו"ש חכ"ב ע' 70 ואילך. ועוד.

(102) פרשתנו יב, ב.

(103) פרשתנו יד, ח ובפרש"י.

(104) ראה תו"א ותו"ח ר"פ וארא. ובכ"מ.

(105) ברכת "אשר גאלנו" בהגש"פ, מפסחים קטז, ב.

(106) מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוס' פסחים שם.

(107) פרשתנו יג, מו.

(108) ראה ויק"ר פרשתנו ספ"ו שפרטי הגנעים רומזים על פרטי הגלויות ("שאת זו בבל כו' צרעת זו אדום"), ומסיים, "לעוה"ב אמר הקב"ה אני מטהר אתכם, הה"ד וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם". וראה גם שם ספ"ז שהפרשה דנגעי בתים קשורה עם חורבן ביהמ"ק (והגלות), ומסיים, "יכול לעולם ת"ל ולקחו אבנים אחרות, שנאמר לכן כה אמר ה' אלקים הנני יסד בציון אבן אבן בחן פנת יקרת מוסד מוסד המאמין לא יחש".

(109) ברכות ג, סע"א.

(110) להעיר מסנהדרין צח, א: "מאי סימני" (דמשיח) יתיב ביני עניי סובלי חלאים כו', "מנוגעים, והוא נחמי מנוגע כו'" (פרש"י שם).

(111) פרשתנו יד, ב.

(112) יחזקאל לו, כה.

(113) משנה סוף יומא.

(114) אחרי טז, ל. וראה לקו"ת אחרי כו, סע"ג ואילך.

(115) ר"פ אחרי.

(116) דלא ככנבד ואביהוא שכלתה נפשם כו' (ראה בארוכה אוה"ח ר"פ אחרי) - כיון שישנו הציווי והנתינת-כח שצ"ל באופן דנשמות בגופים דוקא.

(117) ודוגמתו בכא"א מישראל, עליהם נאמר "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים", "כהנים גדולים" (יתרו יט, ו ובפי' בעה"ט), וכפס"ד הרמב"ם (סוף הל' שמיטה ויובל) "לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש כו' אשר נדבה רוחו אותו כו' ה"ז נתקדש קדש קדשים" - שכא"א מישראל יכול להגיע לדרגת הקדושה דכהן גדול, שנאמר בו (דה"א כג, יג) "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים".

(118) יט, ב.

(119) ויק"ר פכ"ו, ט. וראה לקו"ש ח"ב ע' 91. וש"נ.

(120) ובנוסח התפלה שלאחרי ספירת העומר - "ולטהרנו ולקדשנו בקדושתך העליונה" (כנ"ל ס"ג).

לקוטי שיחות פרשת תזריע כרך ג'

מתורגם ללשון הקודש

שלפני כן, ובכלל תחסר לגמרי מצות מילה בזמנה).
וצריך להבין, איך יכול דבר הנעשה לאחר זמן לפעול לגבי זמן קודם, בטרם נעשה הדבר? אמנם מצאנו בתורה פעולות מסוימות המשפיעות על העבר, אבל אין זה אלא במקרים שאין צריך ליצור בהם ענין חדש, כי אם לברר ולקבוע פעולות קודמות או מצב קודם⁶, שמלכתחילה נקבעו באופן כזה שהם תלויים וקשורים בתנאים מסויימים שלאחר זמן. כיון שהפעולות שאחר כך באו רק להעמיד ולברר את הקודמות, מוכן שיש בכחן לפעול גם על העבר. מה שאין כן פעולה שצריכה ליצור דבר חדש, שאין תוצאות פעולה זו יכולות להיות בתוקף לגבי זמן קודם, בטרם נעשתה הפעולה עצמה. המסובב הרי אינו יכול להקדים את הסיבה שלו - כיצד איפוא יכולה פעולת המילה להשפיע גם לגבי זמן העבר?

גם צריך להבין, את ההוספה בלשון הרמב"ם. לאחר שכותב, "ואפשר למול לאחר זמן", הוא מוסיף את התיבות "ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם" - מספר מלים אלו יש להם לכאורה יותר קשר לטעם הראשון של פיקוח נפשות מאשר לטעם השני, שכן כיון שעל ידי המילה אחר כך נתתקן הכל אפילו הענין של מילה בזמנה, הרי אין צריכים כבר כל כך ל"ואי אפשר כו".

ב. בלקוטי תורה⁷ נאמר, שעל ידי מילה נמשך אור כזה שאי אפשר להמשיכו על ידי עבודת האדם, שכן עבודת הנבראים אינה מגיעה כל כך גבוה, והאור נמשך מצד עצמו, מלמעלה, בדרך אתערותא דלעילא. אלא שכל עוד מצויה ערלה וקליפה אין האור יכול להיות נמשך, ועל ידי הסרת הערלה בא האור מאליו.

כשם שהוא לגבי המשכת האור שלמעלה, כך הוא גם בנוגע כניסת נפש הקדושה שבאה על ידי מילה⁸; וזהו בחינת הנשמה שהיא נעלית מטעם ודעת⁹, דרגא זו אינה יכולה להיווצר על ידי פעולה ועבודה, כי אם נמצאת בכל אדם בעצם, אלא שעל ידי המילה היא מתגלית.

א. זמן מצות המילה הוא ביום השמיני ללידה, כנאמר בפרשה "וביום השמיני ימול בשר ערלתו". וכשהמילה היא לאחר היום השמיני, הרי אף שהמצוה מתקיימת בכלל, והרי מברכים עליה וכו'¹, אבל, לכאורה חסר פרט במצוה, מעלת מילה בזמנה - למול ביום השמיני דוקא. במילה ביום השמיני יש מעלה מיוחדת, שמילה (וכן מכשירי מילה) בזמנה, דוחה את השבת, כפי שנלמד² מהפסוק "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" - "וביום אפילו בשבת", ואילו מילה שלא בזמנה אסורה בשבת.

לפי זה נמצא³ לכאורה, שאם מלים תינוק אחר שמזמנה ימים, - גם כשלא היתה אפשרות למול קודם משום שהיה חולה, - לא קיימו את מצות מילה בזמנה, וגם לגבי מצות המילה בכלל, שמתקיימת על ידי המילה אחר כך, אין זה אלא לענין שיהא מהול מעכשיו, אבל לא לגבי הימים שלפני זה, בהם היה הילד ערל. שאותם אי אפשר לתקן יותר. אמנם לא היתה כאן עבירה על המצוה, כי הרי היה אסור למול משום פיקוח נפש שדוחה את כל התורה⁴, אבל חסר קיום המצוה.

הרמב"ם כותב⁵ כי הטעם לכך שאין למול אלא תינוק שאין בו שום חולי הוא: "שסכנת נפשות דוחה את הכל ואפשר למול לאחר זמן ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם". מאריכות לשון הרמב"ם: "ואפשר למול כו", מוכן שכוונתו לתת טעם שני: טעם אחד משום שפיקוח נפש "דוחה את הכל", כלומר שאפילו אם אין שום עצה לקיים את המצוה אחר כך, היא נדחית משום פיקוח נפשות; טעם נוסף, משום ש"אפשר למול לאחר זמן", שהמצוה אינה נדחית כלל שכן אפשר למול אחר כך. מזה מוכן, שמצות מילה המתקיימת לאחר זמן, מועילה גם לימים שלפני כן, עד שנעשית כמילה בזמנה (שכן אם נאמר שמילה שלא בזמנה מתקנת רק מכאן ולהבא, הרי אין די בטעם של "ואפשר למול לאחר זמן", שהלא גם אם ימולו לאחר זמן, עדיין תחסר מצות המילה לגבי הימים

דסיים הענין בתוס' שם "שאם מל בשמיני לא הי' חזר ומל בתשיעי" - דמה בעי בזה - י"ל דזוהי הגבלה דרך ענין מילה בזמנה ישנו, אבל לא תיקון הימים שבנתיים). ועייג"כ מכתב הגאון הרגובי (בשדי חמד במילואים לקונטרס המצוה ח"ו ע' 2735) ובצפ"ע על הרמב"ם הל' מילה ספ"א.

(6) ענינים התלויים בקיום תנאי דלאחר זמן. הענין דכל העומד להתוך כחתוך דמי (חולין עב, סע"ב) וכיו"ב. וראה נ"ב שו"ע אה"ע ר"ס קדר. שדי חמד כללים כ, קמב.

(7) תוריע כא, א. דרך מצותיך ט, ב.

(8) שו"ע אדמוה"ז מהדו"ב ס"ד, ס"ב. ובלקו"ש כרך ג ע' 16 וע' 53 ואילך.

(9) ראה ד"ה באתי לגני תשי"ג.

(1) לדעת המפרשים שאין מברכים על ניקור מפני שענינו ל"ת - שלא לאכול איסור (או"ה שער נח, קד) - הברכה מוכיחה ג"כ שיש בזה לא רק הענין שלא יהי' ערל - ראה לקו"ש כרך ג ע' 14.

(2) שבת קלב, א.

(3) ראה פיה"מ להרמב"ם ספ"ט דשבת. ירוש' ר"ה פ"א הי"א.

(4) יומא פב, א.

(5) הל' מילה פ"א, הי"ח. ועיי' תוד"ה ושווין (שבת קלא, סע"א) שכתבו: "דמילה אם עבר זמנה לא בטלה שאותה מילה עצמה שהוא מחייב בשמיני הוא עושה בתשיעי", שזוהי מוכח שבמל אח"כ (לכאורה גם אם בזמנו פשע ולא מל ועיי' להלן בהערה 10), ישנו הענין דמילה בזמנה (אלא שעדיין צ"ע,

ישראל שנקראו ראשית¹⁷, אינה רק בשביל כלל ישראל¹⁸, כי אם בשביל כל אחד מישראל במיוחד, בכל יהודי תלויה כל כוונת הבריאה, שלכן חייב כל אדם לומר "בשבילי נברא העולם"¹⁹; ולפיכך גם "כל המקיים נפש אחת מישראל כו' כאילו קיים עולם מלא"¹⁹, שכן אם חסר ח"ו ביהודי אחד חסר בכל הבריאה.

ומאחר "ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם", הקשר שבין כל יהודי עם הקב"ה הוא שלם תמיד בכל התוקף, ויש רק לגלותו, לכן "אפשר למול לאחר זמן" - וזה מועיל גם למפרע, כי מילה היא, כאמור, גילוי דבר שישנו אצלו כבר לפני זה.

ד. דובר כבר פעם²⁰, שבמצות מילה מרומזת כללות ענין עבודת ה', וההוראה מהאמור לעיל בעבודת האדם היא:

מצד אחד צריך האדם לדעת שהוא חייב לפעול. אינו יכול "לשכב לישון", בטענה שבהעלם הוא קשור תמיד עם הקב"ה ושסוף כל סוף הרי "לא ידח ממנו נדח"²¹ ואין התנהגותו מעלה או מורידה

- כי את הקשר יש להביא לידי גילוי, וזה צריך להיות דוקא על ידי עבודה²². ולכן צריכה להיות עבודה של מילה ופריעה, כדי להחליש את התאוות²³; בנוסף לכך צריכה להיות מציצה: הוצאת הדם, את הרתיחה בגשמיות, גם ממקומות ואברים רחוקים של הגוף.

מצד שני צריכים, אבל, לדעת, שכאשר מקיימים את "ומלתם את ערלת לבבכם"²⁴ זוכים על ידי כך הרבה יותר ממה שניתן להשיג ביגיעה עצמית - על ידי עבודת "ומלתם את ערלת לבבכם" זוכים לגילוי מלמעלה של "ומל ה' אלקיך את לבבך"²⁵ שיתגלה בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחת יו"ד שבט תש"ג)

ולכן מועילה המילה גם לגבי זמן העבר - ככל הפעולות שאינן צריכות ליצור ענין חדש, אלא לגלות ענין קודם בלבד¹⁰.

(ובדוגמת תשובה מאהבה המועילה גם למפרע¹¹, משום שהתשובה אינה צריכה ליצור דבר חדש¹², שכן גם בשעת החטא הרי בחינת הנשמה היתה "באמנה אתו יתברך"¹³, אלא שהיתה בהעלם, והתשובה מגלה אותה, ולכן היא מועילה גם למפרע).

אם אין מלים גם אחר כך, היא נשארת בהעלם, וכוונת הבריאה וירידת הנשמה למטה היא הרי כדי שבני ישראל בעבודתם יביאו את הנשמה לידי גילוי¹⁴. אבל כאשר מלים ומגלים בחינה זו, הרי זה מועיל גם על העבר¹⁵.

ג. על פי זה גם מובן מה שהרמב"ם מוסיף דוקא לאחר שני הטעמים "ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם": יש בהוספה זו בנוסף על הפשוט - גם הסבר על האמור לפני זה "ואפשר למול לאחר זמן", שמילה מועילה למפרע:

הקשר בין בני ישראל להקב"ה הוא נעלה מכל חשבון, והוא תמיד שלם, בכל מצב בו מצויים בני ישראל. וכמאמר¹⁶: "בין כך ובין כך בני הם ולהחליפם באומה אחרת (ח"ו) אי אפשר". וזהו הרמז: "ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם" - אי אפשר לעולם להחזיר, לבטל את הקשר וכריתת הברית שהקב"ה קשר עם ישראל.

ודבר זה אינו רק בנוגע לכלל ישראל, אלא גם בנוגע לכל יחיד מישראל: הקב"ה קשר את עצמו עם כל אחד מישראל בסוג קשר כזה שאי אפשר להתירו ח"ו. הקב"ה אוהב כל יהודי ויהודי אהבה עצמית. כמאמר הבעש"ט, שכל אחד מישראל יקר אצל הקב"ה כבן יחיד שנולד להורים לעת זקנותם, ויותר מזה.

כוונת הבריאה, שהקב"ה ברא את העולם "בשביל

אמירתו היא מפני שזהו רצונו הפנימי (ולכן כשאנסוהו עכו"ם שלא כדין לא מהני, רמב"ם הל' גרושין ספ"ב), מ"מ צריך שיאמר רוצה אני, בכדי שרצונו הפנימי יבוא בגילוי.

(16) נסמן לקו"ש כרך ג ע' 184.

(17) נסמן בלקו"ש כרך ג ע' 228.

(18) ולכן במתן תורה, כוונת הבריאה, הוצרך להיות הכלל בשלימותו - ששים רבוא דוקא [מכילתא שמות יט, יא. יל"ש רמז רפ].

(19) סנהדרין פ"ד, מ"ה.

(20) ראה גם לקו"ש כרך ג ע' 14.

(21) נסמן בלקו"ש כרך ג ע' 227.

(22) ראה בלקו"ש כרך ג ע' 14, הענין במילה - שצ"ל פעולת המילה.

(23) מו"נ ח"ג פל"ה ופמ"ט. וראה לקו"ש כרך ג ע' 14.

(24) דברים י, טז.

(25) שם ל, ו. וראה תו"א לך ד"ה בעצם היום הזה. תו"ח שם.

(10) דכיון שכל העומד לחתוך כחתוך דמי תיכף (כנ"ל בהערה 6), לכן מועלת המילה גם על למפרע. וצ"ע באם בזמנו לא מל בפשיעה, אם מיקרי עומד לחתוך.

(11) ראה יומא פו, א וברש"י שם.

(12) כפירוש לשון תשובה - השבה למהותו העצמי. (וכמבואר בלקו"ת ר"פ האוינו. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 111). וי"ל דבזה מחולק באו"ה (שמצינו בהם תשובה וכמו בנינוה) דאינה אמיתית ענין התשובה (מלשון השבה) ומועלת רק מכאן ולהבא. - וראה: הצ"צ לאיכה עה"פ חטא חטאה "ישראל שייך בהם עבירה ותשובה". ירוש' נזיר רפ"ט. תקו"ז תכ"א (נד, ב).

מנחת חנוך סוף מצות שס"ד.

(13) תניא פכ"ד.

(14) ועי' מ"ש בע"ח בתחלתו שתכליתו כוונת הבריאה היא בכדי שפעולותיו וכוונותיו יבואו בפועל, יכירו בהם.

(15) ועי' הענין דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, דהגם דזה שמועילה

רק ממשה רבנו, ולגבי כל אחד מישראל, האם "יראה" היא אכן דבר קטן וקל? אלא, היראה המזכרת בפסוק זה, אליה קל לכל יהודי להגיע, היא היראה המביאה (כסימונו של הפסוק) ל"ללכת בכל דרכיו", **שְׁחִיָּא יִרְאָה תְּמַכִּיָּא לְקִיּוּם מִצְוֹתָיו וְתַפְרָדָּא בְּ"סוּר מֵרַע וְעֲשֵׂה טוֹב",**

וְהָיָה, כָּל אֶדָם מִיִּשְׂרָאֵל,
וּמְדִירְגָה שִׂידִידָה, כְּשִׁתְּבוֹנֵן
שֶׁתְּקַדְשִׁי בְרוּךְ-הוא מְלֹא מִ
הָעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים, וְאֵת

וזהנה

כל אדם מישראל יהיה מישיהיה כשיתבונן בזה שעה
וגדולה בכל יום איך שהקב"ה מלא ממש את העליונים
ואת התחתונים ואת השמים ואת הארץ ממש מלא
כל הארץ כבודו ממש וצופה ומביט ובוהן כליותיו ולבו
וכל מעשיו ודבוריו וכל צעדי יספור אזי תקבע בלבו
היראה לכל היום כולו כשיחזור ויתבונן בזה אפילו
בהתבוננות קלה בכל עת ובכל שעה יהיה סוד מרע
ועשה טוב במחשבה דבור ומעשה שלא למרות ח"ו
עניי כבודו אשר מלא כל הארץ וכמאמר רבן יוחנן בן
זכאי לתלמידיו כנ"ל וז"ש הכתוב כי אם ליראה את
ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו שהיא יראה המביאה
לקיום מצותיו ית' בסוד מרע ועשה טוב. והיא יראה
תתאה הנ"ל ולגבי משה דהיינו לגבי בחי' הדעת שבכל
נפש מישראל האלהית מילתא זוטרתי היא כנ"ל
[שהדעת הוא המקשר מצפוני בינת הלב אל בחי' גילוי
במחשבה ממש כידוע לז"ח]

בְּשִׁיחֹרֶד – מאוחר יותר ב
בְּהַתְּבַנְנוֹת קָלָה, – ולא ב
מיוחד ושימת לב, בְּכָל עַ
וְעָשָׂה טוֹב" בְּמַחֲשָׁבָה דְּפִנּוֹ
לא־תעשה ויקיים כל מצות־ע
לְמִדּוֹת חֵם וְשָׁלוֹם עֲיִי כִּבֵּ
הָאֲרִיזָ", – הוא יפחד להמרור
"טור מרע ועשה טוב" במחש
יִוְחָנָן בֶּן זַבְדִּי לְתַלְמִידָיו בְּ
שיחה מורא שמים עליכם כ
רע. וְזֶהוּ שְׁאֵמֶר הַתְּנוּבָה: –
מעמך – כִּי אִם לִירְאָה אֵת
שעל כך שואלת הגמרא: וכי
שהקב"ה דורש מבני ישראל
לגבי משה – זה דבר קטן ק
השאלה: הרי נאמר בפסוק "ש"

הַלֵּב אֶל בְּהִינֵת נְלוֹי בְּמַחְשָׁבָה מִמֶּשֶׁה – שיראת ה' שבתעלומות לבו של כל אחד מישראל – כפי שלמדנו, שבכל אחד מישראל ישנו אוצר חתום ומוסתר של יראת ה' – תתגלה במחשבה ממש, שירגיש את היראה במחשבה, שאז היא פועלת בדיבור ובמעשה, **בִּידוּעַ לְיִדְעֵי חֵן** – חכמה נסתרה, תורת הקבלה. בדבריו על היראה שצריכה להיות ליהודי מהקב"ה, אמר רבנו הזקן, שהיא צריכה להיות "בעומד לפני המלך", שכן, הקב"ה הרי נמצא בכל מקום ומביט ומסתכל במעשיו וכו'. אך, נשאלת השאלה: כשאחד עומד לפני מלך, הרי לא זו בלבד שהמלך רואה אותו, אלא גם הוא מצדו רואה את המלך, וראיה זו מעוררת בו יראה ופחד מהמלך, ואילו בנמשל שונה הדבר, שהרי, אכן, המלך, הקב"ה, רואה אותו, אבל הוא, האדם, אינו רואה את המלך, הקב"ה! – יוסברו הדברים להלן, שקיים ענף נוסף שבבוחו לעורר בו את היראה, שכן, קיים גם כאן הענף של ראיית המלך בכיכול, והוא: ראיית השמים והארץ וכל הברואים שהקב"ה מחיה אותם – יש בה משום ראיית החיות האלקית המחיה אותם, ובלשון ה' תניא:

1. לכאֹ' אין הכרע אם "בכל עת וכו'" מוסב למע' כשיחזור ויתבונן כ' או למטה שבכל עת וגו' יהי' סוד מרע וגו' אך מזה שבפרק י"ד מוזכר זה בנוגע להיות בינוני ומבאר שזה במעשה דבור ומח' לכאֹ' מסתבר שגם כאן הכוונה שמוסב למטה. 2. ברכות כח, ב. 3. דברים י', יב.

יום שני כ"ח ניסן

למעבר, ושקיעתם בערב במערב – הרי זה להיפך מטבעם, אלא – דבר זה נובע ממה שהשכינה במערב. – שכן, בקביעותן של ארבע הרוחות, בשורשן בספירות העליונות, – מערב הוא ב"מלכות", שהיא "שכינה" – מקור חיותם של הנבראים – ומכיון שנפשו של כל אחד מהנבראים האמורים,

בטלה למקורה – הרי זה מתבטא בגופו, בהילוכו לצד מערב, בו נמצאת השכינה. הרי, שגם ראייתה של העין האנושית, רואה את ביטולם של הנבראים לחיות האלקית. והנה, גם מי שלא ראה את המלך מעולם, ואינו מכירו כלל, אף על פי כן בשנכנסם לחצר המלך – וישם אינו המקום בו עומד המלך בגילוי לגמרי, שם לא מקום כסא המלך וכו' (בנמשל – עולם הזה שצ"ל ראיות שיכריחו השתחואה וביטול למלך) – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א, ורואה שרים רבים ונכבדים משתחוים לאיש אחד – "בחיצוניותו – הנכנס אין רואה חילוק" –

הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א, תפל עליו אימה ופחד – כך גם ראיית הנבראים הגדולים – צבא השמים – בעמדם בביטול לפני הקב"ה – יש בכוח ראייה זו לעורר ראה ופחד מהקב"ה. למדנו הרי בפרקנו, שכשם שהדבר במשל של מלך בשר ודם, כך הדבר גם בנמשל, שעל ידי הראיה בעיני בשר את הנבראים, יודעים שנמצא בהם החיות האלקית המחיה אותם, ודבר זה מביא ליראה מהקב"ה. ברם, לכאורה אפשר לשאול: כשמתכלים על גופו של מלך בשר ודם, רואים בבירור שזהו גופו של המלך, ועל ידי כך רואה עין השכל את החיות של המלך, ואילו בנבראים שבעולם, מכוסה החיות האלקית בכל כך הרבה לבושים, שיתכן הדבר שמסתכלים עליהם, ובשעת מעשה לא יודעים שהם הם הלבושים לחיות האלקית המלוכשת בהם? ממשיך רבנו חזקן להסביר, שבכך על האדם להתרגל, שבשעה שהוא מסתכל על הנבראים שבעולם – יזכור מיד, שהם מהווים לבושים חיצוניים בלבד לחיות האלקית המחיה אותם, ועל ידי כך – לראות את החיות האלקית שבעולם. ובלשון ה"תניא": "ואף שהוא על ידי התלבשות בלבושים רבים – החיות האלקית המחיה את הנבראים, מלוכשת בלבושים רבים המכסים עליה, וכשמתכלים על הנבראים, לא רואים שאלה הם לבושים של החיות האלקית – הרי אין הקהל והפרש כלל ביראת מלך בשר ודם, בין שהוא ערם, ובין שהוא לבוש לבוש אחד,

ועוד זאת – דבר נוסף, יזכר, כי כמו שנקמלך בשר ודם עקר היראה – מפני המלך, היא – באה מפנימיותו וחיותו – של המלך, ולא מגופו, שהרי כשישן – המלך, אין שום יראה ממנו, – למרות שגופו הוא אותו גוף שיש למלך בשעה שהוא ער,

אלא, מפני שהיראה היא מפנימיותו וחיותו של המלך, ובשעה שהוא ישן, פנימיותו וחיותו הן בהעלם – לכן, לא קיימת אז היראה מפניו. מכך מובן – שעיקר היראה מהמלך – כשהוא ער – בא מפנימיותו וחיותו. והנה פנימיותו וחיותו – של המלך, אין נראה לעיני בשר, רק בעיני השכל – השכל יודע ומבין שבגוף זה ישנן פנימיותו וחיותו של המלך, על ידי ראיית עיני בשר בגופו ולבושיו, – של המלך, שיודע שחיותו מלכש בתוכם, – בראותו בעיניו הגשמיות את גופו ולבושיו של המלך, רואות עיני שכלו את פנימיותו וחיותו של המלך – וזה מעורר את היראה מראית

ליקוטי אמרים – פרק מב

ועוד זאת יזכור כי כמו

שבמלך בשר ודם עיקר היראה היא מפנימיותו וחיותו ולא מגופו שהרי כשישן אין שום יראה ממנו. והנה פנימיותו וחיותו אין נראה לעיני בשר רק בעיני השכל על ידי ראיית עיני בשר בגופו ולבושיו שיודע שחיותו מלוכשת בתוכם וא"כ ככה ממש יש לו לירא את ה' ע"י ראיית עיני צבאם אשר אור א"ס ב"ה מלוכש בהם להחיותם ואף שהוא ע"י התלבשות בלבושים רבים הרי אין הבדל והפרש כלל ביראת מלך בשר ודם בין שהוא ערום ובין שהוא לבוש לבוש אחד ובין שהוא לבוש בלבושים רבים אלא העיקר הוא ההרגל להרגיל דעתו ומחשבתו תמיד להיות קבוע בלבו ומוחו

(וגם נראה בראיית העין שהם בטלים לאורו ית' בהשתחואתם כל יום כלפי מערב בשקיעתם כמאור' ע"פ וצבא השמים לך משתחווים שהשכינה במערב ונמצא הילוכם כל היום כלפי מערב הוא דרך השתחואה וביטול והנה גם מי שלא ראה את המלך מעולם ואינו מכירו כלל אעפ"כ כשנכנסם לחצר המלך רואה שרים רבים ונכבדים משתחווים לאיש א' תפול עליו אימה ופחד):

תמיד אשר כל מה שרואה

המלך. ואם כן – הרי שגם בנמשל, לא רק שהמלך, הקב"ה, רואה אותו, וזה פועל בו את היראה מהקב"ה, אלא גם, ככה ממש יש לו לירא את ה', על ידי ראיית עיני בשר בשמים וארץ וכל צבאם, אשר אור אינסוף ביראה מלכש בהם להחיותם. – ועל ידי ראיית העולם וברואיו בעינים גשמיות, יש בידי עיני השכל של יהודי לראות את החיות האלקית המחיה אותם – ודבר זה יעורר בו את רגש היראה, באותה מדה שפועלת עליו ראיית המלך. הגהה*: בהגהה הבאה, מסביר רבנו חזקן, שעל ידי ראיית השמים והארץ וכו', רואים לא רק שישנה בהם חיות אלקית המחיה אותם, אלא אפשר גם לראות איך שהעולם ונבראיו בטלים לחיות האלקית, שבמהלך "צבא השמים" ממזרח למערב, מתבטאת השתחואתם וביטולם להקב"ה, כי השכינה היא במערב. (וגם נראה בראיית העין, שהם בטלים לאורו ותכבדו – כיצד ובמה זה נראה? בהשתחואתם כל יום כלפי מערב בשקיעתם, – שהם שוקעים בצד מערב, כמאמר רז"ל: "על פסוק: וצבא השמים לך משתחווים" – שהשכינה במערב, ונמצא – יוצא הרי, יתירה מזו, שלא רק בשעת שקיעתם הם בטלים, אלא, הילוכם כל היום כלפי מערב הוא דרך השתחואה וביטול. – שכן, כפי שהדבר מובא הרי כפי קביעותם של השמש, הירח והכוכבים, כל אחד באופנו, היה צריך להיות הילוכם ממערב למזרח, והילוכם כל היום ממזרח

בדרגה של התבוננות שכלית וכו' (ראה נז, א: שגם במוחו ומח' אינו מרגיש שום יראה ובושד) – ואילו יראה ה' צריכה הרי להיות תמיד, ולכן ממשיך רבנו הזקן ומסביר 'זגם להיות'... וְגַם לְהִיּוֹת לְזִכְרוֹן תָּמִיד – גם בלי התבוננות בתחילה, אלא מצד האמונה הטהורה,

יש לזכור את לשון חז"ל "קבלת על מלכות שמים", שהוא כענין "שום תשים עליך מלך", – כך צריך כל אדם מישראל לשים על עצמו את הקב"ה למלך, לקבל על עצמו עול מלכותו של הקב"ה, כמו שנתבאר במקום אחר וכו', – וזה מה שרבנו הזקן אומר בתחילת פרק מ"א, ש"אף שלא תפול עליו אימה ופחד בהתגלות לכו", כפי שאכן באה יראה זו

בהתגלות מצד השכל והתבוננות – "ישים" את הקב"ה למלך על עצמו, ויקבל על עצמו עול מלכות שמים; ובהתאם לנאמר שם, נמצא ענין זה באמת בכל אדם מישראל, מצד טבע הנשמה שלא להמרות את מלך המלכים, ומשום כך זה יכול להיות תמיד. כִּי הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוא מְנִיחַ אֶת – הנבראים של העולמות העליונים והתחתונים – כלומר: אין הם תכלית הכוונה של הבריאה, וּמִיַּחַד מַלְכוּתוֹ עֲלֵינוּ – בני ישראל, וכו', וְאַנְחֵנוּ מְקַבְּלִים וְכוּ', – על עצמנו עול מלכות שמים. וְהוּא עֲנִין הַהִשְׁתַּחֲוּאוֹת שְׂבִתְפִלַּת י"ח – "שמונה עשרה", אַחֵר קִבְּלַת עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּדַבּוּר בְּקִרְיַת שֵׁמַע, – כשאומרים 'ה' אלקינו ה' אחד' וכו', לְחֹדֶר וּלְקַבֵּל – על עצמו שוב, בַּפֶּעַל מִשָּׁשׁ – עול מלכות שמים, על ידי בְּמַעֲשֵׂה וְכוּ', – וזה המשמעות של ההשתחוואות – הביטול להקב"ה, המתבטא בתנועה מעשית של השתחוואה, בְּמֹו שְׂנַתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר:

וְכֵן שֶׁהוּא לְבוֹשׁ בְּלִבוּשֵׁי רַבִּים. אין זה משנה במדת היראה שמפניו, שכן, העיקר הוא הידיעה שהמלך נמצא כאן, ידיעה זו מעוררת את היראה. כך גם בענינו, כשיתרגל האדם בכך, שבהסתכלותו על נבראי העולם, יזכור שהם מהווים הלבושים

ליקוטי אמרים – פרק מג

בענינו השמים והארץ ומלואה הכל הם לבושים החיצונים של המלך הקב"ה וע"י זה יזכור תמיד על פנימיותם וחיותם וזה נכלל ג"כ בלשון אמונה שהוא לשון גילוי שמרגיל האדם את עצמו כמו אומן המאמן ידיו וכו'. וגם להיות לזכרון תמיד לשון חז"ל קבלת עול מלכות שמים שהוא כענין שום תשים עליך מלך כמ"ש במ"א וכו' כי הקב"ה מניח את העליונים והתחתונים ומייחד מלכותו עלינו וכו' ואנחנו מקבלים וכו' וזהו ענין ההשתחוואות שבתפלת י"ח אחר קבלת עול מלכות שמים בדבור בק"ש לחזור ולקבל בפועל ממש במעשה וכו' כמ"ש במ"א:

הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולכאורה קשה שבפרק ל"ג נתבאר שהתבוננות זו היא ענין האמונה וכן בפרק זה עצמו (ס, ב:). ישראל מאמינים בו" – ואיזה קישור להבנה ואמונה, וה"ה אדרבה שוללים זה את זה (כשמבין אין צורך באמונה בו) – ומתרגן: "זה נכלל..." וְזֶה נִכְלָל גַּם בֵּן בְּלִשׁוֹן "אֱמוּנָה", שֶׁהוּא – המלה אמונה, לְשׁוֹן "רְגִילוֹת", שֶׁמְרַגֵּל הָאָדָם אֶת עַצְמוֹ, בְּמֹו אֱמוּנָה מְאֻמָּן יָדָיו וְכוּ'. – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שיודע אותה בנפשו, יש לו כשרון זה, אלא שצריך לאמן ידיו, שיבוא בפועל במעשה (בציור, עשיית כלים וכו')". הרי, שגם בנמשל ישנם שני הענינים: המלך, הקב"ה, רואה אותו, וגם הוא רואה את המלך בביכול, שעל ידי הסתכלותו בנבראים, הוא רואה ויודע את החיות האלקית המחיה אותם. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הנ"ל מועיל רק שתהי' היראה כמדת התבוננות שלו וכמדה שהשכל שלו "מושל" בו ומנהיגו. ועוד: ענין ההתבוננות בשכל – הרי לא תמיד יכול כל אחד להיות

יום שלישי כ"ט ניסן

של יראה: "אם אין יראה – אין חכמה" – הכוונה למדריגה התחתונה של יראה, "יראה תתאה", שבהעדר יראה זו, אי אפשר שתהיה "חכמה" – קיומן של תורה ומצוות, המתואר במלה "חכמה" (כי, הרי "תכלית חכמה – תשובה ומעשים טובים"), "אם אין חכמה – אין יראה" – הכוונה למדריגה העליונה

של יראה, "יראה עילאה", וביחס לדרגה זו של יראה, מן ההכרח שיהיה לפניה, קיומן של תורה ומצוות, ורק לאחר מכן אפשר להגיע למדריגה העליונה

יותר של יראה – "יראה עילאה". בהמשך הפרק, יסביר רבנו הזקן, שגם ב"אהבה" ישנן שתי מדריגות כלליות.

וְהִנֵּה עַל יְרֵאָה תִּתְאַהּ זֶה, – שבפרק הקודם הוסבר, שכל אחד מישראל יכול להגיע אליה, שְׁהִיא – נדרשת, לְקִיּוֹם מִצְוֹתָיו

בְּרַק מַג. בפרק הקודם הוסבר, שהיראה שעליה אומרים שכל אחד מישראל יכול להגיע אליה – הרי זו היראה הנוגעת לקיום המצוות, ב"סור מרע ועשה טוב", והיא הנקראת "יראה תתאה", המדריגה התחתונה שביראה. בפרק מ"ג, אותו אנו מתחילים ללמוד, יסביר רבנו הזקן את שתי המדריגות

שביראה: "יראה תתאה" – יראה תחתונה – ו"יראה עילאה" – יראה עליונה שבכך תוסבר גם הסתירה שבמשנה, שהנה אומרים רבותינו ז"ל "אם אין

חכמה אין יראה" – שבתחילה מן ההכרח שתהיה "חכמה" ורק לאחר מכן יכולה להיות "יראה", ואילו מיד לאחר זה אומרים חכמינו ז"ל להיפך: "אם אין יראה אין חכמה" – שבתחילה באה ה"יראה" ורק לאחריה באה ה"חכמה"? אלא – מסביר רבנו הזקן – חכמינו ז"ל מדברים על שתי מדריגות

וְתִכְרַךְ בְּכַחֲתָהּ "סוד מִרְע" – להימנע מלעבור על לא־תעשה, וְעֵשֶׂה טוֹב", – ולקיים כל מצוות־העשה, הרי על יראה זו אָמְרוּ: – חכמינו ז"ל: "אִם אֵין יִרְאָה אֵין חֻכְמָה". – אין קיומן של תורה ומצוות, (המתואר במלה "חכמה"); שכן, כדי לקיים תורה ומצוות,

מן ההכרח שתהיה יראה זו, וְיֵשׁ בָּהּ – במדרגה זו של ה"יראה", בְּחִינַת קְמִנּוּת וּבְחִינַת גְּדֻלָּת. – גם ב"יראה תתאה" – יש שתי בחינות: יראה שהיא בבחינת "קטנות", כי, אין היא נוצרת על ידי הבנה והתבוננות בגדלות ה', כי אם רק על ידי שהוא מעורר בקרבו את היראה שבטבע כל אחד מישראל על ידי התעמקותו בענינים המעוררים את היראה; ויראה שהיא בבחינת "גדלות", כי יראה זו, באה מזה התבוננות

בגדלות ה', שיכולים להבין מהעולמות. דְּהִינּוּ, – מתי מתוארת היראה בתור בחינת "גדלות"? – בְּשִׁנְמִשְׁכַּת בְּחִינַת יִרְאָה זו – כשהיראה התחתונה נמשכת ונוצרת באדם, מִהֶתְבּוֹנְנוּת בְּגִדְלַת ה', – הנראית מהחיות את העולמות והנבראים, דְּאִיהוּ מַמְלָא כָּל עֲלָמִין, – הקב"ה ממלא את כל העולמות, הוא מחיה אותם באופן שהחיות האלקית מתלבשת בהם, וחיות זו מותאמת לפי כל עולם וכל נברא שהיא מחיה, כך שבמדרגה עליונה יותר של עולם או נברא, מלוּבֶשֶׁת מדרגה עליונה יותר של חיות, וְ"מִהָאֲרִין לְרַקִּיעַ מִהֶלֶךְ ת"ק" – חמש מאות, שָׁנָה וְכו', וְבִין רַקִּיעַ לְרַקִּיעַ כּו', – שוב מהלך של חמש מאות שנה, רְגְלֵי חַיִּיּוֹת כְּנֶגֶד כָּל וְכו', – הרגלים, המדרגה התחתונה ביותר ב"חיות הקודש", הן למעלה מכל המדרגות שלמטה מהן, וְכֵן הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת כָּל הָעוֹלָמוֹת לְמַעְלָה מֵעֵלָה עַד רוּם הַמַּעְלֹת – בכל האמור, מתבונן האדם, ויש לו השגה והבנה בחיות האלקית המחיה את כל העולמות והמדרגות האמורות, ומהבנתו זו בגדלות ה' באה היראה שלו, הנקראת בחינת "גדלות". ברם, אם כך, מדוע, איפוא, נקראת יראה זו בשם "יראה תתאה", הרי היא באה מתוך השגתו בגדלות ה' – אלא, מסביר רבנו הזקן, היא נקראת "יראה תתאה" מחמת שהיא באה מהבנת החיות האלקית המלוּבֶשֶׁת בעולמות, בחינת "ממלא כל עלמין". חיות אלקית זו מוסתרת בעולמות, באופן כזה, שהעולמות יוכלו להרגיש את עצמם כ"יש", כדבר ממש, אלא שהוא בטל לחיות האלקית המחיה אותו. ולכן מעוררת התבוננות זו באדם רק בחינת יראה וביטול היש – ולא ביטול במציאות, ומשום כך נקראת יראה זו בשם "יראה תתאה". ובלשון ה"תניא": אָף עַל פִּי כֵן נִקְרָא יִרְאָה זו יִרְאָה חִיצוֹנִית וְתַתְּמָה, – יראה תחתונה, מֵאַחַר שִׁנְמִשְׁכַּת מִהָעוֹלָמוֹת, – מההשגה וההבנה בגדלות ה' שמצד העולמות, שהחיות האלקית מחיה אותם, שָׁהִם – העולמות

הם, לְבוּשִׁים שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, אֲשֶׁר מְסַתֵּמֵר וּמְתַעֵלֵם וּמְתַלְבֵּשׁ בָּהֶם לְחַיִּיּוֹתָם וּלְקִיָּמָם לְהוֹיֵת יֵשׁ מֵאֵין וְכו'. – לפני שהם נוצרו, הם היו "אין", הם לא היו בנמצא, ואחרי שנבראו, נהיו בבחינת "יש", דבר שמרגישים במציאותו – ובאופן

ליקוטי אמרים – פרק מג

טוב אמרו אם אין יראה אין חכמה ויש בה בחי' קטנות ובחי' גדלות דהיינו כשנמשכת בחי' יראה זו מהתבוננות בגדלות ה' דאיהו ממלא כל עלמין ומהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה וכו' ובין רקיע לרקיע כו' רגלי החיות כנגד כולן וכו' וכן השתלשלות כל העולמות למעלה מעלה עד רום המעלות אעפ"כ נקרא יראה זו יראה חיצונית ותתאה מאחר שנמשכת מהעולמות שהם לבושים של המלך הקב"ה אשר מסתתר ומתעלם ומתלבש בהם להחיותם ולקיימם להיות יש מאין וכו' רק שהיא השער והפתח לקיום התורה והמצוות. אך היראה עילאה ירא בשת ויראה פנימית שהיא נמשכת מפנימית האלהות שבתוך העולמות עליה אמרו אם אין חכמה אין יראה דחכמה

כזה מחיה חיות אלקית זו את הנבראים שהיא מתלבשת בהם, שיוכלו להרגיש את עצמם ל"יש", ו"יש" זה בטל לחיות האלקית; ממילא מעוררת ההתבוננות האמורה רק יראה בבחינת "ביטול היש", ולא ביטול מוחלט במציאות, כפי שישנו ביראה עילאה, רק שְׁחִיָּא – "יראה תתאה" זו, היא הַשְּׁעָר וְהַפֶּתַח לְקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. – שכן, כאמור, מביאה היראה תתאה (תחתונה) לקיום תורה

ומצוות. ועל בחינת יראה זו, אומרים חכמינו ז"ל: "אם אין יראה – אין חכמה", שראשית דבר מן ההכרח שתהיה יראה, ורק לאחר מכן יכולה להיות "חכמה" – קיום תורה ומצוות. אָף הִירְאָה עֲלִיָּא – היראה העליונה, הנקראת יִרְאָה בְּשֵׁת, – יראה הבאה מהבושה שמתבוששים מגדלות ה', כמי שמתבושש ובוטל לגמרי מפני אדם גדול וצדיק? בדורו, שאין זה בא מחיצוניותו והתפשטותו של האדם הגדול בדורו והצדיק – כפי שהיראה היא מפני מלך, למשל, שהפחד מהמלך בא מחיצוניותו והתפשטותו של המלך המתבטאות בשלטונו על אזרחיו (וככל שגדולה יותר התפשטות מלכותו, בהיותו מלך על מדינה גדולה יותר או על כמה מדינות – כך גדולה יותר היראה מפניו); על דרך זה היא גם היראה האמורה, הבאה מהתבוננות ב"לבושים" ובהתפשטות אלקות בעולמות, שלכן היא נקראת "יראה תתאה", מפני שאין היא מעוררת בושה והתבטלות מלאה, כפי שמעוררת ההכרה במעלתו של אדם גדול בדורו וצדיק, שאין זה מצד חיצוניותו והתפשטותו, כי אם מה"עצם" שלו, וההתבטלות כלפיו היא כזו שהוא חש את עצמו כאפס לעומתו, ומתבייש מגדולתו. כך גם נקראת יראה עילאה בשם, "ירא בשת" – יראה הבאה מבושה בפני גדולתו של הקב"ה, לא כפי שהיא מופיעה בגלוי בעולמות. וְיִרְאָה – זו היא פְּנִימִית, שְׁחִיָּא נִמְשְׁכַת מִפְּנִימִית הָאֱלֹהִים שֶׁבְּתוֹךְ הָעוֹלָמוֹת – כשיש לאדם הכרה בפנימיות ועצמות האלקות, שלמעלה מהתפשטות בעולמות, שלגבי החיות האלקית שלמעלה מהעולמות – בטלים העולמות לגמרי, ב"ביטול המציאות" (ולא רק "ביטול היש") – מעוררת בו הכרה זו – ביטול במציאות, שהוא "יראה עילאה", עֲלִיָּה – על מדרגה זו של יראה, אָמְרוּ: – חכמינו ז"ל: "אִם אֵין חֻכְמָה אֵין יִרְאָה", – בתחילה מן ההכרח שתהיה "חכמה" ורק לאחר מכן יכולה להיות "יראה". דְּחֻכְמָה הִיא כ"ח מ"ה¹⁰ – ענינו של ביטול המתבטא במלה

7. אבות ג, יז. 8. חגיגה יג, א. 9. כפי שרכנו הזקן מסביר זאת בתוספת ביאור בסידורו בהערה לתיקון חצות. 10. ראה לעיל פרק יט.

שהוא מהרהר קודם במחשבה; ועל אחת כמה וכמה שאין הדיבור תופס מקום כלל לגבי כוח השכל או המדות שהם מקור המחשבה (שאדם מהרהר בענין שעוררו המדות, או במה שהשכל מבין); וודאי, ודאי הדבר שאין לדיבור ערך ומקום כלל לגבי עצם הנפש

(שכוח השכל או המדות הוא רק כוח שלה). ההבדל מתבטא בכך, שהדיבור שהוציא אדם מפיו, הרי הכל הדיבור, נבדל ממקורו, ונראה כדבר בפני עצמו, ואילו למעלה, הרי דיבורו של הקב"ה, היוצר את הנבראים, אינו נבדל חס ושלום מהקב"ה עצמו, שנמצא בכל מקום, ובאותו דיבור נמצא גם מקורו של הדיבור, כך מובן עוד יותר, שהדיבור, שהוא מקור הבריאה, הוא בתכלית הביטול והיחוד להקב"ה, וממילא – הבריאה כולה

בטלה במציאות ממש להקב"ה. וזהו ש'אמר הכתוב': "הן יראה ה' היא חכמה". – שכן כאמור, יראה עילאה היא ביטול במציאות – אותו ענין של "חכמה", שגם תוכנה הוא ביטול במציאות. אך אי אפשר להשיג ליראה וחכמה זו, אלא בקיום התורה והמצוות, על ידי יראה תתאחזת, וזהו שכתוב: "אם אין יראה אין חכמה". – שבתחילה מן ההכרח שתהיה "יראה תתאה", וקיום תורה ומצוות שהיא מביאה לו, ורק לאחר מכן אפשר לו לאדם להגיע ל"חכמה" – ל"יראה עילאה" וביטול במציאות. להלן, ממשיך רבנו הזקן ומסביר, שגם באהבה ישנן שתי מדריגות כלליות: המדריגה העליונה באהבה, היא זו שבאה אליו כמתנה מלמעלה – בשעה שאדם הוא בשלימות במדת היראה, ניתנת לו מלמעלה המדריגה העליונה של אהבה בדרך מתנה. ואילו האדם עצמו, על ידי השגתו והתבוננותו, לא היה מגיע אף פעם למדריגה זו שבאהבה; המדריגה השנייה באהבה היא, זו שאדם מגיע אליה על ידי התבוננותו בגדלות ה'. המדריגה הראשונה נקראה "אהבה רבה", והמדריגה השנייה – "אהבת עולם", כי היא באה על ידי התבוננות בגדלות ה' שאדם מבין מעניני העולם, מהחיות האלקית המחיה את העולם. ובלשון ה'תניא':

"מה", כמו שכתוב¹¹: "ונחנו מה", שזהו "ביטול במציאות", וזהו חכמה מאין תמצא¹², – ולכן חכמה היא אין וביטול, ו"אין זהו חכם הרוצה את הנולד"¹³, פרוש שרואה כל דבר איך נולד ונתתהו מאין ליש, בדבר ה' ורוח פיו יתברך, כמו שכתוב¹⁴: "וכרוח פיו כל צבאם". ואי לזאת, – שרק ב"דבר

ה'" נבראו כל הנבראים מ"אין", הרי השמים והארץ וכל צבאם – כלומר, כל הנבראים, בטלים במציאות ממש – לא ביטול היש, שישנו דבר אלא שהוא בטל, כי אם ביטול במציאות ממש, בדבר ה' ורוח פיו, וכל צבא ממש חשיבי – ונחשבים הם ככלום ממש, ואין ואפס ממש, כבטול אור וזיו השמש – כשהם נמצאים בגוף השמש עצמה, – בשעה שאור השמש נמצא מחוץ לגוף השמש, הוא בגדר מציאות של אור וזיו; ואילו כשאור השמש נמצא בגוף השמש, הוא בטל לגמרי במקורו (גוף השמש) וחדל לגמרי מלהתקיים במציאות ממשית של אור – שכן קיים ונראה אז רק המקור, השמש עצמה – כך גם בטלים כל הנבראים במציאות במקורם, שהוא "דבר הוי" המהווה אותם "מאין ליש". התבוננות זו מעוררת באדם, שגם התבטלותו להקב"ה, תהיה בבחינת "ביטול במציאות". ואל יוציא אדם עצמו מהכלל, – של כל הנבראים, שהוא מבין שהם בטלים במציאות להקב"ה, כלומר – שגם גופו ונפשו ורוחו ונשמתו בטלים במציאות בדבר ה', – המהווה את הגוף ונפש, רוח ונשמה שלו, ודבורו יתברך מיוחד במחשבתו בו, – ומחשבתו היא הרי דבר אחד אתו יתברך, הרי שהביטול הוא לא רק כלפי דבר ה', אלא הביטול הוא ביטול במציאות להקב"ה עצמו. וכן נזכר לעיל (פרק כ וכו') באריכות בדרך משל מנפש האדם, שדבור אחד מדבורו ומחשבתו בלא ממש בו. – לעומת כוח הדיבור שבאדם, שמכוונו מסוגל הוא לדבר דיבורים בלי סוף, לא תופס דיבור אחד מקום כלל, ובודאי שאין דיבור אחד תופס מקום כלל לגבי כוח המחשבה, שהוא מקור הדיבור (שכן, אדם מדבר מה

11. שמות טז, ז. 12. איוב כח, יב. 13. תמיד לב, א. 14. תהלים לג, ו. 15. איוב כח, כח.

יום רביעי ל' ניסן

מהעולמות ואיננה מצומצמת לפי ערך כל עולם ונברא שהיא מחיה, וכלל קמיה כלל ממש חשיב, – הכל לגבי הקב"ה, אינו נחשב לכלום ממש, וכבטול דבור אחד בנפש המושכלת בעודו במחשבתה – בשעה שהדיבור נמצא עדיין במחשבת הנפש, או

בחדת חלב בנזכר לעיל¹⁹, אשר על ידי התבוננות זו ממילא תתפשט מדת האהבה שבנפש מלבושה, – בהם היא מלוכשת, כלומר: שיותר לא תהיה לו אהבה לדברים שאותם אהב (שבאבתו לאותם דברים, היתה מדת האהבה שבנפשו מלוכשת בהם). וכל אהבתו תהיה להקב"ה בלבד, דהיינו שלא תתלבש – מדת האהבה, בשום דבר הנאה ותענוג גשמי או רוחני לאהבה אותו, – את ה"דבר גשמי או רוחני", ולא לחפץ כלל – "חפץ" משמעו רצון פנימי, שום דבר בעולם, בלתי לח' לבדו, – כל אהבתו ורצונו הפנימי יהיו להקב"ה בלבד, שהוא מקור החיים של כל התענוגים, שכלם – כל התענוגים, במילום

במציאות וכלל ממש קמיה חשיב, – לגבי "מקור החיים" שהוא "ה' לבדו", כל התענוגים בטלים במציאות ואינם נחשבים לכלום ממש, ואין צורך ודמיון כלל ביניהם – בין כל תענוגי העולם, לבין הקב"ה, "מקור החיים" של כל התענוגים, חס ושלום, כמו שאין צורך לאין ואפס המוחלט לגבי חיים נצחיים, – כך אין ערך ודמיון כלל בין כל תענוגי העולם שהם "אין ואפס המוחלט", לגבי החיים הנצחיים שממקור החיים, מהקב"ה – התבוננות זו תעורר בו את הרצון, שלא לרצות בכל התענוגים, כי אם לרצות במקור כל התענוגים, שהוא: אלקות, וכמו שכתוב²⁰: "מי לי בשמים, ועמך לא תפצתי בארץ", – כלומר: כל דבר שהוא "עמך", כל דבר שהוא טפל ובטל לך – אין חפצי בו, בלח' שארי ולבכי, צור לבכי וגו', וכמו שכתב²¹ לקמן. – פרטי אופני האהבה אליהם מגיע יחודי על ידי התבוננות בגדלות ה'. כל האמור הוא במי שיש לו רגש של אהבה לדברים מסוימים, והתבוננות פועלת בו שמדת האהבה "תתפשט" מעניני העולם, ותהיה לאלקות בלבד. אך, מי שבטבעו

והנה, באהבה יש גם בן שתי מדרגות: – כלליות: "אהבה רבה" ו"אהבת עולם". "אהבה רבה" היא "אהבה בתענוגים", – אהבה ותענוג מאלקות – לא שהאהבה מייצגת "מבוקש" מסוים, שאיפה להשגת דבר מה, ולמשל: להתאחד עם הקב"ה או להכלות

באלקות, אלא האהבה עצמה משמעה תענוג ודביקות באלקות, והיא שלהבת העולה מאליה, – לא שהאדם יוצר ומדליק בקרבו אהבה זו, אלא אהבה זו באה אליו מעצמה, וכאך מלמעלה בבחינת מתנה למי שהוא שלם ביראה, – מי שהיראה אצלו בשלימות, נותנים לו מתנה מלמעלה, שיגיע ל"אהבה בתענוגים"; בנודע – כידוע הפירוש על מאמר רבותינו ו"ל¹⁶: "דרכו של איש לחזר אחר אשה", – שפירושו בעבודת ה', הוא: שאהבה נקראת "איש" ו"זכר", כמו שכתוב¹⁷: "זכר – חסדו", – שבדרך רמז משמעו, שבחינת חסד ("חסדו") ואהבה, היא בחינת "זכר", ו"אשה" – היא בחינת יראת ה'¹⁸, – שבלשון הפסוק "אשה יראת ה'" –

מרומות השייכות של "אשה" ל"יראה", בנודע; – וזהו "דרכו של איש לחזר אחר אשה", בחינת האהבה ("איש") באה מלמעלה ונתגלה ("דרכו לחזר") במקום שבחינת יראה ("אשה") היא בשלימות, וכלי קדימת היראה אי אפשר להגיע לאהבה רבה זו, כי אהבה זו היא מבחינת אצילות, דלית תמן קצוץ ופירוד חס ושלום. – שאין בו בעולם האצילות שום דבר של התנתקות והתפרדות, אין באותו דבר נפרד ונתוק מאלקות, שיהיה מורגש למציאות לעצמו, אלא, הכל שם בטל במציאות לאלקות. הרי מובן, שגם האהבה שמ"אצילות" איננה יכולה לשרות, במי שהיראה אצלו איננה בשלימות, מי שעדיין מרגיש את עצמו למציאות אצלו שהיא, ואינו בטל לגמרי לאלקות. אך "אהבת עולם" – המדריגה השניה באהבה, היא הקבא מהתבוננות ודעת בגדלות ה' אינסוף ברוך-הוא, הממלא כל עולמין – הממלא ומחיה את כל העולמות בחיות פנימית ומצומצמת בהתאם להרכבו של כל נברא, וסובב כל עולמין, – ומחיה את כל העולמות בחיות שלמעלה

16. קדושין ב, ב. 17. תהלים צח, ג. 18. משלי לא, ל. 19. פרק כ-כא. 20. תהלים עג, כה-כו. 21. בפרק מח.

על ידי התבוננות הנזכרת לעיל, – על ידי התבוננותו בענינים האמורים, יעורר גם הוא בקרבו אהבה לזהות להקב"ה, כמ"ו שיתבאר לקמן. – ביחס למדריגה העליונה יותר של אהבה, למדנו, שהיא יכולה להיות רק במי שהיראה היא בשלימות, ואילו ביחס למדריגה השניה שבאהבה (למדות שעל פי סדר, צריך גם כן להיות קודם יראה ולאחריה אהבה) יוסבר להלן, על יוצא מן הכלל, שיוכל להגיע לאהבה זו בלי הקדמת היראה. וכך אומר רבנו הזקן:

הוא קר, ואין בו שום רגש של אהבה לאיזה דבר שהוא, כדי להעביר את מדת האהבה מהם לאלקות, וממילא קשה לו בהרבה לעורר בקרבו רגש של אהבה – אף על פי כן יכול גם הוא ליצור בקרבו אהבה לזהות להקב"ה, על ידי ההתבוננות האמורה. ובלשון ה"תניא": וְגַם מִי שֶׁאֵין מִדַּת אֲהָבָה¹²⁴ וְלֹא הָעוֹלָה הַשְּׂמִימָה ע"י הַתְּבוֹנָנוּ הַנ"ל כִּמְ"שׁ לְקַמֵּן שֶׁנִּפְשׁוֹ מְלַבֶּשֶׁת כָּלֵל בְּשׁוּם תַּעֲנוּג גִּשְׁמִי אוֹ רוּחָנִי – יָכוֹל – גַּם הוּא, לְהַלְחִיב נַפְשׁוֹ בְּרִשְׁפֵי אֵשׁ וְשִׁלְהֶבֶת עֵזָה וְלֵהֵב הָעוֹלָה הַשְּׂמִימָה,

יום חמישי א' אייר

לְצַדֵּךְ שְׂעָה, – כדי שהרשע ובעל העבירה יתעורר באהבה להקב"ה ולהיחפך לבעל תשובה, כְּמַעֲשֵׂה הַרְבֵּי אֲלֵעוֹר בֶּן דוֹרְדֵּי²². – שהיה רשע ובעל עבירות – ולפתע חזר בתשובה מתוך אהבה להקב"ה, עד שנשמתו יצאת בתשובתו. הרי שהיתה בכך משום הוראת שעה. כמו שכתוב²³, שר' אלעזר בן דורדיא היה גלגול של יוחנן כהן גדול, ששימש שמונים שנה ככהן גדול ונעשה צדוקי²⁴ – ועל ידי שנשמתו גלגלה בר' אלעזר בן דורדיא (שהיה מקודם, כאמור, רשע ובעל עבירות, ולאחר מכן חזר בתשובה מתוך אהבה להקב"ה) – נתעלו כל תורתו ומצוותיו של יוחנן כהן גדול²⁵. אָבֵל בְּרַךְ הַעֲבוּרָה הַקְּבוּעָה וְתַלְמִידָהּ בְּבִחִירַת הָאָדָם – צִדִּיק לְהַקְדִּים תְּחִלָּה קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת עַל יְדֵי יִרְאָה תְּתָאָה בְּבִחִינַת

וְהִנֵּה, בְּחִינַת אֲהָבָה זֶה, פְּעָמִים שְׁקוּדְמַת לִירְאָה, כִּפִּי בְּחִינַת הַדַּעַת הַמּוֹלִידָה, – את האהבה, כְּנוֹדֵעַ [שְׁהַדַּעַת כּוֹלָל חֲסִדִּים וְגִבּוּרִים, שֶׁהֵם אֲהָבָה וִירְאָה, – חֶסֶד – אֲהָבָה, וְגִבּוּרָה – יִרְאָה, וְיָדַעַת" כּוֹלָלַת בְּתוּבָה אֶת שְׁתֵּיהֶן וּמִבִּיאָה לְהַתְּגַלּוּת שְׁתֵּיהֶן; כְּלוּמֹר:

ליקוטי אמרים – פרק מג

וְהִנֵּה בְּחִי' אֲהָבָה זֶה פְּעָמִים שְׁקוּדְמַת לִירְאָה כִּפִּי בְּחִי' הַדַּעַת הַמּוֹלִידָה כְּנוֹדֵעַ [שְׁהַדַּעַת כּוֹלָל חֲסִדִּים וְגִבּוּרִים שֶׁהֵם אֲהָבָה וִירְאָה וּפְעָמִים שֶׁהַחֲסִדִּים קוֹדְמִים לִירְדָה וְלִהְיוֹת] וְלֹכֵן אֲפֻשֶׁר לְרִשֵּׁעַ וּבַעַל עֲבוּרֹת שִׁיעֵשֶׂה תְּשׁוּבָה מֵאֲהָבָה הַנּוֹלֶדָה בְּלָבוֹ בּוֹכְרוֹ אֶת ה' אֱלֹהֵיוֹ וּמִ"מ הִירְאָה ג"כ כְּלוּלָה בָּהּ מִמִּילָא רַק שֶׁהִיא בְּבִחִי' קִטְנוּת וְהַעֲלָם דִּהְיִינוּ יִרְאָה חֲטָא לְמַרְדּוֹ בּוֹ ח"ו וְהֵאֱהָבָה הִיא בְּהַתְּגַלּוּת לָבוֹ וּמוֹחוֹ אֵךְ זֶהוּ דְרֹךְ מִקְרָה וְהוֹרָאת שְׁעָה בְּהַשְׁגָּחָה פְּרִטִית מֵאֵת ה' לְצוּרֶךְ שְׁעָה כְּמַעֲשֵׂה דִר"א בֶּן דוֹרְדֵּי. אֲבָל סֹדֵר הָעֲבוּרָה הַקְּבוּעָה וְתַלְמִידָהּ בְּבִחִירַת הָאָדָם צָרִיךְ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת ע"י יִרְאָה תְּתָאָה בְּבִחִי' קִטְנוּת עִכ"פ בְּסוֹר מֵרַע וְעֵשֶׂה טוֹב לְהַאִיר נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית בְּאוֹר הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ וְאֵח"כ יֵאִיר עֲלֶיהָ אוֹר הָאֲהָבָה [כִּי וְהֵאֱהָבָה בְּגִימְטְרִיא ב"פ אֹר כִּידוּעַ לִי"ח]:

קִטְנוּת, עַל כָּל פְּנִימִים, כִּ"סוֹר מֵרַע וְעֵשֶׂה טוֹב", – להימנע מכל עבירה ולקיים כל מצוה, לְהַאִיר נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית בְּאוֹר הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, וְאַחֵר כִּךְ יֵאִיר עֲלֶיהָ אוֹר הָאֲהָבָה [כִּי "וְהֵאֱהָבָה" בְּגִימְטְרִיא ב' פְּעָמִים "אֹר", כִּידוּעַ לִיזְדַּעֲנִי חֵן: – חֲכֵמָה נִסְתָּרָה] – כְּלוּמֹר בְּתַחֲלִיל נִדְרַשׁ אוֹר שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּנַפְשׁ הָאָדָם, וְרַק אַחֲרַיִם מִכָּן בִּיכּוּלַת הָאָדָם לְהַגִּיעַ לְאוֹר הָאֲהָבָה.

אוֹתוֹ לְתִשְׁבּוּבָה; וּמִכָּל מָקוֹם, הִירְאָה גַּם בֶּן כְּלוּלָה בָּהּ – באהבה זו עֲצֻמָּה, מִמִּילָא, רַק שֶׁהִיא – הִירְאָה, בְּבִחִינַת קִטְנוּת וְהַעֲלָם, – בְּתוֹךְ הָאֲהָבָה, דִּהְיִינוּ יִרְאָה חֲטָא – בְּלִבָּהּ, לְמַרְדּוֹ בּוֹ חֵם וְשִׁלּוּם, וְהֵאֱהָבָה הִיא בְּהַתְּגַלּוּת לָבוֹ וּמוֹחוֹ. – בְּלָבוֹ וּבְמוֹחוֹ הוּא מִרְגִּישׁ רַק בְּאֲהָבָה לְהַקְב"ה. אָךְ – עֵנִין זֶה שֶׁהֵאֱהָבָה בָּהּ לִפְנֵי הִירְאָה, זֶהוּ – רַק, דְּרֹךְ מִקְרָה וְהוֹרָאת שְׂעָה, בְּהַשְׁגָּחָה פְּרִטִית מֵאֵת ה',

22. ראה עבודה זרה יז, ב. 23. בלקוטי תורה להאריז"ל תהלים, לב. 24. ראה ברכות כט, א. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה ג"כ מ' מו"ח אדמו"ר בזה – ובפרטיות במדרי' האהבה – הנדפס בסוף קונ' העבודה – דכונת אדה"ז כאן לאהבה דראב"ד. ולכן לא יוקשה מפשטות הסיפור דראב"ד שענינו תשובה – דהא והא צ"ל. וענין התשובה שבזה מבוואר מאדה"ז בס' תקס"ב (ז, א. יג, א). ומובן ג"כ דיצאה נפשו בבכ"י – דאין שייך זה באה"ע: אלא שזה בא מצד התשובה."

יום שישי ב' אייר

רבנו הזקן, שההבדל בין "אהבה רבה" ל"אהבת עולם" הוא: "אהבה רבה" היא אהבה הבאה מלמעלה, והאדם בעבודתו לא היה יכול אף פעם להגיע אליה, ואילו "אהבת עולם" היא אהבה שאדם מגיע אליה על ידי העבודה של השגה והתבוננות בגדלות ה'. כאן מוסיף

רבנו הזקן שקיימת אהבה כזו הכוללת בתוכה את שתי המדרגות האמורות: יש בה מדרגת "אהבה רבה", בכך שהיא באה לכל יהודי שנשמתו מלמעלה בתור ירושה מן האבות, אך, כדי לגלות אהבה זו, יש להזדקק להבנה ולהתבוננות בגדלות ה', שזהו כבר בחינת ודרגת "אהבת עולם", שכאמור, מתגלה על ידי עבודת האדם. ובלשון ה'תניא': **אִתּוֹ אַחַת הִיא אֲהָבָה הַכּוֹלֵלָה מִכָּל בְּחִינֹת וּמְדִרְגּוֹת "אֲהָבָה רַבָּה" וְ"אֲהָבַת עוֹלָם", - יִשְׁנָה אֲהָבָה יְחִידָה וּמִיּוֹחֶדָת, הַכּוֹלֵלָת בְּתוֹכָהּ כָּל בְּחִינֹת וּמִדְרָגוֹת "אֲהָבָה רַבָּה" וְ"אֲהָבַת עוֹלָם", וְהִיא שְׁנוֹה לְכָל**

נִפְשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וְיִרְשָׁה לָנוּ מֵאַבְרָהָם, שכל אחד מישראל ירש מן האבות, ישנה אהבה זו. והיגו, **מֵה שִׁבְתָּב הַזֶּה עַל פְּסוּק: 29 "נִפְשֵׁי אֲוִיתָךְ בְּלִילָה וְגו'" -** (וה'זוהר'³⁰ מדייק, שלפי פירושו הפשוט של הפסוק, אין הלשון מדויקת: אם מדובר על הנפש בלשון נסתר ("נפשי"), היה עליו לומר "נפשי אותך", כלומר: נפשי תאבה לך, ואם לאו היה צריך לומר: "אני אותך" - אני תאב לך, כיצד הוא, מתחיל ב"נפשי", ועובר מיד אל עצמו, כמדבר בעדו, ואומר "אותך" - כלומר: אני תאב לך? - ומפרש ה'זוהר' שהמלה "נפשי" מוסבת על הקב"ה, שהוא הנפש של כל דבר, ואילו פונה ואומר יהודי: "נפשי" - מפני שאתה הוא הנפש שלי, לכן - "אותך" - אני תאב לך. **וְיִרְחִים לְקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא רְחִימוֹתָא דְּנִפְשָׁא וְרוּחָא -** על יהודי לאהוב את הקב"ה אהבת נפש ורוח, **כִּמְה דְּאֵתְדַבְּקוּ אֵילִין בְּנוֹפָא וְנוֹפָא רְחִים לֹון וְכו'.** - כמו שהנפש והרוח מתדבקות בגוף, והגוף אוהב אותן וכו'. **וְהוּוֹ שִׁבְתָּבוֹ: "נִפְשֵׁי אֲוִיתָךְ", כְּלוֹמֵר מִפְּנֵי שְׂאֵתָה ה' "נִפְשֵׁי" וְחֵי הָאֲמִתִּיִּים, לְכֹךְ "אֲוִיתָךְ", -** אני תאב לך, **פְּרִיז שְׂאֵנִי מִתְּאֵוָה וְתֵאֵב לְךְ בְּאֶדָם הַמִּתְּאֵוָה לְחֵי נִפְשׁוֹ, וְכִשְׁהוּא חֲלָשׁ וּמַעֲנָה מִתְּאֵוָה וְתֵאֵב שִׁתְּשׁוּב נִפְשׁוֹ אֵלָיו, -** שלאמתו של דבר, תענוג החיים הוא התענוג הגדול ביותר של האדם, כמו שאנו רואים, שאדם יוותר על כל התענוגים, כדי שיחיה. הרי מוכן הדבר,

פֶּרֶק מֵד. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, את שתי המדרגות הכלליות שבאהבה: - "אהבה רבה", הבאה מלמעלה. - אדם בכוחות עצמו, אינו מסוגל להגיע על ידי התבוננות בגדלות ה' למדרגה נעלה זו של אהבה. רק כשהוא זוכה לכך - הוא מקבל

אהבה זו מלמעלה בדרך של מתנה; - "אהבת עולם", הבאה על ידי התבוננות בגדלות ה', על ידי שיהודי מתעמק ומבין גדלות ה' - הוא מגיע לאותה אהבה. **וְהִנֵּה, כָּל מְדִרְגַת אֲהָבָה מִב' מְדִרְגּוֹת אֵלּוּ: "אֲהָבָה רַבָּה" וְ"אֲהָבַת עוֹלָם" -** נִחְלָקָת לְכַמָּה בְּחִינֹת וּמְדִרְגּוֹת לְאֵין קֵץ, - ישנן אינסוף מדרגות של אהבה, גם במדרגת "אהבה רבה" וגם במדרגת "אהבת עולם", **כָּל חֵד לְפִי שְׁעוּרָא דְּלִיָּה, -** כל אחד לפי שיעורו, מדרגת האהבה בכל אחד היא בהתאם לדרגתו הרוחנית; **כְּמוֹ שִׁבְתָּבוֹ בְּזֶהר הַקְדוּשׁ²⁶ עַל פְּסוּק: "נִדְעַ**

בְּשַׁעֲרֵים בְּעִלָּה²⁷ - ש"בעלה" **"דָּא קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא, -** הקב"ה נקרא "בעל" של כנסת ישראל - ו"בעלה", הקב"ה, "נודע בשערים" - **דָּאִהוּ אֲתִידַע וְאֲתִדְבֵּק -** הוא "נודע", נרגש ומתדבק, ב"שערים" - **לְכָל חֵד לְפִי שְׁעוּרָא דְּלִיָּה וְכו'.** - לכל אחד כפי שהוא "משער" ו"תופס" בלבו. כך, ששני אנשים שעומדים שניהם באותה מדרגה כללית של אהבה, ובכל זאת קיים הבדל בדרגות הפרטיות. **וְלָכֵן נִקְרְאִים דְּחִילוֹ וְרְחִימוֹ -** יראה ואהבה, **"הַנִּסְתָּרוֹת לְה' אֱלֹהֵינוּ²⁸", -** כי מדרגת האהבה של יהודי אחד, מוסתרת לגבי יהודי אחר, היות ואין הוא עומד באותה מדרגה, **וְתוֹרָה וּמִצְוֹת -** הן "הַנִּגְלּוֹת לָנוּ וְלִבְנֵינוּ לַעֲשׂוֹת כּו'", - ואילו תורה ומצוות הן גלויות ושוות לכל אחד, **כִּי תוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד לְכָלֵנוּ, בְּקִיּוֹם כָּל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּבְחִינַת מַעֲשֵׂה, -** בעשיית וקיום כל התורה והמצוות, משתווים כל בני ישראל - אותה צורה של תפילין ואותו אופן של הנחה שוה אצל הגדול שבגדולים שבישראל, ואצל היהודי הנחות ביותר בישראל. **מֵה שְׂאֵין בֵּן בְּדְחִילוֹ וְרְחִימוֹ -** שונה הדבר ביחס ליראה ואהבה, **שְׁהֵם לְפִי חֲדַעַת אֵת ה' שִׁבְתָּבוֹ וְכו', -** בכך שונה אחד מן השני: יש מי שידיעתו באלקות גדולה ועמוקה יותר ולכן יראתו ואהבתו את ה' גדולות יותר, ויש אשר ידיעתו פחותה יותר, ולכן גם יראתו ואהבתו את ה' הן במדרגה פחותה יותר, **בְּנוֹכַח לְעִיל.** בפרק הקודם הסביר

בהקב"ה. וכמו שבחיות האלקית, המחיה את העולם בכלל, ישנה התחדשות תמידית ("המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית"), ולגבי תורה בפרט, הרי "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים" – הרי שהאהבה והתשוקה לחיות האלקית שאדם ממשיך בקרבו על ידי לימוד התורה, צריכה להיות, כמו זו של אדם החש שהוא זקוק לחיות מחודשת, שאז התשוקה לחיות היא חזקה וגלויה. כְּמוֹ שְׁכַתֵּב הַזֶּה: "דְּבַעֵי פֶרֶשׁ הַמְּרִימוֹתָ דְּקִרְשָׁא־פְּרִיֶדְּ הוּא לְמִיקָם כְּכֹל לִילָא, לְאַשְׁתַּדְלָא בְּפִלְחָנָה עַד צִפְרָא כו'". – מחמת אהבתו

להקב"ה, על האדם לקום בכל לילה ולעסוק בעבודתו, עבודת ה', עד לבוקר. זוהי משמעות האהבה של "נפשי אויתיק" – האהבה שיש ליהודי לאלקות, להקב"ה, כשהוא חש שהקב"ה הוא נפשו וחיותו האמיתית, שהרי אהבה זו ישנה בנשמתו של יהודי בירושה מן האבות, ועליו לגלותה על ידי התבוננות עמוקה ותכופה, איך הקב"ה הוא מקור חייו – כפי שיוסבר בהמשך הפרק.

שתשוקת ותענוג החיים גדולים וחזקים יותר מכל התענוגים; אלא, היות ו'תענוג תמיד' – אינו תענוג, אדם אינו חש ומרגיש בתענוג תמיד, לכן אין הוא מרגיש בתענוג הגדול שבחיים. אך, בשעה שהוא חלש או עייף, ואין החיות או אצלו בהתגלות כמו שצריך להיות – אז

הוא חש בתשוקה לחיים. וְכֵן כְּשֶׁהוּא הוֹלֵךְ לִישָׁן – שאז החיות היא בהתעלמות, שכן "שינה – אחד מששים במיתה"³¹, ולכן האדם אז, מְתָאוּה וְחַפֵּץ שְׁתָּשׁוּב אֵלָיו כְּשִׁיעוֹר מִשְׁנָתוֹ – כִּי אֲנִי מְתָאוּה וְתֹאב לְאוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, – שהוא, חַיִּי הַחַיִּים הָאֱמִתִּיִּים, לְהַמְשִׁיכוֹ בְּקִרְבִּי עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה בְּהִקְיָצִי מִשְׁנָתִי בְּלִילָה, – את אור אֵין־סוֹף, חַיִּי הַחַיִּים הָאֱמִתִּיִּים, תֹּאב אֲנִי לְהַמְשִׁיךְ בְּקִרְבִּי עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, דְּאוֹרִיתָא וְקִרְשָׁא־פְּרִיֶדְּ הוּא כְּלָא חֵד, – שכן התורה והקב"ה הם דבר אחד, ועל ידי לימוד תורה אמשיך בקרבי אור אֵין סוֹף – כלומר: דרגת האהבה הנידונה עתה מביאה את האדם ללימוד התורה, שעל ידו מתאחדים ומתדבקים

ליקוטי אמרים – פרק מד

שתשוב נפשו אליו וכן כשהוא הוֹלֵךְ לִישָׁן מתאוה וחפץ שתשוב נפשו אליו כשיעור משנתו כך אני מתאוה ותאב לאור א"ס ב"ה חיי החיים האמיתיים להמשיכו בקרבי ע"י עסק התורה בהקיצו משנתי בלילה דאורייתא וקב"ה כולא חד. כמ"ש הזהר שם דבעי בר נש מרחימותא דקב"ה למיקם בכל לילא לאשתדלא בפולחניה עד צפרא כו'.

שבת קודש ג' אייר

מחייבת רק באותה מדה שהיא קשורה לחיים, אך אינה מחייבת מסירות נפש שהיא ההיפך מחיים; ואילו, האהבה, אודותה אנו לומדים כעת, מחייבת גם מסירות נפש, כמו אהבת בן לאביו ולאמו שאינה מדודה באופן שחיי קודמים לחייהם, אלא אהבתו אליהם איננה מוגבלת, והוא מוכן גם למסור את נפשו עבור אביו ואמו. וְאֵפֶי כִּי מִי הוּא זֶה וְאִיזְהוּ אֲשֶׁר עָרַב לָבוֹ לְגִשְׁתָּ לְחִשְׁגִּי אֶפְלוֹ חֶלֶק אֶחָד מִנִּי אֶלֶף מִמְדַּרְגַּת אֶהְבֵּת "רַעְיָא מְהִימְנָא", – מאהבת משה רבנו, כיצד, איפוא, אומרים, שלכל יהודי יש בנשמתו אהבה כזו

כמו שהיתה למשה רבנו? – התשובה לכך היא: מְכַל מְקוֹם הָרִי אֶפְסֵי קִצְחוֹ וְשִׁמְיָן מִנְהוּ מֶרֶב טוֹבוֹ וְאוֹרוֹ – של משה רבנו, מֵאִיר לְכָל־לֵלוֹת יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דּוֹר וָדוֹר, כְּמוֹ שְׁכַתֵּב בְּתַקְוָנִים³², דְּאֶתְפַּשְׁטוּתִיהָ כְּכֹל דְּרָא וְדָרָא לְאַנְהֵרָא לֹון וְכו'. – התפשטותו של משה רבנו ישנה בכל דור ודור להאיר את בני ישראל שבאותו דור. ומכיוון שבכל דור ישנה התפשטות ממשה רבנו המאירה בכל יהודי, הרי שמהתפשטות הטוב והאור ממשה רבנו, מתהווה אהבה, שישנה בכל יהודי בירושה מאבותינו, כאופן אהבתו של משה

וְאֶהְבֵּת רַבָּה וְגִדּוּלָה מְזוּ, – עוד ישנה אהבה רבה, שהיא למעלה מהאהבה האמורה, שהיא אהבת "נפשי אויתיק", אהבה להקב"ה בדוגמת האהבה לחיים, מפני שהקב"ה הוא חיי החיים, אשר כאמור,

היא ישנה בכל אחד מישראל, בירושה מן האבות – ובכן: קיימת אהבה גדולה מזו – וְהִיא מְסֻתֶּרֶת גַּם בֵּין כְּכֹל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל פִּירְשָׁה מְאֻבְתִּינוּ, הִיא, מֵה שְׁכַתֵּב בְּרַעְיָא מְהִימְנָא³²: "כְּכֹרָא דְּאֶשְׁתַּדֵּל בְּתֵר אֲבוֹי וְאִמִּיהָ, דְּרַחֲמִים לֹון יְתִיר מִגְרָמִיהָ וּנְפִשָּׁיה וְרוּחִיהָ כו'", – עבודתו של משה רבנו להקב"ה היתה, כעבודת בן לאביו ואמו,

שהוא אוהב אותם יותר מאשר את עצמו, את גופו, נפשו ורוחו. וכפי שה'זהר' מסיים שם: הוא מוסר את נפשו עבור אביו ואמו, לפדות אותם משבִּיִּים – עבודה ואהבה כאלו, היו במשה רבנו, וגם בכל אחד מישראל ישנה בנפשו אהבה מסותרת כזו – כִּי "הֵלֵא אָב אֶחָד לְכָלֵנוּ. – כלומר: כמו במשה רבנו שאהבתו היתה מפני שהקב"ה הוא אביו, כך יש גם בכל יהודי סוג אהבה כזו, שהרי הקב"ה הוא אביו של כל יהודי. – אהבה זו היא למעלה מהאהבה הקודמת, שהרי, אהבת "נפשי אויתיק", שבהיתה כמו אהבה לחיים,

31. ברכות נז, ב. 32. זהר חלק ג; רפא, א. 33. ראה זהר חלק ג. רטז, ב; רעג, א.

רבנו³⁴. רק שְׁחֲאֲרָה זו – מנשמת משה רבנו לכל אחד מישראל בכל דור, היא בְּכִינַת הַסֵּתֶר וְהָעֵלֶם גְּדוֹל בְּנַפְשׁוֹת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְלִהְיוּצִיא אֶהְבָּה זוּ

מִשְׁשִׁכְתוֹ בְּחַיֵּי חַיִּים אֵינִי סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, כִּי הוּא אֲבִינוּ מִמֶּשׁ הָאֲמִתִּי וּמִקּוֹר חַיִּינוּ, וְלַעֲוֹרֵר אֵלָיו הָאֶהְבָּה בְּאֶהְבֵּת הַבֵּן אֶל הָאֵב. וּבְשִׁירְגִיל עֲצָמוּ בֵּן תָּמִיד – הָרִי תְּהַרְגֵל נַעֲשֶׂה מִבְּעַ. – אוֹתוֹ רָגַשׁ, שֶׁהִקְבִּ"ה הוּא אֲבִיו וְשִׁצְרִיכִים לֵאחֹב אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁבֶן אוֹהֵב אֶת אֲבִיו – נַעֲשֶׂה בּוֹ דִּבְרֵי טִבְעִי.

ליקוטי אמרים – פרק מד

בבחי' הסתר והעלם גדול בנפשות כל בית ישראל ולהוציא אהבה זו המסותרת מההעלם וההסתר אל הגילוי להיות בהתגלות לבו ומוחו לא נפלאות ולא רחוקה היא אלא קרוב הדבר מאד בפך ובלבך דהיינו להיות רגיל על לשונו וקולו לעורר כוונת לבו ומוחו להעמיק מחשבתו בחיי החיים א"ס ב"ה כי הוא אבינו ממש האמיתי ומקור חיינו ולעורר אליו האהבה כאהבת הבן אל האב. וכשירגיל עצמו כן תמיד הרי ההרגל נעשה טבע

הַמִּסְתָּרֶת מִתְּהַעֵלֶם וְהַסֵּתֶר אֶל הַגִּלּוּי, לְהִיּוֹת בְּהִתְגַּלּוּת לְבּוֹ וּמִחוֹ – שֶׁאֵהְבָה זוּ תִהְיֶה מוֹרֶגֶשֶׁת בְּמוֹחַ – לֹא נִפְלְאוֹת וְלֹא רְחוּקָה הִיא, אֲלָא קְרוֹב¹²⁶ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבְלִבְךָ. – מִהִי מִשְׁמַעוֹת הַקִּירְבָה עַל יְדֵי הַפֶּה וְעַל יְדֵי הַלֵּב? – דְּהֵינּוּ, לְהִיּוֹת רְגִיל עַל

34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד דמי שהוא חכם, פועל זה – דאם נמשך בטבע למדת האהבה (או הגבורה ורחמים) פועלים הם בחכמה; מי שפעל בעצמו ביטול – פועלים הנ"ל בביטול וכיו"ב. וכמובן ג"כ מספ"י (דמדבר ג"כ באהבה זו – כמבואר בקונ' עה"ח, עבודה) – ובזה מובן ג"כ דמביא כאן גם ריש ל' הזהר דאשתדל בתר אבוי – דאם הי' הכוונה כאן שאהבת משה עצמה נעשית (שמץ ממנה) אהבתו – הול"ל כבאר כו' דרחים לון כו', - אלא דמשה בתור רועה ממשיך דעת (ואתפשטותי' – ג"כ בזה, ומעיקר מהותו – חכ' וביטול) ואהבה – היא מאברהם".

ה'תש"ג

כז ניסן, יב לעומר

יום ראשון

יום

ראשון

שיעורים. חומש: קדושים, פ' ראשונה עם פירש"י.

תהלים: קכ"קלד.

תניא: והנה בחי' . . . לי"ח.

דברים המותרים אם עושה אותם להנאתו הם רע גמור כמ"ש רבינו נ"ע (תניא פ"ז). לפי דקדש עצמן במותר לך. צריך להכניס קדושה בדברים המותרים שיהי' בהם תכלית של תורה ומצוות יראת שמים ומדות טובות.

ה'תש"ג

כח ניסן, יג לעומר

יום שני

יום

שני

שיעורים. חומש: קדושים, שני עם פירש"י.

תהלים: קלה"קלט.

תניא: פרק מד. והנה כל . . . "סג" צפרא כו'.

החסידים שאלו את אדמו"ר הזקן: איזה עבודה נעלית יותר, אהבת ה' או אהבת ישראל. ויען: אהבת ה' ואהבת ישראל שתיהן כאחת חקוקות בנשמתו רוחו ונפשו של כל אחד מישראל. ומקרא מלא דיבר הכתוב אהבתי אתכם אמר ה', הרי דגדולה אהבת ישראל, דאוהב מה שהאהוב אוהב.

ה'תש"ג

כט ניסן, יד לעומר

יום שלישי

יום

שלישי

שיעורים. חומש: קדושים, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קמ"קמד.

תניא: ואהבה רבה . . . "126" טבע.

הקדמת הלקו"ת על ג"פ "להבין ענין נה"א, הנה כתיב לא תאכלו" הוא מאמר שאמרו רבינו הזקן לפני הצ"צ, וחזרו הצ"צ לפניו, ויאמר רבינו הזקן: נו, הטעמה? ויכתוב הצ"צ הנחה עם הגהות במוקף. רבינו הגיה ההנחה, ויצו להכניס ההגהות בפנים המאמר. ע"פ הצעת אאמו"ר בחרו במאמר זה בתור הקדמה להלקו"ת.

ה'תש"ג

ל ניסן, ר"ח, טו לעומר

יום רביעי

יום

רביעי

שיעורים. חומש: קדושים, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קמה"קנ.

תניא: ואף אם . . . "126" מצרפה כו'.

ההתועדות דסעודה שלישית, שבת מברכים, ויומי דפגרא – בראשי חדשים ומועדי אנ"ש – צריכים להתקיים בביהכ"נ; ההתועדות דמלוה מלכה – אצל אנ"ש שי' בבתיאם הפרטים.

ה'תש"ג

א אייר, ב דר"ח, טז לעומר

יום חמישי

יום

חמישי

שיעורים. חומש: קדושים, חמישי עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: והנה ב' . . . "סד" אהבת עולם.

מען האָט געזאָגט אמאָל פאר'ן טאַטען – אין א פארבריינגען ספירה־צייט אין די יאָהרען תרנ"א-נ"ג: דעם אלטען רבי'ן חסידים פלעגען אלעמאָל ציילען. דער וואָרט איז דעם טאַטען זייער געפעלען געוואָרען. ואמר: אזוי איז דער ענין העבודה. די שעות דארפען זיין געציילטע,

דאן זיינען די טעג געציילטע. אז עס גייט אוועק א טאָג, דארף מען וויסען וואָס מ'האַט אויפגעטאָן און וואָס מ'דארף ווייטער טאָן.. בכלל דארף מען זעהן אז דער מאָרגען זאָל זיין א סך שענער ווי דער היינט.

תרגום חפשי

פעם אמרו בנוכחות אבא - בהתוועדות של ימי הספירה בשנים תרנ"א-נג, - חסידי אדמו"ר הזקן היו תמיד סופרים. הפתגם מאד מצא חן בעיני אבא, ואמר: זוהי ענינה של 'עבודה'; השעות צריכות להיות ספורות, ואז גם הימים ספורים. כשעובר יום, צריך לדעת מה פעלו ומה יש לפעול בעתיד.. יש להשתדל תמיד שהמחר יהיה הרבה יותר "יפה" מאשר היום.

יום ששי ב אייר, יז לעומר ה'תש"ג

יום

שישי

שיעורים. חומש: קדושים, ששי עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: רק שאעפ"כ . . . וכנודע.

יום הולדת את אאזמו"ר - בשנת תקצ"ג.

צו זיבען יאָהר האָט עס אמאָל דער צ"צ פארהערט. דער זיידע האט געמאַכט אזוי גוט, אז זיין מלמד איז זייער נתפעל געוואָרען, האט זיך ניט געקענט איינהאלטען און געזאָגט דעם צ"צ: האָ, וואָס זאָגט איהר, ער מאַכט גוט. דער צ"צ האָט איהם געענטפערט: וואָס איז די התפעלות, אז תפארת שבתפארת מאכט גוט.

תרגום חפשי

בגיל שבע אדמו"ר הצמח צדק בחנו פעם. הסבא כל כך הצליח, שהמלמד שלו התפעל מאד, לא הי' מסוגל להתאפק, ואמר לצמח צדק: הא, מה אתם אומרים, הוא מצליח. ענה לו הצמח צדק: מה יש להתפעל ש"תפארת שבתפארת" מצליחה.

שבת ג אייר, יח לעומר ה'תש"ג

שבת

קודש

הפטרה: ויהי דבר גו' הלדרוש אותי.

שיעורים. חומש: קדושים, שביעי עם פירש"י.

תהלים: יח"ב.

תניא: פרק מה. עוד יש . . . כמ"ש במ"א.

אין שותים מים קודם הבדלה.

כל המדות, אף גם המדות הלא טובות, או גם רעות על פי תוארם ושמותיהם, אפשר להשתמש בהם לעבודת ה' ע"פ התורה, וכמו שהרה"צ ר' משולם זוסיא זצ"ל מהאניפאליא למד כמה דרכים בדרכי העבודה מגנב: א) הצנע לכת. ב) מעמיד עצמו בסכנה. ג) דבר היותר קטן חשוב כדבר גדול. ד) עמל בטרחא גדולה. ה) זריזות. ו) בוטח ומקוה. ז) אם לא הצליח בפעם הראשונה חוזר הרבה פעמים.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ לא

יום ראשון כ"ז ניסן ה'תשס"ז

סמכות העדים מול הוכחת נאמנות

אמרין".
מדוע, אם כן, פסק הרמב"ם לטובת הנתבע?
ההסבר לכך:
למרות שהעדים צודקים, הנתבע אינו רמאי. זאת, משום שכנראה הוא לא ייחס חשיבות לעובדת כניסתו לבית, והדבר לא נחרט בזכרונו (לאור הגמ' ב"ב לט, ב). ההצהרה 'לא נכנסתי', נבעה משכחה גרידא.
וכיון שבתוך האמירה 'לא נכנסתי' טמונה בעצם גם הטענה 'לא נטלתי', וכנגדה אין עדים – אין כל מניעה לקבל את טענתו שלא נטל מאומה.

[ב"י לחור"מ סי' צ ד"ה כתב הרמב"ם, ובהנחות רעק"א]

הלכות גזילה פרק ד', הלכה ד': ראוהו עדים שנכנס למשכן את חברו . . . אפילו אמר: 'מעולם לא נכנסתי', שהרי מכחיש את העדים – הרי זה פטור.
במקרה המדובר, לכל צד יש הוכחה לטובתו:
לצד התובע עומדים עדים כשרים, האומרים שראו את הנתבע נכנס לבית; ואילו לצד הנתבע, הטוען כי מעולם לא נכנס לבית, עומדת הוכחת נאמנות ("מיגו") – אילו רצה לשקר, יכל להודות לעדים שאכן נכנס, אך לומר שלא לקח דבר.
והאמת כדברי העדים, שנאמר: "על פי שניים עדים יקום דבר". אי לכך, הנתבע מוגדר כשקרן, ושום הוכחת נאמנות לא תעזור לו. בסגנון הגמרא: "מיגו במקום עדים לא

יום שני כ"ח ניסן ה'תשס"ז

השבת גזל שערך נמוך מפרוטה

לו, אך אם הנגזל מגיע ותובע מהגזלן, חייב לשלם לו את הנותר מהגזילה.
ואף שמדובר בערך הנמוך מ'פרוטה', עדיין שם גזל עליו. כפי שכתב הרמב"ם (לעיל פ"א ה"ב): "אסור לגזול כל שהוא דין תורה!"
יצוין, שלפי דעת אדמו"ר הזקן, אין חובה בדיעבד להשיב גזילה ששוויה נמוך מ'פרוטה'.

[תוספות יו"ט ב"ק פ"ט, מ"ז, שו"ע"ר ריש הל' גזילה]

הלכות גזילה פרק ז', הלכה י"א: נתן לו את הקרן . . . חוץ מפחות משה פרוטה בקרן – אינו צריך להוליך אחריו, אלא יבוא הנגזל וישול את השאר.
מקור הלכה זו מהמשנה (ב"ק קג, א). אלא ששם מוזכר רק, שאם נשאר פחות משה פרוטה בקרן אינו צריך להוליכו לנגזל, אבל לא נאמר שאם יבוא הנגזל צריך לתת לו את הנשאר. מניין למד זאת הרמב"ם?
ונראה לומר, שהדבר נלמד מדיוק לשון המשנה "אינו צריך לילך אחריו" – אמנם אינו צריך ללכת אחרי הנגזל ולתת

יום שלישי כ"ט ניסן ה'תשס"ז

הפצת יהדות - בתור 'השבת אבידה'

מצד אחד "לטרות" – יש להשקיע מאמץ מקסימלי בהצלת רכוש רעהו, ואף אם מדובר בנזק מזערי;
ומצד שני "בגופו" – לא בממונו. שורת הדין אינה מחייבת להוציא כסף למטרה זו, או להפסיד שעות עבודה (שו"ע"ר הל' מציאה סל"ג-ד).
ונפלאים המה דברי ה'מנחת חינוך', הקובע כי משום מצות השבת אבידה, מוטלת חובה לעסוק בהפצת התורה ובהשבת יהודים לצור מחצבתם, שנאמר: "והשבות לו" – לרבות אבידת גופו ונפשו (מצוה רלט).

הלכות גזילה פרק י"א, הלכה כ': הרואה מים שוטפין ובאין להשחית בנזק חברו או להשחית שדהו – חייב לגדור בפניהם ולמנועם, שנאמר: לכל אבידת אחך.
על פניו היה נראה, כי חובת 'השבת אבידה' תקפה רק ביחס לחפץ שנעלם. באה הלכה זו ומבהירה: גם נזקי רכוש מוגדרים כ'אבידה', ויש להשתדל למנוע אותם.
אך מהו שיעור המאמץ הנדרש – מגדיר אדמו"ר הזקן בלשונו הזהב: "לטרות בגופו" (הל' נזק"מ ה"ה). יש כאן הדגשה כפולה:

יום רביעי ל' ניסן ה'תשס"ז

בין שינוי לשקר

אסור לבדות שקר גמור שאין לו רגליים.
זוהי גם הכוונה בדברי הרמב"ם "הוסיף וגרע" – ניפח והגזים או המעיט והשמיט, אך בגרעין הסיפור יש מן האמת.
ברוח זו, תתבאר אף הנהגת אהרן:
אהרן לא שיקר, חס וחלילה. הוא הסתמך על כך שמצד האמת, כל יהודי רוצה לקיים את רצון ה' ולאהוב את רעהו, ורק כלפי חוץ הדבר אינו מורגש (כמבואר ברמב"ם הל' גירושין ס"ב). דבריו היו, אם כן, בבחינת 'שינוי' בלבד.

[משיחות כ' מנ"א וש"פ עקב, התשנ"א]

הלכות גזילה פרק י"ד, הלכה י"ג: או שהביא שלום בין אדם לחברו, והוסיף וגרע, כדי לחבבן זה לזה – הרי זה מותר.
מסופר על אהרן הכהן, שבהיותו 'רודף שלום', נהג לפנות לכל אחד מהצדדים היריבים, באומרו: 'חברך מעוניין להשלים איתך!' בדרך זו, שם קץ לסכסוכים רבים (אדר"ב פ"ב, מ"ג).
בגמרא, הדין מנוסח כך: "מותר לשנות בדבר השלום" (יבמות סה, ב). מילת המפתח היא – "לשנות", לא לשקר. אכן מותר לעוות ולעקם עובדה אמיתית לצורכי שלום, אך

יום חמישי א' אייר ה'תשס"ז

מתי יאוש מוציא מרשות בעלים?

לבעלים הראשון, לראובן. לדבריהם, יאוש אינו מועיל כל עוד החפץ נמצא ברשות בעליו (רמב"ן שם).
והרמב"ם מבדיל בין סוגי האבידות:
באבידה רגילה, העתידה להימצא – יאוש אינו כהפקר כל זמן שהחפץ ברשות בעליו. לדוגמא: מטבעות שאבדו בחנות, מסתבר שימצאו אותם בניקיון הקרוב (כבהלכה ז);
ואולם, אבידה שאין כל סבירות למוצאה – נחשבת כאילו אינה מונחת ברשותו, ולכן המוצא זוכה בה. זו הדוגמא שהובאה כאן: מטמון עתיק שהוחבא היטב בתוך קיר, ואיש אינו יודע אודותיו.

[מחנה אפרים, קנין חצר סי' ז]

הלכות גזילה ואבידה פרק ט"ז, הלכה ז': המוצא מטמון בגל או בכותל ישן – הרי אלו שלו. . ולמה לא יקנה בעל החצר? . . (ש)הרי זה המטמון אבוד ממנו ומכל אדם.

דנו הראשונים במקרה הבא:
ראובן איבד חפץ בביתו הפרטי, והתיימש ממנו. לאחר מכן, מצא שמעון את האבידה בתוך הבית – למי שייכת המציאה?

יש האומרים, כי הבעלות נתונה למוצא, לשמעון. שהרי הדין הפשוט הוא, שיאוש כמוהו כהפקר, והמוצא זוכה במציאה (תוס' ב"מ כו, א);

לעומתם אחרים טוענים, שבמקרה זה המציאה שייכת

יום שישי ב' אייר ה'תשס"ז

אדם שולט על גופו בעת השינה

שהוא שרוי בשינה עמוקה, תזוזותיו 'רצוניות'.
ולמרות שבעת השינה, אין מודעות למתרחש מסביב – ההחלטה טרם ההליכה לישון, היא שקובעת כיצד יתנהג האדם בהיותו רדום.

זו הסיבה, שעל האדם לשלם אף על נזק שנעשה תוך כדי שינה (בשעה שהקדימו – תער"ב, ע' צא).

לאור הביאור האמור, ניתן להבין היטב מדוע במקרה שאדם הזיק כלים אשר הובאו למיטתו רק אחר שנרדם – פטור, שכן הוא אנוס (ירושלמי ב"ק פ"ב, ה"ח. תוס' ב"ק כו, א).

הלכות חובל ומזיק פרק א', הלכה י"א: אדם מועד לעולם. . בין ער, בין ישן.

הסבר מפתיע לדין זה, מופיע בתורת החסידות:
רצון האדם הוא שמניע ושולט על הגוף בצורה מוחלטת. שום איבר לא יזוז ממקומו, בלי שהרצון יורה לו לעשות זאת.

עובדה זו, קיימת בכל המצבים – הן ביחס לתנועות הנעשות מתוך עירנות ומודעות; הן בנוגע לתנועות פתאומיות, שנראה כי באו בלי בחירה; ואפילו בשעה

שבת קודש ג' אייר ה'תשס"ז

באיזה אונס חייב אדם המזיק?

רחמנא פטריה – אמרינן; אבל אונס רחמנא חייביה – לא אמרינן!

ונחלקו הראשונים באיזו דרגת אונס חייבה התורה: יש שחייבו רק באונס הקרוב לפשיעה (תוס' ב"ק כו, ב). לדוגמא: הלך לישון לצד כלים, ושבר אותם תוך כדי שינה; בקצה ההפוך נוקט הרמב"ן (ב"מ פב, א). לדעתו, התורה חייבה אדם המזיק בכל אונס שהוא, אפילו אם "רוחו של אליהו" העיפה אותו מהגג והזיק בנפילתו;

בתווך, עומדת שיטת הרמב"ם – הוא מחייב באונס רגיל, ופוטור באונס מוחלט שבא כ"מכה בידי שמים" (ראה כס"מ כאן).

הלכות חובל ומזיק פרק ו', הלכה א': המזיק ממון חבירו – חייב לשלם נזק שלם; בין שהיה שוגג בין שהיה אנוס – הרי הוא כמזיד.

כלל מפורסם אומר ש"אונס – רחמנא פטריה", ולא ניתן לחייב אדם על מעשה שאירע מתוך אונס. כך גם אומר השכל הישר. יוצא דופן הוא דינו של אדם המזיק, אותו חייבה התורה אף אם היה אנוס.

הסיבה לכך פשוטה:
אם נפטור את המזיק, משמעות הדבר שאנו מחייבים את הניזק לשאת בתוצאות של אונס שאירע למזיק, מצב שאינו מתקבל על הדעת. בלשון הש"ך (ח"מ סי' כא, סק"ג): "אונס

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – כ"ז ניסן-ג' אייר התשס"ז

יום ראשון

הלכות גזלה ואבדה פרק ד

א. קנס קנסו חכמים לגזלנין, שיהיה הנגזל נשבע על כל מה שייטען, ונוטל מן הגזלן; והוא, שיהיה זה מחזק שגזלו בשני עדים.

ב. כיצד? הרי שנכנס לתוך בית חבירו למשכנו בפני עדים, ולא היה תחת כנפיו כלום, ויצא וכלים מטלים לו תחת כנפיו [כנפי בגדון], ולא ידעו העדים מה הן, בעל הבית אומר: 'כף וכף גזלתני' - בין שאמר הגזלן 'מעולם לא נכנסתי ולא נטלתי כלום', בין שאמר 'נכנסתי למשכן כמו שאמרו העדים, אבל לא נטלתי ולא היה תחת כנפיי אלא כלים שלי', בין שאמר 'נטלתי כלי זה' ובעל הבית טוען שנטל זה וכלי אחר - הרי בעל הבית נשבע בנקיטת חפץ, ונוטל כל מה שייטען.

ג. במה דברים אמורים? בשטען דברים שהוא אמור להן [משוער שיש לו], או שהוא אמור שמפקדין אצלו אותן הדברים שטען, וטען בדברים שאפשר שיינטלו תחת הכנפים כמו שהעידו העדים.

ד. ראוהו עדים שנכנס למשכן את חבירו, ולא ראוהו בעת שיצא, או שיצא ואין נראה תחת כנפיו כלום, ובעל הבית טוען ואומר: 'כף וכף נטל' - אפילו אמר: 'מעולם לא נכנסתי', שהרי מכחיש את העדים - הרי זה פטור; שאם אמר 'נכנסתי ולא נטלתי', נשבע שבועת הסת [מדרבנן] שלא נטל כלום והולך - שאפשר שייכנס לגזל ולא גזל.

ה. היה עד אחד מעידו שנכנס ונטל כלים תחת כנפיו, ואינו יודע מה הן, והוא אומר: 'לא גזלתי כלום', או שאמר: 'בחובי נטלתי' - הואיל ואין העד יודע מה היה תחת כנפיו, הרי זה נשבע בנקיטת חפץ שלא גזל; שאינו מחזק בגזלנותו, אלא בשני עדים.

ו. כשם שבעל הבית נשבע ונוטל מן הגזלן - כף שומר של בעל הבית, אפילו אשתו של שומר, נשבעת שזה נטל כף וכף, ומשלם הגזלן.

ז. היה שם שכירו או לקיטו [פועל המלקט] של בעל הבית, אינן נשבעין ונוטלין. ואין הנגזל יכול לשבע, שהרי לא היה בביתו בשעה שנגזל; ואין העדים יודעין מה נטל תחת כנפיו, כדי לחיב הגזלן להחזיר. ואין משביעין את הגזלן, מפני שהוא חשוד על השבועה.

ח. וכיצד עושין בדין זה? מחזרים [מטיל חרם] בעל הבית חרם סתם על מי שנטל מביתו כלום, ואינו מודה בבית דין. ואפילו הודה הגזלן שגזל מקצת - מחזיר המקצת שהודה בו בלבד, שהרי אין בעל הבית טוען טענת ודאי. ט. הגזלן אחד מחמשה, ואינו יודע מי הוא הנגזל, וכל

אחד ואחד מהן תובעו ואומר לו: 'לי גזלת' - אף על פי שאין שם עדים שגזל - הרי כל אחד מהן נשבע שזה גזלו, ומשלם גזלה לכל אחד ואחד. אף דבר זה, קנס הוא שקנסו אותו חכמים מפני שעבר עברה וגזל; אבל דין תורה, אינו חיב לשלם מספק.

י. אמר לשנים: 'גזלתי את אחד מכם', או 'אביו של אחד מכם, ואיני יודע איזה הוא' - אם בא לצאת ידי שמים, חיב לשלם גזלה לכל אחד ואחד. אבל בדין, אינו נותן אלא גזלה אחת, והן חולקין אותה ביניהן; שהרי אין אחד מהן יודע שנגזל, אלא זה בא והודיע; ולא קנסו חכמים בדבר זה, מפני שאין לו תובע.

יא. הטוען את חבירו, ואמר לו: 'גזלתי מאה' - אם אמר 'לא גזלתי', נשבע שבועת הסת בדין כל נדבע. ואם הודה שגזלו חמשים - משלם חמשים, ונשבע שבועת התורה על השאר בדין כל מודה במקצת, שהרי לא החזק גזלן בעדים. וכן הטוען את חבירו שנכנס לביתו וגזלו כלים, והוא אומר: 'דרך משכון לקחתים בחוב שיש לי אצלך', ובעל הבית אומר: 'אין לך בנדי כלום' - אף על פי שהודה שמשכנו שלא ברשות, הואיל ואין שם עדים שמעדין שגזל, הרי זה נשבע וגובה חובו מן המשכון, שהפה שאסר [ואמר לקחת] - הוא הפה שהתיר [ושכדין נטל]; והואיל והוא נשבע ונוטל, הרי זה נשבע בנקיטת חפץ [קדוש], כמו שיתבאר בהלכות טוען ונטען.

יב. ראוהו עדים שנכנס לתוך בית של חבירו שלא בפני בעל הבית, ונטל משם כלים - אף על פי שהוציאן מגליו, ואף על פי שבעל הבית הזה עשוי למכר את כליו - אם טען ואמר: 'דרך גזל לקחתי', והלה אומר: 'ברשותך באתי, ואתה מכרתם לי', או 'נתתם לי', או 'בחוב שיש לי אצלך תפשתים' - אינו נאמן; שכל הנכנס לבית חבירו שלא בפניו, ונטל כלים משם והוציאן בפני עדים - הרי זה בחזקת גזלן. לפיכך, מחזיר הכלים לבעל הבית; ואין כאן שבועה, שהרי העדים ראו מה גזל. ואחר שיחזיר, חוזר ותובע את בעל הבית בכל מה שייטען, והדין ביניהן.

יג. וכן אם היה שם עד אחד בלבד, ובעל הבית טוען שגזול הוא כלי זה בידו, והלה אומר: 'לקוח הוא בנדי', או 'בחובי גביתיו', או 'שלי היה ופקדון הוא אצלך' - הרי זה חיב להחזיר הפלי לבעליו, בלא שבועה; שאלו היו שם שני עדים, היה חיב לשלם, ועכשיו שאין שם אלא עד אחד, חיב שבועה, ואינו יכול לשבע, שהרי אינו מכחיש את העד; וכל המחזיר שבועה ואינו יכול להשבע, משלם. לפיכך, אם פיר ואמר: 'לא נכנסתי לביתו ולא נטלתי כלום' - הואיל ואין שם אלא עד אחד, והוא מכחישו - הרי זה נשבע שבועת התורה שלא לקח מביתו כלום, ונפטרה.

לשלם; שדמי הגזלה חוב הן על הגזלן, ואין המטלטלין משתעבדין לבצל חוב.

ו. כבר תקנו הגאונים לגבות בעל חוב מן המטלטלין, ואפלו במלנה על פה; לפיכך, חביב לשלם בין אכלו בין לא אכלו, בין נתיאשו הבעלים בין לא נתיאשו הבעלים, בין מן הקרקע בין מן המטלטלין שהניח.

ז. דין הלוקח מטלטלין מן הגזלן, כלוקח מן הגנב: אם גזלן מפרסם הוא, לא עשו בו תקנת השוק [והנגזל נוטל ממנו ללא תשלום]. ואם אינו מפרסם, עשו בו תקנת השוק [שלא יפסיד הקונה ממונו], ונותן הנגזל ללוקח דמים שנתן, ולוקח גזלתו, וחוזר ותובע הגזלן בדמי הגזלה. ואם כבר נתיאשו הבעלים - קנה לוקח עצמה של גזלה, ואינו מחזירה.

ח. אסור להנות מן הגזלן; ואם היה מועט שלו - אף על פי שרב ממנו גזול הוא, מתר להנות ממנו, עד שיגדע בודאי שדכר זה גזול בידו.

ט. בני אדם שחזקתן גזלנית, וחזקת כל ממונן מן הגזל מפני שמלאכתן גזלנות, כגון המוכסין [נוטלי מס] והלקטים - אסור להנות מהן, שחזקת מאכל זה שהוא גזול; ואין מצרפין [לתיבת המס] דיגרים מן התבה [האישית] שלהן, שהכל בחזקת גזלה.

י. נטלו מוכסין כסותו והחזירו לו כסות אחרת, נטלו חמורו והחזירו לו חמור אחר - הרי אלו שלו; מפני שזו כמכירה היא, וחזקתן שנתאשו הבעלים מהן, ואינו יודע בודאי שזו גזלה. ואם היה ותיק ומחמיר על עצמו, מחזירן לבעלים הראשונים.

יא. במה דברים אמורים שהמוכס פליסטיס? בזמן שהמוכס גוי, או מוכס העומד מאליו, או מוכס העומד מתחת המלך ואין לו קצבה אלא לוקח מה שירצה ומניח מה שירצה. אבל מכס שפסקו המלך, ואמר שילקח שלישי או רביעי או דבר קצוב, והעמיד מוכס ישראל לגבות חלק זה למלך, ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף לעצמו כלום על מה שגזר המלך - אינו בחזקת גזלן, לפי שדין המלך דין הוא. ולא עוד, אלא שהוא עובר [עבירת גזל] המכריח ממוכס זה, מפני שהוא גזול מנת המלך, בין שהיה המלך גוי, בין שהיה מלך ישראל.

יב. וכן מלך שהשלים מס על בני העיר, או על כל איש ואיש, דבר קצוב משנה לשנה, או על שדה ושדה דבר קצוב, או שגזר שכל מי שיעבר על דבר זה ילקחו כל נכסיו לבית המלך, או כל מי שימצא בשדה בשעת הגזן הוא יתן המס שעליה, בין שהיה הוא בעל השדה בין שאינו בעל השדה, וכל פיוצא בדברים אלו - אינו גזול, וישראל שגבה אותן למלך אינו בחזקת גזלן, והרי הוא כשור; והוא, שלא יוסיף ולא ישנה כלום, ולא יקח לעצמו כלום.

יג. וכן מלך שפעס על אחד מעבדיו ושמשיו מבני המדינה, ולקח שדהו או חצרו - אינה גזל, ומתר להנות

יד. מעשה באחד שחטף לשון של כסף מיד חברו בפני עד אחד, ובא החוטף ואמר: 'חטפתי, ושלי חטפתי'; וחיבו אותו חכמים להחזיר - מפני שהוא מחיב שבועה בעד זה ואינו יכול להשבע, שהרי הודה כמו שאמר העד. ואילו לא היה שם עד כלל, היה נשבע שבועת הסת ששלו חטף; ואילו הכחיש את העד ואמר 'מעולם לא חטפתי', היה נשבע שבועת התורה שלא חטף. וכדין זה דנין בכל פיוצא בזה בכל מקום.

טו. חטף ממנו זהובים בפני עד אחד, והוא אומר: 'שלי חטפתי, ועשרים היו' - אף על פי שאין העד יודע כמה חטף, הרי זה משלם העשרים; שהרי ידע בודאי שזהובים חטף. ואילו היו שנים, היה חייב לשלם; ונמצא בעד אחד מחיב שבועה ואינו יכול להשבע, כמו שבארנו.

טז. אמר החוטף: 'עשרים חטפתי, שלי הם', והנגזל אומר: 'מאה חטף' - הואיל ואין העד יודע מנינם, הרי משלם העשרים שהודה בהן שחטפן; ונשבע שבועת התורה על השאר, שהרי נתחייב במקצת. ודעתי נוטה בזה שישבע הסת [מדברנו], שהרי לא הודה בכלום אלא אמר 'שלי חטפתי'.

יז. נכנס לביתו של חברו שלא בפניו, ונטל משם כלים בפני עד אחד, ואין העד יודע כמה נטל - הרי בעל הבית אומר: 'עשרים כלים היה בביתי', והגזול אומר: 'לא נטלתי אלא עשרה והן שלי' - חייב להחזיר העשרה, מפני שהוא מחיב שבועה ואינו יכול להשבע; ואינו נשבע על השאר אפלו שבועת הסת, מפני שאינו יכול לטען על הגזלן טענת ודאי.

הלכות גזלה ואבדה פרק ה

א. אסור לקנות דבר הגזול מן הגזלן, ואסור לסעודו [לעוררו] על שניו כדי שיקנהו; שכל העושה דברים אלו וכיוצא בהן - מחזק ידי עוברי עברה, ועובר על 'ולפני עור לא תתן מכשול'.

ב. אסור להנות בדבר הגזול, ואפלו לאחר יאוש; והוא שידע בודאי שדכר זה הוא הגזלה עצמה. כיצד? ידע בודאי שהבהמה זו גזולה, אסור לרפב עליה או לחרש בה.

ג. גזל בית או שדה - אסור לעבר בתוכה, או להפגס לה בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים; ואם דר בתוכה - חייב להעלות שכוך לבעלים, כדין הדר בחצר חברו שלא מדעתו. גזל דקלים ועשה מהן גשר - אסור לעבר עליו. וכן כל פיוצא בזה.

ד. מי שעבר, ואכל הגזלה אחר יאוש - פטור מלשלם. ואם אכל קדם יאוש, ורצו הבעלים לגבות מן האוכל - גובין, שעדין ברשותו היא; ואם רצו, גובין מן הגזלן.

ה. הגזול ומת, בין שהאכיל את הגזלה לבנים אחר יאוש, בין שלא האכילן אלא מכרה או אבדה - אם הניח קרקע, חביב לשלם; אבל מן המטלטלין - אינן חביבין

שפתם הדבר שנתאשו הבעלים; ואם ידע שלא נתיאשו הבעלים, חייב להחזיר. אבל המציל מיד ליסטים גוי או מוכס גוי - חייב להחזיר, שפתם הדבר שלא נתיאשו הבעלים; ואם ידע בודאי שנתאשו, הרי אלו שלו. ומפני מה סתם ליסטים ישראל נתיאשו הבעלים, וסתם גוי לא נתיאשו? מפני שהבעלים יודעים שהגויים מוציאין מיד הגזלן אף על פי שאין שם עדים שגזל, אלא בראיות רעועות ובאמדין דעתן.

ד. שחלים [מיו ירק] שצומחין בתוף הפשתן - המלקט אותן בשעה לחין, אין בהן משום גזל, מפני שהן מפסדין הפשתן על בעל השדה; ואם יבשו - אסורין משום גזל, שכן הפסידו מה שהפסידו. ואם היו על הגבול - אסורין, אפילו בשעה לחין.

ה. כבר בארנו בנזקי ממון, שהמוציא תבנו וקשו לרשות הרבים, אין בהן משום גזל; אבל המוציא את הגלל לרשות הרבים, בין בשעת הוצאת זבלים בין שלא בשעת הוצאת זבלים - חייבין עליהן משום גזל.

ו. מי שנתחלפו לו כליו [בגדיו] בכלים אחרים בבית האכל או בבית המשתה - הרי זה לא ישתמש בהן, עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו. נתחלפו לו בבית האמן - אם אשתו ובניו של אמן נתנו לו, או שנתן לו האמן ואמר לו 'טל בליד' - הרי זה לא ישתמש בהן, עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו. אמר לו האמן: 'טל בלי זה' - הרי זה ישתמש בו, עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו; שמה כליו של אמן הוא, או בעל הכלי צוה את האמן למכרו לו. וכן כל פיוצא בזה.

ז. דברים הרבה אסרו חכמים משום גזל, והעובר עליהם - הרי זה גזלן מדבריהם; כגון מפריחי יונים והמשחקים בקבניה. מפריחי יונים כיצד? לא נפריח אדם יונים בתוף הישוב, שהרי לוקח ממון אחרים שלא בדין, מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משוכף אחר, או נקבה ותביא זכר. ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה - הרי זה גזלן מדבריהם.

ח. וכן אסרו חכמים לצוד יונים בתוף הישוב, מפני שהן של אחרים. ואין פורשין נשפין [מלכודות] ליונים, אלא אם כן הרחיק מן הישוב ארבעה מילין; ואם היה ישוב כרמים, אפילו מאה מיל לא יפרש, שהיונים של בעלי כרמים הן. וכן לא יפרש בתוף השוככין, אף על פי שהן שלו או של גוי או של הפקר, ואף על פי שהרחיק מן הישוב מאה מיל, מפני שהיונים באות לישוב השוככין.

ט. מרחיקין את השוכף מן העיר חמשים אמה. ולא יעשה אדם שוכף בתוף שדהו, אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח, כדי שלא ימשכו הגוזלות, ויפסידו בשדות ויאכלו משל אחרים. ואם לקחו מאחר - אפילו היה בינו ובין תחלת שדה חברו בית רבע בלבד, הרי הוא בתוקתו, ואין מחייבין אותו להרחיק.

י. המשחקין בקבניה כיצד? אלו שמשחקין בעצים או

בה. והלוקח אותה מן המלך - הרי היא שלו, ואין הבעלים מוציאין אותה מידו; שזה דין המלכים בלן, לקח כל ממון שמשיתן כשכונסין עליהן, והרי המלך הפקיע שעבודן; ונעשת חצר זו או שדה זו כהפקר, וכל הקונה אותה מן המלך זכה בה. אבל מלך שלקח חצר או שדה של אחד מבני המדינה דרך חמס, שלא בדינין שחקק - הרי זה גזלן, והלוקח ממנו מוציאין הבעלים מידו.

יד. כללו של דבר: כל דין שחקק אותו המלך לכל, ולא יהיה לאדם אחד בפני עצמו - אינו גזל; וכל שיקח מאיש זה בלבד, שלא בדת [וחוקה] הירועה לכל, אלא חמס את זה - הרי זה גזל. לפיכך, גבאי המלך ושוטריו שמוכרים השדות במס [תמורת מס] הקצוב על השדות, ממכרן ממכר. אבל מס שעל כל איש ואיש [מס גולגולת], אינו גובה אלא מן האדם עצמו; ואם מכרו השדות במס שעל אותו האיש - הרי זה אינו ממכר, אלא אם כן היה דין המלך כן.

טו. מלך שהיו דיניו, שכל מי שיתן המס שעל השדה, תהיה השדה לנותן המס, וברח בעל השדה מפני המס, ובא זה ונתן מס שעליה למלך ואכל פרוחיה - אין זה גזל, אלא אוכל פרות ונותן המס עד שיחזרו הבעלים שדין המלך דין הוא, כמו שאמרנו.

טז. וכן מלך שגזר שכל מי שיתן מס הקצוב על האיש, ישתעבד בזה שלא נתן, ובא ישראל ונתן המס שעל ישראל זה העני - הרי זה עובד בו יתר מדי [מרגילותו], שדין המלך דין; אבל אינו עובד בו כעבד.

יז. מלך שקברת אילנות של בעלי בתים, ועשה מהן גשר - מתר לעבר עליו; וכן אם הרים בתים, ועשה אותן דרך או חומה - מתר להנות בה. וכן כל פיוצא בזה; שדין המלך דין.

יח. במה דברים אמורים? במלך שמתבעו יוצא [נסחר] באותן הארצות, שהרי הסכימו עליו בני אותה הארץ, וסמכה דעתן שהוא אדונייהם והם לו עבדים. אבל אם אין מתבעו יוצא, הרי הוא כגזלן בעל זרוע, וכמו חבורת לסטים המזיזין, שאין דיניהן דין; וכן מלך זה וכל עבדיו, כגזלנין לכל דבר.

הלכות גזלה ואבדה פרק ו

א. קורות ואבנים ועצים וכיוצא בהן ששטפן הנגר - אם נתיאשו הבעלים מהן - הרי אלו מתרין, והן של מצילן. ואם אינו יודע אם נתיאשו, או לא נתיאשו - חייב להחזיר; ואין צריך לומר, אם היו הבעלים מרדפין אחריהן.

ב. לפיכך, המציל [ממון] מיד הנגר, ומזוטו [התפשטותו] של קס, ומשולוליתו של נגר [שעלה על גדולתו], ומן הגיס [צבא], ומן הדלקה, ומן הארי, ומן הדב, ומן הנמר, ומן הכרדלס - אם ידע בודאי שנתאשו הבעלים, הרי אלו שלו; ואם לא ידע, יחזיר.

ג. המציל מיד ליסטים ישראל - הרי אלו שלו, מפני

היה חיב לשלם בדין, וכפר ונשבע - משלם קרן וחמש, שנאמר: "וכחש בעמיתו בפקדון" וכו'.

ג. במה דברים אמורים? בשהיה חיב לשלם מחמת עצמו; אבל אם היה חיב לשלם מחמת אביו, אינו משלם חמש. כיצד? כגון שגזל אביו או גנב או שהיה חיב לאחרים, והבן יודע, וכפר הבן ונשבע, ואחר כך הודה - משלם הקרן בלבד, שנאמר: "אשר גזל" - על גזלו הוא מוסיף חמש, ואינו מוסיף חמש על גזל אביו.

ד. במה דברים אמורים? בשאין הגזלה קצמת; אבל אם גזל אביו ומת, והרי הגזלה קצמת, וכפר היורש ונשבע, ואחר כך הודה - משלם קרן וחמש.

ה. גזל האב ונשבע והודה, ואחר כך מת - הרי היורש משלם קרן וחמש;

ו. גזל ונשבע ומת, והודה היורש - משלם הקרן בלבד. ובין כך ובין כך, היורש פטור מן האשם.

ז. הנשבע לגוי - משלם את הקרן, ואינו חיב בחמש, שנאמר: "וכחש בעמיתו". וכן הגזול פחות משנה פרוטה, וכפר ונשבע - אינו חיב בחמש, שאין פחות משנה פרוטה ממון. במה הוא החמש? אחד מארבעה בקרן; שאם גזל שנה ארבעה ונשבע, משלם חמשה; ואם היתה הגזלה קצמת - מחזיר אותה, ונותן דמי רביע שלה.

ח. אין הנשבע על פטירת ממון משלם חמש, עד שיודה מעצמו; אבל אם באו עדים, והוא עומד בכפירתו - משלם הקרן בלבד על פי עדים, ואינו משלם את החמש; שהחמש עם הקרן לכפרה הם באים, ואינו מביא אותן אלא על פי עצמו.

ט. הגזול את חברו - אף על פי שכפר בו, הואיל ולא נשבע, אם חזר והודה, אינו חיב לרדף אחר הבעלים עד שיחזיר להן ממון שבדיו; אלא יהי ביד הגזול, עד שיבואו הבעלים ויטלו שלהן. אבל אם נשבע על שנה פרוטה ומעלה - חיב לרדף אחר הבעלים עד שיחזיר להן, אפלו הן באי היס; מפני שפכר נתיאשו אחר שנשבע, ואין באין עוד לתבעו.

י. אפלו החזיר הגזלה בלה חוץ משנה פרוטה, חיב להוליקה אחר הבעלים; ולא יתן לא לבנו של נגזל, ולא לשלוחו, אלא אם כן עשה הנגזל השלית בעדים. ואם הביא את הגזלה ואת החמש לבית דין שבעיור - הרי זה מביא אשם, ומתכפר לו; ובית דין מטפלין בה, עד שתגיע לבעלה. וכן נותן הוא לשלית בית דין. וכל הנותן הגזל וכיוצא בו לבית דין, יצא.

יא. נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החמש, או שמחל לו על הקרן ולא מחל לו על החמש, או שמחל לו על זה ועל זה חוץ מפחות משנה פרוטה בקרן - אינו צריך להוליק אחריו, אלא יבוא הנגזל ויטל את השאר. ואף על פי שהגזלה עצמה קצמת, אין חוששין שמא תיקר ונמצא הנשאר שנה פרוטה. אבל אם נתן לו את החמש ולא נתן

בצורות או בעצמות וכיוצא בהן, ועושין תנאי ביניהם שכל הנוצח את חברו באותו השחוק, יקח ממנו כך וכך - הרי זה גזל מדבריהם. אף על פי שברצון הבעלים לקח, הואיל ולקח ממון חברו בחנם דרך שחוק והתל, הרי זה גזל. וכן המשחקין בבקמה או בחיה או בעופות ועושים תנאי ביניהם, שכל שתנצח בהמתו או תרוץ יותר, יקח מחברו כך וכך, וכל כיוצא בדברים אלו - הכל אסור, וגזל מדבריהם.

יא. והמשחק בקביה עם הגוי - אין בו אסור גזל, אבל יש בו אסור עוסק בדברים בטלים; שאין ראוי לאדם שיצטסק כל ימיו אלא בדברי תורה ובישובו של עולם.

יב. מצודות חיה ועופות ודגים, שנפלו מיני חיה לתוף המצודה, ובא אחר ונטלן - הרי זה גזל מדבריהם, מפני שעדין לא הגיעו ליד הזוכה בהן.

יג. נהר המושף [זורם] ומעינות הנובעים, הרי הם של כל אדם. עני המנקה [חובט] בראש הזית זיתים של שכחה, ובא עני אחר ונטלן מעל הארץ - הרי זה גזל מדבריהם, מפני שעדין לא הגיעו ליד הזוכה בהן; ואם היה העני מקבץ בידו בראש הזית, ומשליף לארץ - הרי זה גזל גמור, שהרי הגיעו ליד הזוכה בהם.

יד. הדבורים אינן ברשותו של אדם כמו תרנגולים ואווים, ואף על פי כן יש בהן קנן מדבריהם; והגזול נחיל [קבוצת] דבורים, או שמנעו מבעליו אם בא לרשותו - הרי זה גזל מדבריהם. לפיכך, מי שיצא נחיל של דבורים מרשותו, ושכן ברשות חברו - יש לבעל הנחיל להלף בתוף שדה חברו עד שיטל את נחילו, ואם הזיק - משלם מה שהזיק; אבל לא יקץ את השוכה [הענף] על מנת לתן דמים.

טו. נאמנת אשה או קטן לומר: 'מכאן יצא נחיל זה'; והוא, שיהיו משיחין לפי תמן, ויהיו הבעלים מרדפין אחר הנחיל, ושואלין 'היכן חנה'; אף על פי שאין אשה או קטן בני עדות, הואיל וקנן דבורים מדבריהם, האמינו אותם בו.

טז. כל מי שיש בידו גזל של דבריהם, אינו יוצא מידו בדינין. וכן אם כפר בו ונשבע, אינו מוסיף חמש כמו שמוסיף על הגזל הגמור.

יום שני

הלכות גזלה ואבדה פרק ז

א. כל מי שנתחבב ממון לחברו הישראלי, וכפר בו ונשבע על שקר - הרי זה חיב להחזיר לו הקרן שפכר בו, והוספת חמש; וחיב בקרבן, והוא הנקרא 'אשם גולות'.

ב. אחד הגזל, או העושק, או הגונב, או שהלוהו, או שהפקיד אצלו, או מצא אבדה וכחש בה, או שהזיקה ביניהן שתפוח ונשאר לו אצלו ממון, או שעשה לו מלאכה ולא נתן לו שכרו. כללו של דבר: כל שאלו הודה

נאמר בגזל הגר "איש"? שהאיש אתה צריך לחקר ולחקור עליו, אם יש לו יורשין או אם אין לו; אבל אם היה הגר קטן - אי אתה צריך לחזר עליו, אלא חזקתו שאין לו יורשין.

ח. הפהנים בגזל הגר, כמקבלי מתנות הן. לפיכך, הגזול חמץ מן הגר שאין לו יורשין, ועבר עליו הפסח - חזב לתן לפהנים את דמיו בשעת הגזלה; שאם יתנו להם עכשו, אינה מתנה - שחרי הוא אסור בהנחה. ואלו היה הגר קטן, היה אומר לו: 'הרי שלך לפניך', כמו שבארנו.

ט. כהן שגזל גר שאין לו יורשים, ונשבע לו, ומת הגר - לא זכה זה בגזלה שפחת ידו, אלא יוציא מתחת ידו לכל אחיו הפהנים בני המשפחה.

י. הגזול את הגר ונשבע לו, ומת הגר, והפריש אשמו וגזלתו להעלותן לפהנים, ומת הגזול קדם בפירה - הרי בני הגזול יורשין את כסף הגזלה או הגזלה עצמה; והאשם ירעה עד שיפיל בו מום, כמו שבארנו במקומו.

יא. נתן הגזול את הכסף לאנשי משמר, ומת קדם בפירה (הקרבן) - אין יורשי הגזול יכולין להוציא מיד הפהנים, שנאמר: "איש אשר יתן לכהן, לו יהיה"; ואפלו היה הגזול קטן, שאין מתנתו מתנה - אין יורשיו מוציאין מיד הפהנים.

יב. נתן את הכסף לאחת מן המשמרות, ואת האשם למשמרה זו [של השבוע] שהיא שבתה - יחזר הכסף אצל האשם, לאנשי המשמרה הקבועה; שהמשמרה שלקחה כסף בלא שבתה לא זכתה, ומוציאין מידה.

יג. אין מקריבין את האשם עד שייחזיר הגזול הקרן לבדלים, או לפהנים אם היה גזל גר שאין לו יורשין. נתן את הקרן והקריב אשמו - נתפס לו, ואין החמץ מעכב הפפירה; וחזב לתן את החמץ אחר בפירה.

יד. העבדים והשטרות והקרענות, אין בהם תוספת חמץ, שנאמר: "וכחש בעצמיתו בפקדון" וכו' - כל האמור בענין, משלטלין הוא וגופן ממון; יצאו הקרענות, ויצאו עבדים שהקשו לקרענות, ויצאו שטרות שאין גופן ממון. וכן אם היו גזל גר שאין לו יורשים, אינן חוזרין לפהנים. וכן הקרע אינה נקנית לגזול לעולם, אלא ברשות בעליה קניית; ואפלו נמכרה לאלה, זה אחר זה, ונתיאשו הבעלים - הרי זו חוזרת לגזול בלא דמים. וכל מי שיצאה מתחת ידו - חזר על זה שמכרה לו, וחזר המוכר השני על המוכר הראשון, עד שייחזר הלוקח מן הגזול על הגזול ויטל ממנו, כמו שיתבאר.

הלכות גזלה ואבדה פרק ט

א. הגזול קרקע מחברו והפסידה [גרם לה נזק], כגון שתפר בה בורות שיחין ומערות, או שקצץ את האילנות, ושחת המעגנות, והרס הבנין - חזב להעמיד לו שדה או בית כשהיו בשעת הגזלה, או שלם דמי מה שהפסיד. אבל אם נשחתה מאליה, כגון ששטפה נהר או נשרפה

לו את הקרן, או שמחל לו על החמץ ולא מחל לו על הקרן, או שמחל לו על זה ועל זה, חזב משנה פרוטה בקרן - חזב להוליכו אחריו, או יתן לבית דין שבעירו כמו שבארנו.

יב. המחזיר את הקרן לבדלים, וכפר פעם שניה בחמץ ונשבע עליו - נעשה החמץ כקרן לכל דבר, ומשלם עליו חמץ אחר, שנאמר: "וחמשתיו יוסף עליו" - מלמד שהוא מוסיף חמץ על חמץ, עד שיתמעט החמץ שייכפר בו ונשבע עליו משנה פרוטה.

יג. מי שהיה אצלו פקדון, וטען שאבד ונשבע, וחזר והודה שהוא אצלו, וחזר וטען שאבד ונשבע, וחזר והודה שהוא אצלו - משלם חמץ לכל שבועה ושבועה עם הקרן האחד, שנאמר: "וחמשתיו יוסף עליו", מלמד שהוא משלם כמה חמשתין על קרן אחד.

הלכות גזלה ואבדה פרק ח

א. הגזול את חברו, ומת הגזול - יחזיר הגזלה ליורשין; ואם אבדה או נשתנתה, נותן להן דמיה. ואם נשבע לו, ואחר כך מת - נותן הקרן והחמץ ליורשין.

ב. הגזול את אביו ונשבע לו, ומת האב - אם אין הגזלה קניית או נשתנתה, עושה חשבון עם אחיו על הקרן ועל החמץ; ואם הגזלה קניית, חזב להוציא הגזלה עצמה מתחת ידו. לפיכך, נותן את הגזלה ואת החמץ לאחיו, ועושה עמהן חשבון.

ג. אם אין לו אחיו, שנמצא זה הגזול לבדו הוא היורש - מוציא הגזלה מתחת ידו לבניו; ואם אין לו בנים לזה הבן הגזול - נותנה לבעל חובו, או בהלוואתו, או לצדקה. הואיל ויצאה הגזלה עצמה מתחת ידו - נפטר, אף על פי שנתנה מתנה או פרעה בחובו; והוא, שיידיעם ויאמר: 'זה גזל אבא'.

ד. וכן הגזול את הגר ונשבע לו, וחזר והודה לו, וזקף עליו הכל מלוה, ואחר כך מת הגר - אף על פי שזכה בגזלה, חזב להוציאה מתחת ידו.

ה. כמה דברים אמורים? בשדה בפינתים. אבל אם גזל את הגר שאין לו יורשים, ונשבע לו, ומת הגר - הרי זה חזב לשלם הקרן והחמץ לפהנים של אותו משמר [שיקריב האשם], ומביא אשמו; ואחר כך יתכפר בו.

ו. מפי השמועה למדו, שנה שנאמר בתורה: "ואם אין לאיש גאל" - בגר שמת ואין לו יורשים הפתוב מדבר. ואשם זה האמור כאן, הוא הגזלה או דמי הגזלה. לפיכך, המחזיר גזל הגר בליה, לא יצא, שהרי אשם קראו הפתוב, ואין מקריבין בליה. ואין הפהנים חולקין גזל הגר כנגד גזל הגר [פעם לאלו ופעם לאלו], כדרך שאין חולקין בשר אשם זה כנגד בשר אשם אחר.

ז. כל גזל הגר שאין בו שנה פרוטה לכל כהן וכהן מאנשי משמר, לא יצא המחזירו ידי השבה - שנאמר: "המושב לה", לכהן, עד שתהיה השבה לכל כהן. ולמה

נתקיימה ביד הלוקח; שמאחר שהכריו על נכסיו, נגלה שאינו נאמן, ולא לקחה מן הפעלים כדי להעמידה ביד הלוקח.

יא. לקחה הגזלן מן הפעלים אחר שמכרה כשהיא גזולה, וחזר ומכרה לאחר, או נתנה במתנה, או הורשה - הרי גלה דעתו שאינו רוצה להעמידה ביד זה שלקחה ממנו כשהיתה גזולה. וכן אם נפלה לגזלן בירשה, לא נתקיימה ביד הלוקח.

יב. גבה אותה הגזלן בחובו - אם יש לגזלן קרקע אחרת, ואמר לו הגזלן: 'זו אני גובה בחובי' - הרי זה נתפנן להעמידה ביד הלוקח; ואם אין לגזלן קרקע אלא זו, לגבות את חובו הוא שנתפנן.

יג. נתנוה הפעלים לגזלן מתנה, קנה אותה הלוקח; שאילו לא טרח בפעלים, לא היו נותנין לו מתנה, ומפני זה טרח, כדי שיזכה בה בדין, ויצמד בנאמנותו ונתקיים ביד הלוקח.

יד. הגזלן שדה, ואחר שגזלה והחזק גזלן עליה חזר ולקחה מפעלים הראשונים, וטען הנגזל ואמר: 'אנוס הייתי בפשה שמכרתי לו, ושלל לדעתי מכרתי מחמת גזלנותו' - לא זכה הגזלן, אף על פי שיש לו עדים שלקחה בפניהם; ונתחזר השדה לבעליה, ומחזירין לגזלן הדמים שנתן.

טו. במה דברים אמורים? כשהעידו העדים שמנה בפניהם את המעות. אבל אם העידו שפעל הקרקע מכר לגזלן, והודה לו בפניהם שנתן לו דמים כף וכף, והנגזל טוען שלא נתן לו כלום, ומחמת יראה הודה לו - אין לגזלן כלום, אלא מוציאין ממנו השדה בלא דמים, מפני שלא הודה לו אלא מפני הפחד כשטען, הואיל והחזק גזלן עליה.

טז. אין פעל השדה צריך לעשות מודעה [הודעה לעדים] על מכר זה [שהוא באונס]; הואיל והחזק זה גזלן על שדה זו ואין ראיתו בה ראיה, אינו צריך למסר מודעה. ואין דין הגזלן בדין האונס חבירו ותלה אותו עד שימכר לו; שזה האונס אינו רוצה לגזל, ולא גזלו עדין כלום; לפיכך, אם לא מסר המוכר האונס מודעה - ממכרו קנס.

יום שלישי

הלכות גזלה ואבדה פרק י

א. גוי בעל זרוע שאנס [בכח] נכסי ישראל, וירד לתוף שדהו מחמת שהיה לו חוב על פעל השדה, או מחמת שיש לו נזקין ביד זה הישראלי, או מחמת שהפסיד ממנו, ואחר שתקף על השדה מכרה לישראל אחר - אין הפעלים יכולין להוציא מיד הלוקח.

ב. במה דברים אמורים? כשהודו הפעלים שאמת טען הגוי המוכר, או יעידו עדי ישראל שאמת טען הגוי. וכן אם היה שם מלך או שר באותו המקום שיכלל לכף את הגוי שמכר לדין, ולא תבעו הפעלים את הגוי - אין

באש שירדה מן השמים - ואמר לו: 'הרי שלך לפניך'; שהקרקע בחזקת בעליה קנינה; ואין אחריות הפסדה עליו, אלא אם כן הפסיד בידו - מה שאין הדין כן במטלטלין או בפעלים, כמו שבארנו.

ב. גזל שדה, ונגזלה ממנו, ונטלה מציין [אנשים] בכח המלך - אם מפת מדינה היא, כגון שלקח המלך שדות או בתים של כל אנשי המדינה - ואמר לו: 'הרי שלך לפניך'; ואם מחמת הגזלן נלקחה - חייב להעמיד לו שדה אחרת.

ג. אנס המלך את הגזלן, ואמר לו: 'הראה לנו כל מה שיש לך', והראה לו שדה זו שגזל בכלל שדותיו, ונטלה המלך - חייב להעמיד לו שדה אחרת כמותה, או נותן דמיה.

ד. גזל שדה והפסידה בידו - כשפעל השדה גובה את דמי מה שהפסיד הגזלן, גובה אותן מנכסים בני חורין [שנמצאים בידו], מפני שהוא כמלוה על פה; ואם עמד הגזלן בדין ונתחייב לשלם, ואחר כך מכר - גובה מנכסים [של הגזלן] משעבדין [שנמכרו אחר הגניבה].

ה. גזל שדה ואכל פרותיה - משלם כל הפרות שאכל מנכסים בני חורין. גזל והשביח - שמין לו, וידו על התחתונה; אם השביח יתר על ההוצאה, נוטל ההוצאה בלבד מן הנגזל; ואם ההוצאה יתרה על השביח, אין לו מן ההוצאה אלא שעור השביח.

ו. גזל שדה ומכרה, והשביחה הלוקח - אם השביח יתר על ההוצאה - נוטל ההוצאה מן פעל השדה, ונוטל הקרן עם שאר השביח מן הגזלן;

ז. הקרן - מנכסים משעבדין, ושאר השביח - מבני חורין. ואם הפיר בה שהיא גזולה כשלקחה - אינו נוטל מן הגזלן אלא הקרן בלבד, ומפסיד שאר השביח היתר על ההוצאה. היתה ההוצאה יתרה על השביח - בין שהפיר בה שהיא גזולה, בין שלא הפיר בה - אין לו מן ההוצאה אלא שעור השביח; נוטלו מן פעל השדה, ונוטל הקרן מן הגזלן מנכסים משעבדין.

ח. הגזלן שדה ומכרה, ואכל הלוקח פרותיה - מחשבין עליו כל הפרות שאכל, ומשלם לבעל השדה; וחזר וגובה אותן מן הגזלן מנכסים בני חורין. ואם הפיר בה שהיא גזולה - אין לו פרות, ואינו גובה מן הגזלן אלא הקרן בלבד.

ט. המוכר שדה שאינה שלו - אין ממכרו ממכר, ולא קנה לוקח כלום, כמו שבארנו. חזר הגזלן אחר שמכרה, ולקחה מבעליה - נתקיימה ביד הלוקח מן הגזלן. ואפילו נתנה לו הגזלן מתנה כשהיתה גזולה בידו - כיון שחזר ולקחה, נתקיימה ביד זה שקבל המתנה; שמפני זה טרח הגזלן עד שקנינה, כדי לעמד בנאמנותו.

י. לפיכך, אם תבע הלוקח את הגזלן מפני שמכר לו שדה שאינה שלו, ונתחייב לשלם, והתחילו בית דין להכריז [מכירת] על נכסי הגזלן כדי להגבות מהן ללוקח, ואחר שהתחילו ההכרזות לקחה הגזלן מן הפעלים - לא

שְׁהִיְתָה יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה - אֵינוֹ נוֹטֵל כְּלוּם, עַד שֶׁיִּשְׁכַּב בְּנִקְיִת חֶפֶץ בְּמָה הוֹצִיא. וְאִם אָמַר: 'יִבְאוּ הַדְּיָנִים, וַיַּעֲשׂוּ שׁוּמַת הַהוֹצָאָה, וְהָרִי הִיא גְלוּיָה לְעֵינֵיהֶם, וַיִּשְׁעֲרוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים וְהַסִּיד וּשְׂכַר הָאֲמָנִין בַּפְּחוֹת שֶׁבַּשְׁעָרִים' - שׁוֹמְעִין לוֹ, וְנוֹטֵל בְּלֹא שְׂבוּעָה. וְכֵן זֶה שְׁנוּטֵל הַשֹּׁכֵחַ בְּלִבָּד, וְהִיְתָה יָדוֹ עַל הָעֲלִיוֹנָה - אֵינוֹ צָרִיף שְׂבוּעָה.

יא. כָּל שֶׁשָּׁמִין לוֹ וְנוֹטֵל, שֹׁטְעַן בַּעַל הַשָּׂדֶה וְאָמַר 'נִתְּתִי', וְהַיּוֹרֵד לַשָּׂדֶה אֹמֵר 'לֹא נִטְלָתִי' - הַיּוֹרֵד נֶאֱמָן, וְנִשְׁכַּב שְׂלֵא נִתֵּן לוֹ כְּלוּם וְנוֹטֵל; שְׁהָרִי אֹמְרִין לְבַעַל הַשָּׂדֶה: 'עֲדִין לֹא שָׁמוּ לָךְ וְלֹא יִדְעָתָּ בְּמָה אֶתָּה חֵיב לָתֵן, הִיאָךְ נִתְּתִי? אֲכַל אִם שָׁמוּ לוֹ וְאָמְרוּ לְבַעַל הַשָּׂדֶה 'תֵּן לוֹ', וְאָמַר 'נִתְּתִי' - אָף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא נִשְׁכַּב הַיּוֹרֵד, הָרִי בַּעַל הַשָּׂדֶה נֶאֱמָן, וַיִּשְׁכַּב שְׂבוּעָה הֵסֵת שְׁנֵתוֹ, וַיִּפְטֹר; שֶׁהַקֶּרֶקַע בַּחֲקָת בַּעֲלִיָּה.

יב. בַּעַל הַהוֹרֵד אֲרִיסִין [עוֹבְדִים תַּמּוּרַת חֶלֶק בִּיבּוּל] בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ, וְאַחֵר כֶּף גִּרְשָׁה - אִם הָיָה הַבַּעַל עֲצָמוֹ אֲרִיס [בַּמִּקְדָּשׁ] - נִסְתַּלֵּק בַּעַל, נִסְתַּלְקוּ אֲרִיסִין; שְׂלֵא יָרְדוּ לָהּ אֶלָּא עַל דַּעַת הַבַּעַל; וְשָׁמִין לָהֶם, וַיֵּדַע עַל הַתַּחְתּוֹנָה. וְאִם אֵין הַבַּעַל אֲרִיס - עַל דַּעַת הַקֶּרֶקַע יָרְדוּ, וְשָׁמִין לָהֶם כְּאֲרִיס.

הַלְכוֹת גִּזְלָה וְאֲבָדָה פָּרָק יא

א. הִשָּׁב אֲבָדָה לְיִשְׂרָאֵל - מִצּוֹת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁב תְּשִׁיבָם לְאֲחִידָךְ". וְהַרְוָאָה אֲבָדָה יִשְׂרָאֵל, וְנִתְעַלֵּם מִמֶּנָּה וְהַיִּחְדָּה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אֲחִידָךְ"; וְכִטֵּל מִצּוֹת עֲשֵׂה, וְאִם הִשִּׁיבָה, קִיָּם מִצּוֹת עֲשֵׂה. ב. לָקַח אֶת הָאֲבָדָה וְלֹא הִשִּׁיבָה - בִּטֵּל מִצּוֹת עֲשֵׂה, וְעוֹבֵר עַל שְׁנֵי לֵאוּיִן: עַל "לֹא תוֹכֵל לְהִתְעַלֵּם", וְעַל "לֹא תִגְזֹל". אֶפְלוּ הָיָה בַּעַל הָאֲבָדָה רָשָׁע וְאוֹכֵל גְּבִילָה לְתַאֲבוֹן [לְתַאֲוָתוֹ] וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - מִצּוֹת לְהִשָּׁב אֲבָדָתוֹ. אֲכַל אוֹכֵל גְּבִילָה לְהַכְעִיס [אֶת הַקֹּב"ה], הָרִי הוּא מִין; וְהַמִּינִים מִיִּשְׂרָאֵל, וְהָאֲפִיקוֹרְסִין, וְעוֹבְדֵי עֲבֹדָה זָרָה, וּמַחֲלֵי שִׁפְתַּי בַּפִּרְהֶסֶה - אֲסוּר לְהַחֲזִיר לָהֶם אֲבָדָה, כְּגוֹי.

ג. אֲבָדָה הַגּוֹי - מִתְּרַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲבָדָה אֲחִידָךְ". וְהַמְחִזְרָה - הָרִי זֶה עוֹבֵר עֲבֵרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲזִיק יָדֵי רָשָׁעֵי עוֹלָם, וְאִם הַחֲזִירָה לְקַדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם, כְּדִי שֶׁיִּפְאָרוּ אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּדְעוּ שֶׁהֵם בַּעֲלֵי אָמוּנָה - הָרִי זֶה מִשְׁכַּח. וּבִמְקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם - אֲבָדָתוֹ אֲסוּרָה, וְחֵיב לְהַחֲזִירָה. וּבְכָל מְקוֹם מְכַנִּיסִין כְּלִיָּהֶם [לְתוֹן הַבֵּית] מִפְּנֵי הַגְּנֹבִים כְּכִלֵּי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם.

ד. טַעוֹת הַגּוֹי [בַּחֲשׁבוֹן כֶּסֶף] - כְּאֲבָדָתוֹ, וּמִתְּרַת; וְהוּא שֹׁטְעַן מַעֲצָמוֹ, אֲכַל לְהַטְעוֹתוֹ - אֲסוּר.

ה. בִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁעֲשֵׂה הַגּוֹי חֲשׁבוֹן, וְטַעַה מֵאֲלִי. וְצָרִיף שִׂיאֵמַר לוֹ יִשְׂרָאֵל: 'יָאָה, שֶׁעַל חֲשׁבוֹנְךָ אָנִי סוֹמֵךְ, וְאֵינִי יוֹדֵעַ, אֶלָּא מָה שֶׁאַתָּה אֹמֵר אָנִי נוֹתֵן לָךְ', כְּגוֹן זֶה מִתֵּר. אֲכַל אִם לֹא אָמַר לוֹ כֵּן - אֲסוּר, שֶׁמֶּאֱתָפֵן הַנִּכְרִי לְכַדְקוֹ, וְנִמְצָא שֶׁשֵּׁם שְׁמִים מִתְחַלֵּל.

יכולין להוציא מיד הלוקח מן הגוי, אף על פי שאינן מודין לגוי, ואף על פי שאין שם עדים שאמת טען הגוי; שהרי הלוקח אומר לבָּעֵלִים: 'אם גזלן הוא הגוי, למה לא תבעתם אותו בדיניהם?'.
ג. הגויים המצייקין לישראל ומבקשין להרג אותן עד שיפדה עצמו מיד הגוי בשדהו או בביתו, ויתגונה למציק ואחר כך יניחנו - כְּשִׁירְצָה הַמִּצִּיק לְמַכּוֹר אוֹתָהּ הַקֶּרֶקַע - אִם יֵשׁ בְּיָד הַבָּעֲלִים לָקַח מִן הַמִּצִּיק, הֵן קוֹדֵמִין לְכָל אָדָם. וְאִם אֵין בְּיָד הַבָּעֲלִים לָקַח, או שֶׁשָּׂהָת הַקֶּרֶקַע בְּיַד הַמִּצִּיק שָׁנִים עוֹשֵׁר חֲדָשׁ - כָּל הַקּוֹדֵם וְלָקַח מִן הַמִּצִּיק, זָכָה; וּבְלִבָּד שִׁיתֵּן לְבָעֲלִים הָרְאוּשׁוֹנִים רְבִיעַ הַקֶּרֶקַע, או שְׁלִישׁ הַמַּעֲוֹת, מִפְּנֵי שֶׁזֶה הַמִּצִּיק מוֹכֵר בְּזוּל; הוֹאִיל וְקֶרֶקַע שֶׁאֵינָה שְׁלוֹ הוּא מוֹכֵר - הָרִי זֶה מוֹכֵר בַּפְּחוֹת רְבִיעַ או קְרוֹב לוֹ, וְזֶה הָרְבִיעַ שֶׁל בָּעֲלִים, שֶׁהָרִי מַחֲמַת שֶׁהִיא שְׁלֵחֵן מוֹכֵר בְּזוּל. לְפִיכָּה, הַלּוֹקֵחַ מִן הַמִּצִּיק בְּשָׁלְשִׁים - נוֹתֵן לְבָעֲלִים עֲשָׂרָה, או נוֹתֵן לָהֶם רְבִיעַ הַקֶּרֶקַע, וְאַחֵר כֶּף יִקְנֶה הַכֹּל. וְאִם לֹא נִתֵּן, הָרִי רְבִיעַ הַקֶּרֶקַע כְּגוֹל בְּיָדוֹ.

ד. הַיּוֹרֵד לְתוֹף שָׂדֶה חִבְרוּ שְׂלֵא בְּרִשּׁוֹת, וְנִטְעָה - אִם הִיְתָה שָׂדֶה הָעֲשׂוּיָה לְטַע, אוֹמְדִין בְּמָה אָדָם רוֹצֶה לָתֵן בַּשָּׂדֶה זֶה לְטַעַה, וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַשָּׂדֶה; וְאִם אֵינָה עֲשׂוּיָה לְטַע - שָׁמִין לוֹ, וְיָרְדוּ עַל הַתַּחְתּוֹנָה.
ה. אָמַר לוֹ בַּעַל הַשָּׂדֶה: 'עָקֵר אֵילָנְךָ וְלֶךְ' - שׁוֹמְעִין לוֹ. אָמַר הַנוֹטֵעַ: 'הָרִינִי עוֹקֵר אֵילָנִי' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמִּכְחֵישׁ אֶת הַקֶּרֶקַע.

ו. הַחֲצֻרוֹת - הָרִי הֵן רְאוּיִין לְכַנֵּן, וְלְהוֹסִיף בָּהֶן בָּתִּים וְעִלּוֹת; לְפִיכָּה הוֹרֵי הַגְּאֻלִּים, שֶׁהַבּוֹנֶה בַּחֲצֵר חִבְרוּ שְׂלֵא מַדְעָתוֹ - הָרִי זֶה כְּנוֹטֵעַ שָׂדֶה הָעֲשׂוּיָה לְטַע, וְשָׁמִין לוֹ כְּמָה אָדָם רוֹצֶה לָתֵן בְּכַנֵּן זֶה לְכַנּוֹתוֹ; וְהוּא, שֶׁיִּכְנֶה בְּגִין הַמוֹעִיל [מִבֵּיא תוֹעֵלַת] הָרְאוּי לְאוֹתָהּ חֲצֵר כְּמִנְהַג אוֹתוֹ מְקוֹם.

ז. הַיּוֹרֵד לַשָּׂדֶה חִבְרוּ בְּרִשּׁוֹת - אֶפְלוּ נָטַע שָׂדֶה שֶׁאֵינָה עֲשׂוּיָה לְטַע - שָׁמִין לוֹ, וְיָרְדוּ עַל הָעֲלִיוֹנָה; שֶׁאִם הִיְתָה הַהוֹצָאָה יִתְרָה עַל הַשֹּׁכֵחַ, נוֹטֵל הַהוֹצָאָה; וְאִם הַשֹּׁכֵחַ יִתֵּר עַל הַהוֹצָאָה, נוֹטֵל הַשֹּׁכֵחַ. וְכַעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ, וְהַשְׁתַּף בַּשָּׂדֶה שֵׁישׁ לוֹ חֶלֶק בָּהּ - כִּיּוֹרֵד בְּרִשּׁוֹת הֵן, וְשָׁמִין לָהֶן וַיֵּדַע עַל הָעֲלִיוֹנָה.

ח. הַיּוֹרֵד לַשָּׂדֶה חִבְרוּ שְׂלֵא בְּרִשּׁוֹת, וְנִטְעַה אוֹ בְּנָה, וְאַחֵר כֶּף בָּא בַּעַל הַשָּׂדֶה וְהַשְׁלִים הַבְּנִין אוֹ שֶׁשָּׁמַר הַנְּטִיעוֹת, וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ הַדְּרָכִים שֶׁמֶרְאִין שִׁדְעָתוֹ נוֹטָה [מִסְכִּימָה] לְמָה שֶׁעֲשָׂה זֶה וְכַרְצוֹנוֹ בָּא הַדְּכָר - שָׁמִין לוֹ, וְיָרְדוּ עַל הָעֲלִיוֹנָה.

ט. הַיּוֹרֵד לְתוֹף חֲרַפְתּוֹ שֶׁל חִבְרוּ, וּבְנָאָה שְׂלֵא בְּרִשּׁוֹת - שָׁמִין לוֹ, וְיָרְדוּ עַל הַתַּחְתּוֹנָה. וְאִם אָמַר בַּעַל הַבְּנִין: 'עֲצִי וְאֲבָנֵי אָנִי נוֹטֵל' - בְּבִית, שׁוֹמְעִין לוֹ; בַּשָּׂדֶה, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמִּכְחֵישׁ אֶת הַקֶּרֶקַע. אָמַר לוֹ בַּעַל הַקֶּרֶקַע: 'טֵל מֶה שֶׁבְּנִית' - שׁוֹמְעִין לוֹ.

י. כָּל מִי שֶׁשָּׁמִין לוֹ - בֵּין שֶׁהִיְתָה יָדוֹ עַל הָעֲלִיוֹנָה, בֵּין

שִׁחְזִירָנָה לְרִשּׁוֹת בְּעֲלִיָּה לְמָקוֹם הַמְּשֻׁמָּר; אֲכָל אִם הִחְזִירָה לְמָקוֹם שֶׁאֵין מְשֻׁמָּר, כְּגוֹן גֶּנֶה וְחִרְבָּה, וְאָבְדָה מִשָּׁם - חֵיב בְּאַחֲרִיּוּתָהּ.

טו. הִחְזִיר אֶת הָאֲבֵדָה בְּשִׁחְרִית לְמָקוֹם שֶׁהִבְעֵלִים נִכְנְסִין וְיוֹצְאִין שָׁם בְּשִׁחְרִית - אֵינוֹ חֵיב לְהִטְפֵּל בָּהּ, שֶׁהָרִי הִבְעֵלִים רוֹאִין אוֹתָהּ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ מְשֻׁמָּר. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים; אֲכָל בְּבַעֲלֵי חַיִּים - לְעוֹלָם חֵיב לְהִטְפֵּל בָּהּ עַד שִׁכְנִיסָה לְרִשּׁוֹת הִבְעֵלִים הַמְּשֻׁמָּרִת; וְאֵינוֹ צָרִיף דַּעַת בְּעֲלִים.

טז. רָאָה בְּהֵמָה שֶׁכָּרְחָה מִן הַדִּיר, וְהִחְזִירָה לְמָקוֹמָהּ - הָרִי קָיָם הַמְצָנָה, וְאֵינוֹ צָרִיף דַּעַת הִבְעֵלִים.

יז. הַהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר, וְעוֹשֶׂה לְפָנִים מִשּׁוֹרֵת הַדִּין - מִחְזִיר אֶת הָאֲבֵדָה בְּכָל מָקוֹם, וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ לְפִי כְבוֹדוֹ.

יח. כִּתְּנָה שֶׁרָאָה הָאֲבֵדָה בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוֹ מְשַׁמָּא לְהִחְזִירָהּ; שֶׁבַעֲת שְׁמָקִים מְצוּת עֲשֶׂה שֶׁל הַשֵּׁב אֲבֵדָה, מִבְּטֵל עֲשֶׂה שֶׁל "קֹדְשִׁים יְהוּי", וְעוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל "לֹא יִטְמָא בַּעַל בְּעַמִּי", וְאֵין עֲשֶׂה דוֹחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וְעֲשֶׂה.

יט. רָאָה אֶת הָאֲבֵדָה, וְאָמַר לוֹ אָבִיו: 'אֵל תִּחְזִירָה' - יִחְזִיר, וְאֵל יִקְבֹּל מִמֶּנּוּ; שֶׁאִם יִקְבֹּל מֵאָבִיו, נִמְצָא בַּעַת שְׁמָקִים מְצוּת עֲשֶׂה שֶׁל "כִּפֹּד אֶת אָבִיךָ", בְּטֵל מְצוּת עֲשֶׂה שֶׁל "הַשֵּׁב תְּשִׁיבָם", וְעוֹבֵר עַל "לֹא תוֹכֵל לְהִתְעַלֵּם".

כ. הַרְוָאָה מִיָּם שׁוֹטְפִין וְכֹאֵין לְהִשְׁחִית בְּנֵן חֲבֵרוֹ, אוֹ לְהִשְׁחִית שְׂדֵהוּ - חֵיב לְגִדֵּר בְּפִגְיָהּ וּלְמַנְעָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכָל אֲבֵדֹת אֲחִיךָ", לְרַבּוֹת אֲבֵדֹת קֶרְעוֹ.

הַלְכוֹת גִּזְלָה וְאֲבֵדָה פָּרָק יב

א. מִי שֶׁאֲבֵדָה לוֹ אֲבֵדָה, וּפָגַע בְּאֲבֵדָתוֹ וְאֲבֵדֹת חֲבֵרוֹ - אִם יָכוֹל לְהִחְזִיר אֶת שְׁתֵּייהֶן, חֵיב לְהִחְזִיר שְׁתֵּייהֶן. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהִחְזִיר אֶלָּא אַחַת מֵהֶן - אֲבֵדָתוֹ קוֹדֶמֶת, וְאִפְלוּ לְאֲבֵדֹת אָבִיו אוֹ רֵבּוֹ; שֶׁלּוֹ קוֹדֶם לְכָל אֲדָם.

ב. פָּגַע בְּאֲבֵדֹת רֵבּוֹ עִם אֲבֵדֹת אָבִיו - אִם הָיָה אָבִיו שָׁקוּל [בְּתוֹרַת] כְּנֶגֶד רֵבּוֹ, שֶׁל אָבִיו קוֹדֶמֶת; וְאִם לֹא, שֶׁל רֵבּוֹ קוֹדֶמֶת; וְהוּא שִׁיחִיָּה רֵבּוֹ מִבְּהֵמָה, שֶׁרֵב חֲכִמָּתוֹ שֶׁל תּוֹרָה מִמֶּנּוּ.

ג. הֵנִיחַ אֲבֵדָתוֹ, וְהִחְזִיר אֲבֵדֹת חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ הָרָאוּי לוֹ [עַל טְרוֹחַתוֹ]. כִּיצַד? שֶׁטָּף נִהָר חֲמוּמוֹ וְחֲמוּר חֲבֵרוֹ, שֶׁלּוֹ יָפָה מִנֶּה וְשֶׁל חֲבֵרוֹ מֵאֵתִים - הֵנִיחַ אֶת שֶׁלּוֹ, וְהִצִּיל אֶת שֶׁל חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ הָרָאוּי לוֹ. וְאִם אָמַר לוֹ: 'אֲצִיל אֶת שְׁלִיךְ, וְאִתָּהּ נֹתֵן לִי דָמִי שְׁלִי', אוֹ שֶׁהִתְנָה בְּפָנֵי בֵּית דִּין - חֵיב לָתֵן לוֹ דָּמִי שֶׁלּוֹ. וְאֵף עַל פִּי שֶׁעָלָה חֲמוּר שֶׁלּוֹ מֵאֵלָיו - הוֹאִיל וְלֹא נִתְעַסַּק בּוֹ, זָכָה בְּמָה שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ.

ד. יָרַד לְהִצִּיל וְלֹא הִצִּיל - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ הָרָאוּי לוֹ. וְכֵן אִם הָיָה עוֹסֵק בְּמִלָּאכָה, וְכִטֵּל מִמֶּלֶאכְתּוֹ שֶׁשְׁוֵה דִּינָהּ, וְהִחְזִיר אֲבֵדָה שֶׁשְׁוֵה מֵאָה דִּינָרִין - לֹא יֵאמַר לוֹ: 'תֵּן לִי

ו. עִיר שִׁישְׁרָאֵל וְגוֹיִים דְּרִין בָּהּ, וּמִחְצָה גוֹיִים וּמִחְצָה יִשְׂרָאֵל, וּמִצָּא בָּהּ אֲבֵדָה - נוֹטֵל וּמִכְרִיו; וְאִם בָּא יִשְׂרָאֵל וְנֹתֵן סִמְנִיָּה, חֵיב לְהִחְזִיר.

ז. הָיָה רֵב הָעִיר גוֹיִים - אִם מִצָּא בְּמָקוֹם מִן הָעִיר שֶׁרֵב הַמְצוּיִים שָׁם יִשְׂרָאֵל, חֵיב לְהִכְרִיזוֹ. אֲכָל אִם מִצָּא בְּסִרְטִיָּה [דֶּרֶךְ גְּדוּלָה] וּפְלִטָּה [רְחוֹבָה] גְּדוּלִים כְּנִסְיוֹת וּכְכַתִּי מִדְּרָשׁוֹת שֶׁהַגּוֹיִים מְצוּיִין שָׁם תָּמִיד [כְּשׁוּמְרִים], וּבְכָל מָקוֹם שֶׁהַרְפִּים מְצוּיִין שָׁם - הָרִי הַמְצִיאָה שֶׁלּוֹ, וְאִפְלוּ בָּא יִשְׂרָאֵל וְנֹתֵן סִמְנִיָּה; שֶׁהָרִי נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנָּה כְּשֶׁנִּפְלָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר: 'גּוֹי מְצָאָה'. אֵף עַל פִּי שֶׁהָיָה שֶׁלּוֹ - הַרוּצָה לִילֵךְ בְּדֶרֶךְ הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר, וְעוֹשֶׂה לְפָנִים מִשּׁוֹרֵת הַדִּין - מִחְזִיר אֶת הָאֲבֵדָה לְיִשְׂרָאֵל כְּשִׁיתֵּן אֶת סִמְנִיָּהּ.

ח. מִצָּא בְּעִיר זוֹ שֶׁרְפָּה גוֹיִים חֲכִית שֶׁל יֵין - יִינָה אֲסוּר בַּהֲנִיָּה, וְנִקְנָנָה מִתֵּר מִשּׁוּם אֲבֵדָה; וְאִם בָּא יִשְׂרָאֵל וְנֹתֵן סִמְנִיָּה, מִתֵּרֶת בְּשִׁתִּיהָ לָנָה שֶׁמְצָאָהּ.

ט. עוֹף שֶׁחֲטָף בְּשָׂר וְהִשְׁלִיכוֹ בְּחֶזֶר אַחֲרָת - אֵף עַל פִּי שֶׁרֵב הָעִיר יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה מִתֵּר מִשּׁוּם אֲבֵדָה, שֶׁהָרִי נִתְיָאֵשׁוּ הִבְעֵלִים מִמֶּנּוּ.

י. הַמּוֹצֵא אֲבֵדָה בְּזוּטוֹ [הַתַּפְשׁוּתוֹ] שֶׁל יָם, וּבִשְׁלֹולִיתוֹ שֶׁל נֶהָר שֶׁאֵינוֹ פּוֹסֵק [שַׁעֲלָה עַל גְּדוּתָיו] - אֵף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִמְנֵן, הָרִי זֶה שֶׁל מוֹצָאָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר תֵּאֲבֹד מִמֶּנּוּ, וּמִצָּאָתָהּ", מִי שֶׁאֲבֹדָה מִמֶּנּוּ וּמִצָּאָהּ אֶצֶל כָּל אָדָם; יִצָּאת זֶה שֶׁאֲבֹדָה מִמֶּנּוּ וּמִכָּל אָדָם, שֶׁזֶּה וְדֹאֵי נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנָּה.

יא. הַמְּאֲבֵד מְמוּנוֹ לְדַעַת [בְּמוֹדַעוֹת], אֵין נִזְקָקִין לוֹ. כִּיצַד? הֵנִיחַ פִּתְּוֹ בְּרֶפֶת שֶׁאֵין לָהּ דָּלֶת וְלֹא קֶשֶׁרָה וְהִלָּךְ לוֹ, הִשְׁלִיךְ בִּיסוֹ [אַרְנוֹן] בְּרִשּׁוֹת הָרְפִים וְהִלָּךְ לוֹ, וְכָל פְּיוּצָא בָּהּ - הָרִי זֶה אֲבֵד מְמוּנוֹ לְדַעַתוֹ. וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֲסוּר לְרוֹאָה דְּבָר זֶה לְטַל לְעִצְמוֹ, אֵינוֹ זָקוּק לְהִחְזִיר - שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר תֵּאֲבֹד מִמֶּנּוּ וּמִצָּאָתָהּ", פָּרָט לְמֵאֲבֵד לְדַעַתוֹ.

יב. אֲבֵדָה שֶׁאֵין בָּהּ שְׁוֵה פְּרוּטָה - אֵינוֹ חֵיב לְהִטְפֵּל בָּהּ, וְלֹא לְהִחְזִירָהּ.

יג. מִצָּא שֶׁק אוֹ קָפָה [סֵל גְּדוּל] - אִם הָיָה חֲכָם אוֹ זָקֵן מִכְּבֹד שֶׁאֵין דְּרָכּוֹ לְטַל בָּלִים אֵלּוֹ בִּידוֹ, אֵינוֹ חֵיב לְהִטְפֵּל בָּהּ; וְאוּמֵד אֶת דַּעַתוֹ: אֵלּוֹ הָיוּ שֶׁלּוֹ - אִם הָיָה מִחְזִירֵן לְעִצְמוֹ, כִּף הָיָה חֵיב לְהִחְזִיר שֶׁל חֲבֵרוֹ; וְאִם לֹא הָיָה מוֹחֵל עַל כְּבוֹדוֹ אִפְלוּ הָיוּ שֶׁלּוֹ - כִּף בְּשָׁל חֲבֵרוֹ אֵינוֹ חֵיב לְהִחְזִיר. הָיָה דְּרָכּוֹ לְהִחְזִיר בָּלִים הָאֵלּוֹ בִּשְׂדֵהוּ, וְאֵין דְּרָכּוֹ לְהִחְזִירָן בְּעִיר, מִצָּעֵן בְּעִיר - אֵינוֹ חֵיב לְהִחְזִיר; מִצָּעֵן בִּשְׂדֵה - חֵיב לְהִחְזִירָן עַד שֶׁיִּגְיַעוּ לְרִשּׁוֹת הִבְעֵלִים, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהָרִי נִכְנַס בָּהּ לְעִיר וְאֵין דְּרָכּוֹ בָּהּ.

יד. וְכֵן אִם מִצָּא בְּהֵמָה וְהִכְשִׁישָׁה - נִתְחַיֵּב לְהִטְפֵּל בָּהּ וּלְהִחְזִירָהּ, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ לְפִי כְבוֹדוֹ; שֶׁהָרִי הִתְחַיֵּל בְּמִצָּנָה. הִחְזִירָהּ וּבְרָחָהּ, אִפְלוּ מֵאָה פְּעָמִים - חֵיב לְהִחְזִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַשֵּׁב תְּשִׁיבָם" - "הַשֵּׁב", אִפְלוּ מֵאָה פְּעָמִים מְשֻׁמָּעוֹ. לְעוֹלָם הוּא חֵיב לְהִטְפֵּל בָּהּ, עַד

חמור, והריני שומר עמכם' - אין שומעין לו, אלא מעמידין לו חמור אחרת כדי שינזרו עצמו וישמר בהמתו. ואפלו היתה לו בהמה אחרת בשירה, אינו דומה שומר אחת לשומר שתיים.

יד. ספינה שהיתה מהלכת בימים, ועמד עליה נחשול [גל] לטבעה, והקלו ממפאזה - מחשבין לפי משאוי, ואין מחשבין לפי ממונו. ואל ישנו ממנהג הספנים.

טו. רשעין הספנים להתנות ביניהם: 'כל מי שתאבד לו ספינה, מעמידים לו ספינה אחרת'; פשע בה ואבדה, או שפרש למקום שאין הספינות הולכות בו באותו הזמן - אינן חייבין להעמיד לו.

יום רביעי

הלכות גזלה ואבדה פרק יג

א. המוצא אבדה שהוא חייב להחזירה - חייב להכריז עליה ולהודיעה ולומר: 'מי שאבד לו מין פלוני, יבוא ויתן סימניו, ויטל'. אפלו היתה שנה פרוטה בעת המציאה, והוזהר - חייב להכריז עליה. ואכן גבוהה היתה חוץ לירושלים, שעליה היו מכריזין.

ב. כיצד מכריז? אם מצא מעות, מכריז: 'מי שאבד לו מטבע'; וכן מכריז: 'מי שאבד לו כסות', או 'בהמה', או 'שטרות' - יבוא ויתן סימנים, ויטל'. ואינו חושש מפני שהודיע מין האבדה, לפי שאינו מחזירה עד שיתן סימניו מבהקין.

ג. בא בעל האבדה, ונתן סימניו שאין מבהקין - אין מחזירין לו; עד שיאמר סימנים מבהקין. והרמאי, אף על פי שאמר סימנים מבהקין - אין מחזירין לו, עד שביא עדים שהיא שלו. אמרו חכמים: "היה עמך עד דרש אחיך" - עד שתחקר אחר אחיך, אם רמאי הוא אם לא. **ד.** בראשונה, כל מי שאבדה לו אבדה, ובא ונתן את סימניה - מחזירין אותה לו, אלא אם כן מחזק רמאי. משרבו הרמאין, התקינו בית דין שיהיו אומרים לו: 'הבא עדים שאין אתה רמאי, וטל'.

ה. הסימנים המבהקין - סומכין עליהם ודנין על פיהם בכל מקום, דין תורה. והמדה או המשקל או המזנן או מקום האבדה, סימנים מבהקין הן.

ו. באו שנים, זה נתן סימני האבדה, וזה נתן סימניה כמו שנמן האחר - לא יתן לא לזה ולא לזה; אלא תהיה מנחת עד שיודה האחד לחברו, או יעשו פשרה ביניהן. נתן האחד את הסימנים, והשני הביא עדים - יתן לבעל העדים; זה נתן סימנים, וזה נתן סימנים ועד אחד - הרי העד האחד כמו שאינו, ויניח.

ז. מצא שמלה וכיוצא בה, וזה הביא עדי אריגה שארגו אותה לו, וזה הביא עדים שנפלה ממנו - יתן לעדי נפילה. זה נתן מדת ארפה, וזה נתן מדת רחבה - יתן למי שנמן מדת ארפה; שאפשר שישער הרמאי מדת רחבה כשהיה בעלה מתפסה בה. זה נתן מדת ארפה ורחבה, וזה כן

דינר שהפסדת, אלא נותן לו שכרו כפועל בטל שישבטל מאותה מלאכה שהיה עוסק בה. ואם התנה עם הבעלים או בפני בית דין שיטל מה שהפסיד, והרשוהו - הרי זה נוטל. ואם אין שם בעלים ולא בית דין, שלו קודם.

ח. וכן שנים שהיו באים בדרך, זה בחבית של יין וזה בכד של דבש, ונסדקה הכד של דבש, וקדם שישפוף הדבש לארץ, שפף זה את יינו והציל את הדבש לתוף החבית - אין לו אלא שכרו הראוי לו [על טרחתו]; ואם אמר: 'אציל את שלך, ואתה נותן לי דמי שלי', או שהתנה בפני בית דין - הרי זה חייב לתן לו. ואם נשפף הדבש לארץ - הרי זה הפקר; וכל המציל, לעצמו מציל.

ו. היה זה בא בכד של דבש וזה בא בקנקנים ריקנים, ונסדקה כד הדבש, ואמר לו בעל הקנקנים: 'איני מציל לך דבש זה בקנקני עד שתתן לי חציו או שלישו או כף וכף דינרין', וקבל עליו בעל הדבש ואמר לו 'הן' - הרי זה צחק בו [הערים עליו], ואינו נותן לו אלא שכרו הראוי לו; שהרי לא הפסידו כלום.

ז. וכן מי שברח מבית האסורים, והיתה מעברת [רפסודה] לפניו, ואמר לו: 'העבירני, ואני נותן לך דינר', והעבירו - אין לו אלא שכרו הראוי לו. ואם היה ציד, ואמר לו: 'בטל מצודתך והעבירני' - נותן לו מה שהתנה עמו. וכן כל כיוצא בזה.

ח. שירה שהיתה מהלכת במדבר, ועבר עליה גיס [צבא] וטרפה [שדדה] - אם אינם יכולים להציל מידם, ועמד אחד מהם והציל - הציל לעצמו; ואם יכולין הם להציל מידם, וקדם אחד מהם והציל - אף על פי שאמר 'לעצמי אני מציל', הציל לאמצע [לכל אחד את שלו].

ט. היו יכולין להציל על ידי הדחק - כל המציל, מציל לאמצע; אלא אם כן אמר 'לעצמי אני מציל', הרי זה מציל לעצמו; שבינו ששמעוהו אומר 'לעצמי אני מציל', היה להם לדחק עצמם ולהציל, וכיון שישבו ולא הצילו - הרי נתנאשו מן הכל.

י. היו שני שתפין, והציל אחד מהם - הציל לאמצע [לשניהם]; ואם אמר: 'לעצמי אני מציל' - הרי זה חלק מחברו, והציל לעצמו. וכן השוכר את הפועל להציל - כל שיציל, הרי הוא למשכיר; ואם אמר: 'לעצמי אני מציל' - הרי חור בו מן השכירות, וכל שיציל אחר שאמר כן, הרי הוא שלו.

יא. שירה שחנת במדבר, ועמד עליה גיס לטרפה, ופסקו עם הגיס ממון, ונתנו לו - מחשבין לפי ממנו, ואין מחשבין לפי נפשות. ואם שכרו תיר לפניהם להודיעם הדרך, מחשבין שכרו לפי ממון ולפי נפשות. ואל ישנו ממנהג החמרים.

יב. רשעין החמרים להתנות ביניהן: 'כל מי שתאבד ממנו חמור מבני השירה, מעמידין לו חמור אחרת'; ואם פשע בה הוא ואבדה, אינן חייבין להעמיד לו.

יג. אבדה חמורו, ואמר: 'תנו לי דמיה, ואני רוצה לקח

משקלוֹתֶיהָ - יתן למי שפגון משקלה. זה נתן מדת ארפה ורחבה, וזה נתן מדת האמירות [קצות הבגד] שבה - יתן למי שנתן מדת ארפה ורחבה.

ח. בראשונה, כל מי שמצא אבדה היה מכריז עליה שלשה רגלים: רגל ראשון אומר 'ראשון', שני אומר 'שני', שלישי מכריז סתם - כדי שלא יתחלף לו שני בשלישי. ואחר רגל האחרון בשבעת ימים מכריז פעם רביעית, כדי שילך השומע לביתו בשלשה ימים ויממש [יבדוק] את כליו, ויחזר בשלשה הימים, וימצא זה המכריז מכריז בשביעי.

ט. משחרב בית המקדש, התקינו שיהיו מכריזין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות; משרבו האנסיין [גנבים] ואמרו 'המציאה של מלך היא', התקינו שיהא מודיע לשבניו ולמידעיו, ודין.

י. הכריז או הודיע, ולא באו הבעלים - תהיה המציאה מנחת אצלו, עד שיבוא אליהו. וכל זמן שהאבדה אצלו - אם נגנבה או אבדה, חייב באחריותה; ואם נאנסה, פטור; ששומר אבדה כשומר שכר הוא, מפני שהוא עוסק במצוה, ונפטר ממה מצוות עשה כל זמן שהוא עוסק בשמירתה.

יא. וצריך לבקר את האבדה ולבדקה, כדי שלא תפסד ותאבד מאליה - שנאמר: "והשבתו לו", ראה היאך תשיבנו לו. כיצד? מצא כסות של צמר, מנערה אחת לשלשים יום; ולא ינערה במקל, ולא בשני בני אדם. ושוטתה על גבי מטה לצרפה בלבד, אבל לא לצרפה ולצרכו [לתשמישו]. נודמנו לו אורחים - לא ישטחנה בפניהם ואפלו לצרפה, שמא תגנב.

יב. מצא כלי עץ - משתמש בהן, כדי שלא ירקבו. כלי נחשת - משתמש בהן בחמין, אבל לא על ידי האור, מפני שמשחיקם. כלי כסף - משתמש בהן בצונן, אבל לא בחמין, מפני שמשחיקם. מצא מגרפות וקדרמות - משתמש בהם ברוך, אבל לא בקשה, מפני שמפחיתם [פוגמם]. מצא כלי זהב וכלי זכוכית וכסות של פשתן - הרי זה לא יגע בהם עד שיבוא אליהו. וכדרך שאמרו באבדה, כך אמרו בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים.

יג. מצא ספרים, קורא בהם אחת לשלשים יום; ואם אינו יודע לקרות, גוללם כל שלשים יום. ולעולם לא ילמד בהן לכתחלה [לימוד ראשון], ולא יקרא פרשה וישנה, ולא יקרא פרשה ויתרגם, ולא יפתח בו יתר על שלשה דפין. ולא יהיו שנים קוראין בשני ענינות, שמא ימשך זה וימשך זה ויכלה הספר; אבל קוראין הן בענין אחד. ולא יקראו שלשה בדרך אחד, ואפלו בענין אחד. יד. מצא תפלין - שם [מעריך] דמיהם ומניחם עליו; שדבר מצוי הוא ביד הכל, ואין צוויין אלא למצוה בלבד.

טו. מצא דבר שיש בו רוח חיים, שהרי צריך להאכילו - אם היה דבר שעושה ואוכל, כגון פרה וחמור - מטפל

בהם שנים עשר חדש מיום המציאה, ושוכרן ולוקח שוכרן ומאכילן; ואם היה שוכרן יתר על אכילתם, הרי היתר לבעלים. וכן התרגולין - מוכר ביציהן, ומאכילן כל שנים עשר חדש; מכאן ואילף - שם דמיהם עליו, והרי הן שלו ושל בעלים בשתפות, כדין כל השם בהמה מחברו.

טז. מצא עגלים וסיחין של רעי [מרעה], מטפל בהם שלשה חדשים; ושל בריאה [מפוטמים] - שצריך להאכילם, - שלשים יום. אגוזים ותרגולין גדולים, מטפל בהן שלשים יום. מצא קטנים וכל דבר שטפולו מרבה משכרו, מטפל בהם שלשה ימים; מכאן ואילף, מוכרן בבית דין. וכן פרות שהתחילו להרקיב וכיוצא בהן, מוכרן בבית דין.

יז. מה יעשו בדמים? ינתנו למוצא, ויש לו רשות להשתמש בהן; לפיכך, אם נאנסו - כגון שטרפם גיס או טבעו בים - חייב לשלם, ואף על פי שלא נשתמש בהם; שבין שיש לו רשות להשתמש בהם, הרי הם אצלו כשאלה.

יח. במה דברים אמורים? בדמי האבדה הואיל ונטפל בה; אבל מעות אבדה, לא ישתמש בהן. לפיכך אם אבדו באנס פטור, שהרי הוא שומר שכר, כמו שבארנו.

יט. כל אותם הימים שמטפל באבדה קדם שימכנה בבית דין - אם האכילם משלו, נוטל מן הבעלים; ויראה לי שהוא נוטל בלא שבועה, מפני תקון העולם.

כ. המוצא מציאה - לא ישבע, מפני תקון העולם; שאם אתה אומר ישבע, מניח המציאה והולך כדי שלא ישבע. אפלו מצא כס, וטען בעל המציאה ששני כסים קשורים היו, ואי אפשר שימצא האחד אלא אם נמצא האחר הקשור עמו - הרי זה לא ישבע.

הלכות גזלה ואבדה פרק יד

א. השמלה - בכלל "כל אבדת אחיד" היתה, וכן השור והשה והחמור. ולמה פרט הכתוב חמור? להחזירו בסימני מרדעת; אף על פי שהסימן בדבר הטפל לו, יחזיר. ולמה פרט שור ושה? להחזיר אפלו גזות השה, או גז זנב השור, אף על פי שהוא דבר מועט. ולמה פרט השמלה? ללמד ממנה: מה השמלה מיוחדת שיש לה סימנין, ויחזקתה שיש לה תובעין [הבעלים], ויחייב להחזיר - אף כל דבר שיש לו סימנין, הרי הוא בחזקת שיש לו תובעין, ויחייב להחזיר. אבל דבר שאין לו תובעין, אלא נתיאשו הבעלים ממנו - הרי הוא של מוצאו, אף על פי שיש בו סימן.

ב. זה הכלל באבדה: כל דבר שאין בו סימן - בינו שאבד וידעו בו הבעלים שאבד, הרי זה בחזקת שנתיאשו ממנו בעליו, כגון מסמר אחד או מחט אחת או מטבע אחד, שהרי אינן יכולין לתן סימן להחזירו להן; ולפיכך הרי הוא לזה שמצאו.

ג. וכל דבר שיש בו סימן, כגון שמלה ובהמה - הרי זה

בלבד נפל ממנו - זכה המוצא בדבר שאין בו סימן.
יב. המוצא כלי חרש וכיוצא בהן מפלים שצורת כלן
 שנה - אם כלים חדשים הם, הרי אלו שלו; שהרי הן כמו
 דינר משאר דינרים, שאין לו סימן ואין הפעלים מכירים
 אותן, שהרי אינו יודע אם פך זה או צלוחית זו שלו או
 של אחר. ואם היו כלים ישנים ששבעתם העין [שהעין
 הורגלה בהם], חייב להכריז; שאם יבוא תלמיד חכמים
 ויאמר: אף על פי שאינו יכול לתן בכלי כזה סימן, יש לו
 בו טביעות עין [מכירו במראהו] - חייב להראותו לו; אם
 הכירו ואמר: 'שלי הוא', מחזירין לו.

יג. במה דברים אמורים? בתלמיד ותיק שאינו משנה
 בדבורו כלל - אלא בדברי שלום, או במסכתא, או במטה,
 או בכית שהוא מתארח בו. כיצד? היה עוסק במסכת נדה
 ואמר 'במקוות אני שונה', כדי שלא לשאלו אותו שאלות
 בענין נדה, או שישן במטה זו ואמר: 'בזו אני לישן', שמא
 ימצא שם קרי, או שנתארח אצל שמעון ואמר: 'אצל
 ראובן אני מתארח', כדי שלא יטריחו על זה שנתארח
 אצלו, או שהביא שלום בין אדם לחברו והוסיף וגרע כדי
 לחבבן זה לזה - הרי זה מתר; אבל אם באו עדים ששנה
 בדבורו חוץ מדברים אלו, אין מחזירין לו בטביעות עין.

הלכות גזלה ואבדה פרק טו

א. כל המוצא אבדה - בין שיש בו סימן, בין שאין בו
 סימן - אם מצאה דרך הנחה, אסור לגע בה; שמא בעליה
 הניחיה שם עד שיחזרו לה, ואם יבוא לטל אותה, והנה
 דבר שאין בו סימן - הרי אבד ממון חברו בידו, שהרי
 אין לו בה סימן להחזירה בו. ואם היה דבר שיש לו בו
 סימן - הרי זה הטריחן לדרך אחריה, ולתן סימניה.
 ולפיכך אסור לו שיגע בה, עד שימצא אותה דרך נפילה.
 אפלו נסתפק לו הדבר, ולא ידע אם דבר זה אבוד או מנח
 - הרי זה לא יגע בו; ואם עבר ונטלו, אסור לו להחזירו
 לשם; היה דבר שאין בו סימן - זכה בו, ואינו חייב
 להחזירו.

ב. וכל דבר שיש בו סימן - בין דרך הנחה בין דרך
 נפילה, בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים - חייב
 להכריז. כיצד דרך הנחה? כגון שמצא חמור או פרה
 רועים בדרך ביום, או שמצא כלי מכסה באשפה - הרי
 זה לא יגע בה, שנאמר: "נדחים". אבל אם מצא חמור
 וכליו הפוכין, ופרה רצה בין הפרמים, או כלי מגלה
 באשפה - הרי זה אבדה, ונוטל ומכריז.

ג. ראה חמור או פרה רועים בדרך בלילה, הרי זה
 אבדה. בפנות היום ובנשף [קודם עלות השחר] - אם ראה
 אותן שלשה ימים זה אחר זה - הרי זה אבדה, ונוטל
 ומכריז. ראה פרה רצה בדרך - אם פניה כלפי העיר, אין
 זה אבדה; היו פניה לשה, הרי זה אבדה.

ד. מצאה רועה בין הפרמים - חייב להחזיר, משום אבדת
 הקרקע. לפיכך, אם היו הפרמים של גוי - אינה אבדה,

בחזקת שלא נתיאשו ממנו בעליו; שהרי דעתן תלויה לתן
 סימנין שיש בו, ויחזרו להן. לפיכך, המוצא אותו חייב
 להכריז, אלא אם כן ידע שנתאשו הפעלים, כגון ששמע
 אותם אומרים: 'וי [אוי] לתסורן הכיס', וכיוצא בדברים
 אלו שמראין שנתאשו - הרי אותה האבדה של מוצאה.
ד. וכן אם מצא דבר שיש בו סימן בינם או בנהר וכיוצא
 בהן, או במקום שרבו גוים - הרי זה בחזקת שנתאשו
 ממנו בעליו משעה שנפל; ולפיכך הרי הוא של מוצאו,
 ואף על פי שלא שמעו הפעלים שנתאשו ממנו.

ה. יאוש שלא מדעת [כשאינו מודע לאבדה], אפלו בדבר
 שאין בו סימן - אינו יאוש. כיצד? נפל ממנו דינר, ולא
 ידע בו שנפל - אף על פי שקשידע בו שנפל, יתיאש -
 הרי זה אינו יאוש עתה, עד שידעו הפעלים שנפל. אבל
 אם עדן אומרים הפעלים: 'שמא נתתיו לפלוני', או
 'שמא במגדל [בארון] הוא מנח', או 'שמא טעיתי
 בחשבון', וכיוצא בדברים אלו - אין זה יאוש.

ו. הרואה חברו שנפל ממנו דינר על הארץ, ולא ידע בו,
 ונטל הדינר קדם יאוש - עובר על עשה ["השב תשיבם"]
 ועל שני לאוין ["לא תוכל להתעלם" ו"לא תגזול"], כמו
 שבארנו. ואפלו החזיר לו דינר לאחר שנתאש - זו מתנה
 היא, וכבר עבר על האסורין.

ז. נטל הדינר לפני יאוש על מנת להחזירו, ולאחר יאוש
 נתפון לגזל אותו - עובר משום "השב תשיבם". המתין
 לו, ולא הודיע לבעלים, ולא נטל הדינר עד שידעו שנפל,
 שהרי נתיאשו כמו שבארנו, ואחר כך נטל הדינר מעל
 הארץ - אינו עובר אלא משום "לא תוכל להתעלם". וכן
 כל פיוצא בזה.

ח. ראה סלע או מטבע שנפל אפלו משלשה בני אדם,
 ואף על פי שאין בו שנה פרוטה לכל אחד ואחד - חייב
 להחזיר; שמא שתפין הם, ומחל אחד מהם חלקו לחברו,
 ונמצאת אבדתו של זה שנה פרוטה.

ט. ראה חברו שנפל ממנו דינר בתוף החול או בתוף
 העפר, ונתעלם ממנו - הרי זה כנופל לים או לנהר, והרי
 הוא של מוצאו, שהרי נתיאש ממנו, מפני שאין בו סימן.
 ואפלו ראה אותו הביא כברה [נפה] לחפש אחריו - בדעת
 רעוזה [לא בטוחה] הוא מחפש, בדרך שמחפשים בעפר
 שאר הכלשין שלא נפל מהם כלום, שמא ימצאו מה
 שנפל לאחרים; כך הוא זה מחפש, לא מפני שלא נתיאש.

י. המוצא סלע בשוק, מצאו חברו ואמר לו: 'שלי היא,
 וחדשה היא, ושל מדינה פלונית היא, ושל מלך פלוני
 היא', אפלו אמר 'שמי כתוב עליה' - לא אמר כלום, ואינו
 חייב להחזיר; שאין סימני המטבע סימן, מפני שהחזקתו
 להוציאה [לשימוש]; אומרים אנו: 'שלו היתה, והוציאה
 מידו, ונפלה מיד אחר'; והואיל ואינו סימן שסומקין עליו
 - משעת נפילה נתיאש, והרי הוא של מוצאה.

יא. המוצא דבר שאין בו סימן, כצד דבר שיש בו סימן
 - חייב להכריז. בא בעל הסימן, ונטל את שלו, ואמר שזה

מפזרין בפחות מארבע אמות - לא יגע בהן, שמה הפעלים הניחום שם. היו כמו חצי קב בשתי אמות, או קבים בשמונה אמות, או שהיה הקב משנים שלשה מינין, כמו שמשמן תמרים ורמונים - כל אלו ספק; לפיכך לא יטל, ואם נטל - אינו חייב להכריז.

יג. המוצא צבורי פרות, או פרות בכלי, או כלי כמות שהוא - חייב להכריז. מוצא כלי ולפניו פרות - הרי אלו שלו הפרות, והכלי נוטל ומכריז; שאני אומר: הפרות של אחד, והכלי של אחד; והרי אין בו סימן. ואם מראין הדברים שהן של אדם אחד, חייב להכריז.

יד. כיצד? היו אחורי [תחתית] הכלי לפני הפרות, הרי אלו שלו; היו פני הכלי לפני הפרות, חוששין שמה מן הכלי נשפכו. ואם היו לכלי אגנים [שפה כפופה פנימה] - אף על פי שפניו כלפי הפרות, הרי אלו שלו, שאלו נשפכו מן הכלי, היה נשאר מהם בתוכו מפני האגנים. היו מקצת הפרות בכלי ומקצתן בארץ - חייב להכריז.

טו. המוצא קציצות [תאנים מיובשים] בדרך, ואפלו בצד שדה קציצות - הרי אלו שלו. וכן תאנה שהיא נוטה לדרך, ונמצאו תאנים תחתיה - מתרות משום גזל, שהתאנה וכיוצא בה עם נפילתה נמאסת; ופטורות משום מעשר. אבל זיתים וחרובים וכיוצא בהן, אסורין.

טז. תמרים שמשיר אותן הרוח - מתרות, שהבעלים מחלו אותם לכל אדם; וזו היא חזקתן. ואם היו של יתומים, שאינם בני מחילה - אסורין; וכן אם הקפיד בעל השדה, והקיף מקום האילנות, או תקן המקום שיפלו בו הנובלות [הנופלות] עד שילקט אותן - הרי אלו אסורות, שהרי גלה דעתו שלא מחל.

יז. חתול רע שהורג את הקטנים, אסור לקנימו; ואין בו משום גזל, ולא משום השב אבדה, אף על פי שעורו מועיל; אלא כל המוצא - וזהו, והורגו והעור שלו. יח. גזל הנמצא קרוב לשוכה - בתוך חמשים אמה, הרי הוא של בעל השוכה; חוץ לחמשים אמה, הרי הוא של מוצאו, שאין הגזל מדדה יתר על חמשים אמה. נמצא בין שני שוכות, הרי הוא של קרוב; מחצה למחצה, יחלקו. במה דברים אמורים? בשיהיו יוני שני השוכות שוים במגנן; אבל אם היו יוני האחד רבים - הלך אחר הרב, אף על פי שהוא רחוק.

יום חמישי

הלכות גזלה ואבדה פ"ק טז

א. המוצא מחטין וצנורות ומסמרין וכיוצא בהן - אם מצאן אחת אחת, הרי אלו שלו; מוצא שנים או יתר - חייב להכריז; שהמגנן סימן.

ב. וכן המוצא מעות מפזרין, הרי אלו שלו; אפלו היו מקצת מטבע זה על גבי זה, הרי הם כמפזרין. אבל אם מוצא צבור מעות, חייב להכריז. מוצא שלשה מטבעות זה על גבי מטבע זה, והן עשויין כמגדל, או שהיו אחד מאן

ואינו חייב להחזיר; ואם חשש שמה יהרג אותה הגוי כשימצאנה, מפני שהפסידה הפרם - הרי זו אבדה, ונוטל ומכריז.

ה. מוצא פרה ברשות הרבים - אם עומדת חוץ לתחום [העיר, אלפיים אמה], חייב להחזיר. היתה רועה בעשבים, או שהיתה ברפת שאינה משמרת ואינה מאבדת - לא יגע בה, שאין זו אבדה. מוצא קרדם או טלית בצד הגדר, הרי זה לא יגע בהן; בסרטין [דרך גדולה] - הרי זו אבדה, ונוטל ומכריז. וכן כל פיוצא בזה.

ו. מוצא גוזלות מקשרין בכנפיהן, ומדידין אחר הגדר, או אחר הגפה [קיר מקנים], או בשבילין שבשדות - הרי לא יגע בהן, שמה בעליהן הניחום שם. ואם נטלן, הרי אלו שלו; ואם היו קשורין קשר שהוא סימן, חייב להכריז. וכן אם מצאן קבועים במקומן - חייב להכריז, שהמקום סימן. ז. מוצא באשפה כלי מכסה, הרי זה לא יגע בו, כמו שבארנו. ואם אשפה שאין עשויה להתפנות היא, ונמלך עליה לפנותה - אף על פי שמצאו מכסה, נוטל ומכריז. וכן אם היו כלים קטנים, כגון סכין ושפור וכיוצא בהם - אפלו היו מכסין באשפה הקבועה, נוטל ומכריז.

ח. מוצא פרות מפזרין - דרך הנחה, לא יגע בהן; דרך נפילה - הרי הם שלו. וכן אם מוצא פריכות קטנות של שבילים ברשות הרבים, שהרי אין בהן סימן, או שמצא עגולי דבלה [תאנים], וכפרות של נחתום, ומחרוזות של דגים, ופריכות של בשר, וגוי צמר הבאות ממדינתן [ולא צורה מיוחדת], ואגניצי [חבילות] פשתן, ולשונות של ארנמן - הרי אלו שלו, מפני שאין בהן סימן. ואם יש בהן סימן - נוטל ומכריז; שסימן העשוי לדגם [להעלם], הרי הוא סימן.

ט. אבל אם מוצא פירות [ביתיות] של בעל הבית, וגוי צמר הקוחות מבית האמן, כדי זין וכדי שמן - חייב להכריז; שכל אלו יש להם סימנים מבהקין. ואם נפתחו האוצרות של זין ושל שמן - הרי אלו שלו, ואף על פי שהן רשומין [חתומין בטיט]; שכל הפדין בהן רשומות, ונמצאו אלו הפדין כפירות של נחתום, שיש צורה אחת לכלן ומשקל אחד לכלן.

י. מוצא פריכות ברשות היחיד - אם דרך נפילה, הרי אלו שלו; ואם דרך הנחה, חייב להכריז; שאף על פי שאין להם סימן - המקום סימן, אף על פי שאינו סימן מבהק. מוצא אלמות [כריכות גדולות], בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים - נוטל ומכריז.

יא. מוצא עגול [של תאנים] ובתוכו [תחתית] חרש, כפר ובתוכו מעות, חתיכה של בשר שהיא משנה בחתיכתה, דג נשוף, וכל פיוצא באלו - הואיל ויש בהם שנוי - חייב להכריז; שלא עשאוהו בעליהן אלא לסימן.

יב. מוצא פרות מפזרין במקום הגרנות - אם היו כמו קב בתוך ארבע אמות או ביתר על ארבע אמות - הרי אלו שלו, מפני שאין הבעלים מטפלים [טורחים] באספתן. היו

י. היו בתוך הכתל מעות או לשונות של זהב, שאין שם מוכיח - מחציו ולחוצו, של מוצא; מחציו ולפנים, של בעל הבית.

יא. ויראה לי, שאין הדברים אמורים, אלא בשטען בעל הבית שהמטמון שלו, או שהיה יורש, שאנו טוענים לו שמא של אביו הן; אבל אם הודה שהן מציאה, הרי הן של מוצאן. לפיכך, אם היה משכיר הבית לאחרים - הרי הם של שוכר האחרון; ואם השכירו לשלשה גוים כאחת - הרי עשאהו פנדק [אכסניה], וכל הנמצא בו אפילו בתוך הבית, הרי הוא של מוצאו; מפני שאין אחד יכול לטען שהם שלו או שהוא טמן, שהרי עשאהו פנדק.

הלכות גזלה ואבדה פרק יז

א. כל מציאה שאמרנו בה שהיא של מוצא - אינו זוכה בה עד שתגיע לידו או לרשותו; אבל אם ראה את המציאה, אפילו נפל עליה, ובא אחר והחזיק בה - זה שהחזיק בה זכה בה.

ב. היה רוכב על גבי בהמה, וראה את המציאה, ואמר לחברו: 'זכה לי בה' - בין שהגביהה לו - קנה הרוכב, ואף על פי שלא הגיעה לידו. ואם אמר לו: 'תנה לי', ונטלה ואמר: 'אני זכיתי בה' - זכה בה הנוטל; ואם משנתנה לרוכב אמר: 'אני זכיתי בה תחלה', לא אמר כלום.

ג. המגביה מציאה לחברו - קנה חברו, ואף על פי שלא אמר לו [המוצא] כלום. הגביהו את המציאה שנים, קנאוה שניהם.

ד. הגביהה לו חרש או שוטה או קטן - לא קנה הפקח, לפי שאין להן דעת. הגביהה חרש ופקח כאחד - מתוך שלא קנה פקח, לא קנה חרש. היו שניהם חרשין, קנו שניהם; תקנו להן חכמים שיקנו, כדי שלא יבואו להנצות [לרבי עם הלוקחים מהם].

ה. שנים שראו גמל או חמור של מציאה, וקדמו שניהם והנהיגוהו, או משכוהו, או שהיה אחד מנהיג ואחד מושף - קנו שניהם. במה דברים אמורים? בחמור. אבל בגמל - אם היה אחד מנהיג ואחד מושף - המושף קנה, אבל לא המנהיג.

ו. בהמת מציאה שקדם אחד ואחז במוסרה [חבל] - לא קנה, עד שימשוף או ינהיג; וכן בנכסי הגר. אבל קנה המוסרה לבדה.

ז. היה אחד רוכב, ואחד אחז במוסרה - הרוכב קנה בהמה, והמוסרה שעל לחיי בהמה בלבד; וזה שאחז המוסרה, קנה ממנה מה שאחז בידו. ושאר המוסרה, לא קנהו אחד מהן.

ח. חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו; ואם נפלה בה מציאה, הרי היא של בעל החצר. במה דברים אמורים? בחצר המשתמרת. אבל בשדה וגנה וכיוצא בהן - אם היה עומד בצד שדהו ואמר 'זכת לי שדי', זכה בה; ואם אינו

ואחד מכאן ואחד על גביהן, או שהיו מקצת זה על מקצת זה, כדי שאם יכניס קיסם ביניהן ינטלו בבת אחת - חיב להכריז. היה עשויין כשיר [עירגול], או כשורה [זה בצד זה], או כחצובה [כסגול], או כסלם [זה על זה באלכסון] - הרי זה ספק, ולא יטל.

ג. המוצא מעות בכיס, או פיס כמות שהוא - חיב להכריז. מצא פיס, ולפניו מעות מפזרין - הרי אלו שלו; ואם מראין הדברים שהכיס והמעות של אדם אחד, ומן הכיס נפלו - חיב להכריז.

ד. המוצא מעות בחנות - אם היה בין תבה לחנוני, הרי הן של בעל החנות; ואם מצאן על התבה, ואין צריך לומר מתבה ולחוצו - הרי הן של מוצאן. ולמה לא תקנה החנות לבעל החנות? לפי שאינה חצר המשתמרת; ואף על פי שבעל החנות בתוכה, צריך לומר: 'תקנה לי חנותי', כמו שיתבאר.

ה. מצא מעות בחנות השלחני [חלפן כספים] - בין כסא לשלחני, הרי אלו של שלחני. מצאן על הכסא לפני השלחני - אפילו היו צוררין ומנחין על השלחן, הרי אלו של מוצאן; והוא שהיו רב גוים, כמו שבארנו. אבל אם היו רב ישראל, חיב להכריז; מפני שהן צוררין, יש להן סימן.

ו. הלוקח פרות מחברו, או ששלח לו חברו פרות, ומצא בתוכן מעות צורות - נוטל ומכריז. מצאן מפזרין, הרי אלו שלו. במה דברים אמורים? בשלהי הפרות מן התגר, או מבעל הבית שלקחן מן התגר; אבל אם בעל הבית דש הפרות בעצמו, או על ידי עבדיו ושפחותיו הכנעניים - הרי זה חיב להכריז.

ז. המוצא מטמון בגל [של אבנים], או בכתל ישן - הרי אלו שלו; שאני אומר: 'של גוים הקדמוניים הן'; והוא, שימצא אותן מטה מטה כדרך כל המטמוניות הישנות; אבל אם מראין הדברים שהן מטמון חדש, אפילו נסתפק לו הדבר - הרי זה לא יגע בהן, שמא מנחין הם שם.

ח. הואיל וחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, כמו שיתבאר, למה לא קנה בעל החצר זה המטמון שבבתוך הכתל הישן, אף על פי שהוא של אמורים, ותהיה מציאה זו לבעל החצר? מפני שאינה ידועה לו ולא לאחרים, והרי זה המטמון אבוד ממנו ומכל אדם; ולפיכך הוא של מוצאו. ומה אבדה של אדם אמרה תורה "אשר תאבד ממנו, ומצאתה", מי שאבדה ממנו ומצויה אצל כל אדם, יצאת זו שנפלה לים, שאבדה ממנו ומכל אדם - קל וחמור למטמון קדמוני שלא היה שלו מעולם, והוא אבוד ממנו ומכל אדם; לפיכך הוא של מוצאו.

ט. מצא מטמון בכתל חדש - אם המטמון מוכיח שהוא לבעל הבית, הרי הוא שלו; ואם מוכיח שהוא של אחד מן השוק, הרי הוא של מוצאו. כיצד? הספין, הרי הנצב [הכת] שלו מוכיח; והפיס, פיו מוכיח. ואם נמצא תוך הכתל מלא מהן, חולקין.

נתפרשה טעות [שכחת] סופר היא, בין בשטרי הלואה, בין בשטרי מקח וממכר. לפיכך, אם פרש בשטר זה שהוא שלא באחריות - אם היה החיב מודה, יחזיר; ואם לאו - לא יחזיר, שמה פירעו.

ב. וכן אם מצא שטר שזמנו בו פיוס, והיה מקים והחביב מודה - יחזיר; ואם אינו מקים - לא יחזיר, שמה פתב ללוות ועדין לא לזה.

ג. מצא שטר בחמת [נוד עור] או בכלי צץ וכיוצא בהן, הרי זה יחזיר למי שנתן סימן. מצא שלשה שטרות פרוכין בקרף אחד, או מנחין זה על זה, או אגודין אגד אחד - יחזיר למי שנתן סימן.

ד. היה הלוח אחד, והמלוין שלשה - אם מקימין הן, יחזיר ללוח; ואם אינן מקימין, יחזיר למי שנתן סימן; שמה המלוין נתנו שטריהן לסופר לקימן, ונפלו מיד הדין. היה המלוה אחד, והלווין שלשה - יחזיר למלוה; ואם היו שלשתן בכתב ידי סופר אחד, יחזיר למי שנתן סימן; שמה שלשתן הוליו שטריהן לסופר לכתב, ונפלו מיד הסופר.

ה. מצא שטרות קרועין, ושטר חוב ביניהם - לא יחזיר. ואם יש עמהם שוכר, אפלו בלא עדים - יתן שטר החוב ללוח; שאלו לא היה פרוע, לא השליכו בין שטרות קרועים; והרי יש עמו כתב שהוא פרוע.

ו. מצא גטי נשים - בזמן שהבעל מודה, יחזיר לאשה. אין הבעל מודה - אם נתנה האשה סימן מבהק, ינתן לה; ואם לאו, לא יחזיר לא לזה ולא לזה. אמר הבעל: 'מדי נפל', ונתן סימניו, והאשה אומרת: 'מדי נפל', ונתנה סימניו - ינתן לה; והוא שיתן סימן מבהק, כגון שאמרה: 'עקב יש בו בצד אות פלונית' - שאלו לא הגיע לידה, לא היתה יודעת.

ז. הוא אומר סימני החוט שקשר בו הגט, והיא אומרת סימני החוט - ינתן לה; והוא שתאמר סימן מבהק, כגון מדת ארץ החוט; אבל אם אמרה: 'אדם' או 'שחר הוא', אין זה סימן מבהק. הוא אומר: 'בחמת היה מנח', והיא אומרת: 'בחמת [נוד עור] היה מנח' - ינתן לו, שאין זה סימן מבהק.

ח. מצא גט שחרור [עבד כנעני] - בזמן שהרב מודה, יחזיר לעבד; אין הרב מודה, לא יחזיר לא לזה ולא לזה.

ט. מצא שטר מתנה - אם מתנת פריא היא - אף על פי ששניהם מודים, לא יחזיר לא לזה ולא לזה; שמה פתב לתן ולא נתן, ואחר שכתב שטר זה מכר שדה זו או נתנה במתנה לאחר וחר בו; וזה שמודה לזה, כדי לעשות קניניה על האחרון שנתן לו או שמכר לו. ואם מתנת שכיב מרע [הנוטה למות] היא - אם הודה, יתן; ואם לאו, לא יתן; ששכיב מרע שנתן לשנים זה אחר זה - האחרון קנה, כמו שיתבאר.

י. מת שכיב מרע שנתנה במתנה - אף על פי שהיורש מודה שמורישו נתנה, הרי זה לא יחזיר לא לזה ולא לזה;

עומד שם, או שהיה עומד ולא אמר 'זכת לי שדי' - כל הקודם זכה. וכן ארבע אמות של אדם שהוא עומד בצדן, הרי אלו קונין לו; ואם הגיעה המציאה לתוף ארבע אמות שלו, זכה בה.

ט. חקמים תקנו דבר זה [קנין ארבע אמות], כדי שלא ינצו המוצאין זה עם זה. במה דברים אמורים? בסמטא [פינה ברשות הרבים] או בצדי רשות הרבים, שאין הרבים דוחקין בהם, או בשדה שאין לה בעלים. אבל העומד ברשות הרבים, או בתוף שדה חבירו - אין ארבע אמות קונות לו, ואינו קונה שם עד שתגיע מציאה לידו.

י. קטנה - יש לה חצר, ויש לה ארבע אמות; וקטן - אין לו חצר, ואין לו ארבע אמות. מפני שחצר של קטנה, מידה למדנה - שפדרף שהיא מתגרשת בגט המגיע לידה, כך מתגרשת בגט המגיע לחצרה; וכשם שיש לה חצר לענין הגט, כך יש לה לענין מציאה. וארבע אמות של אדם, פתצרו לענין מציאה. אבל האיש, למדנו שחצרו קונה לו משלוהו - כדרך שקונה לו שלוהו, כך תקנה לו חצרו. והקטן - הואיל ואינו עושה שליח, כך אין חצרו ולא ארבע אמות שלו קונין לו, עד שתגיע מציאה לידו.

יא. מי שראה אחרים רצין אחר המציאה, והרי הוא צבי שבור [פצוע] או גוזלות שלא פרחו - אם היה עומד בצד שדהו שהן בתוכה, ואלו רץ היה מגיען, ואמר: 'זכת לי שדי' - זכת לו שדהו. ואם אינו יכול להגיען - הרי אלו פצבי שהוא רץ פדרכו וכגוזלות המפריחין, ולא אמר כלום; אלא כל הקודם בהן, זכה. ואם במתנה נתנו לו - הואיל ואחר הקנה אותן לו, והרי הן מתגלגלין [עוברין] בתוף שדהו, קנת לו שדהו; ואם היה צבי רץ פדרכו וגוזלות מפריחין, לא קנת לו שדהו.

יב. מציאת חרש שוטה וקטן - יש בה גזל, מפני דרכי שלום. לפיכך, אם בא אחר וגזלה מידן, אינה יוצאה בדינין; ואם בפר בה ונשבע, אינו חיב בחמש.

יג. מציאת בנו ובתו הסמוכין על שלחנו, אף על פי שהם גדולים, ומציאת בתו הנערה, אף על פי שאינה סומכת על שלחנו, ואפלו היתה מכורה אמה [כשפחה], ומציאת אשתו, ומציאת עבדו ושפחתו הכנעניים - הרי אלו שלו. אבל מציאת בנו שאינו סומך על שלחנו, אף על פי שהוא קטן, ומציאת עבדו ושפחתו העבריים, ומציאת אשתו שהיא מגרשת ואינה מגרשת [ספק מגורשת] - כל אלו המציאות אינן שלו.

הלכות גזלה ואבדה פרק יח

א. המוצא שטר חוב - אף על פי שלא פרש בו אחריות נכסים [שיגבה מנכסיו אף אם ימכרו], ואף על פי שהחיב מודה, ואף על פי שהוא מקים [מאומת בבי"ד] - הרי זה לא יחזיר; שמה פירעו, וקניניה הן עושין, כדי לטרף בו מן הקלחות שלא פדין, לפיכך הודה לו - שהרי יש לו לטרף בשטר שלא פרש בו אחריות, שהאחריות שלא

והרי הוא אומר: "ולא תקחו כפר לנפש רוצח", לרוצח בלבד הוא שאין כפר, אבל לחסרון אברים או לחבלות, יש כפר.

ד. וכן זה שנאמר בחובל בחברו ומזיקו: "לא תחוס עינך", שלא תחוס בתשלומיך; שמא תאמר: 'עני הוא זה, ושלל בכונה חבל בו, ארחמנו' - לך נאמר: "לא תחוס עינך".

ה. ומנין שזה שנאמר באברים "עין תחת עין", תשלומין הוא? שנאמר: "חבורה תחת חבורה", ובפרוש נאמר: "וכי יכה איש את רעהו באבן או באגרוף... רק שבתו יתן, ורפא ירפא". הא למדת, ש"תחת" האמורה בחבורה - תשלומין, והוא הדין ל"תחת" האמור בעין ובשאר אברים.

ו. אף על פי שדברים אלו נראין מענין תורה שבכתב, כלן מפרשין הן מפי משה מהר סיני, וכלן הלכה למעשה הן בידינו; וכן ראו אבותינו דנין בבית דינו של יהושע, ובבית דינו של שמואל הרמתי, ובכל בית דין ובית דין שעמדו מימות משה ועד עכשו.

ז. ומנין שמזיק חבירו חייב בצער בפני עצמו? שהרי נאמר באונס: "תחת אשר ענה"; והוא הדין לכל המצער את חברו בגופו, שהוא חייב לשלם דמי הצער.

ח. ומנין שהוא חייב בשבת בפני עצמו, ורפוי בפני עצמו? שנאמר: "רק שבתו יתן, ורפא ירפא".

ט. ומנין שהוא חייב בבשת בפני עצמו? שהרי נאמר: "ושלחה ידה והחזיקה במבשיו, וקצתה את כפה"; בכלל דין זה, קנס המבש.

י. אינו חייב על הבשת עד שיהיה מתפונן, שנאמר: "ושלחה ידה". אבל המבש חבירו בלא כונה, פטור; לפיכך, ישן וכיוצא בו שביש, פטור.

יא. אדם מועד לעולם - בין שוגג בין מזיד, בין ער בין ישן, בין שכור - אם חבל בחברו, או הזיק ממון חברו, משלם מן היפה שבנכסיו. במה דברים אמורים שהלשן חייב לשלם? בשנים ששנו באחד, ונתהפף אחד מהן והזיק את חברו או קרע בגדו. אבל אם היה אחד ישן, ובא אחד ושכב בצדו - זה שבא באחרונה, הוא המועד, ואם הזיקו הלשן - פטור. וכן אם הניח כלי בצד הלשן, ושכרו הלשן - פטור; שזה שהניחו, הוא המועד שפשע. יב. מי שנפל מן הגג ברוח מצויה [רגילה] והזיק - חייב בארבעה דברים, ופטור מן הבשת. נפל ברוח שאינה מצויה - חייב בגזק בלבד, ופטור מארבעה דברים. ואם נתהפף [כיון ליפול עליו] - חייב בכל, אף בבשת; שכל המתפונן להזיק - אף על פי שלא נתפונן בלשן, חייב בבשת. יג. שנים שחבלו באחד כאחת - שניהן חביבין, ומשלשין [מתחלקין] ביניהן. היה אחד מתפונן ואחד שאינו מתפונן - זה שאינו מתפונן פטור מן הבשת.

יד. המתפונן בלשן את הקטן וביש את הגדול - נותן לגדול דמי בשתו של קטן; נתפונן בלשן את העבד וביש

שמא כתב לתן ולא נתן, ומכרה היורש או נתנה וחזר בו, והרי הוא רוצה לעשות קנוניה עם זה כדי להפקיע נכסיו זה האחרון.

יא. מצא שוכר [שטר פרעון] - בזמן שבעל השטר מודה שנושבר שטרו ופרעו או מחלו, יתן לבעל השוכר; אין שניהם מודים, לא יחזיר לא לזה ולא לזה.

יב. מצא כתבה - אף על פי ששניהם מודים, לא יחזיר לאשה; שמא נפרעה כתבה זו או נמחלה, ואחר כך מכר הפעל נכסיו, והרי הוא רוצה לעשות קנוניה על הלקוחות.

יג. מצא אגרות [שטרות] שום [בהם מעריכים ב"ד נכסיו לווה למלוה], ואגרות מזון [בהם מחייבים בעל במזונות אשתו], שטרי חליצה ומאונין, ושטרי הטענות שכותבין הדינין טענותיו של בעל דין זה ושל חברו, או שמצא שטרי ברוכים - והם השטרות שפברו בהם בעלי דינין את הדינין שדינין להם, וקבלו עליהם שדינו להם פלוני ופלוני - או שמצא כל מעשה [החלטה ממונית של] בית דין - הרי זה יחזיר. כללו של דבר: כל שטר שחוששין בו לפרעון - לא יחזיר, שמא נפרע החוב; ואם היה החיב מודה, ואפשר שהודה כדי לעשות קנוניה עד שיפסיד את הלוקח או מקבל מתנה שלקחו אחר זמן השטר, כדי שיטרפו מידם שלא פדין - הרי זה לא יחזיר, אף על פי ששניהם מודים. וכל שטר שאין בו צד לחשש, לא לפרעון ולא לקנוניה - יחזיר לבעליו.

יד. כל השטרות הנמצאות שדינם שלא יחזיר - אם החזיר, הרי אלו פשרים וגובין בהם, ואין מוציאין אותם מתחת יד בעליהן; והרי הם בחזקתם, ואין חוששין להם.

ברוך רחמנא דסייען

יום שישי

הלכות חובל ומזיק

מצות עשה אחת, והיא דין חובל בחברו או מזיק ממנו. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות חובל ומזיק פרק א

א. החובל בחברו, חייב לשלם לו תמשה דברים: נזק, וצער, ורפוי, ושבת, ובשת. ותמשה דברים אלו - כלן משתלמין מן היפה שבנכסיו, כדין כל המזיקין.

ב. נזק ביצד? שאם קטע יד חברו, או רגלו - רואין אותו כאלו הוא עבד נמכר בשוק, במה היה יפה וכמה הוא יפה עתה, ומשלם הפחת שהפחית מדמיו, שנאמר: "עין תחת עין, שן תחת שן" - מפי השמועה למדו, שזה שנאמר "תחת", לשלם ממון הוא.

ג. זה שנאמר בתורה: "באשר יתן מום באדם, כן ינתן בו" - אינו לחבל בזה כמו שחבל בחברו, אלא שהוא ראוי לחסרו אבר או לחבל בו כמו שעשה; ולפיכך משלם נזקו.

או בגבו - משלם שנים: צער ורפוי. הבהו במטפחת שפידו, או בשטר וכיוצא באלו - נותן אחת, והיא הבטחת בלבד.

ג. בנהו בשפוד או במסמר על צפרניו, במקום שאינו עושה חבורה ולא מעכב מלאכה - משלם הצער בלבד. השקהו סם או סכו סם, וישנה מראה עורו - משלם לו רפוי בלבד, עד שיחזור מראהו כמות שהיה. אסרו בחדר, נותן לו דמי שבת בלבד. וכן כל כיוצא באלו.

ד. המגלח שער ראש חברו - נותן לו דמי בשתו בלבד, מפני שסופו לחזור. גלחו בסם או שפוחו, עד שאין סוף השער לחזור - חייב בחמשה דברים: בנזק וצער ורפוי - שהרי ראשו יתחמם מן הכויה או מן הסם, ונמצא חש בראשו; ומשלם לו שבת - שהרי הוא ראוי לרקד ולנודד דלת [פאת] ראשו בשעת רקוד, ונמצא בטל ממלאכה זו; ובשבת, שאין לו שבת גדולה מזו.

ה. הנה למדת, שכל המחסר חברו אכר שאינו חוזר - חייב בכל החמשה דברים. אפלו הפיל שנו - חייב בכל, שאי אפשר שלא יחלה פיו שעה אחת; אף על פי שהשן אין לו רפואה, בשר השנים צריך רפואה.

ו. אפלו חסרו כשערה מעור בשור - חייב בחמשה דברים, שהעור אינו חוזר אלא [נשאר בו] צלקת. לפיכך, החובל בחברו וקרע העור והוציא ממנו דם - חייב בחמשה דברים.

ז. המבעית [מבהיל] את חברו - אף על פי שחלה מן הפחד, הרי זה פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים; והוא שלא נגע בו, אלא כגון שצעק מאחוריו או נתראה לו באפלה וכיוצא בזה. וכן אם צעק באזנו וחרשו - פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. אחזו, ותקע באזנו וחרשו, או שנגע בו, ודחפו בעת שהבעיתו, או שאחזו בכנדיו וכיוצא בדברים אלו - חייב בתשלומין.

ח. יראה לי, שהנחבל שאמר: 'נתחרשתי', או 'נסתמת עיני', וחרו אין אני רואה ואין אני שומע' - אינו נאמן; שהרי אין אנו מפירין את הדבר, שמא יערים. ואינו נוטל הנזק, עד שיבדק זמן מרבה ויהיה מחזק שאבד מאור עיניו או נתחרש, ואחר כך ישלם זה.

ט. כמה הוא הצער? הכל לפי הנזק: יש אדם שהוא רך וענג ביותר ובעל ממון, ואלו נתנו לו ממון הרבה, לא היה מצטער מעט. ויש אדם שהוא עמל וחסד ועני, ומפני זה אחד מצטער צער הרבה. ועל פי הדברים האלה אומדין, ופוסקין הצער.

י. כיצד משערין הצער במקום שחסרו אבר? הרי שקטע אצבעו - אומדין ואומרי: 'כמה אדם בנה רוצה לתן, בין לקטע לו אבר זה בסוף או לקטע אותו בסם, אם גזר עליו המלך לקטע ידו או רגלו'; ואומדין כמה יש בין זה לזה, ומשלם המזיק.

יא. כיצד משערין השבת? אם לא חסרו אבר, אלא חלה ונפל למשכב, או שצבתה ידו וסופה לחזור - נותן לו דמי

את בן חורין - נותן לכן חורין דמי בשתו של עבד. טו. היתה אכן מנחת לו בחיקו, בין שלא הפיר בה מעולם, בין שהפיר בה ושכחה, ועמד ונפלה והזיקה - חייב בנזק בלבד, ופטור מארבעה דברים. וכן אם נתפנו לזרק שמים [אמות] וזרק ארבע והזיק, או שהזיק כשהוא ישן - חייב בנזק בלבד, ופטור מארבעה דברים.

טז. המזיק את חברו בכונה בכל מקום, חייב בחמשה דברים. ואפלו נכנס לרשות חברו שלא ברשות, והזיקו בעל הבית - חייב; ויש לו רשות להוציאו, ואין לו רשות להזיקו. אבל אם הזק זה הנכנס בבעל הבית, הרי בעל הבית פטור; ואם הזק בו בעל הבית - חייב, מפני שנוכנס שלא ברשות. היו שניהן ברשות, או שניהן שלא ברשות, והזיקו שניהן זה בזה - שניהן פטורין.

יז. המבקע עצים ברשות הרבים, ופרח עץ מהן והזיק ברשות היחיד, או שבקע ברשות היחיד והזיק ברשות הרבים, או שבקע ברשות היחיד והזיק ברשות היחיד אחרת, או הנכנס לתנותו של נגר בין ברשות בין שלא ברשות, ונתנה בקעת וטפחה על פניו - בכל אלו חייב בארבעה דברים, ופטור מן הבשת.

יח. כשם שאומדין למיתה, כך אומדין לנזקין. כיצד? הרי שהכה חברו בצרור קטן שאין בו כדי להזיק, או בקיסם של עץ קטן, וחבל בו חבל שאין חפץ זה ראוי לעשותו - הרי זה פטור, שנאמר: "באבן או באגרוף", דבר הראוי להזיק. אבל חייב הוא בבשת בלבד - שאפלו רקק בגופו של חברו, חייב בבשת. לפיכך, צריכין העדים לידע כמה הזיק, ומביאין החפץ שהזיק בו לבית דין, עד שאומדין אותו, ודנין עליו. ואם אבד החפץ, ואמר החובל: 'לא היה בו כדי להזיק, וכמו אנוס אני', והנחבל אומר: 'היה בו כדי להזיק' - ישבע הנחבל ויטל, כמו שיתבאר.

יט. הכרזל, אין לו אומד; אפלו מחט קטנה - ראויה היא להמית, ואין צריך לומר להזיק. הוזק אבן, ולאחר שיצאת מתחת ידו הוציא הלה את ראשו מן החלון וקבלה - פטור מכלום, שנאמר: "ומצא את רעהו", פרט לממצא את עצמו.

הלכות חובל ומזיק פרק ב

א. החובל בחברו חבל שהוא ראוי לשלם החמשה דברים בלן, משלם חמשה; הזיקו נזק שאין בו אלא ארבעה, משלם ארבעה; שלשה, משלם שלשה; שנים, משלם שנים; אחד, משלם אחד.

ב. כיצד? קטע ידו או רגלו או אצבע מהן, או שסמה עינו - משלם חמשה; נזק וצער ורפוי ושבת ובשת. הבהו על ידו וצבתה [התנפחה] וסופה לחזור, על עינו ומרדה [יצאה] וסופה להיות - משלם ארבעה; צער ורפוי ושבת ובשת. הבהו על ראשו וצבה - משלם שלשה; צער ורפוי ובשת. הבהו במקום שאינו נראה, כגון שהכהו על ברקיו

אינו דומה המבטיח מן הקטן, למתבייש מאדם גדול ומכבד, שזה שביישו זה הקל, בישתו מרבה.

ב. המבייש את הערם, או את מי שהוא במרחץ - פטור. נשבעה הרוח, והפכה שוליו [שולי בגדו] על פניו, והרי הוא ערם, והוסיף מזה בהפשטתו - חייב בפלשת; ואינו דומה מבייש את זה שנעשה ערם, למבייש את שאינו ערם. וכן אם הגביה בגדיו לירד לנהר, או שעלה מן הנהר וביישו - חייב; ואינו דומה מבייש זה, למבייש את המכסה בגדיו. ג. המבייש את הישן, חייב בפלשת. ואם מת בתוך שנתו, ולא הקיץ, ולא הרגיש בנה שביישו - אין גובין בשת זו מן המבייש; ואם תפשו היורשין, אין מוציאין מידן.

ד. המבייש את השוטה, פטור; והמבייש את החרש, חייב. המבייש את הגר או את העבד, חייב. המבייש את הקטן - אם כשמשקלימין אותו נכלם, חייב; ואם אינו נכלם, פטור. ומפל מקום, אינו דומה המבייש את הקטן למבייש את הגדול, ולא המבייש את העבד למבייש את בן חורין, ולא מבייש חרש למבייש פקח.

ה. המבייש את חברו בדברים, או שרקק על בגדיו - פטור מן התשלומין. ויש לבית דין לגדר בדבר בכל מקום ובכל זמן כמו שיראו. ואם ביש תלמיד חכמים - חייב לשלם לו בשת שלמה, אף על פי שלא בישו אלא בדברים. כבר נפסק הדין, שכל המבייש תלמיד חכמים, אפילו בדברים - קונסין אותו, וגובין ממנו משקל חמשה ושלשים דינר מן הזהב, שהוא משקל תשעה סלעים פחות רביע. וקבלה היא בדינו, שגובין קנס זה בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ.

ו. מעשים היו אצלנו תמיד בכך בספרד; ויש תלמידי חכמים שהיו מוחליין על זה, וכך נאה להן. ויש שתובע, ועושין פשרה ביניהן. אבל הדינים היו אומרים למבייש: 'חייב אתה לתן לו ליטרה זהב'.

ז. אף על פי שהמבייש שאר העם בדברים פטור מן התשלומין, עון גדול הוא; ואינו מתרף ומגדף לעם ומביישן, אלא [מי שהוא] רשע שוטה. ואמרו חכמים הראשונים, שכל המלבין פני אדם פשר משראל בפרים, אין לו חלק לעולם הבא.

ח. יש הפאות רבות שיש בהן בזוי וצער מעט, ואין בהן נזק; וכבר פסקו להם חכמים דמים קצובים. וכל המכה חברו הפאה מהן, משלם אותו המזמן הקצוב; וכלן קנסות הן. ואותו המזמן הקצוב, הוא דמי הצער והבשת והרפוי והשכבת; בין צריך לרפואה ושכבת, בין לא צריך - כזה הוא משלם.

ט. וכמה הוא משלם? הבועט בחברו ברגלו, משלם חמשה סלעים. הפהו בארפכתו [ברכו], משלם שלשה סלעים. קבץ אצבעותיו כמו אוגד אגדה, והפכה בידו פשהיא אגודה [אגודה] - משלם שלשה עשר סלעים. תקע את חברו [בעורפו] בכפו, משלם סלע. סטרו על פניו, משלם חמשים סלע; סטרו באחר ידו, משלם מאה סלע.

שבתו של כל יום ויום כפועל בטל של אותה מלאכה ששטל ממנה [כמה מוכן לקבל אם מתבטל ממנה]. ואם חסרו אבר, או קטע ידו - נותן לו דמי ידו שהוא הנזק, ושבת - רואין אותו כאלו הוא שומר קשואין בכל יום, ועושין חשבון כל ימי חליו של זה, ונותן לו. וכן אם קטע רגלו, רואין אותו כאלו הוא שומר על הפתח; סמה עינו, רואין אותו כאלו הוא מטחינו ברחים. וכן כל פיוצא כזה.

יב. הפה את חברו על אָנו, או אָחזו ותקע באָנו, וחרשו - נותן לו דמי כלו; שהרי אינו ראוי למלאכה כלל.

יג. סמה את עינו, ולא אמדוהו, וקטע את ידו, ולא אמדוהו, וקטע את רגלו, ולא אמדוהו; ואחר כך חרשו - הואיל ולא אמדוהו בכל נזק ונזק, נותן לו דמי כלו. אמדוהו לכל נזק ונזק, ואחר כך אמדוהו לכלו - אין גובין ממנו אלא דמי כלו בלבד; ואם תפס הנזק נזק כל אבר ואבר, ודמי כלו - אין מוציאין מידו.

יד. פיצד משערין הרפוי? אומדין בכמה ימים יחיה [ירפא] זה מחלי זה, וכמה [כסף] הוא צריך, ונותן לו מיד [הכל]. ואין מחיבין אותו לתן דבר יום ביומו; ודבר זה, תקנה היא למזיק.

טו. וכן השבת - אומדין אותה, ונותן הכל מיד. אם היה מתגלגל בחליו והולך, וארף בו החלי יתר על מה שאמדוהו - אינו מוסיף לו כלום; וכן אם הבריא מיד, אין פוחתין לו ממה שאמדוהו.

טז. כמה דברים אמורים? בשרצה המזיק - שזה תקנה היא לו. אבל אם אמר המזיק: 'אין רצוני בתקנה זו, אלא ארפאנו דבר יום ביומו' - שומעין לו.

יז. אמר לו הנזק: 'פסק עמי [דמי רפוי]', ותן על ידי, ואני ארפא עצמי' - אין שומעין לו; שהרי אמר לו: 'שמא לא תרפא עצמך, ואחזיק אני עצמי במזיקי'; אלא נותן לו דבר יום ביומו, או פוסק על הכל ונותן דמי הרפוי על ידי בית דין.

יח. אמר לו המזיק: 'אני ארפא אותך', או 'יש לי רופא שמרפא בחנם' - אין שומעין לו; אלא מביא רופא אמן, ומרפאהו בשכר.

יט. הרי שלא פסק עמו [דמי רפוי], אלא היה מרפא יום ויום, ועלו בו צמחים [פריחות] מחמת המכה, או נסתרה [חורה] המכה אחר שחית - חייב לרפאתו ולתן לו דמי שבתו. עלו צמחים שלא מחמת המכה - חייב לרפאתו, ואינו נותן לו דמי שבתו. עבר על דברי רופא, והקביד עליו החלי - אינו חייב לרפאתו.

כ. כשפוסקין בית דין על המזיק, ומחביבין אותו לשלם - גובין ממנו הכל מיד, ואין קובעין לו זמן כלל. ואם בבשת בלבד נתחייב - קובעין לו זמן לשלם, שהרי לא חסרו ממנו.

הלכות חובל ומזיק פרק ג

א. פיצד משערין הבשת? הכל לפי המבייש והמתבייש;

ח. והלא החובל מקלקל הוא, וכל המקלקלין בשבת פטורין מן המיתה, ולמה נחשב זה החובל עון שיש בו מיתת בית דין? הואיל ונחת רוח עשה ליצור הרע בעת שחבל בחברו - הרי הוא כמתקן, ונמצא עון מיתה; ולפיכך פטור מן התשלומין.

ט. החובל בחברו ביום הפורים, אפלו במזיד - חייב בתשלומין, אף על פי שעבר עברה שהוא חייב עליה מלקות. והלא כל המחייב מלקות ותשלומין - לוקה ואינו משלם, שאין אדם לוקה ומשלם? כן הן הדברים בכל - חוץ מחובל בחברו, שהוא משלם; שהרי בפרוש רבתי תורה חובל בחברו לתשלומין, שנאמר: "רק שבתו יתן, ורפא ירפא".

י. החובל בעבד פנעני שלו, פטור. חבל בעבד עברי שלו - חייב בכלל, חוץ מן השבת. החובל בעבד פנעני של חברו, רבו של עבד נוטל חמשה דברים; ואפלו צערו בסם, ונתרפא במהרה - הרי כל רפואתו של רבו.

יא. כל עבד שניצא לחרות, ועדין לא הגיע גט שחרורו לידו - אין לו קנס [שלושים של עבד]. ואחרים שחבלו בו - אינו יכול להוציא מהן לעצמו, שעדין לא גמר שחרורו; ולא האדון יכול להוציא מהן, שהרי לא נשאר לו בו קנין. לפיכך, המפיל שן עבדו, ואחר כך סמה עינו - יוצא בשנו, ואינו נותן לו דמי עינו; ואם תפש, אין מוציאין מידו.

יב. מי שחציו עבד וחציו בן חורין, שבישו אדם, או צערו, או שנגח שור, וכיוצא באלו - חייב. אם ארעו זה ביום של רבו, לרבו; ביום של עצמו, לעצמו.

יג. החובל בעבד עברי של חברו, חייב בחמשה דברים; וילקח בהן קרקע, ורבו אוכל פרותיה; ולכשיצא העבד לחרות, תצא השדה מתחת ידו רבו. הדיקו הדיק שאינו מעבב מלאכה כלל, כגון שקטע ראש אָנו או ראש חטמו - הכל לעבד, ואין לרבו בהן פרות.

יד. החובל בבת קטנה של אחרים - אם נזק הפוחת אותה מפספה [שוויה] הוא, הרי הוא של אב; וכן שבתה, של אב - שהרי מעשה ידיה וכסף מכירתה של אביה הוא. אבל צער ובשת ורפוי, הרי הוא שלה; וכן נזק שאינו פוחת אותה מפספה, הרי הוא שלה. וכן החובל בבתו, משלם לה צער ורפוי ובשת.

טו. החובל באשת איש - השבת והרפוי לבעלה, והצער שלה. והבשת והנזק - אם בגלוי הוא, כגון שחבל בפניה ובצוארה או בדיה וזרועותיה - השליש שלה, ושני שלישים לבעל; ואם בסתר הוא הנזק - השליש לבעל, ושני שלישים לאשה. של בעל, נותנין לו מיד; ושל אשה, ילקח בהם קרקע, והבעל אוכל פרות.

טז. במה דברים אמורים? בשחבלו בה אחרים. אבל הבעל שחבל באשתו - חייב לשלם לה מיד כל הנזק והצער, וכל הבשת; והכל שלה, ואין לבעל בהן פרות. ואם רצת לתן הדמים לאחר, נותנת. וכנה הורו הגאונים. והבעל מרפא אותה, כדרך שמרפא כל חליה.

וכן אם צרם [פגם] באָנו, או תלש בשער, או שרקק והגיע הרק בבשרו, או שהעביר טליתו מעליו, או שפרע ראש האשה - משלם מאה סלע. וכנה הוא משלם על כל מעשה ומעשה. כיצד? כגון שבעט בחברו ארבע בעיטות, אפלו זו אחר זו - משלם עשרים סלע. סטרו על פניו שתי סטירות, משלם מאה סלע. וכן בשארין.

י. כל אלו הסלעים - הן מכסף ארץ ישראל באותו הזמן, שהיה בכל סלע חצי דינר כסף ושלשה דינרין ומחצה נחשת; לפיכך, מי שנתחייב בהפקאות אלו לשלם מאה סלע, הרי זה משלם שנים עשר סלע ומחצה כסף נקי.

יא. במה דברים אמורים? במכבד. אבל אדם שהוא מבזה, ואינו מקפיד בכל אלו הדברים וכיוצא בהן - אינו נוטל אלא כפי מה שראוי לו, וכמו שיראו הדינים שהוא ראוי לטל; לפי שיש בני אדם כעורין [נבזים] שאינן מקפידין על בשתן, וכל היום מבזין עצמן בכל מיני בזוי דרך שחוק וקלות ראש, או כדי לטל פרוטה אחת מן הלצים המשחקין עמָהן.

שבת קודש

הלכות חובל ומזיק פרק ד

א. הנוגף [מכה] את האשה [בהריון], ויצאו ילדיה - אף על פי שלא נתפון - חייב לשלם דמי ולדות לבעל, ונזק וצער לאשה.

ב. וכיצד משערין דמי ולדות? שמיין האשה כמה היתה יפה [שווה] עד שלא ילדה, וכמה היא יפה משילדה; ונותנין לבעל. אם מת הבעל, נותנין ליוֹרְשָׁיו. ואם נגפה אחר מיתת הבעל, נותנין אף דמי ולדות לאשה.

ג. היתה נשואה לגר, וחבל בה בחיי הגר - נותן דמי ולדות לבעל; מת הגר, פטור. ואם חבל בה אחר מיתת הגר, זכת היא בדמי ולדות.

ד. היתה שפחה או גויה בשעת הריון, ובשעת נגיפה נשתחררה או נתגירה - הרי דמי ולדות שלה.

ה. הנוגף את האשה, ויצאו ילדיה ומתה - אף על פי שהיה שוגג - הרי זה פטור מן התשלומין, ואינו משלם כלום, שנאמר: "ולא יהיה אסון - ענוש יענוש" - לא חלק הפתוב בין שוגג למזיד בדבר שיש בו מיתת בית דין, לפטור מן התשלומין.

ו. במה דברים אמורים? בשנותפון לאשה; אבל אם נתפון לחברו, ונגף את האשה - אף על פי שמתה, הואיל והמיתה בלא כונה להכותה, הרי זה בדבר שאין בו מיתת בית דין, ומשלם דמי ולדות.

ז. המכה אביו ואמו, ולא עשה בהם חבורה - חייב בחמשה דברים. אבל אם עשה בהם חבורה, או שחבל בחברו בשבת, אפלו היה שוגג - פטור מן התשלומין; מפני שהוא עון מיתת בית דין, וכבר באָנו שלא חלק הפתוב בדבר שיש בו מיתת בית דין בין שוגג למזיד, לפטור מן התשלומין.

את ישראל - חייב מיתה, שנאמר: "ויפן כה וכה... ויפן את המצרי ויטמנהו בחול".

ד. קנס קנסו חכמים לאלו השוטים בעלי זרוע, שיהיה הנחבל נאמן, ונשבע בנקיטת חפץ [קדוש] שזה חבל בו חבל [מכה] זה, ונוטל מה שראוי לו; והוא שיהיו שם עדים. כיצד? היו שני עדים מעידים אותו שנקנס לתוף ידו שלם ויצא חבול, ולא ראוהו בעת שחבל בו, והוא אומר: 'לא חבלתי', והלה אומר: 'אתה חבלת בי' - הרי זה נשבע ונוטל.

ה. במה דברים אמורים? בשהיתה המכה במקום שאפשר לו להכותה לעצמו, או שהיה עמהם שלישי, שאפשר שזה הנחבל אמר לו לחבל בו ולהתרעם על אחר; אבל אם אין עמהם אחר, והיתה המכה במקום שאינו יכול לעשותה בעצמו, כגון שהיתה נשיכה בין פתפיו וכיוצא בזה - הרי זה נוטל בלא שבועה.

ו. הודה החובל שהוא חבל, משלם חמשה דברים, שהרי העדים היו שם שנקנס לתוף ידו שלם בשעת המריבה ויצא חבול. אבל אם לא היו שם עדים כלל, והוא אומר: 'חבלת בי', והודה מעצמו - פטור מן הנזק ומן הצער, וחייב בשבת ובשבת ורפוי על פי עצמו; לפיכך, אם כפר ואמר: 'לא חבלתי', נשבע שבועת הסת [מדברבן].

ז. ולמה משלם אדם שלשה דברים אלו על פי עצמו? שהשבת והרפוי מומן הוא, ואינו קנס - שאם לא יתן לו, הרי חסרו מומן שהוא מתרפא בו ויכיל ממלאכתו. והבשית לא הגיעה לו אלא בשעה שהודה בפניו שהוא חבל בו - שהנחבל שלא חבל בו אדם, אין לו בשת, והודאתו בבית דין היא שבישה אותו.

ח. נמצאת למד, שאין הפרש בבשת בין בשת המגיעה לו אם חבל בו בפני אחרים, ובין בשת המגיעה לו בעת שהודה בפני אחרים שחבל בו; לפיכך משלם אדם בשת על פי עצמו.

ט. אינו דומה מזיק חבירו בגופו, למזיק ממונו; שהמזיק ממונו חבירו - פיון ששלם מה שהוא חייב לשלם, נתפטר לו. אבל חובל בחבירו - אף על פי שנתן לו כל החמשה דברים, אין מתפטר לו; ואפילו הקריב כל אילי נביות [המובחרים], אין מתפטר לו ולא נמחל עונו, עד שיבקש מן הנחבל וימחל לו.

י. ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחל; ואין זו דרך זרע ישראל. אלא פיון שבקש ממנו החובל, ונתחנן לו פעם ראשונה ושניה, ונדע שהוא שב מחטאו, ונחם [התחרט] על רעתו - ימחל לו. וכל המקמה למחל - הרי הוא משבח, ורוח חכמים נוטה הימנו.

יא. ועוד יש הפרש בין נזקי גופו לנזקי ממונו, שהאומר לחבירו: 'סמה עיני, קטע את ידי, על מנת שאתה פטור' - הרי זה חייב בחמשה דברים; שהדבר ידוע, שאין אדם רוצה בכך. אבל האומר לחבירו: 'קרע את כסותי, שבר את

יז. והמזיק אשתו בתשמיש המטה, חייב בגזקה.

יח. האשה שחבלה בבעלה - אם היה לה תוספת בכתבתה - מחיבין אותה למכור התוספת לבעלה בטובת הניה [בדמי הנאתו שנפטר מהתוספת], וגובה ממנה אם רצה הפעל; ואם רצה לגרשה ולגבות מן הפל, גובה. ואם לא היה לה תוספת, אינה יכולה למכור לו עקר כתבתה; שאסור לו לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתבה, כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה. אלא אם רצה הפעל, כותב עליה שטר [חוב] בדמי חבלו [שווי היזק], או מגרשה ונוטל מכתבתה הראוי לו.

יט. החובל בבניו הגדולים - אם אין סמוכין על שלחנו, נותן להם מיד; והקטנים - ילקח להן קרקע בנזקו, והן אוכלין פרותיו. וכן הדין באחרים שחבלו בהן. ואם היו סמוכין על שלחנו, וחבל בהן - פטור, בין שהיו גדולים בין שהיו קטנים. ואם חבלו בהן אחרים - בגדולים, ינתן להם מיד; ובקטנים - ילקח בהם קרקע, והן אוכלין פרותיה עד שיגדילו.

כ. חרש שוטף וקטן - פגיעתן [חבלתם] רעה: החובל בהן חייב, והן שחבלו באחרים פטורין. אף על פי שנתפחה החרש, ונשתפפה השוטף, והגדיל הקטן - אינן חייבין לשלם; שבשעה שחבלו בהן אינן בני דעה.

כא. העבד והאשה - פגיעתן רעה: החובל בהן חייב, והן שחבלו באחרים, פטורין; אבל משלמין לאחר זמן - אם נתגרשה האשה או מת בעלה, או נשתחרר העבד; שהרי בני דעה הן, והרי הן כבעל חוב שאין לו מה יפרע - שאם העשיר, חייב לשלם.

כב. עבדו של אדם כגופו, ובהמתו כממונו. כיצד? הרי שהניח גחלת על לב עבדו של חבירו, ומת, או שדחפו לים או לאש והוא יכול לעלות משם, ולא עלה ומת - פטור מן התשלומין. ואם עשה כן לבהמת חבירו, חייב, וכאלו הניח הגחלת על בגדו ונשרף, שהוא חייב לשלם. וכן כל כיוצא בזה.

הלכות חובל ומזיק פרק ה

א. אסור לאדם לחבל, בין בעצמו בין בחבירו. ולא החובל בלבד, אלא כל המכה אדם בשר מ ישראל - בין קטן בין גדול, בין איש בין אשה, דרך נציון [מריבה] - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא יוסיף... להכותו"; אם הוזהרה תורה שלא להוסיף בהכנית החוטא, קל וחמר למכה את הצדיק.

ב. אפילו להגביה ידו על חבירו, אסור; וכל המגביה ידו על חבירו, אף על פי שלא הפהו - הרי זה רשע.

ג. המכה את חבירו הפאה שאין בה שוה פרוטה - לוקה, שהרי אין כאן תשלומין כדי שיהיה לאו זה נתן לתשלומין. ואפילו הפה עבד חבירו הפאה שאין בה שוה פרוטה - לוקה, שהרי ישנו במקצת מצוות. וגוי שהכה

וזה בא בקורתו, ונשברה כדו של זה בקורתו של זה - פטור; שלזה רשות להלף, ולזה רשות להלף. היה בעל הקורה ראשון, ובעל החבית אחרון, ונשברה חבית בקורה - פטור. ואם עמד בעל הקורה לנות מכבד משאו, חב; ואם הזהיר בעל החבית ואמר לו 'עמד', פטור. עמד לתקן משאו, הרי זה כמחלף ופטור, ואף על פי שלא הזהיר בעל החבית, שהרי הוא טרוד בדרך. היה בעל החבית ראשון, ובעל הקורה אחרון, ונשברה חבית בקורה - חב; שזה כמו ששברה בידו בכונה. ואם עמד בעל החבית לנות, פטור; ואם הזהיר בעל הקורה ואמר לו 'עמד', הרי זה חב. ואם עמד לתקן משאו, אף על פי שלא הזהיר לבעל הקורה - הרי הוא חב. וכן זה בא בגרזן זה בא בפשתנו [ונשרף]; וכן כל פיוצא כזה.

ט. שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים, אחד רץ ואחד מהלך, והזק אחד מהם בחברו שלא בכונה - זה הרץ חב, מפני שהוא משנה; ואם היה ערב שבת בין השמשות, פטור, מפני שהוא רץ ברשות, כדי שלא תכנס השבת והוא אינו פנוי [מובן]. הי שניהם רצים, והזקו זה בזה - שניהן פטורין, ואפלו בשאר הימים.

י. אחד המזיק בידו, או שזרק אבן, או גרזן חץ והזיק בו, או שפטר [הפנה זרם] מים על חברו או על הפלים והזיק, או שזרק או נע [באש] והזיק בכוחו וניעו [ליחת הגרון והאף] בעת שהלכו מנחו - הרי זה כמזיק בידו, והן תולדות של אדם. אבל אם נח הרק והפית על הארץ, ואחר כך נתקל בהן אדם - הרי זה חב משום בור; שכל תקלה, תולדת בור היא, כמו שבארנו.

יא. לוטש [עובד במתכת] שהיה מכה בפטיש, ויצא גץ מתחת הפטיש והזיק - הרי זה חב כמי שזרק חץ או זרק אבן. וכן הפנאי שקבל עליו את הפתל לסתרו, ושבר את האבנים או הזיק [אחרים] - חב. היה סותר מצד זה, ונפל מצד אחר - פטור; ואם מחמת המכה - חב, שזה בזורק חץ והזיק בו הוא.

יב. הכובש [לוחץ על] ביהמת חברו במים, או שנפלה ומנעה מלעלות עד שמטה במים, או שהניחה בחמה וצמצם [דחק] עליה המקום כדי שלא תמצא צל, עד שהרגתה החמה - חב לשלם. וכן כל פיוצא כזה.

יג. שנים שהמיתו את הבהמה כאחת, או שברו את הכלי כאחת - משלשין [מחלקים] ביניהם.

יד. חמשה שהניחו חמש חבילות על הבהמה ולא מטה, ובא זה האחרון והניח חבילתו עליה ומטה - אם היתה מהלכת באותן החבילות, ומשהוסיף זה חבילתו עמדה ולא הלכה - האחרון חב; ואם מתחלה לא היתה מהלכת, האחרון פטור. ואם אין ידוע, כלן משלמין בשוה.

טו. וכן חמשה שישבו על הכסא ולא נשבר, ובא האחרון וישב עליו ונשבר - אף על פי שהיה ראוי להשבר בהם קדם שישב - הואיל וקרב את שכיבתו, האחרון חב; שהרי אומרים לו: 'אלו לא נסמכת עליו, היינו עומדים

כדי, על מנת שאתה פטור' - הרי זה פטור; ואם לא אמר לו 'על מנת שאתה פטור' - הרי זה חב לשלם, אף על פי שהרשהו להשחית.

יז. כמה דברים אמורים? בשבאוי הכלים לידו תחלה בתורת שמירה, כגון שהיו שאולין אצלו או מפקדין אצלו, ואמר לו: 'שבר וקרע', ונעשה כן - חב לשלם, עד שיאמר לו 'על מנת שאתה פטור'; אבל אם אמר לו: 'קח כלי זה ושב', 'בגד זה וקרעו', ונעשה כן - הרי זה פטור.

יג. האומר לחברו: 'שבר כליו של פלוני על מנת שאתה פטור', ונעשה כן - הרי זה חב לשלם, ובאלו אמר לו 'סמה עינו של פלוני על מנת שאתה פטור'. ואף על פי שהעושה הוא החב לשלם - הרי זה האומר לו שתפו בעון ורשע הוא, שהרי הכשיל עור וחזק ידי עובדי עברה.

הלכות חובל ומזיק פרק ו

א. המזיק ממונ חברו, חב לשלם נזק שלם; בין שהיה שוגג, בין שהיה אנוס - הרי הוא כמזיד. כיצד? נפל מן הגג ושבר את הכלים, או שנתקל בשהוא מהלך ונפל על הכלי ושברו - חב נזק שלם, שנאמר: "ומכה בהמה ישלמנה", ולא חלק הכתוב כאן בין שוגג למזיד.

ב. ואחד ההוגר בהמתו של חברו, או השובר כליו, או קורע בגדיו, או קוצץ נטיעותיו - הכל דין אחד הוא.

ג. כמה דברים אמורים? ברשות הנזק. אבל ברשות המזיק, אינו חב לשלם אלא אם הזיק בנדון; אבל בשגגה או באנס, פטור. וכן אם היו שניהן ברשות, או שניהן שלא ברשות, והזיק אחד מהן ממונ חברו שלא בכונה - פטור.

ד. היה עולה בסלם, ונשמטה שליכה [מדריגה] מתחתיו, ונפלה והזיקה - אם לא היתה מהדקת ונזקה, חב; ואם היתה חזקה ומהדקת, ונשמטה, או שהתליעה - הרי זה פטור, שזו מכה בידי שמים היא. וכן כל פיוצא כזה. וכל אלו הדברים ברשות הנזק; אבל ברשות המזיק - פטור, עד שיתכונן להזיק, כמו שבארנו.

ה. הרי שמלא חצר חברו פדי יין ושמן, אפלו הכניסן ברשות - הואיל ולא קבל עליו בעל החצר לשמר, הרי זה נכנס ויוצא בדרך, וכל שישתפר מן הפדים בכניסתו וביציאתו, הרי הוא פטור עליהן. ואם שברן בכונה, אפלו הכניסן בעל הפדים שלא ברשות - הרי זה חב לשלם. וכן כל פיוצא כזה.

ו. שור שעלה על גבי חברו להרגו, ברשות המזיק שהוא בעל התחתון, בין שהיה תם, בין שהיה מועד, ובא בעל התחתון ושמט את שורו להצילו, ונפל עליון ומת - הרי זה פטור.

ז. דחפו לעליון ומת - אם היה יכול לשמטו [לתחתון] ולא שמטו, הרי זה חב; ואם לא היה יכול לשמטו, הרי זה פטור.

ח. שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים, זה בא בחביתו

דברים - אדם חיב, ובעל השור ובעל הבור פטורין. לענין
כפר [על מות האדם] ושלשים של עבד - בעל השור חיב,
ואדם ובעל הבור פטורין. לענין פלים ופסולי המקדשין -
אדם ובעל השור חיבין, ובעל הבור פטור.

קדם שישבר'. ואם ישבו כאחת ונשבר, פלן חיבין. וכן כל
כיוצא בזה.

טז. אדם ושור שדחפו בהמה, או כלים, או אדם, או
בהמת פסולי המקדשין, לבור; והזק הנדחף בבור, או מת,
או נשחטו הכלים: לענין נזקי אדם או הזק בהמה -
שלשתם חיבין, האדם הדוחף ובעל השור ובעל הבור;
ומשלשין [מחלקים] ביניהם. לענין דמי ולדות וארבעה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ז ניסן-ג' אייר התשס"ז

יום ראשון

הלכות יבום וחליצה פרק ז

א. שנים מן האחים נשואין לשתי אחיות, ומתו שניהן,
ולא נודע איזה מהן מת ראשון - הואיל ואי אפשר ליבם
שתייהן, והרי זקה נפלה על שתייהן - שתייהן חולצות ולא
מתיבמות; ואפלו היתה אחת מהן אסורה על היבם משום
שניה, או מחיבי עשה, או מחיבי לאוין - הרי אלו חולצות
ולא מתיבמות. אבל אם היתה אחת מהן ערוה עליו, כגון
שהיתה אם אשתו, או בתה - הרי אחותה מתרת לו, ורצה
חולץ רצה מיבם; שהרי לא נפלה זקתו על שתייהן, שאין
זקה על הערוה.

ב. היתה אחת מהן אסורה על יבם זה משום ערוה,
והאחרת אסורה על היבם השני משום ערוה - האסורה
לזה מתרת לאחיו, והאסורה לזה מתרת לאחיו, שהרי
נפלה זקת כל אח מהן על המתרת לו בלבד; ורצה חולץ
לזו המתרת לו, רצה מיבם.

ג. מת אחד מן האחים, ונפלה אשתו ליבום, ואחר כך מת
שני, ונפלה אשתו שהיא אחות הראשונה ליבום, והרי
שתייהן קימות - שתייהן חולצות ולא מתיבמות, כמו
שבארנו.

ד. מתה האחרונה - חזרה הראשונה להתרה, וחולצת או
מתיבמת. מתה הראשונה - הרי האחרונה באסורה עומדת,
וחולצת ולא מתיבמת: שהרי לא היתה ראויה ליבום
בשעת נפילתה. וכן אם קדם אחד מן האחים וחלץ
לאחרונה - התרה הראשונה לשאר האחים; שהרי הזקה
שאסרה אותה, הסירה אחיו בחליצתו.

ה. וכן אם היתה הראשונה ערוה על אחד מהן, וקדם
ויבם את האחרונה שהיא מתרת לו - התרה הראשונה
לשאר האחים; שהרי האחרונה שאסרה אותה עליהם,
נתיבמה למתן לה. אבל אם היתה האחרונה היא שאסרה
על אחד מהן בלבד משום ערוה, הרי הוא מיבם
לראשונה. ושאר האחים אסורין בשתייהן, וחולצין ולא
מתיבמין כמו שבארנו; ואם קדמו ויבסו כל אחד אחת מן
האחיות, מוציאין מידן.

ו. שלשה אחים, שנים מהן נשואין לשתי אחיות, מת
אחד מבצלי אחיות, ועשה השלישי ביבמתו מאמר, ואחר

כך מת בעל האחות השני, ונפלה האחות השנייה לפני
האח השלישי - הרי זה נותן גט לבצלת המאמר וחולץ
לה, וחולץ לאחותה האחרונה, כדי להתירן לזר.

ז. מת זה שעשה המאמר, והיתה לו אשה אחרת, ונפלו
שתייהן לפני בעל האחות - בצלת המאמר פטורה מן
החליצה ומן היבום, שהרי היא אחות אשתו; והאשה
האחרת, חולצת ולא מתיבמת, שאין המאמר קונה קנין
גמור עד שיפטר את הצרה.

ח. אחד מן היבמין שקדש אחות יבמתו - אומרין לו:
'המתן ואל תגורשנה ואל תשאנה עד שייבם אחיד, או
יחלץ, ליבמה זו הזקוקה לכלכם'. חלץ לה אחיו, או
יבמה, או שמתה היבמה - הרי זה יכנס ארוסתו; מתו
אחיו כלם - מוציא את ארוסתו בגט, ויבמתו בחליצה.
ואם מתה ארוסתו, בין שמתה קדם מיתת האחים בין
שמתה לאחר מיתתן - חזרה היבמה להתרה, ורצה מיבם
רצה חולץ.

ט. שלשה אחים, שנים מהן נשואין לשתי אחיות, ויש
לכל אחת משתייהן צרה, ומתו הנשואין את האחיות,
ונפלו האחיות וצרותיהן ליבום - אם חלץ לצרות, נפטרו
אחיות; אבל אם חלץ לאחיות, לא נפטרו צרותיהן עד
שיחלצו הצרות; מפני שחליצת אחיות חליצה שאינה
מעלה, וחליצה שאינה מעלה אינה פוטרת את הצרה, כמו
שבארנו.

י. ויראה לי, שכך הדין בשתי יבמות הבאות מבית אחד,
והאחת מהן אסורה על יבמה משום שניה וכיוצא בזה, או
מחיבי לאוין, או מחיבי עשה - שאם חלץ לאסורה, לא
התרה צרתה; חלץ לצרה, התרה האסורה.

יא. שלשה אחים, שנים מהן נשואין שתי אחיות,
והשלישי נשוי נכרית, מת אחד מבצלי אחיות, ויבם
הנשוי נכרית את אשתו, ואחר כך מתה אשתו של שני,
ואחר כך מת השלישי, ונפלו שתי נשוי לפני השני שאין
לו אשה - הרי אלו פטורות מן החליצה ומן היבום;
האחת, מפני שהיתה אחות אשתו בשעה שמת אחיו
הראשון, נאסרה עליו לעולם משום אשת אח, כדין אשת
אחיו שלא היה בעולמו; והנכרית, משום צרתה.

יב. וכן שני אחים נשואין לשתי אחיות, ומת אחד מהן,
ואחר כך מתה אשתו של שני - הרי זו אסורה עולמית,

נשואין, כִּף לא יהיו נשואי צרתה נשואין.

כא. היתה בתו וכיוצא בה חרשת, ונשואה לאחיו הפקח - צרתה חולצת ולא מתקבצת; שאין נשואי החרשת גמורין.

כב. כל מקום שאמרנו בהלכות אלו 'שתי אחיות' - אחד שתי אחיות, או אשה ובתה, או אשה ובת בנה, וכיוצא בה; ענין הדברים - שהן שתי נשים שהאחת מהן ערוה עם האחרת, ואי אפשר לשא שתייהן משום ערוה. וכן כל מקום שנאמר 'אחות אשתו', או 'אחות יבמתו' - אחד אחותה, או אמה, או בתה; ענין הדברים - אחת מקרובותיה שהן ערוה עמה.

יום שני

הלכות יבום וחליצה פרק ח

א. מי שקדש אחת משתי אחיות, ואין ידוע איזו מהן קדש, ומת, ולו אח אחד - חולץ לשתייהן, כדי להתייבן לאחרים. היו לו שני אחין - אחד חולץ לאחת מהן בתחלה, והשני מיבם לשניה על כל פנים: אם זו היא שקדש אחיו, הרי יבם אותה; ואם אינה אשת אחיו, הרי נשא אשה משאר הנשים, ואחותה שהיתה אשת אחיו, כבר נחלצה. אבל לא יבם האחת תחלה - שמא האחרת היא אשת אחיו, ונמצא שנשא קרובת וקונתו; קדמו שני האחים וכנסו שתי היבמות - אין מוציאין מידם.

ב. שנים שקדשו שתי אחיות, זה אינו יודע איזו קדש, וזה אינו יודע איזו קדש, ומתו שניהן - לזה אח ולזה אח - זה חולץ לשתייהן, וזה חולץ לשתייהן. לזה אח אחד ולזה שנים - היחיד, חולץ לשתייהן בתחלה; והשנים, אחד חולץ ראשון, והשני מיבם. ואם קדמו וכנסו - אין מוציאין מידם, ואפלו היו כהנים; שהחליצה שחלץ היחיד, מספק חלץ; והחליצה אסורה לכהן מדברי סופרים, ובספק חליצה לא גזרו.

ג. היו לזה שני אחים ולזה שני אחים - אחיו של זה חולץ לאחת, ואחיו של זה חולץ לאחת; ואחר כך האח השני של זה מיבם חלוצתו של זה, והאח השני של זה מיבם חלוצתו של זה. קדמו שני אחים וחלצו לשתייהן - לא יבמו שני האחים האחרים; אלא אחד חולץ בתחלה, ואחיו מיבם לשניה. ואם קדמו וכנסו, אין מוציאין מידן. **ד.** האשה שהיו לה בנים, והיו לכלתה בנים, ונתעברה האשה ונתעברה פלטה, וילדו שתייהן במחבוא אחת, ונתעברו שני הילדים, והגדילו התעורבות ונשאו נשים ומתו - ביצד הן נטרות? בני הפלה חולצין לשתייהן תחלה, ולא מיבמין - שכל אחת משתייהן ספק שהיא אשת אחיו ותהיה מתרת לו, ספק שהיא אשת אחי אביו והיא ערוה עליו. אבל בני הזקנה, או חולצין או מיבמין: שאם היא זו אשת אחיו, הרי יבמה; ואם היא אשת בן אחיו, מתרת היא לו - שכבר נחלצה.

ה. מתו הבנים הידועים של זקנה ושל פלטה, והרי בני

הואיל ונאסרה עליו שעת נפילה. אבל המגרש את אשתו והחזירה ומת - הרי זו מתרת ליבם; ואף על פי שהרי נאסרה עליו בתי אחיו בשעה שגרשה, הרי חזרה להתרה, וכשמת אחיו - בהתרה היתה עומדת.

יג. קטנה שהשיאה אביה, וגרשה בעלה, והחזירה ומת, ועדין היא קטנה - הרי זו אסורה ליבם; מפני שגרשה גרושין גמורין, שהרי אביה השיאה; ואין חזרתה חזרה גמורה, שאין קדושי קטנה גמורין, כמו שבארנו.

יד. והוא הדין למגרש פקחת, ונתחרשה, והחזירה ומת, והניחה חרשת - שהיא אסורה ליבם, ואינה חולצת ולא מתקבצת. וצרת קטנה זו, או חרשת זו - חולצת או מתקבצת. ואם החזירה כשהיא קטנה וגדלה או חרשת ונתפקחה אצלו, ואחר כך מת - הרי זו מתרת ליבמה.

טו. שני אחים נשואין לשתי אחיות, היו שתייהן קטנות הראויות למאן או חרשות, ומת אחד מהן - תצא משום אחות אשה, ופטורה מן החליצה ומן היבום. היו אחת גדולה ואחת קטנה, ומת בעל הקטנה - תצא משום אחות אשה; מת בעל הגדולה - מלמדין את הקטנה שתמאן בבעלה, ותהיה גדולה זו מתרת ליבמה.

טז. שני אחים חרשין נשואין לשתי אחיות פקחות, או חרשות, או אחת פקחת ואחת חרשת, וכן שתי אחיות חרשות נשואות לשני אחים פקחין, או חרשין, או אחד פקח ואחד חרש, ומת אחד מהן - אשתו פטורה מן החליצה ומן היבום, משום אחות אשה; שהרי אין נשואי אחד משניהן נשואין גמורין.

יז. שני אחים אחד פקח ואחד חרש, נשואין לשתי אחיות פקחות, או אחת חרשת ואחת פקחת, והרי הפקחת היא אשת הפקח - מת החרש - תצא אשתו, משום אחות אשה. מת הפקח - הואיל ונשואי הפקח שמת נשואין גמורין וזקת זה החרש גמורה, ונשואי החרש אינם נשואין גמורין - הרי זה מוציא את אשתו בגט, מפני שאחותה זקוקה לו; ואשת אחיו הפקח אסורה לעולם, שאינו יכול לכנס מפני אחותה, ולא יחלץ, מפני שהוא חרש.

יח. ולמה גזרו חכמים שיוציא זה החרש אשתו החרשת, והם אינן בני חיוב, אלא הרי הן פקטן אוכל נבלות, שאין בית דין מצוין להפרישו? אמרו חכמים: אם תשב אשתו עמו, נמצאת אחותה נשאת לזר, ויאמרו: נפטרה משום אחות אשה; לפיכך מוציא החרש אשתו בגט, כדי שתהיה אחותה אסורה לעולם.

יט. וכן שני אחים פקחין נשואין לשתי אחיות, אחת פקחת ואחת חרשת - מת בעל החרשת, תצא משום אחות אשה. מת בעל הפקחת, מוציא את אשתו החרשת בגט, ואת אשת אחיו בחליצה, מפני שהוא פקח ויכול לחלץ.

כ. שני אחים, אחד פקח ואחד חרש, והחרש נשוי שתי נשים פקחות, אחת מהן ערוה על הפקח, ומת החרש - שתייהן פטורות על כל פנים: אם נשואי הערוה נשואין, הרי השניה צרתה ופטורה; ואם אין נשואי הערוה

- אינה מתייבמת לו. וכל שנגחלצה תליצה מעלה או נבצלה בעילה כשרה - התרה צרתה לזר.

יג. ועל דרך זו תבין ותורה בכל הספקות שיארגעו לענין יבום וחליצה, שהרי בארנו כל העקרין שעליהן תסמך. ותדע מי הוא שחולץ, ומי הוא שמיבם, ומי היא הפטורה מן החליצה ומן היבום, ומי היא הראויה ליבום.

ברוך רחמנא דסייען

יום שלישי

הלכות נערה בתולה

יש בכללן חמש מצוות - שלש מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לקנס המפתה; (ב) שיטא האונס אנוסתו; (ג) שלא יגרש האונס; (ד) שתשב אשת מוציא שם רע תחת בעלה לעולם; (ה) שלא יגרש מוציא שם רע את אשתו. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות נערה בתולה פרק א

א. מי שפטה בתולה, קונסין אותו משקל חמשים סלעים של כסף מזקק; וזה הוא הנקרא 'קנס'. וכן אם אנס אותה. וקנס זה - מצות עשה של תורה, שנאמר: "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף".

ב. ואיזה הוא מפתה ואיזה הוא אונס? מפתה - לרצונה; ואונס - שכא עליה בעל כרחה. כל הנבעלת בשדה - הרי זו בחזקת אנוסה, ונדנין בו דין אונס, עד שיעידו העדים שברצונה נבעלה. וכל הנבעלת בעיר - הרי זו בחזקת מפתה, מפני שלא זעקה, עד שיעידו עדים שהיא אנוסה, כגון ששלף חרב ואמר לה: 'אם תזעקי, אהרג אותך'.

ג. המפתה שלא רצת להנשא למפתה, או שלא רצה אביה לתנה לו, או שלא רצה הוא לכנס - הרי זה נותן קנסה, והולך; ואין כופין אותו לכנס. ואם רצו וקנסה - אינו משלם קנס, אלא כותב לה כתובה כשאר הבתולות. אבל האנוסה שלא רצת היא או אביה להנשא לאונס - הרשות בידם, ונותן קנס. רצת היא ואביה ולא רצה הוא - כופין אותו וכונס ונותן קנס, שנאמר: "ולו תהיה לאשה", הרי זו מצות עשה - אפלו היא חגרת או סומה או מצרעת, כופין אותו לכנס. ואינו מוציא לרצונו לעולם, שנאמר: "לא יוכל שלחה כל ימיו" - הרי זו מצות לא תעשה.

ד. ואין לה כתובה - שלא תקנו חכמים כתובה לאשה אלא כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה, וזה אינו יכול להוציא.

ה. היתה אנוסה זו אסורה עליו - אפלו מחיבי עשה, ואפלו שניה - הרי זה לא ישאנה; וכן אם נמצא בה דבר זמה אחר שפנסה, הרי זה יגרשנה - שנאמר: "ולו תהיה לאשה", אשה הראויה לו.

התעורבות קימין - בגי התעורבות לנשי בגי הזקנה, חולצין ולא מיבמין; שהיא ספק אשת אחי אביו, שהיא ערוה עליו. ולנשי בגי הפלה - אחד חולץ בתחלה, ואחד מיבם על כל פנים: אם בן הפלה הוא זה שחלץ תחלה, הרי חלץ אשת אחיו, והשני מן התעורבות הוא בן הזקנה, ומתר לו לשא אשת בן אחיו אחר שנגחלצה מיבמה; ואם זה שחלץ תחלה הוא בן הזקנה, הרי חלץ לאשת בן אחיו ולא עשה כלום, והשני מן התעורבות הוא בן הפלה, והרי יבם אשת אחיו.

ו. מי שלא שהת אחר בעלה שלשה חדשים, ונשאת וילדה, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבועה לאחרון, והיו לה בנים מן הראשון ומן השני - אם מת זה הבן הספק - בגי הראשון ובגי האחרון חולצין לאשתו, ולא מיבמין; שכל אחד מהן שכיבא ליבם, שפא אינו אחיו מאביו; והרי הוא אחיו מאמו בודאי, ואשת אחיו מאמו אסורה על האדם לעולם משום ערוה. וכן זה הבן הספק - חולץ לנשותיהן ולא מיבם.

ז. הנה בן לראשון ובן לשני, שלא מאשה זו שנשאת בתוך זמן, ומת אחד מהן - הרי זה הבן הספק חולץ לאשת זה שמת או מיבם; שאם אחיו מאביו הוא, הרי יבם את אשתו; ואם אינו אחיו מאביו - הרי אין ביניהן אחוה כלל, לפיכך מתר לו לשא את אשתו.

ח. מת הבן הספק - אחד משני הבנים הודאין חולץ לאשתו תחלה, והשני מיבם על כל פנים: אם אחיו הוא, הרי יבם את אשתו; ואם אינו אחיו וכן האב האחר הוא, הרי נחלצה מאחי בעלה.

ט. מי שהלך בעלה למדינה אחרת ושמצה שמת ונשאת, ואחר כך בא הבעל הראשון, ומתו שניהן, לזה אחים ולזה אחים - אחיו של זה ואחיו של זה, חולצין ולא מיבמין. חמש נשים שהיה לכל אחת מהן בן ידוע, ונתעברו חמשותף וילדו כאחת במחבואה, ונתעברו הולדות והגדילו התעברת, ונשאו נשים ומתו החמשה האנשים, ונפלו חמש הנשים לפני החמשה הבנים הודאין, שאין אחד מהן ידוע איזו היא אשת אחיו - כיצד תקנתן? ארבעה מהן חולצין לאחת תחלה, והחמישי ישא זו שנגחלצה ארבע חליצות על כל פנים.

יא. כיצד? אם אשת אחיו היא, הרי יבם אותה; ואם אינה אשת אחיו - הרי היא אשת אח אחד מהארבעה, והרי חלצו לה ארבעתן תחלה. וכן השניה - חולצין לה ארבעה, והאחד מן הארבעה זה שנגחלצה הראשונה, והחמישי ישאנה. עד שנמצאו הבנים החמשה נשאו החמש נשים, אחר שנגחלצה כל אחת מהן ארבע חליצות. יב. ולעולם הזה בכל הספקות בעקרים אלו; שכל מי שנסתפק לך שפא בת חליצה היא לאיש זה או אינה צריכה לחליצה ממנו - אינה נותרת להנשא לזר, עד שיחלץ לה אותו האיש; וכל מי שסתפק לך שפא ביאתה אסורה על איש זה, בין מדברי תורה בין מדברי סופרים

נפש אדם, לא חלק בו בין שוגג למזיד לפטרו מן התשלומין.

יד. והוא הדין לכל עברה שיש בה מיתת בית דין, שאין בה תשלומין.

טו. בא עליה ומתה - הרי זה פטור מן הקנס, שנאמר: "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה", לא לאבי המתה; והוא שתמות קדם שתעמד בדין.

יום רביעי

הלכות נערה בתולה פרק ב

א. חמשים כסף של קנס, הם דמי הנאת שכיבה בלבד. וחיוב המפתה לתן בשת ופגם, יתר על הקנס הקצוב בתורה; יתר עליו האונס, שהוא נותן את הצער; שהנבעלת בריצונה אין לה צער, ואנוסה יש לה צער; וכן הוא אומר בברכות: "תחת אשר ענה".

ב. נמצא המפתה משלם שלשה דברים: קנס, ובשת, ופגם; ופגם; והאונס, ארבעה: קנס, ובשת, ופגם, וצער.

ג. קנס, שנה בכל; אחד הבא על בת כהן גדול, ואחד הבא על בת גר או ממזרת - קנסה חמשים כסף. אבל הבשת והפגם והצער - אינן שוין בכל, וצריך שומא.

ד. כיצד שמים הבשת? הכל לפי המביש והמתביש - שאינו דומה המביש נערה חשוכה וממשפחה מיחסה, למביש קטנה עניה בזויה; ואינו דומה המתביש מאדם חשוב וגדול, למי שבישו אחד מן הנבילים וקל מן הקלים. ה. ולפי זה, רואין הדינין מעלתה ומעלתו; ושמים כמה ממון ראוי לאביה ולמשפחתה לתן ולא יארע להן דבר זה מאדם זה, וכמוהו חייב לשלם.

ו. פגם, לפי יפיה - רואין אותה כאלו היא שפחה נמכרת בשוק, כמה היא שוה בעולה וכמה היתה שוה בתולה, כשאדם רוצה לקנות שפחה בתולה לתנה לעבדו שהוא רוצה בהנחתו וטובתו; ורואין כמה פחתה, וישלם. צער - לפי קטנותה ובגין גופה ולפי שגיו וגופו; ואמדין כמה האב רוצה לתן ולא תצטער זו מזה, ויתן.

ז. המפתה - נותן בשת ופגם מיד, ואינו נותן את הקנס אלא אם כן לא נשאה, שנאמר: "ואם מאן זמאן אביה לתתה לו, כסף ישקל כמהר הבתולות". אבל האונס - נותן ארבעה דברים מיד, וכונס; לפיכך כשתרצה להתגרש, או אם מת - אין לה כלום.

ח. באו עליה שנים, אחד בדרבה ואחד שלא בדרבה: זה שבא עליה שלא בדרבה - אם הוא ראשון, חייב בבשת ופגם; ואם הוא אחרון, חייב בבשת בלבד, שפכר נפגמה. וזה שבא עליה בדרבה - בין ראשון בין אחרון, חייב בקנס ובשאר הדברים; אבל אין בשת ופגם של בת שלא נבעלה בכלל, כבשת ופגם זו שנבעלה שלא בדרבה.

ט. כבר הודענו הכנות שאין להן קנס, ונשאר הן: הבוגרת, והממאנת, והמתגרשת, והאילונית, והשוטה, והחרשת, והגויה, והשבויה, והמשחררת, והיוצא עליה

י. כהן גדול שאנס בתולה או שפתה אותה - הרי זה לא יכנס, מפני שהוא מצוה לשא את הבתולה, ובשעה שישא זו, אינה בתולה; ואם פגם, יוציא בגט.

ז. אף על פי שנאמר באונס: "לא יוכל שלחה" - בין שקדמו עשה, שנאמר: "ולו תהיה", הרי נתקו לעשה; ונמצאת זו מצות לא תעשה שנתקה לעשה, שאין לוקין עליה אלא אם לא קים עשה שבה, כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין. לפיכך אונס שעבר וגרש - כופין אותו להחזיר, ואינו לוקה; מתה גרושתו קדם שיחזירה, או שנתקדשה לאחר, או שהיה כהן שאסור בגרושה - הרי זה לוקה; שהרי עבר על לא תעשה, ואינו יכול לקים עשה שבה.

ח. אין האונס או המפתה חייב בקנס, עד שיבוא עליה בדרבה, ובצדים; ואינו צריך התראה. ומאימתי יהיה לבת קנס? מאחר שלש שנים גמורות, עד שתבגר. ונבעלה בתוך שלש שנים, אין ביאתה ביאה; בא עליה משפחה, אין לה קנס - שנאמר: "נערה בתולה", לא הבוגרת.

ט. ואחת שיש לה אב, או שאין לה אב - יש לה קנס. ואלו שאין להן קנס: הבוגרת, והממאנת, והאילונית, והשוטה, והחרשת, ומי שיצא עליה שם רע בילדותה וכאן שנים והעידו שתבעה אותה לזנות עמה, והמתגרשת מן הנשואין ועדין היא נערה בתולה. אבל המתגרשת מן הארוסין - אם נאנסה, יש לה קנס; ואם נתפתה, אין לה קנס.

י. הגויה, והשבויה, והמשחררת - אם נתגירה ונפדית ונשתחררה והיא בת שלש שנים או פחות - יש לה קנס. ואם היתה בת שלש שנים ויום אחד כשנתגירה או כשנפדית או כשנשתחררה, אין לה קנס; הואיל וביאתה ביאה, הרי הן כבעולות.

יא. היתה בתולה זו אסורה על האונס או המפתה - אם היתה מחייבי ברתות, כגון אחותו ודודתו והנדה וכיוצא בהן, או שהיתה מחייבי לאוין - אם התרו בו, הרי זה לוקה ואינו משלם קנס; שאין אדם לוקה ומשלם. ואם לא היתה שם התראה - הואיל ואינו חייב מלקות, הרי זה משלם קנס.

יב. היתה מחייבי עשה או שניה וכיוצא בה שאסורה מדברי סופרים - בין התרו בו בין לא התרו בו, חייב בקנס; שאין כאן מלקות.

יג. היתה מחייבי מיתת בית דין, כגון בתו ואשת בנו וכיוצא בהן - בין התרו בו, בין לא התרו בו - פטור מן הקנס, שנאמר: "ולא יהיה אסון - ענוש יענוש", הא אם היה שם אסון, אין שם ענוש; ואף על פי שהריגת האשה בשגגה, שהרי לא נתכוננו לה, שנאמר: "כי יצאו אנשים ונגפּו אשה הרה" - הא למדת שלא חלק באסון בין שוגג למזיד לפטרו מן התשלומין. והרי הוא אומר: "מכה נפש בהמה ושלמנה, ומכה אדם יומת" - מה מכה נפש בהמה, לא חלק בו בין שוגג למזיד לחיבו בתשלומין, אף מכה

בין מדעת אביה - הרי זו קדשה; ואסור קדשה אחד הוא, בין בבתולה בין בבעולה. ולפיכך אמרו חכמים, שהיוצא עליה שם רע בילדותה, אין לה קנס, כמו שבארנו - שהרי זו בתוקת שהפקירה עצמה לדבר זה ברצונה.

יום חמישי

הלכות נערה בתולה פרק ג

א. המוציא שם רע על בת ישראל, ונמצא הדבר שקר - לוקה, שנאמר: "ויסרו אותו"; ואזהרה שלו מ"לא תלך רכיל בעמך"; ונותן לאביה משקל מאה סלעים כסף מזקק; ואם הייתה יתומה, הרי הן של עצמה.

ב. והמוציא שם רע על הקטנה או על הבוגרת - פטור מן הקנס ומן המלקות; ואינו חייב עד שיוציא על הנערה, שנאמר: "והוציאו את בתולי הנערה", "נערה" מלא דבר הכתוב.

ג. אין דנין דין זה אלא בפני הבית, ובבית דין של עשרים ושלשה - מפני שיש בדין מוציא שם רע דיני נפשות, שאם נמצא הדבר כמו שאמר, הרי זו נהרגת. אבל האונס והמפתה, דנין בהן בכל זמן בשלשה, כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין.

ד. ומצות עשה של תורה, שתשב אשת מוציא שם רע תחתיו לעולם, שנאמר: "ולו תהיה לאשה", אפלו עורת או מפת שחין. ואם גרשה - עבר על "לא תעשה", שנאמר: "לא יוכל לשלחה כל ימיו". וכופין אותו ומחזיר, ואינו לוקה, כמו שבארנו באונס; ואם קדם אחד וקדשה, או שמתה, או שהיה כהן שאסור בגרושה - לוקה על גרושה.

ה. נמצא בה דבר זמה, או שנמצאת אסורה עליו מחיבי לאוין, או מחיבי עשה, ואפלו שניה - הרי זה יגרשנה בגט: שנאמר: "ולו תהיה לאשה", אשה הראויה לו. ולמה לא יבוא עשה וידחה לא תעשה, בין במוציא שם רע בין באונס, וישא זו האסורה לו? שהרי אפשר שלא תרצה היא לישוב, ונמצא עשה ולא תעשה קמיין.

ו. כיצד הוצאת שם רע? הוא שיבוא לבית דין ויאמר: נערה זו בעלתי אותה ולא מצאתי לה בתולים, וכשבבשתי על הדבר, נודע לי שזוהי תחתית אחר שארסתי, ואלו הן עדי שזוהי בפניהן; ובית דין שומעין דברי העדים, וחקרין עדותן: אם נמצא הדבר אמת, נסקלת; ואם הביא האב עדים והומו העדים שהביא הפעל, ונמצא שהעידו שקר - יסקלו, וילקה הוא, ויתן מאה סלע. ועל זה נאמר: "ואלה בתולי בתי", אלו העדים שזומו עדי הפעל. חזר הפעל והביא עדים אחרים, והזומו עדי האב - הרי הנערה ועדי אביה נסקלין; על זה נאמר: "ואם אמת היה הדבר הזה", מפי השמועה למדו שפדשה זו, יש בה עדים וזוממין וזוממי זוממין.

ז. הוציא עליה שם רע והיא בוגרת - אף על פי שהביא עדים שזנת תחתיו כשהיתה נערה, הרי זה פטור מן

שם רע; ושאר הבנות, יש להן קנס.

י. כל בת שיש לה קנס - יש לה בשת ופגם; ואם הייתה אנוסה - צער. וכל בת שאין לה קנס - כף אין לה לא בשת ולא פגם, אם נתפתה, וכן אם נאנסה, חוץ מבוגרת וממאנת ושוטה וחרשת.

יא. כיצד? האונס את הבוגרת ואת הממאנת - אף על פי שאין להן קנס, יש להן בשת ופגם וצער; והאונס שוטה או חרשת, משלם צער בלבד. אבל המפתה את בלן, פטור מכלום.

יב. אין אדם משלם קנס בכל מקום בהודאת פיו, אלא על פי עדים. לפיכך, האומר: 'אנסתי' או 'פתיתי' בתו של פלוני' - אינו משלם קנס; אבל משלם בשת ופגם בהודאת פיו. וכן בת שתבעה איש בדין ואמרה לו: 'אנסתה' או 'פתיתת אותי', והוא אומר: 'לא היו דברים מעולם' - הרי זה נשבע שבועת הסת; שאילו הודה, היה משלם לה בשת ופגם וצער על פי עצמו.

יג. אמרה לו: 'אנסת אותי', והוא אומר: 'לא כי אלא פתיתי' - הרי זה נשבע שבועת התורה על דמי הצער, ומשלם בשת ופגם; שהרי הודה במקצת הטענה, כמו שיתבאר במקומו.

יד. שלשה דברים של מפתה וארבעה של אונס - הרי הן של אב, שכל שבח ועוברים לאב; ואם אין לה אב, הרי הן של עצמה.

טו. מפתה או אנוסה שלא תבעה עד שפגרה, או עד שנשאתה, או עד שמת האב - הארבעה דברים או השלשה שלה. עמדה בדין ותבעה אותו, ואחר כך פגרה או נשאת - הרי הן של אב; ואם מת האב אחר עמידתה בדין - הרי הן של אחים, שהן יורשי האב; מעת שעמדה בדין, וזהו בהן האב.

טז. הבת שנתארסה ונתגרשה, קנסה לבדו לעצמה; ואנוסה או נתפתתה ואחר כך נתקדשה לאחר, קנסה ושאר הדברים לאביה - שאין הארוסין מוציאין מרשות האב.

יז. אני אומר, שזה שנאמר בתורה: "אל תחלל את בתך להזנותה" - שלא יאמר האב: 'הואיל ולא חיבה תורה מפתה ואונס אלא שיתן ממון לאב, הריני שוכר בתי הבתולה לזה לבוא עליה בכל ממון שארצה, או אניח זה לבוא עליה בחנם, שיש לאדם למחל ולתן ממון לכל מי שיירצה'; לכן נאמר: "אל תחלל את בתך להזנותה". שזה שחיבה תורה לאונס ולמפתה ממון, לא מלקות - בשארע הדבר מקרה, שלא מדעת אביה, ולא הכינה עצמה לכך, שדבר זה אינו הוזה תמיד, ואינו מצוי; אבל אם הניח זה בתו הבתולה מוכנת לכל מי שיבוא עליה, גורם שתמלא הארץ זמה, ונמצא האב נושא בתו והאח נושא אחותו, שאם תתעבר ותלד לא יודע בן מי הוא. והמכין בתו לכך, הרי היא קדשה, ולוקה הנוצל והנכבול ממשום "לא תהיה קדשה"; ואין קונסין אותו, שלא חיבה תורה קנס אלא לאונס ומפתה, אבל זו שהכינה עצמה לכך, בין מדעתה

ב. הסתירה האמורה בתורה: "ונסתרה" - היא שתסתיר עם אותו האיש שאמר לה 'אל תסתרי עמו' בפני שני עדים. אם שָׁהָת עמו כְּדִי טְמָאָה, שהוא כְּדִי לַצְלוֹת בִּיצָה וּלְגַמְעָה - הרי זו אסורה על בעלה עד שתשִׁתֵּה מִי הַמָּרִים וַיִּבְדֹּק הַדָּבָר; וּבִזְמַן שֶׁאֵין שָׁם מִי שׁוֹטֵה - תִּאָּסֵר עָלָיו לְעוֹלָם, וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה.

ג. קָנָא לָהּ עִם שְׁנַיִם כְּאֶחָד וְאָמַר לָהּ: 'אל תסתרי עם פלוני ופלונה', ונסתרה עם שניהן כְּאֶחָד, וְשָׁהָת כְּדִי טְמָאָה - אָפְלוּ הֵן שְׁנֵי אַחִיָּה, או אֶבְיָה וְאַחִיָּה - הרי זו אסורה עד שתשִׁתֵּה.

ד. אָמַר לָהּ בְּפָנֵי שְׁנַיִם: 'אל תדברי עם פלוני' - אין זה קנוי; וְאָף עַל פִּי שְׁנִסְתַּרְתָּ עִמּוֹ בְּעֵדִים וְשָׁהָת כְּדִי טְמָאָה - לֹא נִאָּסְרָה עָלָיו, וְאֵינָה שוֹתֶה בְּקִנּוּיָהּ.

ה. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: 'אל תסתרי עמו', וְרָאָה מִדְּבַרְתָּ עִמּוֹ - אין זו סתירה, וְלֹא נִאָּסְרָה וְלֹא שוֹתֶה; וְכֵן אִם לֹא קָדַם קִנּוּי, וְכֵן שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ שְׁנִסְתַּרְתָּ עִם זֶה וְשָׁהָת כְּדִי טְמָאָה - לֹא נִאָּסְרָה עַל בְּעָלָהּ, וְאֵינָה שוֹתֶה.

ו. אָמַר לָהּ: 'אל תסתרי עם פלוני', וְהָיָה קִטְן פְּחוֹת מִכֵּן תִּשַׁע שְׁנַיִם יוֹם אֶחָד, או שֶׁאָמַר לָהּ: 'אל תסתרי עם בִּהְמָה זו' - אין זה קנוי, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ" - פָּרַט לְקִטְן וְלִבְהֵמָה, שֶׁאֵינָן אוֹסְרִין אוֹתָהּ עָלָיו.

ז. בְּעַל שְׁמִחָל עַל קִנּוּיוֹ קָדַם שֶׁתִּסְתַּר - קִנּוּיוֹ מְחוּל, וְכֵאלוֹ לֹא קָנָא לָהּ; אָבָל אַחֵר שֶׁתִּסְתַּר אֵינּוּ יָכוֹל לִמְחֹל. גִּרְשָׁה - הרי זה כְּמִי שֶׁמִּחֵל; וְאִם הִחֲזִירָהּ - צָרִיף לְקִנּוּת קִנּוּי אַחֵר.

ח. קָנָא לָהּ בְּפָנֵי שְׁנַיִם, וְרָאָה אוֹתָהּ שְׁנִסְתַּרְתָּ עִם זֶה שֶׁקָּנָא לָהּ עָלָיו, וְשָׁהָת כְּדִי טְמָאָה - הרי זו אסורה עָלָיו, וְיִוצֵיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה; שֶׁאֵינּוּ יָכוֹל לְהִשְׁקוֹתָהּ עַל פִּי עֲצָמוֹ. וְכֵן אִם שָׁמַע הָעֵם מִרְגָּלֵי אַחֲרֵיהָ אַחֵר הַקִּנּוּי, עַד שֶׁשָּׁמַע מִהַנָּשִׁים הַטּוֹת לְאוֹר הַלְבָנָה נוֹשָׁאוֹת וְנוֹתְנוֹת בָּהּ, שוֹנֶת עִם הָאִישׁ שֶׁקָּנָא לָהּ עָלָיו - הרי זה אסור לוֹ לְקִימָה, וְיִוצֵיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה.

ט. כָּא עַד אֶחָד וְהֵעִיד לוֹ שְׁנִסְתַּרְתָּ עִמּוֹ אַחֵר קִנּוּי וְשָׁהָת כְּדִי טְמָאָה - אִם הוּא נִאָּמֵן לוֹ וְדַעְתּוֹ סוֹמְכָת עָלָיו, יִוצֵיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה; וְאִם לֹא, הָרִי אֶשְׁתּוֹ מִתַּרְתָּ לוֹ.

י. וְאֵלּוּ שְׁבִיט דִּין מְקַנֵּין לָהּ: מִי שֶׁנִּתְחַרַּשׁ בְּעָלָהּ, או נִשְׁתַּטָּה, או שֶׁהָיָה בְּמִדְּיָה אַחֲרָת, או שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין; לֹא לְהִשְׁקוֹתָהּ, אֲלָא לְפַסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ.

יא. בִּיצָה? שָׁמַעוּ בֵּית דִּין שֶׁהָעֵם מִרְגָּלֵי אַחֲרֵיהָ, קוֹרְאִין לָהּ וְאוֹמְרִין לָהּ: 'אל תסתרי עם פלוני'. כָּאוּ עֵדִים אַחֵר כִּף שְׁנִסְתַּרְתָּ עִמּוֹ וְשָׁהָת כְּדִי טְמָאָה - בֵּית דִּין אוֹסְרִין אוֹתָהּ עַל בְּעָלָהּ לְעוֹלָם, וְקוֹרְעִין כְּתֻבָּתָהּ; וְכִשְׁכּוּבָה בְּעָלָהּ, או יִבְרִיא, או יֵצֵא מִבֵּית הָאֲסוּרִין - נוֹתֵן לָהּ גִּט; וְאֵינּוּ יָכוֹל לְהִשְׁקוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קָנָא לָהּ.

יב. שָׁתַּת מִי הַמָּרִים וְנִקְתָּה מִקֵּן, וְחִזּוּר וְקָנָא לָהּ מִהָאִישׁ שֶׁהִשְׁקָה עַל יָדוֹ, וְנִסְתַּרְתָּ עִמּוֹ - אֵינּוּ מִשְׁקָה אוֹתָהּ עַל יָדוֹ. פֶּעַם שְׁנִיָּה, אֲלָא תִּאָּסֵר עָלָיו לְעוֹלָם, וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה.

הַמְלָקוֹת וּמִן הַקֶּנֶס; וְאִם נִמְצָא הַדָּבָר אֶמֶת - הָרִי זוֹ תִּסְקַל, אָף עַל פִּי שֶׁהָיָה בּוֹגְרָת, הוֹאִיל וּבִעֲת שְׁוֹנֶתָה נַעֲרָה הָיְתָה.

כ. כָּל נַעֲרָה שֶׁאֵין לָהּ קֶנֶס אִם נִאָּסְרָה או נִתְפַּתְתָּה - כִּף הַמוּצִיא עָלֶיהָ שָׁם רַע פְּטוּר מִן הַמְלָקוֹת וּמִן הַתְּשֻׁלוּמִין. וְכֵן הַנְּכָרִית שֶׁנִּתְגַּדְּרָה וְהִשְׁפָּחָה שְׁנִסְתַּרְתָּהּ, פְּחוֹתָהּ מִכֵּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים - אָפְלוּ הָיְתָה הוֹרְתָהּ שֶׁלֹּא בְּקִדְשָׁה וְלִדְתָּהּ בְּקִדְשָׁה - הַמוּצִיא עָלֶיהָ שָׁם רַע פְּטוּר מִן הַקֶּנֶס וּמִן הַמְלָקוֹת, שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי הוּצִיא שָׁם רַע עַל כְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל", עַד שֶׁתְּהִיָּה הוֹרְתָהּ וְלִדְתָּהּ בְּקִדְשָׁה.

ט. קִדְשׁ נַעֲרָה וְגִרְשָׁה, וְחִזּוּר וְקִדְשָׁה וְהוּצִיא עָלֶיהָ שָׁם רַע, וְהִבִּיא עֵדִים שְׁוֹנֶתָה תַּחְתּוֹ בְּקִדּוּשֵׁין הָרָאוּנוּ, וְנִמְצָאוּ זוֹמְמִין - הָרִי זֶה פְּטוּר. וְכֵן אִם הָיְתָה יִבְמָתָה שֶׁנִּסְתָּה, וְהוּצִיא עָלֶיהָ שָׁם רַע, וְהִבִּיא עֵדִים שְׁוֹנֶתָה תַּחַת קִדּוּשֵׁי אַחֲיוֹ, וְנִמְצָאוּ זוֹמְמִין - הָרִי זֶה פְּטוּר מִן הַמְלָקוֹת וּמִן הַתְּשֻׁלוּמִין. וְכָל הַפְּטוּר - אִם רָצָה לְגַרֵּשׁ, יִגְרֹשׁ.

י. אֵינּוּ חֵיב עַד שֶׁיִּכְבֵּעַל אוֹתָהּ בְּדִרְכָּהּ, וְיִוצֵיא שָׁם רַע בְּדִרְכָּהּ. בְּעָלָהּ שֶׁלֹּא בְּדִרְכָּהּ, וְאָמַר: 'לֹא מִצָּאֲתִיהָ בְּתוּלָהּ' - פְּטוּר; וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִכֵּת מִרְדּוֹת.

יא. וְכֵן אִם אָמַר: 'לֹא מִצָּאֲתִיהָ בְּתוּלָהּ', וְלֹא אָמַר שְׁוֹנֶתָה תַּחְתּוֹ, או שֶׁאָמַר 'וְנִתְתָּה תַּחְתּוֹ', וְלֹא הִבִּיא עֵדִים אֲלָא כָּאוּ מַאֲלִיָּהֶן - הָרִי זֶה פְּטוּר, אָף עַל פִּי שֶׁהָעֵדִים נִהְרָגִים אִם הוּמוּ.

יב. זֶה שֶׁנֶּאֱמָר בְּתוּרָה: "וּפִרְשׁוּ הַשְּׂמֵלָה" - לְשׁוֹן כְּבוֹד, שֶׁנּוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּסִתְרֵי הַדָּבָר; וְכֵן זֶה שִׁיאֵמַר הָאֵב: "וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בְתִי", הֵם זוֹמְמֵי עַדִי הַבֵּעַל. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמָר: "וְאִם אֶמֶת הִיָּה הַדָּבָר" תִּהְיֶה, בְּשׁוֹנֶת אַחֵר הָאֲרוּסִין בְּעֵדִים, שֶׁנֶּאֱמָר: "לְזִנוּת בֵּית אֲבִיהָ"; אָבָל קִדְּם הָאֲרוּסִין, כְּכֹר דְּנָה תוֹרָה בָּהּ שֶׁהָיָה פְּטוּרָה מִכְּלוּם, וּבִזְעָלָהּ חֵיב בְּתִשְׁלוּמֵי מָמוֹן בְּלִבָּד, בֵּין פֶּתָה בֵּין אָנֶס.

בְּרִיף רַחֲמָנָא דִּסְעֵן

יום שישי

הלכות שוטה

יש בכללן שלש מצוות - אחת מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וְזֶה הוּא פֶּרֶטֶן: (א) לַעֲשׂוֹת לְשׁוֹטֵה כְּתוּרַת הַקְּנָאוֹת הַסְּדוּרָה בְּתוּרָה; (ב) שֶׁלֹּא לִתֵּן שֶׁמֶן עַל קִרְבָּנָה; (ג) שֶׁלֹּא לִתֵּן עָלָיו לְבוּנָה. וְכֵאוּר מִצְוֹת אֵלוּ בְּפֶרָקִים אֵלוּ.

הלכות שוטה פרק א

א. קִנּוּי הָאֵמֹר בְּתוּרָה: "וְקָנָא אֶת אִשְׁתּוֹ" - הוּא שִׁיאֵמַר לָהּ בְּפָנֵי עֵדִים: 'אל תסתרי עם פלוני'; אָפְלוּ הִיָּה אֶבְיָה, או אַחִיָּה, או גוֹי, או עֶבֶד, או שְׁחוּף, וְהוּא הָאִישׁ שֶׁאֵינּוּ מִתְקַשֶּׁה וְאֵינּוּ מוֹלִיד.

שבת קודש

הלכות שוטה פ"ק ב

א. אשה שקנא לה בעלה, ונסתרה - אין כופין אותה לשות; אלא אם רצת, ואמרה: 'הן נטמאתי' - תצא בלא כתבה, ונאסרה על בעלה לעולם; ואינה שותה. וכן אם אמרה: 'איני טמאה, ואיני שותה' - אין כופין אותה לשותות, ותצא בלא כתבה. וכן אם אמר בעלה: 'איני רוצה להשקותה', או שבעלה בעלה אחר שנסתרה - הרי זו אינה שותה, ונוטלת כתבתה ויוצאה; והיא אסורה עליו לעולם.

ב. ואלו הן הנשים שאינן ראוין לשותות, אף על פי שהיא רוצה לשותות ובעלה רוצה להשקותה, אלא יוצאות בלא כתבה, משיבואו עדי סתירה אחר עדי קנאי, ונאסרו על בעליהן לעולם; וחמש עשרה נשים הן, ואלו הן: ארוסה, ושומרת יבם, וקטנה אשת הגדול, וגדולה אשת הקטן, ואשת אנדרוגינוס, ואשת הסומא, או החגר, או האלם, או מי שאינו שומע, או שהוא פרות יד, וכן החגרת, והאלמת, והסומא, וכרותת כף, ושאינה שומעת - כל אחת מאלו אינה ראויה לשותות.

ג. ומנין שאינן ראוין לשותות? שנאמר: "אשר תשטה אשה תחת אישה" - פ"ק לארוסה ושומרת יבם, שאינה תחת אישה; "אשה" - פ"ק לקטנה; "אשה" - פ"ק לאשת קטן ואשת אנדרוגינוס שאינו איש; "ונעלם מעיני אישה" - פ"ק לאשת סומא; "והעמיד הכהן את האשה" - פ"ק לחגרת; "ונתן על כפיה" - פ"ק למי שאין לה כף, או שהיתה עקמה, או יבשה שאינה יכולה לקח כה, ואפלו כפה אחת, שנאמר: "כפיה"; "ואמרה האשה" - פ"ק לאלמת; "ואמר אל האשה" - פ"ק למי שאינה שומעת. והרי הוא אומר: "אשה תחת אישה", עד שתהיה היא שלמה כמוהו והוא שלם כמוה; הא למדת, שכל דבר שמעכב אותה מלשותות, מעכב את בעלה מלהשקותה; וכל המעכב את הבעל מלהשקותה, מוס כמוהו מעכב אותה מלשותות.

ד. קטנה שהשיאה אביה - אם זנת ברצונה, נאסרה על בעלה; לפיכך מקנין לה - לא להשקותה, אלא לפסלה מכתבתה, כמו שאמרנו. אבל קטנה בת מאן - אין מקנין לה, שאין לה רצון להאסר על בעלה; ואפלו היתה כהן, לא נאסרה עליו.

ה. קנא לארוסתו או לזקוקתו, ונסתרה אחר שנשאה - הרי זו שותה, כשאר כל הנשים. ושווא שקנא לה, ונסתרה קדם שיבעל אותה בעלה - אינה שותה, ויוצאה בלא כתבה, ונאסרה עליו לעולם, שנאמר: "ויתן איש בן את שכתו, מבצעדי איש", שקדמה שכיבת בעל לשכיבת בעל.

ו. הגיורת, והמשחררת, ואשת הגר, ואשת עבד משחרר,

אכל אם קנא לה עם אחר, ונסתרה עם האחר בעדים - משקה אותה פעם שניה, ואפלו כמה פעמים; והוא כשישקה אותה כל פעם בגלל איש אחר.

יג. השקה אותה, וגרשה, ונשאת לאחר, וקנא לה עם האיש שהשקה אותה הבעל הראשון בגללו, ונסתרה עמו בעדים - הרי הבעל השני משקה אותה על ידו, מפני שהוא בעל שני; ואפלו מאה ונשאת לזה אחר זה, משקין אותה על ידי איש אחד; ואין אומרים: 'ודאי שהחזקה לזה וטמאה', עד שיהיה שם עד.

יד. האשה שקנא לה בעלה, ונסתרה אחר הקנאי עמו בעדים, והרי היא עומדת לשותות, וכא עד אחד והעיד עליה שבעלה בפניו עם זה שקנא לה עמו - הרי זו אסורה על בעלה לעולם, ואינה שותה, ויוצאה בלא כתבה; ואפלו היתה עד טמאה זה אחד מעדי הסתירה, שנאמר: "ועד אין כה", והרי עד.

טו. אפלו אשה, ועבד, ושפחה, ופסול לעדות בעברה מדברי סופרים, ואפלו קרוב - נאמן לעדות שוטה להעיד עליה שזנת, ותאסר על בעלה לעולם, ואינה שותה, ותצא בלא כתבה; הואיל וקדם הקנאי והסתירה בעדים כשרים, והתורה האמינה עד אחד בטמאה - הרי כלן כשרין לעדות טמאה. אף חמש נשים ששונאות זו את זו, מעידות זו על זו שנטמאת, ונאמנת עליה לאסרה על בעלה, ושלא להשקותה; אבל לא לפסלה מכתבתה, אלא נוטלת כתבתה ויוצאה.

טז. בא עד אחד כשר ואומר 'נטמאת' - הרי זו אינה שותה, כמו שבארנו; בא עד אחד והכחישו ואמר 'לא נטמאת' - אין שומעין לו; שעד אחד בטמאת שוטה בשנים; ואין דבריו של אחרון דוחין דברי הראשון, שהוא בשנים.

יז. באו שניהן כאחד, זה אומר 'נטמאת', וזה אומר 'לא נטמאת', או שאמר אחד 'נטמאת', ובאו שנים אחריו ואמרו 'לא נטמאת' - הרי זו שותה.

יח. בא עד אחד כשר, ונשים רבות, או פסולין רבים, כאחד - העד אומר 'נטמאת', והנשים והפסולין אומרים 'לא נטמאת' - הרי זו שותה; שעד אחד ופסולין רבים, כמחצה על מחצה הם.

יט. היו כלן פסולין, הולכין אחר הרב. ביצד? שתי נשים אומרות 'נטמאת', ושלוש אומרות 'לא נטמאת' - הרי זו שותה; שלש אומרות 'לא נטמאת', וארבע אומרות 'נטמאת' - הרי זו אינה שותה. היו מחצה למחצה, הרי זו שותה.

כ. כל שוטה שאינה שותה מפני עדי טמאה - הרי זו אסורה על בעלה לעולם, ותצא בלא כתבה; שהרי נאסרה בקנאי וסתירה, והשתיה שתתירה נמנעה - שהרי יש כה עד, כמו שבארנו.

היא, בין שבא לה עד טמאה, או הודת, או היתה מאלו הנשים שאינן ראויין לשתות, או שקנאו לה בית דין - הואיל ונאסרה על בעלה מכל מקום, הרי היא אסורה על זה שנתחתה עמו לעולם, בדרך שהיא אסורה על בעלה. ואם עבר ונשא - מוציאין אותה מתחתיו בגט, אפלו היו לה ממנו בנים; מפי השמועה למדו - כשם שטמאה לבצל, כך טמאה לבועל.

יג. אכל אם לא קדם קנוי, וכאו עליה שני עדים שנסתרה עם איש זה, וראו דבר מלצר, כגון שנוכחו אחרי ומוצאו חוגרת חגורה או מצאו רק למעלה מן הפילה וכיוצא בזה - אם הוציאה בעלה בדרך מלצר זה - הרי זו לא תנשא לנטען, אלא אסורה עליו. ואם עבר ונשא, והיו לה בנים ממנו - לא תצא; ואם לא היו לה בנים, תצא.

יד. במה דברים אמורים? שנבוכה העיר עליה ועל זה הנטען יום ומחצה או יותר, ואמרו: 'פלוני זנה עם פלונית', ולא פסק הקול - והוא שלא היו לה או לו אויבים שמעבירין הקול. אכל אם לא היתה שם רנה לדרך זה בעיר, או פסק הקול שלא מחמת יראה - אם נשאת לנטען לא תצא, אף על פי שאין לה בנים; אפלו בא עד אחד שזנת עמו, לא תצא.

טו. מי שהוציאה בעלה בעיר דבר מלצר, ונשאת לאחר וגרשה - הרי זו אסורה להנשא לנטען שיצאת מתחת בעלה בגללו; ואם נשאת - לא תצא, אף על פי שאין לה בנים.

טז. כל אשה שבאו שני עדים והעידו שזנת עם זה כשהיתה תחת בעלה הראשון - הרי זו תצא מזה, ואף על פי שיש לה ממנו כמה בנים. וכל שאמרו 'תצא', תצא בלא כתבה.

וממזרת, ואשת ממזר, ואשת הסריס, בין סריס חמה בין סריס אדם, המתרות לבצליהן - הרי הן ככל הנשים ושמות.

ז. מעברת ומניקה - מקנא לה ומשקה אותה כמות שהיא. אשה העומדת לשתות, ומת בעלה קדם שתשתה - אינה שותה, ולא נוטלת כתבה.

ח. כל איש שבא ביאה אסורה ממנו אחר שהגדיל - אין המים המאריים בודקין את אשתו; אפלו בא על ארוסתו בבית חמיו, שאסורה מדברי סופרים - אין המים בודקין את אשתו, שנאמר: "ונקה האיש מעון, והאשה היתה תשא את עונה" - בזמן שהאיש מנקה מעון, האשה תשא את עונה.

ט. לפיכך אם היתה אשתו אסורה עליו מחיבי לאוין או מחיבי עשה, אפלו שניה, וקנא לה ונסתרה - אינה שותה, אלא תצא בלא כתבה, ותהיה אסורה עליו אף משם זה. עבר ונשא מעברת חברו ומינקת חברו - הרי זו שותה, שאין כאן עברה.

י. מי שאין לו אשה הראויה לולד ולא בנים, ונשא עקרה או זקנה או אילנית - אינה שותה, ולא נוטלת כתבה; היו לו בנים, או אשה אחרת ראויה לולד - הרי זה משקה אותה, אף על פי שהיא זקנה או עקרה או אילנית ואינה ראויה לולד; שלא נאמר בתורה "ונורעה ורע" אלא בראויה לולד - שאם היתה יולדת בצער, תלד ברוח; הנה דרפה לילד נקבות, תלד זכרים.

יא. היו לו אשה ובנים, ומתו בין קנוי לסתירה - כבר נראית לשתות, ומשקה אותה. לא היו לו בנים, ולא אשה הראויה לולד, אלא זו האילנית וכיוצא בה, ונולד לו בן מגורשתו בין קנוי לסתירה - כבר נדחת האילנית מלשתות.

יב. כל אשה שהיה לה קנוי וסתירה, ולא שתת מי חמרים - בין שלא רצה בעלה להשקותה, בין שלא רצת

שיעורי רמב"ם ספר המצוות ליום — כ"ז ניסן-ג' אייר התשס"ז

יום ראשון

מצות לא תעשה רמז.

המצוה הרמ"ז — האזהרה שהזהרנו מלכבוש (לעכב) את החובות הקבועים (המוטלים) עלינו לבל נחזיק בהם ולא נשלמם, והוא אמרו יתעלה: "לא-תעשק את-רעך ולא תגזל" (ויקרא יט, יג). והוא שהגנבה היא לקיחת דבר של הזולת בתחבולה ובהסתור, והזהרנו ממעשה זה באמרו: "לא תגנבו", כמו שבארנו (לא תעשה רמז); והגזל הוא לקיחת דבר של הזולת באנס וחזקה בגלוי כמו שעושים שודדי הדרך, והזהרנו גם

על מעשה זה באמרו: "לא תגזל"; והעשק הוא שיהא לזולתך אצלך חוב מסים, כלומר: שנקבע לו אצלך ובאחריותך ממון ואתה מחזיק בו ואינך מוסרו לו בין דרך אנס בין שלא דרך אנס, אלא (רוחהו בטענות) בלף ושוב או פרמיה. והזהרנו גם על מעשה זה באמרו יתעלה: "לא תעשק את-רעך". ובפרוש אמרו בספרא (פרשת קדושים): "לא-תעשק — עשק שהוא של ממון, ואיזה? זה הכובש שכר שכיר" (מעכב שכר הפועל) וכן כל-הדומה לו. והמשיל בשכר שכיר, לפי שהוא חוב הקבוע עליך אף-על-פי שלא מסר לך ממון

"ולא תתאנה בית רעך" (דברים ה, יח). ואין שני הלאוין ענין אחד, אלא הלאו הראשון והוא "לא תחמד", מזהיר מלרכוש קנין זולתנו (על ידי תחבולות), והלאו השני מזהיר אפלו על התאנה והחמוד בלבד. ולשון המכלתא (פרשת יתרו): "לא תחמד בית רעך" ולהלן הוא אומר: "לא תתאנה בית רעך" — לחיב על התאנה (במחשבה ולב) בפני עצמה ועל החמוד (במעשה) בפני עצמו". ושם אמרו: "מנין שאם התאנה אדם סופו לחמוד (בנקיטת פעולות מעשיות)? תלמוד לומר: "לא תתאנה ולא תחמד". מנין שאם חמד אדם סופו לגזול? תלמוד לומר: "וחמדו שדות וגזלו" (מיכה ב, ב). פרוש דבר זה: שאם ראה דבר יפה אצל אחיו אם השליט מחשבתו עליו ונתאנה לו — הרי עבר על אמרו יתעלה: "לא תתאנה". ונתחזק בו אהבת אותו הדבר עד שיעשה תחבולה להשיגו, ולא יחדל מלפיוסו ולהכביד עליו למכרו או להחליפו שהוא יותר טוב ממנו ויותר יקר. אם עלה בידו דבר זה — הרי עבר גם על "לא תחמד" כשיירכש אותו הדבר שהיה של חברו שלא היה לו ענין במקירתו, אלא שהכביד עליו ועשה תחבולה עד שהשיגו. ונמצא שעבר על שני לאוין, כמו שבארנו (שכל זה גורם). ואם נמנע זה מלמכור ולקבל חליפין מחמת חבתו לאותו הדבר, הרי אז לוקחו בחזקה ובאנס מחמת התחזקות אהבת אותו הדבר בנפשו, והרי אז עבר גם על "לא תגזול". והתבונן בענין זה במעשה אחאב ונבות (מלכים א, כא). הנה נתבאר לך ההבדל בין אמרו "לא תתאנה" ובין "לא תחמד".

יום רביעי

מצות עשה קצד.

המצוה הקצ"ד — הצווי שנצטוינו להשיב את-הגזולה עצמה אם היא קיימת בעיניה, עם תוספת חמש (אם כבר על גזלתה בשבועה) או לתן דמיה אם נשתנתה, והוא אמרו יתעלה: "והשיב את-הגזולה אשר גזל וגו'" (ויקרא ה, כג). וכבר בארו במסכת מכות (טו), שלא דגול הוא לאו שנתק לעשה ואמרו: "רחמנא אמר: לא תגזול

משלו ולא בא לידך אתה ממנו שום ממון, ואף-על-פי-כן כיון שנקבע לו אצלך חוב הזהרה מלהחזיק בו. וכבר נכפל הלאו בענין זה והביא לדגמא דבר זה בעצמו ואמר: "לא-תעשק שכיר" (דברים כד, יד), ענינו: לא-תעשוק את-השכיר לפי שהוא עני ואביון, בדרך שאמר בו: "ולא-תבוא עליו השמש (בלי שתשלם המגיע לו) כי עני הוא" (שם, טו). ולשון ספרי (פרשת כי-תצא): "לא-תעשק שכיר עני ואביון, והלא כבר נאמר: "לא תגזול"? מלמד שכל-הפוכש שכר שכיר — עובר משום: כל תעשק, וכל-תגזול, וכל-תלין פעלת שכיר, ומשום ביומו תתן שכרו". ושם אמרו בפרוש ענין אמרו "עני ואביון" אמרו: "ממהר אני להפרע על-ידי (כשמדובר ב) עני ואביון". והעובר על העשק דינו בענש ודין הגזלן שוה. אמר יתעלה: "וכחש בעמיתו בפקדון או-בתשומת יד או בגזל או עשק את-עמיתו" (ויקרא ה, כא).

יום שני

מצות לא תעשה רסה.

המצוה הרס"ה — האזהרה שהזהרנו מלהעסיק מחשבותינו בתחבולות איך לרכוש קנין של זולתנו מאחינו, וזהו אמרו יתעלה: "לא תחמד בית רעך" (שמות כ, יז). ולשון המכלתא (פרשת יתרו שם): "לא תחמד — או (אם-כך אולי) אפלו חמוד בדבור? תלמוד לומר: "לא-תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך" (דברים ז, כה), מה להלן עד שיעשה מעשה, אף כאן נמי עד שעושה מעשה", הנה נתבאר לך שלא זה מזהיר מלעשות תחבולות כדי שנושיג לעצמנו דבר שחמדנו מרכוש אחינו, ואפלו בקניה ומתן דמים מרבים — שכל-זה עברה על "לא תחמד".

יום שלישי

מצות לא תעשה רסו.

המצוה הרס"ו — האזהרה שהזהרנו מלתלות (לקשור) מחשבותינו בחמוד רכוש זולתנו ולהתאות לו, לפי שזה יביא לידי עשית תחבולה לרכישתו, וזהו לשון הלאו שבא בענין זה, אמר:

"השבת אבדה — עשה הוא". ואמרו (ספרי פרשת כי-תצא) עוד על האבדה: "נמצאנו למדים שהוא עובר על עשה ועל לא-תעשה", ועוד נבאר לא-תעשה של אבדה במקומו (לא תעשה רט). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ב' (מבבא) מציעא.

יום שישי, שבת קודש

מצות עשה רלו

המצוה הרל"ו — הצווי שנוצטוינו בדין חובל בכתבו, והוא אמרו יתעלה: "וכי-יריבן אנשים והפה-איש את-רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם הנקראים: דיני קנסות. ויש פתוב הכולל דיני קנסות כלם, והוא אמרו יתעלה: "כאשר עשה בן יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הפונה בזה שלוקחים מממונו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק, כמו שבא בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גובים מממונו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו כלם נזקי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה את-האדם או את-הבהמה — הרי כל-הדינים האלה לא ידון בהם ולא יפסוק אלא בית דין הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבארו הלכות דין זה בפרק ח' (מבבא) קמא.

(שם יט, ג), והשיב את-הגזלה וגו'". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרקים האחרונים (מבבא) קמא.

יום חמישי

מצות לא תעשה רסט.

מצות עשה דר.

המצוה הרס"ט — האזהרה שהזהרנו מלהתעלם מן-האבדה, אלא נקחנה ונחזירנה לבעליה, והוא אמרו יתעלה: "לא תוכל להתעלם" (דברים כב, ג). וכבר בארנו (מצות עשה דר) אמרם במכילתא בענין האבדה: "נמצאנו למדין שהוא עובר על עשה ועל לא-תעשה". ולשון הגמרא (בבא מציעא ל): "השב אבדה עשה ולא-תעשה הוא". ובמשנה תורה כפל את-הלאו בענין זה ונאמר בו לאו מיוחד והוא אמרו יתעלה: "לא-תראה את-שור אחיך או את-שיו נדחים וגו'" (שם, א). ובספרי (פרשת תצא שם): "לא-תראה את-שור אחיך" — מצות לא-תעשה ולהלן הוא אומר: "פי תפגע" (שמות כג, ד) — מצות עשה" וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפ"ב מבבא מציעא.

המצוה הד"ר — הצווי שנוצטוינו להשיב (להחזיר) את-האבדה לבעליה, והוא אמרו: "השב תשיבנו לו" (שמות כג, ד); "השב תשיבם לאחיך" (דברים כב, א). וכפרוש אמרו (בבא מציעא לב):

פרק ב' משנה ד

הוא היה אומר: עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך כרצונו. במל רצונך מפני רצונו, כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך. הלל אומר: אל תפרוש מן הצבור, ואל תאמן בעצמך עד יום מותך, ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע. ואל תאמר לבשאפנה אשנה, שמא לא תפנה.

נקודות משיחות קודש

לכאורה, אם כוונת המשנה היא לקיום מצוות, היה עליה לומר "קיים רצונו", שכן, הלשון "עשה רצונו" מתאים יותר למצות עשה, ואילו "קיים רצונו" כולל גם את מצוות לא-תעשה!

ויש לבאר זאת על-פי פנימיות, שאין הכוונה לקיום מצוות ה' המחוייבים מן הדין, אלא לענין המובא בתורת החסידות³ בביאור מאמר חז"ל⁴ "עושים רצונו של מקום" - ש"עושים" רצון חדש למעלה ("להמשיך בחינת הרצון מבחינת רעוא דכל רעיון").

והוראת המשנה היא: "עשה רצונו" - יש לנהוג באופן שיתהווה "רצון חדש" אצל הקב"ה. "כרצונך" כדי שיתהווה רצון זה תלוי הדבר בכך שזה יעשה מ"רצונך", דהיינו שתראה בכך באמת.

לדוגמה: כאשר אנו נמצאים בגלות, אין להשלים עם זה ולומר "כך הוא רצון ה'" - אלא צריך לפעול אצל הקב"ה "רצון חדש" לגאול את עם ישראל ולבנות את בית המקדש, וכלשון התפילה והבקשה⁵ "יהי רצון מלפניך.. שיבנה בית המקדש במהרה בימינו".

יכול אדם לומר לעצמו, די לי במה שאני מקיים את רצון ה' ומה לי ולמדריגות של עשיית רצון חדש? אומרת על כך המשנה - "כדי שיעשה רצונך כרצונו". הרצון החדש שאתה בא לעשות הוא בפנימיותו רצון של הקב"ה - "רצונו", אלא שדרגת "רצון" זו היא נעלית יותר. עליך לפעול זאת ואזי יתגלה ש"רצונך" הוא בעצם "רצונו" של הקב"ה.

(תורת מנחם, התוועדויות תשד"ח עמ' 2279)

מכך שדברי רבן גמליאל מופיעים במסכת אבות (שתוכנה הוא "מילי דחסידותא") ובפרט לאור העובדה שדבריו נאמרו על-ידו חזור ואמור ("הוא היה אומר"), מוכח שאין מדובר כאן על קיום בפועל של רצון ה' (מעשה המצוות), אלא על מדריגה גבוהה יותר המבטאת שלימות מסוימת בעבודת ה'.

ויש לבאר זאת, דהנה השלימות בעבודת ה' מ"מידת חסידות" המבוארת במשנתנו היא שלא די בקיום המצוות בפועל, אלא צריך שיעשו מתוך רצון וחפץ אמיתיים; כלומר, שהדברים יתקנו ל"רצונך", הרצון שלך.

אך לאור זאת נצטרך להבין את המשך דברי המשנה - "כדי שיעשה", "כדי שיבטל"; זה נראה כמו עבודה על-מנת לקבל פרס; והלוא כבר שנינו לעיל¹ כי עבודת ה' (ובפרט עבודת ה' בדרגה גבוהה ושלמה) צריכה להיות "שלא על-מנת לקבל פרס"?

הסבר הדברים הוא:

דברי המשנה "כדי שיעשה רצונך כרצונו" אינם במשמעות של נתינת שכר, שהרי מ"מידת חסידות" ודאי צריכה העשיה להיות שלא על מנת לקבל פרס!

אלא כבר ביאר הרמב"ם², שכל היעודים הגשמיים שהבטיח הקב"ה בגין שמירת המצוות אינם שכר המצוות, אלא הם באים כדי לתת אפשרות לעבוד את ה' מתוך מנוחת הדעת - "שישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידנו לעשות התורה".

ומוסיפה משנתנו ומחדשת, שאף בענין זה שהוא רק מ"מידת חסידות" - לעשות "רצונך כרצונו" - מובטח לו שיזכה לסיוע מאת ה' ויושפעו לו "כל הטובות".

(תורת מנחם, התוועדויות תשמ"ז כרך ג' עמ' 227)

וְהַחֲזִירוּ אֶת נְשֹׁתֵיהֶן. ושואל, אם כך היה, מדוע אמר וַיִּקַּח את בת לוי, וַיַּחְזֹר מִכַּעֲשֵׂי לֵיָּהּ! היה לו לומר שהחזירה! ועונה א"ר יהודה בר זבינא, שֶׁעָשָׂה לוֹ מַעֲשֶׂה לִיקוּחִין. הוֹשִׁיבָה בְּאַפְרִיזִין וְאַחֲרָיו וּמְרִים מְרַקְרִין לְפָנֶיהָ וּמִלֵּאכֵי הַשָּׂרֵת אֲמָרוּ (ספלים ק"ט) אִם הֵבִינִים שְׂמֵחָה. אֶת בַּת לֵוִי. ושואל אֲפֹשֶׁר בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיָה אִיךָ יִתְּכֵן שֶׁאֵף שֶׁהִיָּתָה בַת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים (וכמו שנראה) וְקָרָה וְקוֹרָא לָהּ בַּת? דֹּא"ר חֲמַא בְּרַבִּי חֲנִינָא בַת לֵוִי זי' יוֹכְבֵּד כְּשֶׁתִּדְּקֵד בְּשִׁמּוֹת הַמְּפֹרָשִׁים שֶׁל יוֹרְדֵי מִצְרַיִם, אֵתָה מוֹצֵא שְׁבַעִים חֹסֵר אֶחָד, וְאֵפֶ"כ אֵתָה אֹמֵר וַיְהִי כֹל נֶפֶשׁ יִצְאִי יָרָךְ יַעֲקֹב שְׁבַעִים נֶפֶשׁ? אֵלָּא זי' יוֹכְבֵּד שֶׁהִשְׁלִימָה מִנִּינָן בְּכִנִּיסָתָהּ לַעֲי שֶׁהוֹרְתָה בְּדָרָה, וְלִידְתָּהּ בֵּין הַחֻמוֹת, שְׁנֵאמַר (במדבר כז, כו) אֲשֶׁר יִלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרַיִם לִידְתָּהּ בְּמִצְרַיִם וְאִין הוֹרְתָה בְּמִצְרַיִם! יוֹכְבֵּד נולדה בִּירִידָתָהּ לַמִּצְרַיִם, וְיִשְׂרָאֵל עֲמָדוֹ שֶׁם 210 שָׁנִים, וּמִשְׁנֹלֵד מִשָּׁה לֹא נִתְּכַבּוּ בְּמִצְרַיִם אֵלָּא 80 שָׁנִים, שְׁנֵאמַר (שמות יז) 'וּמִשָּׁה בִן שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְגו' בְּדַבְרָם אֶל פְּרַע' וּבֵאוּתָה שָׁנָה יִצְאֹה. נִמְצָא שֶׁעֲבָרוּ מִירִידָתָהּ עַד שְׁנֹלֵד מִשָּׁה 130 שָׁנִים, וְכִשְׁחֲזֹר עֲמָרָם אֵת יוֹכְבֵּד הִיָּתָה מְעוֹבֶרֶת מִמִּשָּׁה כְּמוֹ שֶׁנִּרְאָה לַהֲלֹךְ. וְעוֹנָה א"ר יְהוּדָה, שְׁנֹלְדוֹ בָּהּ סִימְנֵי נְעֻרוֹת חוֹזְרָה לִימֵי עֲלֻמִּיָּה בְּאוֹרֵחַ כְּנָשִׁים וּבְתוֹאֵר פָּנִים וּפִשְׁטוֹ הַקְּמָסִים.

(שמות יז) וַתֵּתֵר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶךְ בֶּן. ושואל וְהָאִשָּׁה הָיָה מִיַּעֲקֹב בֵּיהַ תֵּלֵת יָרֵחִי מִעִיקְרָא! והרי היתה מעוברת ממנו כבר שלשה חודשים לפני שהחזירה, כמו שנראה! ועונה א"ר יהודה בר זבינא, מִקִּישׁ לִידְתָּהּ לְהוֹרְתָה לֹא נִכְתַּב הַרְיוֹן זֶה אֵלָּא לְדִירוֹשׁ כִּי מָה הוֹרְתָה שְׁלֵלָה בְּצֶעַר, אֵף לִידְתָּה שְׁלֵלָה בְּצֶעַר. מִכָּאֵן לְנָשִׁים צְדֻקְנִיּוֹת שְׁלֵלָה הָיָה בְּפִיתְקָהּ שֶׁל חֵוָה בְּגוֹר דִּין שֶׁלָּה וְשִׁטְר גִּזְרֵי תִלְתָּהּ שֶׁל 'בְּעֶצֶב תִּלְדִּי בָנִים'.

(שמות יז) וַתֵּרָא אוֹתוֹ כִּי מִזֶּבֶחַ הוּא. תֵּנִי, ר"מ אֹמֵר, מִזֶּבֶחַ שְׁמוֹ כִּי הִיָּה שְׁמוֹ שֶׁל מִשָּׁה. ר' יְהוּדָה אֹמֵר, מִזִּכְיָה שְׁמוֹ. רַבִּי נַחֲמִיָּה אֹמֵר מִזֶּה רֵאשִׁית הַגֶּזֶן לְנִבְיָאוֹת רֵאשִׁית בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁתִּיָּד וְלִהְיוֹת הַגֶּזֶן לְנִבְיָאוֹת. אַחֲרָיִם אֹמְרִים רֵאשִׁית שֶׁהוּא נֹלֵד בְּשֵׁהוּא מְהוּל. וְחֲכָמִים אֹמְרִים, בְּשֵׁעָה שְׁנֹלֵד מִשָּׁה נִתְּמַלֵּא הַבֵּית כֹּלֹו אוֹר. בְּתֵיבָה הֵבָא וַתֵּרָא אוֹתוֹ כִּי מִזֶּבֶחַ הוּא, וְכֵתִיב הָתָם (במדבר יח) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי מִזֶּבֶחַ. (שמות יז) וַתִּצְפְּנֶהוּ שְׁלֹשָׁה יָרֵחִים דְּלֹא מִנּוּ מִצְרַיִם אֵלָּא מַשְׁעָה דִּהִתְּרָה וְהָיָה הוֹת מִיַּעֲקֹב בֵּיהַ תֵּלֵת יָרֵחִי מִעִיקְרָא שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים יִכְלֹה לְהַצְפִּינוּ, שֶׁלֹּא הִלְכוּ הַמִּצְרַיִם לְבָדוּק אַחֲרֵיהָ אֵלָּא לְסוֹף תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים מִשֶּׁהַחֲזִירָה עֲמָרָם, וְהָיָה הִתָּה מְעוֹבֶרֶת כְּבָר ג' חֳדָשִׁים. (שמות יז)

וְלֹא יִכְלֶה עוֹד הַצְפִּינוּ. ושואל אֲמַאי? תִּצְפְּנִיהָ וְתִיזְלוּ! מֵאַחֵר שֶׁצִּפְּוֹן בְּמִסְתָּרִים הִיָּה, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר 'וַתִּצְפְּנֶהוּ מִזֶּה יֵשׁ לָהּ לְדַאגָּה וְעוֹנָה אֵלָּא, כֹּל הֵיכָא דְהוּוּ שְׁמַעֲי מִצְרָא דְמִתְלִיד יְנוֹקָא בְּכָל מְקוֹם שֶׁהַמִּצְרַיִם שָׁמְעוּ שְׁנֹלֵד שֶׁם תִּינּוֹק מִמֶּנּוּ יְנוֹקָא הָתָם הָיוּ מְבִיאִים תִּינּוֹק אַחֵר לְאוֹתוֹ מְקוֹם כִּי הֵיכָא דְלִיִּשְׁמַעֲיָהוּ כִּדִּי שֶׁהִתִּינּוֹק יִשְׁמַע וּמַעֲוִי וְהָיוּ צוֹבְטִים אֶת הַתִּינּוֹק שֶׁהִבִּיאוּ עַד שֶׁהִיָּה בּוֹכָה, וְהִתִּינּוֹק שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהִחֲבִיאוּ, כִּשְׁהִיָּה שׁוֹמַע קוֹל בְּכִי הִיָּה אֵף הוּא בּוֹכָה, וְכִי הָיוּ מְגַלִּים אֶת מְקוֹם מִחְבּוֹאוֹ. דְּכֵתִיב (שיר השירים ג) אֲחֻזּוֹ לִנְי שְׁוֹעִלִים שְׁוֹעִלִים קָמִינִים וְגו'. (שמות יז) וַתִּקַּח לוֹ תֵּבֶת גָּמָא. מֵאִי שְׁנָא מְדוּעָה דוֹקָא גּוֹמָא? א"ר אֲלֵעָזָר, מִכָּן לְצִדִּיקִים שְׁמִמּוֹנִים חֲכִיב עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מְנוּפָן שֶׁהוֹמָא דְמִי מוֹעֲטִין, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִיָּה מִשְׁתַּמֵּר גּוֹפוֹ יוֹתֵר בְּתִיבָה שֶׁל עֲצִים שֶׁשְׂקִים וְחֻזְקִים. וְכָל כֵּךְ לְמָה? לִפִּי שְׁאֵן פּוֹשְׁטִין דִּידֵהוּ בְּגוֹל. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אֹמֵר גּוֹמָא דְכָר רַךְ, שְׁכִיבֹל לְעֲמֹד בְּפָנֵי דְכָר רַךְ וּבְפָנֵי דְכָר קָשָׁה לִפִּי שֶׁבְּדַבֵּר הַקָּשָׁה, כִּשְׁהִמִּים מוֹלִיכִין אוֹתוֹ בַּחוּזָה הוּא נִתְּקַל בָּאֵבן וְהוּא נִישּׁוֹף וְנִשְׁבֵּר. אֲבָל דְּבַר קַל גַּם אִם נִתְּקַל בָּאֵבן, חוֹזֵר לְאַחֲרָיו וְלֹא נִשְׁבֵּר.

וַתִּתְּקַח בְּחֶמֶר וּבִזְמָתָהּ. תֵּנָא חֶמֶר מְכַפְּנִים, וְזִמְתָּ מִכְּחֻזִּין, כְּדִי שְׁלֵלָה יִרִית אוֹתוֹ צְדִיק רִית רַע שֶׁל הַזֶּפֶת. וְהָתָם בָּהּ אֵת הַלֵּל וְהָתָם בְּסוֹף. רַבִּי אֲלֵעָזָר אֹמֵר, יֵם סוֹף. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אֹמֵר

יִיקָא נְמִי דְכֵתִיב (יחזקאל יז) תִּקְנִי אִם תִּדְיִק תִּמְצָא גַם בְּפִסּוֹק אַחֵר, כְּשֶׁמְדַבֵּר בְּכֹל, לֹא קָרָא בִן קֶנֶז כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעִתְנִיָּאל, אֵלָּא הַקִּנְיִז, כְּלֹמֶר, מֵאֲנָשִׁי בֵּיתוֹ וּמִגִּידוּלָיו שֶׁל קֶנֶז ש"מ וְאֵבָן כִּי מִשְׁמַע מִהַפְּסוֹק. עוֹבָה זי' מְרִים. וְלָמָּה נִקְרָא שְׂמָה עוֹבָה? שֶׁהִכָּל עוֹבָה מִתְּחִילָתָה שֶׁמִּתְחִילָה חוֹלֶנֶת הִיָּתָה. וְעוֹבָה, שֶׁעוֹבָה כָּל בַּחוּרִי יִשְׂרָאֵל מִלִּישָׁא אוֹתָהּ. בְּפִסּוֹק אֲמַר 'הוֹלִיד אֶת עוֹבָה'. וְשׁוּאֵל הוֹלִיד? בְּתִמְהוּ וְהֵלָּא מִיִּסְכָּב הוּוֹ נְסִיב לָהּ? וְהָיָה נִשּׁוּי לָהּ שֶׁהָיָה אֲמַר 'וְתִמַּת עוֹבָה וִיקַח לוֹ' וְגו' מִשְׁמַע אֲשֶׁתוֹ הִיָּתָה! וְעוֹנָה א"ר יוֹחָנָן, כֹּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם שְׂמִים כְּגוֹן זֶה, שֶׁהִיָּתָה חוֹלָה וְנִשְׁאָה לְשֵׁם שְׂמִים, שֶׁבֶדֶק בִּאחִיָּה אַחֲרָיו וּמִשָּׁה וְרֵאשִׁית צִדִּיקִים וְרֹב בָּנִים דּוֹמִין לְאַחֵי הָאֵם מַעֲלָה עֲלֵיו הַכְּתוּב בְּאֵלּוֹ יִלְדָה.

מְסַבֵּר אֶת הַפְּסוֹק (דברי הימים א, טז) וְכָל בֶּן חֲצֹרֹן הוֹלִיד אֶת עוֹבָה אִשָּׁה וְאֵת יִרְיעוֹת וְאֵלָּה בְּנֵיהָ יִשְׂרָאֵל וְשׁוֹבֵב וְאַרְדּוֹן בֶּן חֲצֹרֹן יִרְיעוֹת, שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין לְיִרְיעוֹת בְּלִי תוֹאֵר אֲדֻמּוּמִית, שֶׁמִּחְמַת חוֹלִיָּה הִיָּתָה יִרְקָתָה. וְאֵלָּה בְּנֵיהָ, אֵל תִּקְרִי בְּנֵיהָ אֵלָּא בְּנֵיהָ אֵלּוֹ שְׁמוֹת בַּעֲלָה (וְכָל בֶּן שְׁבָנָה וְעִשָּׂא מְבֹנָה כְּשֶׁאֵר נָשִׁים בְּנִישׁוּאִין. יִשָּׁר, שֶׁיִּשָּׁר אֶת עֲצָמוֹ מִלְטָעוֹת אֶת טָעוֹת הַמְּרַגְלִים. שׁוֹכֵב, שֶׁשִּׁיבֵב אֶת יִצְרוֹ מִעֲצַת הַמְּרַגְלִים. וְאַרְדּוֹן, שֶׁרָדָה אֶת יִצְרוֹ מִעֲצַת הַמְּרַגְלִים. וְאֵיכָא דְאֲמָרִי וִישׁ אֹמְרִים שֶׁטָּעַם שִׁקְרָא לָהּ 'יִרְיעוֹת' עַל שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין לְיִרְדָה.

(דברי הימים א, טז) וְלֹאֲשָׁחֹר אֲכִי תִקּוֹעַ הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים, חֲלָהָ וְנַעֲרָה. וּמִסְבִּיר אֶת הַפְּסוֹק אֲשָׁחֹר, זֶה כָּלָב. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ אֲשָׁחֹר? שֶׁהוֹשְׁתָּרוּ פָּנָיו בְּתַעֲנִיּוֹת שֶׁכָּבֵל עֲלֵיו תַעֲנִיּוֹת הָרַבָּה שֶׁנִּצְלָה מִעֲצַת מְרַגְלִים. אֲכִי, שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ כָּאֵב לְהִתְעַסֵּק בָּהּ (בְּמִרְיָם) בְּרַפּוּאוֹת וּמִזְנוּת הַצִּרְכִּין לְחוֹלָה (כְּמוֹ שֶׁרִאֵינוֹ לַעֲלִיל שֶׁבְתִּחִילָה הִיָּתָה חוֹלָה). תִּקּוֹעַ, שֶׁתִּקְעַת אֶת לְבֹו לְאֲכִיו שֶׁבְשִׁמְיָם שֶׁלֹּא לְהִיָּתָה בְּעֲצַת מְרַגְלִים. הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים, נַעֲשָׂה מְרִים בְּשְׁתֵּי נָשִׁים תְּחִילָה נִקְרָא חֲלָהָ עַל שֶׁם חוֹלִי שֶׁלָּה וְנַעֲרָה וְלִבְסוֹף נַעֲרָה שֶׁנִּתְרַפְּאָה מִחֲלִיָּה וְחוֹזְרָה בְּתוֹאֵר פָּנִים כְּנַעֲרָה. וְזֶה שֶׁאֹמֵר לֹא חֲלָהָ וְנַעֲרָה הָיוּ לֹא שִׁקְרָא לָהּ כִּי אֵלָּא, בְּתִחִילָה חֲלָהָ וְלִבְסוֹף נַעֲרָה.

(דברי הימים א, טז) וְכִי חֲלָהָ הַכּוֹוֹנָה, וּבְנִינֵי חֲלָהָ שֶׁנִּבְנִית וְנִתְרַפְּאָה, מְשׁוּבָחִים הָיוּ לְהִיָּתָה צִרָתָה וְצִרָתָה וְאֵתָנָן וּמִסְבִּיר צִרָתָה, שֶׁנַּעֲשִׂית צִרָה לְחִבְרוֹתֶיהָ שֶׁהָיוּ מִתְקַנְאוֹת בִּיּוֹפֶיהָ צִרָה, שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין בְּצִרָתָהּ. אֵתָנָן, שֶׁכָּל הַרְוָאָה אוֹתָהּ מוֹלִיד אֵתָנָן לְאִשְׁתּוֹ.

(שמות יז) וַיֵּצֵא פְרַעְתָּה לְכָל עַמּוֹ לְאֹמֶר כֹּל הַבֶּן הַיֵּלֹד הִיאָרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ וְכָל הַבַּת תִּתְּיוֹן. א"ר יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, אֵף עַל עַמּוֹ גִּזֵּר דְּרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא, יוֹם שְׁנֹלֵד מִשָּׁה אֲמַר וְאֵיִצְטַגְנִינוּ הַיּוֹם נֹלֵד מוֹשִׁיעֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְאֵין אֲנוּ יוֹדְעִים אִם מִצְרִי הוּא אוֹ יְהוּדִי. וְעַמֵּד וְקִיבֵץ כָּל עַמּוֹ וּבְקֶשׁ מִזֶּהן לִיתֵן לוֹ הַנּוֹלִידִים בּוֹ בְּיוֹם וְגִזֵּר אֵף עַל עַמּוֹ. וְאֹמֵר ר"י בְּרַבִּי חֲנִינָא, שְׁלֹשׁ גִּזְרֵי גִזֵּר. בְּתִחִילָה, אִם בֶּן הוּא וְהִמָּתֵן אֹתוֹ. וְלִבְסוֹף וְאַחֲרֵי כֵן גִּזֵּר כֹּל הַבֶּן הַיֵּלֹד הִיאָרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ, וְלִבְסוֹף אֵף עַל עַמּוֹ גִּזֵּר.

(שמות יז) וַיִּלְךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי. לְהִיָּתֵן הַלֵּךְ? אֲמַר רַב יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, שֶׁהִלֵּךְ בְּעֲצַת בָּתוֹ שֶׁאֲמָרָה לוֹ גְּרוּעַ אֵתָה מִפְּרַעַה, שֶׁפְּרַעַה גִזֵּר רַק עַל הַזְכָּרִים, וְאֵתָה שֶׁפְּרַשְׁתָּ מֵאֲשֶׁתְךָ גִזֵּרָה אֵף עַל הַנְּקִבּוֹת. תֵּנָא, עֲמָרָם גִּזֵּר הַדּוֹר הַזֶּה. בֵּין שֶׁרָאָה שְׁאֲמַר פְּרַעַה הִרְשָׁע כֹּל הַבֶּן הַיֵּלֹד הִיאָרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ, אֲמַר לְשׁוֹאֵן אֲנוּ עֲמָלִין! שֶׁאֵם יוֹלֵד בֶּן, הַמִּצְרַיִם יִהְרַגוּהוּ! עַמֵּד וְגִירָשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ. עַמֵּדוֹ בּוֹלֵן וְגִירָשׁוֹ אֶת נְשֹׁתֵיהֶן. אֲמָרָה לוֹ בָּתוֹ מְרִים אֲבָא קָשָׁה גִּירָתָהּ יוֹתֵר מִשֶּׁל פְּרַעַה שֶׁפְּרַעַה לֹא גִזֵּר אֵלָּא עַל הַזְכָּרִים וְאֵתָה גִּירָתָה עַל הַזְכָּרִים וְעַל הַנְּקִיבוֹת! שֶׁלֹּא יוֹלִידוֹ לֹא זָכָר וְלֹא נְקִיבָה. פְּרַעַה לֹא גִזֵּר אֵלָּא בְּעוֹה"ו שְׁנֹלִידִים וּמִתִּים וְחוֹזְרִים וְחִיִּים הֵן לַעוֹה"ב וְאֵתָה בְּעוֹה"ו לַעוֹה"ב! שְׁכִינֵן שֶׁאֵינֶם נֹלִידִים, אֵינֶן בָּאִין לַעוֹלָם הַבָּא. פְּרַעַה הִרְשָׁע כִּיִּין שֶׁהוּא רַשָּׁע כִּפְק מִתְקַנְיָתָה גִּירָתוֹ כִּפְק אֵינָה מִתְקַנְיָתָה שֶׁמֵּא יִצְלִיחוּ לְהַצִּיל אֶתָּה צְדִיק, בְּיָדָא שֶׁגִּירָתָהּ מִתְקַנְיָתָה! שְׁנֵאמַר (ויקרא יז) וְתִגְזֹר אֲמַר וְיִקַּם לָךְ! עַמֵּד עֲמָרָם וְהַחֲזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ. עַמֵּדוֹ בּוֹלֵן

דיקא נמי דכתיב. קרא אחרינא כי משתעי בכלב לא קריה בן קנז בדכתיב בעתניאל אלא הקניז מאנשי ביתו ומגידוליו של קנז: **עזובה שהכל עזובה.** שמתחילה חולנית היתה בדקרי לה הכא יריעות ולקמן קרי לה נמי חלאה ועזובה שעזובה כל בחורי ישראל מלישא אותה: **והא מיסב נסבה.** בדכתיב ותמת עזובה ויקח לו וגו' אלמא איתתיה הוא: **לשם שמים.** כגון זו שהיתה חולה ונשאה לשם שמים שדק באחיה אהרן ומשה וראה אותם צדיקים ורוב בנים דומין לאחי האם בב"ב ביש נחלין (דף קי): **ליריעות.** בלי תואר ארמונית דמחמת חוליה היתה ירקרקת: **בוגיה.** אלו שמות בעלה שנבאה ועשאה מבונה כשאר נשים בנישואן ובנים ישר ושובב וארדון: **שיישר את עצמו.** מלטעות את טעות המרגלים:

ששיב את עצמו. מעצתן לשון הכת השובבה (ירמיה נא) ירצאנית ומורדת והכי נמי קרי ליה מרד בקרא אחרינא על שם שמרד בעצת מרגלים: **שרדה ביצרו.** שהיה מסיתו לטעות עמהן: **שהושרו פניו.** שקבל עליו תעניות הרבה שינצל מעצת מרגלים: **שנעשה לה כאב.** להתעסק בה ברפואות ומזונות הצריכין לחולה: **שתקע את לבו לאביו שבשמים.** שלא להיות בעצת מרגלים: **חלאה.** חולה: **ולבסוף נערה.** שנתרפאה מחליה וחזרה בתואר פנים כנערה: **ובני חלאה.** ובנייה חלאה שנבנית ונתרפאת משובחין היו להיות צרת וצהר ואתנן: **צרה לחברותיה.** מתקנאות ביופיה: **מוליך אתנן לאשתו.** שהיה מתאהב למשכב נשים: **אף על עמו גור.** דרש רבי תנחומא יום שנולד משה אמרו איצטגנינו היום נולד מושיען של ישראל ואין אנו יודעים אם מצרי הוא או יהודי ועמד וקיבץ כל עמו ובקש מוח ליתן לו הנולדים בו ביום וגזר אף על עמו: **בתחילה והמתן אותו.** לא הושיב שומרים אלא סמך על המילדות: **תשליכוהו.** שהושיב שומרין וקסדורין לדבר: **ולבסוף על עמו.** כדפרשית וכוין שעבר היום ועדיין רואין איצטגנינו שלא לקה העמיד הגזירה עד יום שהושלך לאיור: **גדול הדור היה.** והיו הכל נשמעין לדבריו: **על הזכרים ועל הנקיבות.** שלא יולדו לא זכר ולא נקיבה: **אלא בעולם הזה.** שנולדים ומתים וחוזרים וחיים הן לעוה"ב אתה גזרת בעולם הזה ובעולם הבא שכיון שאינם נולדים אינן באין לעולם הבא: **בת מאה ושלישים.** כדמפרש ואזיל שנולדה בירידתן למצרים ישראל עמדו שם ר"י שנה ומשנולד משה לא נתעכבו אלא פ' שנים בדכתיב ומשה בן שמונים שנה וגו' בדברים אל פרעה (שמות ז) ואותה שנה יצאו נמצא שעברו מירידתם עד שנולד משה קיל שנה וכשהחזיר עמרם את יוכבד (וכבר) היתה מעוברת ממשה כדאמרין לקמן בשמעתין: **דאמר רבי חמא.** ביש נחלין: **זו יוכבד.** בפרטן של יורדי מצרים אתה מוצא שבעים חסר אחת ובכללן אתה אומר הבאה מצרימה שבעים זו יוכבד שהשלימה מניין בבניסתן לעיר: **סימני נערות.** חזרה לימי עלומיה באורח כנשים ובתואר פנים ופשטו הקמטים: **והא הות מעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא.** מקמי דאהדרה כדלקמן: **מקיש לידתה וכו'.** לא נכתב היריון או אלא לדורש כך: **בפיתקה של חות.** בגזר דין שלה ושטר גזירות קללתה דעצבון והריון: **הגון לנביאות.** ראתה ברוח הקודש שעתידי (להיות) הגון לנבואה: **ותצפנהו שלשה ירחים.** שלשה חדשים יכלה להצפינו שלא הלכו המצרים לבדוק אחריה אלא לסוף

אחרים אומרים נולד כשהוא מהול. ומקשים מדקאמר ר"מ טוב שמו מכלל דלחכים לאו היינו ר"מ ובשלהי סוה"ט (דף יב) אמר דלסקוה לר"מ אחרים ובפ"ק דזכרות (דף טז) בגמרא מאימתי קורין שמע בשחרית אפליגו ר"מ ואחרים וא"ר שראה בקונטרס לרפת שמועות שקיבל מאלישע בן אבויה קבעוס בשם אחרים מפני סהיה שמו אחר אבל שאר שמועות קבעוס בשמו ולא מסתברא דהא לרבי נתן אסקו יס אומרים ואית דן שכל שמועותיו קבעו כך ולר"מ נמי עשו כיוצא בו אלא נראה ללחך דלסקוהו אחרים חזר בו ואמר נולד כשהוא מהול וכן צ"ל קמא דזכרות:

חמר מבחין וזפת מבפנים. פירש רבי בשם ר"ש בר קולונימוס זה וזה בתוך התיבה והחמר היה מכסה את הזפת אבל מבחין לא יזיפה שלא ירגישו כי הגומא דומה לקנה הילור ולא יבחינו התיבה בתוך קנה הילור:

בשכילי

והמתן אותו ולבסוף כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ולבסוף אף על עמו גזר וילך איש מבית לוי להיכן הלך אמר רב יהודה בר זבינא שהלך בעצת בתו תנא עמרם גדול הדור היה כיון (שראה שאמר) [שגזר] פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו אמר לשוא אנו עמלין עמד וגירש את אשתו עמדו כולן וגירשו את נשותיהן אמר לו בתו אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות פרעה לא גזר אלא בעוה"ז ואתה בעוה"ב פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת שנאמר ותגזר אומר ויקם לך עמד והחזיר את אשתו עמדו כולן והחזירו את נשותיהן ויקח ויחזור מיבעי ליה א"ר יהודה בר זבינא שעשה לו [ליה] מעשה ליקוחין הושיבה באפריון ואהרן ומרים מרקדין לפניו ומלאכי השרת אמרו אם הבנים שמחה את בת לוי אפשר בת מאה ושלישים שנה היא וקרי לה בת דא"ר חמא בר' חנינא זו יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות שנאמר אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ואין הורתה במצרים א"ר יהודה שנולדו בה סימני נערות ותהר האשה ותלד בן והא הות מעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא א"ר יהודה בר זבינא מקיש לידתה להורתה מה הורתה שלא בצער אף לידתה שלא בצער מכאן לנשים צדקניות שלא היו בפיתקה של חות ותרא אותו כי טוב הוא תניא ר"מ אומר טוב שמו ר' יהודה אומר טוביה שמו רבי נחמיה אומר הגון לנביאות אחרים אומרים נולד כשהוא מהול וחכמים אומרים בשעה שנולד משה נתמלא הבית כולו אור כתיב הכא ותרא אותו כי טוב הוא וכתיב התם וירא אלהים את האור כי טוב ותצפנהו שלשה ירחים דלא מנו מצרים אלא משעה דאהדרה והיא הות מעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא ולא יכלה עוד הצפינו אמאי תצפניה ותזיל אלא כל היכא דהוה שמעי מצראי דמתיליד ינוקא ממזו ינוקא התם כי היכי דלישמעיהו ומעוי (בהדיה) דכתיב אחוזו לנו שועלים שועלים קמנים וגו' ותקח לו תבת גומא מאי שנא גומא א"ר אלעזר מיכן לצדיקים שממונם חביב עליהן יותר מגופן וכל כך למה לפי שאין פושטין ידיהן בגזל רבי שמואל בר נחמני אמר דבר רך שיכול לעמוד בפני דבר רך ובפני דבר קשה ותחמרה בחמר ובזפת תנא חמר מבפנים וזפת מבחוץ כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע ותשם בה את הילד ותשם בסוף רבי אלעזר אומר ים סוף רבי שמואל בר נחמני אמר

אגם

תשעה חדשים משחזרה והיא הות מעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא ומכא נפקא לן: **אמאי תצפניה** ותזיל. מאחר שצפון במסתרים היה בדכתיב ותצפנהו מה יש לה לרא: **ומעוי התם.** רצועק שם דרך תינוק לצעוק כששומע קול תינוק חבירה: **אחוזו לנו שועלים.** בת קול אומר למי הים אחוזו לנו שועלים הקטנים המחבלים את הכרמים בהיותם סמדר בעוד הפרי קטן: **שחביב עליהן ממונן.** שדמי מועטין ואף על פי שהיה משתמר גופו יותר בשל עצים שקשים וחזקים: **דבר רך.** בזה הוא משתמר יפה מן הכל לפי שהדבר חזקשה כשהמים מוליכין אותו בחזקה הוא נתקל והוא נשוק ונשבר אבל דבר קל נתקל ונודק באבן לאחריו: **ריח רע.** של זפת:

אגם

אגם. של עצי ערבה וקנים דקין והוא קנה וסוף דקרא קנה קנים סוף ערבה דקה: לרחוץ. לטבול שם לשם גירות: וכן **הוא אומר וכו'.** שהשב ומתנקה מעונו קרוי רחוץ: לשון מיתה. כדמפרש ואזיל שהיו ממחות בידה הצלתו של צדיק: **דאמר מר.** גבי שרביט הזהב דאחשוורש במסכת מגילה: **בשיני רשעים.** דעוג מלך הבשן במסכת ברכות בתחלת פרק הירואה: **שריבבתה.** לשון דאשתרבו: **שראתה עמו שכינה.** והאי את לשון עם כמו לא שלח יעקב את אחיו (נחלקים זכ): **נער.** גדול משמע: בעל מום. והוא לוי ונפסל בקול לעבודת השיר: ואין אחר נופל. ליאור שאותו היום בטלו גזירתם: וכן **יאמרו אליכם.** העובדי כוכבים דרשו כמותינו אל האבות: **המצפצפים והמהנים.** נביא קרי

לשון גנאי שהם מצפצפין כעגורים ומהנים כיונים מוציאין קול בגורנם ואין יודעין מה אומרים כך דרך איצטגנין אין רואין אלא סימן אבל לא פירושו של כל דבר: **ראו.** איצטגנין פרעה: שמושיעין של ישראל **כו'.** ודך מילתא לאו ר' אלעזר קאמר לה דקרא לאו אמצרים קאי אלא גמרא קאמר לה וקאי אהא דאמרין לעיל ואין אחר נופל וכדרכי אלעזר דאמר שאין יודעים מה הוגין הילכך ראו המצרים ולא ידעו מה ראו: כיון דשרדו למשה במים. כל זמן שהיה ביאור אין לקות גדולה מזו ובטלה סימן של לקיחה: **רגלי.** בשבילי כמו ויברך ה' אותך לרגלי (נחלקים ז): **בשבילי נצלתם.** שביטלו מצרים את גזירתם: **שירה על הים.** בב"א בניסן נאמרה כדתיא בסדר עולם מרעמסס לסוכות ומסוכות לאיתם ומאיתם לפני פי החירות הרי ג' ברביעי ויוגד למלך מצרים כי ברח העם חמישי וששי ורדפו מצרים (אחריהם) אור שבעי ירדו לים שנאמר ויאר את הלילה לשחרית אמרו שירה ויום שבעי היה וי"ט אחרון של פסח היה: **דאמר מר בשבעה באדר מת משה.** בפ"ק דקידושין (ק"ה) ילפינן לה מקראי דכתיב ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום וכתיב משה עבדי מת ועתה קום עבור וכתיב כי בעוד שלשת ימים אתם עוברים את הירדן וגו' וכתיב והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון צא מזה ל"ג למפרע תמצא שבשבעה באדר מת משה ומנין שבשבעה באדר נולד שנאמר ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום וגו' מה ת"ל היום היום מלאו ימי ושנותי: שלשה ירחי. היו חזן ג' חדשים שהצפינתו: רובו של ראשון. לא חסר אלא ד' ימים ורובו של ג' דהיינו ניסן ואמצעי שלם אדר השני שלם: **מאי שנא מן העבריות.** דקאמרה לה מכלל דמצריות לא ניהא לה: **דבר טמא.** זו שאבילתה דברים טמאים ודתינוק טועם בחלבה כל מה שתאכל כדאמר' ביומא (ק"ה) גבי לשד השמן: **את מי יורה דעה.** למי לימד הקב"ה תורה למי שגמל והפריש עצמו מחלב טמא ונתת מן השמים הטמאים כמו ועתק משם (נחלקים זכ): **שהלכה בזריות כעלמה.** שכל כחה עליה כמו חזק ואמץ (נחלקים זכ) תקף ועלם: **שהעלימה את דבריה.** שלא אמרה שהיא אחותו ושהיא מביאה את אמה: **היליכי את חילי.** הרי לך שליך: **שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן.** עד שלא נולד משה והיינו הנביאה אחות אהרן: **מאי**

אגם כדכתיב קנה וסוף קמלו ותדר בת פרעה לרחוץ על היאור א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מלמד שירדה לרחוץ מגלולי אביה וכן הוא אומר אם רחץ ה' את צואת בנות ציון וגו' ונערותיה הולכות וגו' א"ר יוחנן אין הליכה זו אלא לשון מיתה וכן הוא אומר הנה אנכי הולך למות ותרא את התיבה בתוך הסוף קנה
כיון דחזו דקא בעת לאצולי למשה אמרו לה גבירתנו מנהגו של עולם מלך בשר ודם גזר גזירה אם כל העולם כולו אין מקיימין אותה בניו ובני ביתו מקיימין אותה ואת עוברת על גזירת אביך בא גבריאל וחבטן בקרקע ותשלח את אמתה ותקחה ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר ידה וחד אמר שפחתה מ"ד ידה דכתיב אמתה ומ"ד שפחתה מדלא כתיב ידה ולמ"ד שפחתה הא אמרת בא גבריאל וחבטן בקרקע דשייר לה חדא דלאו אורחא דבת מלכא למיקם לחודה ולמאן דאמר ידה ליכתוב ידה הא קמ"ל דאשתרכב אישתרכובי דאמר מר וכן אתה מוצא באמתה של בת פרעה וכן אתה מוצא בשיני רשעים דכתיב שני רשעים שברת ואמר ריש לקיש אל תיקרי שברת אלא שריבבתה ותפתח ותראוהו את הילד ותרא מיבעי ליה א"ר יוסי ברבי חנינא שראתה שכינה עמו והנה נער בכה קרי ליה ילד וקרי ליה נער תנא הוא ילד וקולו כנער דברי רבי יהודה אמר לו רבי נחמיה א"כ עשיתו למשה רבינו בעל מום אלא מלמד שעשתה לו אמו חופת נעורים כתיבה אמרה שמא לא אוכה לחופתו ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה מנא ידעה א"ר יוסי ברבי חנינא שראתה אותו מהול זה א"ר יוחנן מלמד שנתנבאה שלא מדעתה זה נופל ואין אחר נופל והיינו דאמר רבי אלעזר מאי דכתיב וכן יאמרו אליכם דרשו אל האבות ואל הידועים המצפצפים והמהנים צופין ואינם יודעין מה צופין מהנים ואינן יודעים מה מהנים ראו שמושיעין של ישראל במים הוא לוקה עמו וגורו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו כיון דשרדו למשה אמרו תו לא חזינו כי ההוא סימנא בטלו לגזירתייהו והם אינן יודעין שעל מי מריבה הוא לוקה והיינו דאמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב המה מי מריבה אשר רבו המה שראו איצטגניני פרעה ומעו והיינו דקאמר משה שש מאות אלף רגלי וגו' אמר להן משה לישראל בשבילי נצלתם כולכם ר' חנינא בר פפא אמר אותו היום עשרים ואחד בניסן היה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם מי שעתיד לומר שירה על הים ביום זה ילקה ביום זה רבי אחא בר חנינא אמר אותו היום ששה בסיון היה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתיד לקבל תורה מהר סיני ביום זה ילקה ביום זה בשלמא למ"ד בששה בסיון משכחת לה ג' ירחי דאמר מר בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד משה ומשבעה באדר ועד ששה בסיון תלתא ירחי אלא למ"ד בעשרים ואחד בניסן היכי משכחת לה אותה שנה מעוברת היתה רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם ותאמר אחותו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות ומאי שנא מעבריות מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצרות כולן ולא יגך אמר [הקב"ה] פה שעתידי לדבר עם השכינה ייגך דבר טמא והיינו דכתיב את מי יורה דעה וגו' למי יורה דעה ולמי יבין שמועה לגמולי מחלב ולעתיקי משדים ותאמר לה בת פרעה לכי וגו' א"ר אלעזר מלמד שהלכה בזריות כעלמה ר' שמעון בר נחמני אמר העלמה שהעלימה את דבריה ותאמר לה בת פרעה היליכי את הילד הזה אמר רבי חמא בר' חנינא מתנבאה ואינה יודעת מה מתנבאה היליכי הא שליכי ואני אתן את שכרך א"ר חמא בר' חנינא לא דיין לצדיקים שמחזירין להן אבידתן אלא שנותנין להן שכרן ותקח מרים הנביאה אחות אהרן וגו' אחות אהרן ולא אחות משה אמר רב עמרם אמר רב ואמרי לה אמר רב נחמן אמר רב מלמד שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן ואומרת

בשבילי נללחם כולכם. תימה אדרבה בשבילו נגזרו הגזירות קללו אצטגניני פרעה יס לומר הוא היה הראשון המושלך ליאור וגזירה ראשונה אם כן הוא והמתן אותו לא בשבילו היתה אלא משום ונלחם בנו ודך אנשים להלחם:

אָנָם של עצי ערבה וקנים דקים בְּדִבְתֵּיב (שפיעו יע) קָנָה וסוף קמלו.
 וְתָרַד בַּת פְּרָעָה לְרַחֵץ עַל הַיָּאָר. א"ר יוֹחָנָן מְשׁוֹם ר' שְׁמֵעוֹן בֶּן
 יוֹחִי, מְלַמֵּד שֶׁיִּרְדָּה לְרַחֵץ מְגִלּוּלִי אֲבִיהָ לְטַבּוֹל שֶׁם לִשְׁם גִּירוּת. וְכֵן
 הוּא אוֹמֵר שֶׁחָשַׁב וּמִתְנַקֵּה מַעֲוֵנו קְרוֹי רִיחוּץ (שפיעו ד) אִם רַחֵץ ה' אֵת
 צִאֵת בְּנוֹת צִיּוֹן וְגו'.

(שמות ב) וְנִעְרַתֶּיהָ הִלְכָת וְגו'. א"ר יוֹחָנָן, אִין הִלְכָה זוֹ אֵלָּא לְשׁוֹן
 מִיתָה כְּמוֹ שֶׁהוֹלֵךְ וּמַפְרֵשׁ, שֶׁהָיוּ נַעֲרֹתֶיהָ מוֹחוֹת עַל הַצִּלְתוֹ שֶׁל
 מֹשֶׁה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בְּרַאשִׁית כט) תִּהְיֶה אִנְכִּי הוֹלֵךְ לְמוֹת. (שמות ב) וְתִרָא
 אֵת הַתִּכְהָה בַּתּוֹךְ הַסּוּף. בֵּינָן דְּחֻזֵּי דְקָא בְּעוּ לְאַצּוּלִי לְמִשְׁהָ
 כִּשְׁהַנְעֻרוֹת רָאוּ אִיךָ בַת פְּרָעָה מִתְכַּוְּנַת לְהַצִּיל אֶת מֹשֶׁה אִמְרוּ לָהּ,
 גְּבִירָתְנוּ! מִנְּהֵנוּ שֶׁל עוֹלָם, מִלָּךְ בְּשָׂר וְדָם גִּזְרָה גִּזְרָה, אִם כָּל הָעוֹלָם
 בּוֹלֵו אִין מְקַיְיִמִין אוֹתָהּ לַפְּחוֹת בְּנֵי וְגַבִּי בִּיתוֹ מְקַיְיִמִין אוֹתָהּ, וְאַתָּה
 עוֹבְרָת עַל גִּזְרָת אֲבִיךָ! בָּא גְבִירָאֵל וְחִבְּסֵן בְּקַרְקָע.

(סא) וְתִשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ וְתִקְחָהּ. ר' יְהוֹדָה וְר' נַחֲמִיָּה חוֹלְקִים חֵד
 אִמֵּר שֶׁלַּחָה אֶת יָדָהּ. וְחֵד אִמֵּר שֶׁלַּחָה אֶת שְׁפָתֶיהָ. מֵאֵן דְּאִמֵּר זֶה
 שֶׁאִמֵּר שֶׁשִּׁלַּחָה אֶת יָדָהּ אִמֵּר זֹאת מְשׁוֹם דְּבִתֵּיב שְׁכַתּוֹב אֲמָתָהּ.
 וּמֵאֵן דְּאִמֵּר שְׁפָתֶיהָ זֶה שֶׁאִמֵּר שֶׁשִּׁלַּחָה אֶת שְׁפָתֶיהָ מִדְּלֵא בְּתִיב
 אִמֵּר כִּךְ מִזֶּה שֶׁלֹּא כְּתוּב שֶׁשִּׁלַּחָה אֶת יָדָהּ. וְשׁוֹאֵל וְלִמָּאן דְּאִמֵּר וְלִמֵּי
 שֶׁאִמֵּר שֶׁשִּׁלַּחָה אֶת שְׁפָתֶיהָ, הָא אֲמָרָתָה הָרִי אִמְרָנוּ לַעֲיֵל בָּא
 גְּבִירָאֵל וְחִבְּסֵן בְּקַרְקָע! וְעוֹנָה דְּשִׁנִּיר לָהּ תִּרָא גְבִירָאֵל הַשֶּׁאִיר שְׁפָחָה
 אַחַת דְּלָאוּ אוֹרְחָא דְּבֵית מִלְכָּא לְמִיָּקָם לְחֻזָּה שֶׁאִין זֶה דֶּרֶךְ אֶרֶץ
 שְׁבַת מֶלֶךְ תֵּלֵךְ לְבִדְהָ. וְשׁוֹאֵל וְלִמָּאן דְּאִמֵּר לְמִי שֶׁאִמֵּר שֶׁשִּׁלַּחָה אֶת
 יָדָהּ, לִבְתִּיבֹת מְדוּעַ לֹא כְּתוּב תוֹרָה וְתִשְׁלַח אֶת יָדָהּ! וְעוֹנָה הָא קמ"ל
 בָּאָה תוֹרָה לְלַמְדֵּנוּ דְּאִישְׁתְּרַבֵּב אִישְׁתְּרַבֵּבִי שִׁידָה נִתְאַרְכָּה לְפִי
 שֶׁהִתִּיבָה הִיתָה בְּתוֹךְ הַיָּאָר. דְּאִמֵּר מִרְ גְּבִי שְׂרִיטֵי הַזָּהָב שֶׁאִשְׁתְּרִישׁ
 הוֹשִׁיט לְאַסְתֵּר שֶׁנִּתְאַרְכָּה יָדָהּ, וְאִמֵּר שֶׁם וְכֵן אֲתָה מוֹצֵא בְּאִמָּתָהּ
 שֶׁל בַּת פְּרָעָה. וְכֵן אֲתָה מוֹצֵא בְּשִׁנִּי רִשְׁעִים אֲצֵל עוֹג מֶלֶךְ הַבִּשּׁוֹן
 דְּבִתֵּיב (סבאס ב) שְׁנֵי רִשְׁעִים שְׂבָרֵת. וְאִמֵּר רִישׁ לְקִישׁ, אֵל תִּקְרֵי שְׂבָרֵת
 אֵלָּא שְׂרִיבְכָתָה שְׂרַצָּה עוֹג לְזֹרוֹק סַלַע גְּדוֹל עַל מַחְנֵה יִשְׂרָאֵל,
 וְהַקְבִּיָּה שִׁירַבֵּב אֶת שִׁנֵּי וְנִתְקַעוּ בְּתוֹךְ הַסַּלַע.

(סא) וְתִתְּפַח וְתִרְאָהּ אֶת תֵּלְדָּהּ. וְשׁוֹאֵל וְתִרָא מִיָּבְעִי לִיָּה! הִיָּה לוֹ
 לְכַתּוֹב 'וְתִרָא יִלְדָּה' וְעוֹנָה א"ר יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שְׂרָאָתָה שְׂכִינָה עִמּוֹ
 וְלִכֵּן כְּתוּב 'אֵת הַיִּלְדָּה' כְּלֹמֶר, עִם הַשְּׂכִינָה.
 וְהִנֵּה נֶעַד בְּכָה. וְשׁוֹאֵל קָרִי לִיָּה לַעֲיֵל קְרָא אוֹתוֹ יָלָד, וְקָרִי לִיָּה
 וְעַכְשִׁיו קוֹרָא אוֹתוֹ נֶעַד! גְּדוֹל מְשֻׁמֵּעַ! וְעוֹנָה תִּנָּא, הוּא יָלָד תִּינוּק
 וְקוֹלֵו בְּנֶעַד. דְּבָרִי רַבִּי יְהוֹדָה. אִמֵּר לוֹ רַבִּי נַחֲמִיָּה, א"ב עֲשִׂיתִי
 לְמִשְׁהָ רַבִּינוּ בְּעַל מוֹם! וְהוּא לוי וְנַפְסָל בְּקוֹל לַעֲבֹדֶת הַשִּׁיר! אֵלָּא,
 מְלַמֵּד שֶׁעֲשִׂתָהּ לוֹ אִמּוֹ חוֹפֵת נַעֲוִירִים בְּתִיכָה. אִמְרָה, שְׁמָא לֹא
 אוֹכֵה לְחוֹפֵתָהּ.

וְתִתְּפַח עָלָיו וְתִתְּפַח מִלְּדִי הַעֲבָרִים זֶה. וְשׁוֹאֵל מֵאֵן דִּיעָה? מִנִּין
 יִדְעָה בַת פְּרָעָה שֶׁהִיָּה מִלְּדִי הַעֲבָרִים? וְעוֹנָה א"ר יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא,
 שְׂרָאָתָה אוֹתוֹ מְהוֹל.
 מִלְּדִי הַעֲבָרִים זֶה. א"ר יוֹחָנָן, מְלַמֵּד שֶׁנִּתְנַבְּאָה שֶׁלֹּא מִדְּעָתָהּ.
 זֶה נִזְכָּר כְּלֹמֶר, תִּינוּק זֶה נִזְכָּר לִיָּאֹר וְאִין אַחֵר נִזְכָּר לִיָּאֹר, שְׁאוֹתוֹ
 הַיּוֹם בְּטָלוּ גִזְרֹתָם. וְהִיָּינוּ דְּאִמֵּר זֶה שֶׁאִמֵּר רַבִּי אֶלְעָזָר, מֵאִי דְּבִתֵּיב
 מִזֶּה שְׁכַתּוֹב (שפיעו ח) וְכִי יִאֲמְרוּ אֲלֵיכֶם הַעוֹבְדִי כוֹכָבִים דְּרִשּׁוּ כְּמוֹתֵינוּ
 אֵל הַאֲבוֹת וְאֵל הַיִּדְעָנִים הַמְּצַפְּצִים וְהַמְּהַנִּים? צוּפִין וְאִינֵם יוֹדְעִין
 מִזֶּה צוּפִין מְהַנִּים וְאִינֵן יוֹדְעִים מִזֶּה מְהַנִּים הַנְּבִיא מְכַנֵּה אוֹתָם בְּלִשׁוֹן
 גְּנָאִי, שֶׁהֵם מְצַפְּצִין כְּעוֹגְרִים וְמוֹהֲגִים כִּיּוֹנִים, מוֹצִיאִים קוֹל בְּגִרּוֹנָם
 וְאִין יוֹדְעִים מִזֶּה אוֹמְרִים. כִּךְ דֶּרֶךְ הָאִיצְטְגִינִין, אִינֵן רֹאִין אֵלָּא סִימָן
 אֲבָל לֹא פִירוּשׁוֹ שֶׁל כָּל דְּבַר. רָאוּ הָאִיצְטְגִינִים שְׁמוֹשִׁיעֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל

וְתִתְּפַח לָהּ בַּת פְּרָעָה לְכִי וְגו'. א"ר אֶלְעָזָר, מְלַמֵּד שֶׁהִלְכָה
 בְּזִרְיוֹת בְּעֵלְמָה שְׁכַל כָּחָה עֲלֶיהָ, כְּמוֹ חֹק וְאִמֵּן (דְּכִיּוֹס ב) תִּקִּיף וְעֵלֶם.
 ר' שְׁמוּאֵל בְּר' נַחֲמִיָּה אִמֵּר, הָעֵלְמָה שֶׁהִעֲלִימָה אֶת דְּבָרֶיהָ שֶׁלֹּא
 אִמְרָה שֶׁהִיא אַחֲרוֹת וְשֶׁהִיא מְבִיאָה אֶת אִמּוֹ.

וְתִתְּפַח לָהּ בַּת פְּרָעָה הִלְכִי אֶת הַיִּלְדָּה הָזֶה הָרִי שֶׁלֵךְ לְפָנֶיךָ.
 אִמֵּר רַבִּי חֲמַא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִתְנַבְּאָה וְאִינָה יוֹדְעַת מִזֶּה מִתְנַבְּאָה.
 הִלְכִי, הָא שְׁלִיכִי. וְאִינֵן אֲתָן אֶת שְׂבָרָה, א"ר חֲמַא בְּרַבִּי חֲנִינָא,
 לֹא דִּינִין לְצִדִּיקִים שְׁמִיחֻרֵין לָתֵן אֲבִידָתָן, אֵלָּא שְׁנוּתֵינוּ לָתֵן שְׂבָרָה.
 (שמות טו) וְתִקַּח מִרְיָם תְּנַבִּיאָה אַחֲרָיָהּ וְגו'. וְשׁוֹאֵל אַחֲרָיָהּ
 וְלֹא אַחֲרָיָהּ מִשְׁהָ? וְעוֹנָה אִמֵּר רַב עֲמָרָם אִמֵּר רַב, וְאִמֵּר לָהּ וְיִשׁ
 אוֹמְרִים אִמֵּר רַב נְחֻמָּן אִמֵּר רַב, מְלַמֵּד שֶׁהִתְהַלַּח מֵרִים מִתְנַבְּאָה
 בְּשִׁתְּיָא אַחֲרָיָהּ וְלִכֵּן אִמֵּר 'מֵרִים הַנְּבִיאָה אַחֲרָיָהּ' שֶׁהִתְהַלַּח
 נְבִיאָה עוֹד טָרָם שְׁנוֹלֵד מִשְׁהָ.

קולפא, מתייה ארישה נטל אלה והכה את עשו בראשו נתרן עיניה ונפלו אברעא דיעקב נפלו עיניו של עשו ממקומם ונפלו ליד רגלי יעקב פתחיהו יעקב לעיניה ואחיה פתח יעקב את עיניו וחיה. והיינו דכתיב וזה שכתוב (ספרי טז) וישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ורחין בדם הרשע. באותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה, דכתיב (בראשית כז) למה אשבל גם שניכם יום אחד. ואע"ג דמיתתן לא ביום אחד הוא ואע"פ שלא מתו ביום אחד קבורתן מיהא ביום אחד הוא קבורתם היתה ביום אחד.

ושואל ואי לא עסק ביה יוסף אחיו לא הווי מעסקי ביה? והכתיב (בראשית כ) וישאו אותו בניו ארצה כנען! כלומר, איך הניחוהו אחיו ליוסף ליטול לו את השם לבדו של קבורת אביהם? וכי פרקו מעליהן העול ולא חשו לז' ואם לא נתעסק בו הוא, וכי הם לא היו עוסקין בו? והרי כתוב וישאו אותו בניו משמע שאף הם היו עוסקים במשאו וקבורתו ועונה אמרו האחים הניחו לו ליוסף להתעסק בקבורה כבודו במלכים יותר מבהירות שיוסף מלך הוא.

מי לנו גדול מיוסף ב' ת"ר, בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו. שכל ישראל בולן נתעסקו בבניה והוא נתעסק במצות, שנאמר (משלי י) חכם לב יקח מצות וגו'.

וימנן תהא יודע משה רבינו היכן יוסף קבור? אמרו, סרה בת אשר נשתתרה מאותו הדור שירדו למצרים וראתה את יוסף. תלך משה אצלה. אמר לה, כלום את יודעת היכן יוסף קבור? אמרה לו, ארון של מתבת עשו לו מצרים וקבעוהו בגילום הנחר כדי שיתברכו מימיו לפי שאין ארץ מצרים שותה ממי גשמים אלא שכולה עשויה יאורים וחריצים מנילוס עד סוף המדינה כמה פרסאות ונילוס עולה ומשקה ומתברך וממלא אותן יאורים ומשקין מהן השדות. תלך משה ועמד על שפת נילוס. אמר לו, יוסף יוסף, הניע העת שנשבע הקב"ה שאני גואל אתכם, והניעה השבועה שהשבעת את ישראל הכוונה למה שאמר והעליתם את עצמותי מזה אתכם. אם אתה מראה עצמך, מוטב. אם לאו, הרי אני מנוקין משבועתך. מיד צה ארזנו של יוסף.

ואל תתמה היאך פרזל צף, שהרי כתיב (מלכים ב' י) ויהי האחד מפיל תקורה ואת הפרזל נפל אל המים וגו' אהה אדני והוא שאול ויאמר איש האלהים אנה נפל ויראהו את המקום ויקצב עץ וישלך שמה ויצף הפרזל. והלא דברים כ"ו. ומה אלישע תלמידו של אליהו, ואליהו תלמידו של משה ולא שלמד מפיו אלא תורתו של משה למדו לאלהיו צף פרזל מפניו. מפני משה רבינו על אחת כמה וכמה.

רבי נתן אומר, כקברניט קברות של מלכים היה יוסף קבור. תלך משה ועמד על קברניט של מלכים. אמר, יוסף הניע עת שנשבע הקב"ה שאני גואל אתכם, והניעה שבועה שהשבעת את ישראל. אם אתה מראה עצמך מוטב, ואם לאו הרי אני מנוקין משבועתך. באותה שעה נודעו ארזנו של יוסף. נטלו משה והביאו אצלו. וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו שני ארזות הללו, אחד של מת של יוסף ואחד ארון של שבינה מהלכין זה עם זה. והיו עובדין ושביין אנשים שהיו שם אומרים, מה מביין של שני ארזות הללו? אמרו, אחד של מת ואחד של שבינה. וכי מה דרכו של מת לחלף עם שבינה? אמרו

ואומרת עתידה אמי שתלך בן שמושיע את ישראל. וכיון שנולד משה נתמלא כל הבית בולה אור, עמד אביה ונשקה על ראשה, אמר לה בתי נתקיימה נבואתך! וכיון שהטילוהו ליאור עמד אביה ומפחה על ראשה, אמר לה בתי היכן נבואתך! והיינו דכתיב (ספרי טז) ותתצב אחת מרחק לדעה מה יעשה לו. לידע מה יהא בסוף נבואתה.

יוסף ובה וכו'. ושואל מאי שנא מעיקרא דכתיב מדוע בהתחלה כתוב (בראשית כ) וינצל יוסף לקבר את אביו וינצלו אותו כל עבדי פריעה וגו' ויהרד ואח"כ כתוב (בראשית כ) וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו היינו, הקדים את המצרים לפני אחי יוסף ומאי שנא לבסוף דכתיב ומדוע בסוף כתוב (בראשית כ) וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו, ויהרד ואח"כ כתוב וכל העלם אתו לקבר את אביו? שהקדים את אחי יוסף? ועונה א"ר יוחנן, בתחילה, עד שלא ראו המצרים כקבורן של ישראל, לא נהגו בהן כבוד עלו המצרים לפני אחי יוסף ולבסוף, שראו כקבורן, נהגו בהן כבוד. דכתיב (בראשית כ) ויבאו עד גרן האמר. ומייק וכי גרן יש לו לאמר? וכי דרך לאסוף אטדין ולעשות מהן גורן? א"ר אבהו, מלמד שהקפידו בתרים לארזנו של יעקב בגורן זה שמקפידים לו אמר גדר של קוצים שבאו בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה.

תנא, בולם למלחמה באו להלחם בבני ישראל. כיון שראו בתרו של יוסף תלוי בארזנו של יעקב, נטלו בולן בתריהן ותלאום בארזנו של יעקב. תנא, שלשים וששה בתרים נתלו בארזנו של יעקב ועיין ברש"י שמגיע למספר המדויק.

(בראשית כ) ויספדו שם מספר גדול וכבר מאד תנא אפילו סוסים ואפילו חמורים. (מאילו מאילו) כיון שהגיעו למערת המכפלה, אתא עשו קא מעכב בא עשו ועיכב את הקבורה אמר להן (בראשית כט, טז) ממרא קרית הארבע היא חברון, ואמר רבי יצחק קרית ארבע ארבע זוגות היו, אדם וחיה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה. איהו קברה ללאה בדיניה יעקב קבר את לאה בחלקו והאי דפייש, דידי הוא ומה שנשאר, שלי הוא. אמרו ליה, ובינתה אמרו לעשו, מכרת את חלקך כשמכרת את הבכורה. אמר להו, נהי דוביני בקבורתא, פשימוטא מי וביני? אמר להם, אמנם מכרתי את חלק הבכורה שלי ולא אטול פי שנים אלא כמדהו, אבל חלק הפשוט שלי, לא מכרתי! אמרו ליה, אין! מכרת גם את חלק פשיטותך דכתיב (בראשית כ) בקברי אשר בריתי לי. וא"ר יוחנן משום ר"ש בן יהושע, אין בידה אלא לשון מכירה, שכן בקרבי הים קורין למכירה בידה. אמר להו אמר להם עשו חבו לי אינרתא הביאו לי איגרת מכר! אמרו ליה, אינרתא בארעא דמצרים היא אמרו לו, איגרת המכר נמצאת במצרים ומאן גיזיל? ומי ילך גיזיל ילך נפתלי, דקליל בי אינרתא שהוא קל כאילה דכתיב (בראשית מט) נפתלי אילה שלחה נתתן אמרי שפר. א"ר אבהו, אל תקרי אמרי שפר אלא אמרי ספר.

חושים בריה דרן בנו של דן תמן תוה היה עומד שם ויקרין ליה אוזניה ושמיעתו היתה כבדה עליו אמר להו, מאי האי? מה זה? למה אינכם קורבין אותו? מי מעכב? ואמרו ליה, קא מעכב האי עד דאתי נפתלי מארעא דמצרים ענו לו, עשו מעכב עד שנפתלי יחזור ממצרים. אמר להו, ועד דאתי נפתלי מארעא דמצרים אמר להם, וכי עד שישוב נפתלי ממצרים יהא אבי אבא מוטל בבזון? שקל

מאי שנא מעיקרא. דאקדמינהו למצרים מקמי אחי יוסף ומאי שנא לבסוף דכתיב הוא ואחיו והדר וכל העולים אתו: וכו'. דרך לאסוף אסדין ולעשות מהן גורן: **שמקיפין** לו **אמר**. גדר של קוצים: **שליש** ו**ששה** **בתרים**. י"ב נשיאים דישמעאל וכו' ג' אלופים נמנו בעשו וא"ת כ"ה הן תימן וקנז נמנו ב' פעמים וא"ת

קרח נמנה ב' פעמים שני קרח הן אחד מבני אלפז ואחד מבני אהליבמה ומ"מ ליה הן וכתרו של יוסף הרי ל"ה: **קא מעכב**. שלא יקברוהו שם: **אמר**. קרית ארבע שמה שאינה מחזקת אלא ד' זוגות הא דא"ר יצחק לאו מלתא דעשו היא אלא גמרא קאמר ליה למימר טעמא דעיקובא דודאי כן הוה כדברי עשו שאינה מחזקת אלא ח' קברים: **איהו**. יעקב: **קברה ללאה בדידה**. בחלק המגיעו כדכתיב ושמה קברתי את לאה: **וזכרתי**. כשמכרת הבכורה: **נהי דזכינתי לכבודתי**. ולא אטול פי שנים אלא כמורה: **פשיטותא מי זכיני**. חלקי בחלק פשוט לא מכרת: **א"ל** **אין**. פשיטותין נמי זבנת חלקי במערה זו לגמרי של אמר אבינו בשעת מיתה אשר כריתי לי ואין כירה אלא לשון מכירה כמו ואברהם לי בחמשה עשר כסף (והטעם ג) **הבו איגרתא**. הראו שטר מכירה: **יקירן אודניה**. כבודו אזניו משמנו: **מאי האי**. למה אינכם קוברין אותו: **שקיל גולפיה**. מקל כמו גולפי טובי בלע מאבימי בערבין (דף כג:) **ואי לא איעסק ביה יוסף אחיו מי לא הוי מעיסקי ביה**. כלומר היאך הניחוהו אחיו ליוסף ליטול לו את השם לבדו של קבורת אביהם וכי פרקו מעליהן העול ולא חשו לו ואם לא נתעסק בו הוא הם לא היו עוסקין בו והכתיב וישאו אותו בניו אלמא אף הם היו עוסקין במשאור וקבורתו ומסקנא כתיב אחרי קברו את אביו תלה הכתוב בו שהוא היה עיקר הדבר: **אמר**. אחיו ביניהן הניחו לו להתעסק בו כנגד כולנו: **כבודו**. של אבינו במלך יותר מבהדיושות שיוסף מלך הוא: **נתעסקו בבזיה**. של מצרים: **כדי שיתברכו מימיו**. תמיד לפי שאין ארץ מצרים שוטה ממי גשמים אלא שכולה עשויה יאורים וחריצים מנילוס עד סוף המדינה כמה פרסאות ונילוס עולה ומשקה ומתברך וממלא אותן יאורים ומשקין מהן השרות והיינו דכתיב (תק"ה) והיה אם לא יעלה מכל משפחות וגו' לא עליהם יהיה הגשם ואם משפחת מצרים לא תעלה ולא תבא (ובאה) ולא עליהם ואין כתיב כאן הגשם אלא ולא עליהם יהיה אותו נהר שכן שותין ממנו ויונתן בן עוזיאל תרגם ולא עליהם תיסק נילוס: ויהי **האחד מפיל הקורה וגו'**. בתלמידיו אלישע כתיב במלכים: **והוא שאול**. השאילוהו לו: **תלמידו של משה**. ולא שלמד מפיו אלא תורתו של משה למדו לאליהו: **בקברניש של מלכים**. בקברות של מלכים ולשון יוני הוא: **קיים**

סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור. תימה והלא מכיר ויחיר בן מנשה נולדו בימי יעקב והיו מבאי הארץ למה לא שאלם משה והם היו מבני בניו של יוסף י"ל שסוד הגאולה נמסר לסרח כדליתא בפירקי ר"א (פרק פח) וכיון שבה משה הלכו זקני ישראל אללה לפי שכבר נכשלו על ידי בני אפרים

ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל וכיון שגולד משה נתמלא כל הבית כולה אור עמד אביה ונשקה על ראשה אמר לה בתי נתקיימה נבואתך וכיון שהמילוחו ליאור עמד אביה ונשקה על ראשה אמר לה בתי היכן נבואתך והיינו

דכתיב ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו לידע מה יהא בסוף נבואתה: יוסף זכה וכו': **מאי שנא מעיקרא דכתיב ויעל יוסף לקבור את אביו ויעלו אותו כל עבדי פרעה וגו'** והדר וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו ומאי שנא לבסוף דכתיב וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו והדר וכל העולים אתו לקבור את אביו א"ר יוחנן בתחילה עד שלא ראו בכבודן של ישראל לא נהגו בהן כבוד ולבסוף שראו בכבודן נהגו בהן כבוד דכתיב ויבאו עד גורן האמר וכי גורן יש לו לאמר א"ר אבהו מלמד שהקפידו כתרים לארונם של יעקב כגורן זה שמקיפים לו אמר שבאו [שם] בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה תנא כולם למלחמה באו כיון שראו כתרו של יוסף תלו בארונם של יעקב נטלו כולן כתריהן ותלאום בארונם של יעקב תנא שלישי וששה כתרים נטלו בארונם של יעקב ויספרו שם מספד גדול וכבוד מאד תנא אפי' סוסים ואפילו חמורים (מאילו מאילו) כיון שהגיעו למערת המכפלה אתא עשו קא מעכב אמר להן ממרא קרית הארבע היא חברון ואמר רבי יצחק קרית ארבע ארבע זוגות היו אדם וחיה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה איהו קברה ללאה בדידה והאי דפיישו ידיהו הוא אמרו ליה זכינתי אמר להו נהי דזכיני בכירותא פשיטותא מי זכיני אמרו ליה אין דכתיב בקברי אשר כריתי לי וא"ר יוחנן משום ר"ש בן יהושע אין כירה אלא לשון מכירה שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה אמר להו הבו לי איגרתא אמרו ליה איגרתא בארעא דמצרים היא ומאן ניזיל נפתלי דקליל כי איילתא דכתיב נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר א"ר אבהו אל תקרי אמרי שפר אלא אמרי ספר חושים בריה דדן תמן הוה ויקירן ליה אודניה אמר להו מאי האי ואמרו ליה קא מעכב האי עד דאתי נפתלי מארעא דמצרים אמר להו ועד דאתי נפתלי מארעא דמצרים יהא אבי אבא מוטל בבזיון שקל קולפא מחייה ארישיה נתרן עיניה ונפלו אכרעא דיעקב פתחינהו יעקב לעיניה ואחיד והיינו דכתיב ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע באותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה דכתיב למה אשכל גם שניכם יום אחד ואע"ג דמיתתן לא ביום אחד הואי קבורתן מיהא ביום אחד הואי ואי לא [אי]עסק ביה יוסף אחיו לא הוו מעסקי ביה והכתיב וישאו אותו בניו ארצה כנען אמרו הניחו לו כבודו במלכים יותר מבהדיושות: מי לנו גדול מיוסף כו': **ת"ר** בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו שכל ישראל כולן נתעסקו בבזיה והוא נתעסק במצות שנאמר חכם לב יקח מצות וגו' ומנין היה יודע משה רבינו היכן יוסף קבור אמרו סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור הלך משה אצלה אמר לה כלום את יודעת היכן יוסף קבור אמרה לו ארון של מתכת עשו לו מצרים וקבעוהו בנילוס הנהר כדי שיתברכו מימיו הלך משה ועמד על שפת נילוס אמר לו יוסף יוסף הגיע העת שנשבע הקב"ה שאני גואל אתכם והגיעה השבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה עצמך מוטב אם לא הרי אנו מנוקין משבועתך מיד צף ארונם של יוסף ואל תתמה היאך ברזל צף שהרי כתיב ויהי האחד מפיל הקורה ואת הברזל נפל אל המים וגו' אהה אדוני והוא שאול ויאמר איש האלהים אנה נפל ויראהו את המקום ויקצב עץ וישלך שמה ויצף הברזל והלא דברים ק"ו ומה אלישע תלמידו של אליהו ואלהיו תלמידו של משה צף ברזל מפניו מפני משה רבינו על אחת כמה וכמה רבי נתן אומר בקברניש של מלכים היה קבור הלך משה ועמד על קברניש של מלכים אמר יוסף הגיע עת שנשבע הקב"ה שאני גואל אתכם והגיעה שבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה עצמך מוטב ואם לא הרי אנו מנוקין משבועתך באותה שעה נודעו ארונם של יוסף נטלו משה והביאו אצלו וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו שני ארונות הללו אחד של מת ואחד של שכינה מהלכין זה עם זה והיו עוברים ושכין אומרים מה טיבן של שני ארונות הללו אמרו אחד של מת ואחד של שכינה וכי מה דרכו של מת להלך עם שכינה אמרו

קיים

מפני

לא הוו מיעסקי ביה והכתבי ויהיו לבני יוסף לנחלה אמרו הניחו לו כבודו במרובים
יותר מבמועטין ותו אמרו הניחו לו כבודו בגדולים יותר מבקטנים קברו בשכם
מאי שנא בשכם אמר ר' חמא בר' חנינא משכם גנבוהו ולשכם נחזיר אבידתו
קשו קראי אהרדי כתיב ויקח משה את עצמות יוסף עמו וכתבי ואת עצמות יוסף
אשר העלו בני ישראל וגו' א"ר חמא בר' חנינא כל העושה דבר ולא גמרו ובא
אחר וגמרו מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו רבי אלעזר אומר אף
מורידין אותו מגדולתו דכתיב ויהי בעת ההיא ויורד יהודה רבי שמואל בר נחמני
אמר אף קובר אשתו ובניו דכתיב ותמת בת שוע אשת יהודה וגו' וכתבי וימת
ער ואונן אמר רב יהודה אמר רב מפני מה נקרא יוסף עצמות בחייו מפני שלא
מיחה בכבוד אביו דקאמרי ליה עבדך אבינו ולא אמר להו ולא מידי ואמר רב
יהודה אמר רב ואיתימא רבי חמא ברבי חנינא מפני מה מת יוסף קודם לאחיו
מפני שהנהיג עצמו ברכנות: ויוסף הורד מצרימה א"ר אלעזר אל תיקרי הורד
אלא הוריד שהוריד איצטגנני פרעה מגדלות ויקנה פוטיפר סרים פרעה אמר
רב שקנאו לעצמו (בא גבריאל וסירסו) בא גבריאל ופירעו מעיקרא כתיב פוטיפר
ולבסוף פוטיפרע: מי לנו גדול ממשה וכו': ויאמר ה' אלי רב לך א"ר לוי ברב
בישר ברב בישרוהו ברב בישר רב לכם ברב בישרוהו רב לך דבר אחר רב לך
רב יש לך ומנו יהושע דבר אחר רב לך שלא יאמרו הרב כמה קשה ותלמיד
כמה סרבן וכל כך למה תנא דבי ר' ישמעאל לפום גמלא שיחנא: ויאמר אליהם
בן מאה ועשרים שנה אנכי היום שאין ת"ל היום היום מלאו ימי ושנותי ללמוד
שהקב"ה משלים שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש דכתיב את מספר
ימך אמלא לא אוכל עוד לצאת ולבא מאי לצאת ולבא אילימא לצאת ולבא
ממש והכתיב ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו לא נס ליחה וכתבי ויעל משה
מערכות מואב אל הר נבו ותניא שנים עשרה מעלות היו שם ופסען משה
בפסיעה אחת א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן לצאת ולבוא בדברי תורה מלמד
שנסתתמו ממנו שערי חכמה וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד תנא אותה
שבת של דיו זוגי היתה נישלה רשות מזה ויתנתה לזה (ותניא) א"ר יהודה אילמלא
מקרא כתוב אי אפשר לאומרו היכן משה מת בחלקו של ראובן דכתיב ויעל משה
מערכות מואב אל הר נבו ובנו בחלקו של ראובן קיימא דכתיב ובני ראובן בנו
וגו' ואת נבו וגו' (נבו ששם מתו ג' נביאים משה ואהרן ומרים) והיכן משה קבור
בחלקו של גד דכתיב וירא ראשית לו וגו' ומחלקו של ראובן עד חלקו של גד
כמה הוי ארבעה מילין אותן ארבעה מילין מי הוליכו מלמד שהיה משה מוטל
בכנפי שכינה ומלאכי השרת אומרים צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל והקדוש
ברוך הוא אומר מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און ושמואל אמר
מי כהחכם ומי יודע פשר דבר ורבי יוחנן אמר החכמה מאין תמצא ורב נחמן
אמר וימת שם משה וגו' סמליון אמר וימת שם משה ספרא רבה דיישראל תניא
רבי אליעזר הגדול אומר שנים עשר מיל על שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל
בת קול משמע ואומר וימת משה ספרא רבה דיישראל ויש אומרים לא מת משה
כתיב הכא וימת שם וכתבי התם ויהי שם עם ה' מה להלן עומד ומשמש אף
כאן עומד ומשמש ויקבר אותו בגיא בארץ מואב מול בית פעור א"ר רביה סימן
בתוך סימן ואפ"ה ולא ידע איש את קבורתו וכבר שלחה מלכות הרשעה אצל

גמטרא

הים אנכי כתיב בזה לא יהיה לְיִשְׂרָאֵל כְּתִיבִי בזה
את אשר יביאו וכן כל עשרת הדברות לא
יֵאלֶּם לַמֶּשֶׁה לַהֲתַעֲסֵק בּוֹ לִבְדּוֹ וְכִי לֹא חָשׂוֹ
בְּהַן יִשְׂרָאֵל וְהַעֲבִירֵם אֶת הַיַּרְדֵּן: וְתוֹ א' **א'**
כִּי הוּא **מִתְעַסֵּק בִּיהַ יִשְׂרָאֵל**: לאחר
שִׁפְטָם מִשֶּׁה בָּנִי מִי לֹא הוּא מִעֲסִיק בִּיהַ
וְהֵאָךְ הִנִּיחוּ בָּנָיו אֶת שְׂאֵר הָעָם לַהֲתַעֲסֵק
בּוֹ וְהִתְנִיב בִּשְׂכֵם וְהָיוּ לִבְנֵי יוֹסֵף לִנְחֻלָּה
וְגו' אֲלֹמָא בְּנִחְלָתָם קִבְּרֵיהוּ דְּחִבְיָא הִיָּה
לִיתָךְ: **אמרו**: בָּנָיו בַּעֲצָמָם הִנִּיחוּ לוֹ
לִיתַעֲסֵק בּוֹ כִּל יִשְׂרָאֵל: **כְּבֹדוֹ בְּמִרְיָוֹתָיו**
יֹתֵר בְּמַמְזֻמָּיו: וְיִשְׂרָאֵל אֲמָרוּ בַּעֲצָמָם
בְּעוֹד מִשֶּׁה קִיָּם הִנִּיחוּ שִׁיתַּעֲסֵק בּוֹ מִשֶּׁה
לִבְדּוֹ כְּבֹדוֹ גְּדוֹלִים יֹתֵר מִבְּקֻטֵּיהֶם:
מִשְׁכֵּם נִגְבְּהוּ: דְּכִרְתִּיבֵי וְיִשְׁלַחְהוּ מַעֲמֵק
בְּרָחוֹק וַיָּבֹא שְׂכָמָה וְשֵׁם הָיוּ רֹעֵיץ דְּחוֹתָן
אֵינָהּ מְקוֹם הָאֵץ כְּדִתִּיב (ס) וַיֹּאמֶר הָאִישׁ
נִסְעוּ מִזֶּה וְגו' כִּי אֲמַר לוֹ הֵנָּה אֹמֶר אֶת
אֲחִי אֲנֹכִי מִבְּקָשׁ סַעוּ מִן הָאֲחוּהָ הַזֹּאת וְאֵין
מִחֻזָּקִים עֲצָמָן כֹּאחִיךְ לִךְ בִּי שְׁמַעְתִּי אֹמְרִים
לִכְלָה וּבִקְשָׁה דְּתוֹת דִּינִיךְ הֵאָךְ לְהִמְיָנוּ אִם
יָבֹא אֲעֲלֶנָּה **הַכֹּא כְּתִיב יוֹקֵחַ מִשֶּׁה**: וְלֹא
שְׂאֵר הָעָם: **אֵין מִרְיָדִים אוֹתוֹ מְגִדְלוֹתָיו**
כִּי הִשְׁמִים מִתְחַלֵּל וְאֵינוֹ גּוֹמֵר אֲלֵא אִם יֵיָרֵד
נָאֻס כְּמִשֶּׁה שָׁמַת בַּעֲבֵר הַיַּרְדֵּן: [וְיֵרֵד
יְהוֹרָה, שְׂהוּא הִתְחַלֵּל בַּהֲצֵלַת יוֹסֵף כְּשֶׁאֲמַר
מִה בַּעַז וְלֹא גִמְרוּ: נִקְרָא יוֹסֵף **עֲצָמוֹת**
בְּחַיִּיו, שֶׁנֶּאֱמַר וְהַעֲלִיתָם אִתִּי עֲצָמוֹתַי מִזֶּה
וְתָרַנּוּ חַי: שְׂהוּרִיד **אֲעֲצָמַי פֶּרַעַה**
מְגִדְלוֹתָיו: כְּשֶׁפָּתַר אֶת הַחֹלֶם וְהָם לֹא יָדָעוּ
לְפֹתְרָה: **לְעֲצָמוֹ**, לְמִשְׁכַּב זָכָר מִתּוֹךְ יוֹפִי:
פֶּרַעַו, הֵינּוּ סִירוֹס יִתְיָרָא: בֹּא גִבְרִיאֵל
וְסִיֶּסּוּ לֹא גֵרִס: **בִּרְבַּ בִּישׁוֹר**, אֶת בְּנֵי
מַחֲלֻקוֹת וְכִי לִכֵּם בְּנֵי לֵוִי וְחֻקִּבָּה' מִדִּקְדָּק
עַם הָעֲרִידִים כְּחוֹת הַשְּׁעָרָה וְנִעֲנַשׁ בְּאוֹתָהּ
מִדֶּה: **רִשׁ שֵׁן**, הִגִּיעַ מִלְכּוּתוֹ לִשְׁתַּעֲשׂע
וְאֵין לָךְ מִלְכּוֹת נִוְעַתָּה בְּחִיבִיתָה: **ד"א רב**
לך, דִּי לָךְ אֵל תִּבְנֶה בִּבְקֶשֶׁה שְׁלֵא יֹאמְרוּ
הָרַב כְּמָה קֶשֶׁה אֵינּוּ שׁוֹמַע לְחֻלְמִיד
וְתִלְמִיד כְּמָה סִרְבָּן מַפְצִיר וְלִשְׁוֹן חֲכָמִים
הוּא כִּי הֵם מִסְרִיבִין בּוֹ לִישָׁא אֶת בֵּית אַחוּתוֹ
בְּגִדְרִים (ד' כ') אֵין מִסְרִיבִין בּוֹ שִׁיאֲכַל עָמּוֹ
בְּבִרְעוּתָהּ (דף כג): **לָפֹם מֵלֵאל שִׁיחֵנָא**, לְפֹם
כִּי הִגְמֵל מִרְבָּן בְּמִשְׁאָה אָן כֹּאן לִפִּי עֲדָקְתוֹ
מִדִּקְדָּק אַחֲרָיו: הַיּוֹם **מֵלֵאל**, בְּיוֹם זֶה
נִגְדְּלָתָה: **לֹא נִם לִיתָה**, לֹא בִרְחָ לְחַלְחִלִית
כְּחוֹ: דִּין זֹנֵג, שְׁנֵי זִוְגוֹת שְׁנֵי חֲבֵרִים הָיוּ
לְחַלְחִלִית הַיּוֹם לַמֶּשֶׁה וְסוּפּוֹ לִישְׁעוּשׁ:
כְּנִבְנֵי הַשְּׁכִינִת, כִּבְנֶה לְבוֹשׁ הָדוּד: מִי יִקְוֶם
לִי עַם מְרֻעִים, לְהוֹכִיחָם לִשְׁמִי: **פֶּשֶׁר דְּבַר**,
שְׂהִיָּה יוֹדַע לַעֲשׂוֹת פֶּשֶׁרָה בִּינִי וּבִינִי בְּנֵי:
סְמִילִין, שֵׁם חֲכָם: **סִימֵן בְּתוֹךְ סִימֵן**,
כְּלוֹמֵר סִימָנִים הִרְבָּה בְּאַרְץ מִוָּאב בְּגִיָּא
מוֹל בֵּית פַּעוֹר וְאֶעֱפֹץ לֹא יָדַע וְגו':
נִפְסָרָא

רב לך כלומר רב יש לך רב אחר יש לך ומנו? ומי הוא? יהושע שהגיעה מלכותו של יהושע, ואין לך מלכות נוגעת בחבירתה. דבר אחר, רב לך, שלא יאמרו חרב במה קשה ותלמיד במה סרפן די לך, אל תרבה בבקשה! שלא יאמרו חרב כמה קשה שאינו שומע לתלמיד, ותלמיד כמה סרבן ומפציר. ועיין ברש"י. וכל כך למה? ומדוע דקדק עם משה כל כך? תנא דבי ר' ישמעאל, לפום נמלא שיתנא לפי כח הגמל מרבים במשאו. אף כאן, לפי צדקתו מדרקד אחריו.

(דברים 16) ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום. ולכאורה קשה שאין ת"ל היום! לשם מה היה צריך לומר 'היום'? אלא היום מלאו ימי ושנותי ביום זה נולדתי ללמדך, שהקב"ה משלים שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש, דכתיב (שמות 32) את מספר ימיו אמלא.

לא אוכל עוד לצאת ולבוא. מאי לצאת ולבוא? אלימא אם הכוונה היא לצאת ולבוא ממש אין זה נכון, שהרי והכתיב והרי כתוב (דברים 16) ומשה בן מאה ועשרים שנה כמותו, לא נס לחה לא ברח ממנו לחלוטית כחזו! וכתביב (דברים 17) ויעל משה מערכת מואב אל הר נבו, ותניא, שתים עשרה מעלות היו שם ופסקו משה בפסיעה אחת! א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, לצאת ולבוא בדברי תורה, מלמד שנסתתמו ממנו שערי חכמה.

(דברים 18) וילך משה ויהושע ויתנצבו באהל מועד. תנא, אותה שבת של דיו זוגי שני זוגות שני חברים היתה כלומר, השבת נחלקה בין שנים, בין משה ויהושע נישלה רשות מזה ונתנה לזה התחלת היום היה למשה, וסופו ליהושע.

ותניא א"ר יהודה, אלימא מקרא כתוב אם לא היה פסוק מפורש אי אפשר לאומרו מסברא היכן משה מת? בחלקו של ראובן, דכתיב (דברים 18) ויעל משה מערכת מואב אל הר נבו, ונבו בחלקו של ראובן עמוד דכתיב (במדבר 33) ויבני ראובן בנו וגו' ואת נבו וגו'. נבו ששם מתו שלשה נביאים משה ואהרן ומרים. והיכן משה קבור? בחלקו של גד, דכתיב (דברים 19) ויבא ראשית לו וגו'. ומחלקו של ראובן עד חלקו של גד במה הוי? ארבעה מילין. אותן ארבעה מילין, מי הוליכו? מלמד שהיה משה מוטל בכנפי שכניה בכנף לבוש הודו ומלאכי השדת אומרים (דברים 20) צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל, והקדוש ברוך הוא אומר (תהלים 136) מי יקום לי עם מרעים להוכיחם לשמי מי יתנצב לי עם פעלי און. ושמואל אר (קבלת ח) מי בהחכם ומי יודע פשר דבר שרק משה היה יודע לעשות פשרה ביני ובין בני. ורבי יוחנן אמר (דברים 21) והקב"ה מאין תמצא. ורב נחמן אמר (דברים 22) וימת שם משה וגו'. סמליון שם חכם אמר, וימת שם משה, ספרא רבא דישאל.

תניא, רבי אליעזר הגדול אומר, שנים עשר מיל על שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל, בת קול משמיע ואומר וימת משה, ספרא רבא דישאל. ויש אומרים, לא מת משה. כתיב הקא וימת שם, וכתביב התם (שמות 27) ויהי שם עם ה'. מה להלן עומד ומשמש, אף כאן עומד ומשמש.

(דברים 28) ויקבר אותו בני פארץ מואב מול בית פעור. א"ר ברכיה, סימן בתוך סימן כלומר, סימנים הרבה נתן, בארץ מואב, בגיא, מול בית פעור ואפילו הכי ולא ידע איש את קברתו. וקבר שלחה מלכות הרשעה אצל

קיים זה כל מה שכתוב בזה ועיין ברש"י. ושואל ואי לא עסיק ביה משה כלומר, איך הניחו ישראל למשה להתעסק בו לבדו, וכי לא חשו לשבועה שהשביעם יוסף? ועוד וישראל לא הו מיעסקי ביה? אם לא נתעסק בו משה, וכי ישראל לא היו מתעסקים בו? בתמיה! והכתיב והרי כתוב (ויקרא 27) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם! משמע שאחר שנפטר משה בערבות מואב נתעסקו בהן ישראל והעבירו את הירדן! ותו עוד קשה אי לא איעסקו ביה ישראל, בניו לא הו מיעסקי ביה? ואם ישראל לא היו עוסקים בו אחר שנפטר משה, ואיך הניחו בניו את שאר העם להתעסק בו? והכתיב והרי כתוב (ויקרא 27) ויהיו לבני יוסף לנחלה! משמע שבנחלתם קברוהו שהיה חביב עליהם! ועונה אפרו בני יוסף עצמם אמרו הניחו לו הניחו לו שיתעסקו בו כל ישראל כבודו במויבים יותר ממנועין, ותו אפרו וישראל אמרו בעצמם בעוד משה קיים הניחו לו שמשה יתעסק בו כבודו בגדולים יותר ממנועים.

קברו בשכם. מאי שנא בשכם? אפר ר' חמא ברבי חנינא משכם נגבולו שנאמר (בראשית 50) וישלחו מעמק חברון ויבא שכמה, ושם היו רועים את צאנם ולשכם נחזיר אבירתו.

שואל קשו קראי אהרדי לכאורה יש סתירה בין הפסוקים כתיב (שמות 17) ויפק משה ולא העם את עצמות יוסף עמו, וכתביב ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל וגו'! ועונה א"ר חמא ברבי חנינא, כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו, מעלה עליו הכתוב על שגמרו באילו עשאו. רבי אלעזר אומר, אף מורידין אותו מגדולתו לזה שמתחיל ואינו גומר, אלא אם כן נאנס כמשה שמת בעבר הירדן דכתיב (בראשית 50) ויהי בעת ההיא ויבא יהודה שהיה התחיל בהצלת יוסף כשאמר מה בצע כי נהרגנו, ולא גמר שהיה לו להחזירו אל אביו, ועל כך הורידוהו מגדולתו מן השמים. רבי שמואל בר נחמני אמר, אף קובר אשתו ובניו לזה שמתחיל ואינו גומר דכתיב (בראשית 50) ויתמת בת שוע אשת יהודה וגו' וכתביב וימת ער ואונן.

אמר רב יהודה אפר רב, מפני מה נקרא יוסף עצמות בחייו? שאמר והעליתם את עצמותי מזה, והרי עודנו חי! ועונה מפני שלא מיתה בכבוד אביו, דקאמר ליה שאחיו אמרו לו (בראשית 46) עבדך אביני, ולא אפר להו ולא מידי ולא כלום.

ואמר רב יהודה אפר רב, ואיתימא ויש אומרים רבי חמא ברבי חנינא, מפני מה מת יוסף קודם לאחיו? מפני שהנהיג עצמו ברכנות.

(בראשית 50) ויוסף הורד מצרימה. א"ר אלעזר אל תיקרי הורד אלא הוריד, שהוריד איצטנניני פרעה מגדולתו כשפתר את החלום והם לא ידעו לפותרו.

ויקנהו פוסיפר סרים פרעה. אפר רב שקנאו לעצמו למשכב זכור מתוך יופי בא גבראל ופירעו הדינו סירוס יתירא. והראיה מעיקרא כתיב בתחילה, לפני שפרעו כתוב פוסיפר, ולכסוף לאחר שפרעו כתוב פוסיפר.

מי לנו גדול ממשנה וכו'. (דברים 2) ויאמר ה' אלי רב לך א"ר לוי ברבי בישר, ברבי בישרוהו ברבי בישר (במדבר 25) רב לכם ברבי בישרוהו רב לך משה אמר לבני מחלוקותו ובמחלוקת קרח ועדתו רב לכם בני לוי, ואף הקב"ה אמר למשה באותו לשון רב לך לפי שהקב"ה מדרקד עם הצדיקים כחוט השערה, ונענש באותה מדה. דבר אחר,

באחרונים ולא כראשונים? ת"ל ואת עצומים יחלק שלל, באברהם יצחק ויעקב שהם עצומים בתורה ובמצות. ומסביר תחת אשר הערה למות נפשו, שמסר עצמו למיתה, שנאמר (סמות 3) ואם אין מחני נא וגו'. ואת פשעים נמנה, שנמנה עם מתי מדבר. והוא חטא רבים נשא, שביפר על מעשה העגל. ולפשעים יפגיע, שביקש רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה. ואין פגיעה אלא תפלה, שנאמר (יכמיוס 1) ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי.

הדרן עלך המקנא לאשתו.

מתני' היה הבעל מביא את מנחתה בתוך כפיפה מצרית סל של נצרי דקל וזרדים שגדילין סביב הדקל ונותנה על ידיה, כדי ליגעה ונראה הטעם בגמרא. כל המנחות, תחילתן וסופן בכלי שרת כאן משמע שכשנביא את המנחה מביתו, מביאה בכלי שרת לעזרה וזו מנחת סוטה תחילתה בכפיפה מצרית, וסופה בכלי שרת. כל המנחות מעינות שמן ולבונה שנאמר (ויקרא 5) ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה וזו מנחת סוטה אינה מעינה לא שמן ולא לבונה שכתוב בה (כמזכר 8) לא יצוק עליה שמן וגו'. כל המנחות באות מן החיטין שנאמר (סמות 8) סלת חטים תעשה אותם וזו מנחת סוטה באה מן השעורין.

מנחת העומר, אע"פ שבאה מן השעורין, היא היתה באה גרש שנאמר (ויקרא 5) גרש כרמל תקריב את מנחת בכוריק. גרש הוא המובחר בשעורים ומנופה ב"ג נפה כעין סולת חטים. וזו מנחת סוטה באה קמח הכל מעורב כמו שנטחן. ר"ג אומר, כשם שמעשיה מעשה בהמה, כך קרבנה מאכל בהמה.

גמ' תניא, אבא חנין אומר משום רבי אליעזר, וכל כך לה? למה אנו טורחים ליגעה? כדי ליגעה כדי שתחזור בה. אם ככה חסה תורה על עוברי רצונו שאם זינתה עברה על רצונו של מקום, עדיין רוצה שתודה שלא תיבדק קל וחומר על עושי רצונו. ושואל וממאי משום דחסה הוא? מנין לך שמייגעים אותה כיון שהתורה חסה עליה דילמא כי היכי דלא אולי מייגעים אותה שתודה כדי שלא תימחק מנילה! ועונה קסבר

נסמרא מושל של בית פעור, הראנו היכן משה קבור? עמדו למעלה, נדמה להם המקום בו נקבר למטה עמדו למטה, נדמה להם למעלה. נחלקו לשתי ביותות. אותן שעומדים למעלה נדמה להן למטה אותן שעומדים למטה נדמה להן למעלה. לקיים מה שנאמר (דברים 17) ולא ידע איש את קברתו. ר' חמא ברבי חנינא אמר, אף משה רבינו אינו יודע היכן קבור. בתיב הקא כתוב כאן ולא ידע איש את קברתו. וכתוב שם (דברים 32) וזאת הקברת אשר ברך משה איש האלהים.

וא"ר חמא ברבי חנינא, מפני מה נקבר משה אצל בית פעור? כדי לכפר על מעשה פעור. ואמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב מה שכתוב (דברים 32) אחרי ה' אלהיכם תלכו? וכי אפשר לו לאדם לחלף אחר שכינה? והלא כבר נאמר (דברים 7) כי ה' אלהיך אש אכלה הוא! אלא, לחלף אחר מדותיו של חקב"ה. מה הוא מלביש ערומים, דכתיב (בראשית 2) ויגש ה' אלהים לאדם ולאשתו בתנות עור וילבישם, אף אתה תלביש ערומים. חקב"ה ביקר חולים, דכתיב (בראשית 18) וירא אליו ה' באלני ממרא, אף אתה ביקר חולים. חקב"ה ניהם אכלים, דכתיב (בראשית 30) ויהי אחרי מות אברהם ויכרך אלהים את יצחק בנו, אף אתה נהם אכלים. חקב"ה קבר מתים, דכתיב (דברים 17) ויקבר אותו בני, אף אתה קבר מתים.

בתנות עור. רב ושמואל חלוקים חד אמר, דבר הקא מן העור ושל צמר הוא וחד אמר, דבר שהעור נהנה ממנו דבר של פשתן שאדם לובש סמוך לעורו. דרש ר' שמלאי, תורה, תחלתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים. תחילתה גמילות חסדים, דכתיב ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו בתנות עור וילבישם. וסופה גמילות חסדים, דכתיב ויקבר אותו בני.

דרש רבי שמלאי, מפני מה נתאנה משה רבינו ליבגס לא"י? וכי לאכול מפריה הוא צריך? או לשבוע משובה הוא צריך? אלא כך אמר משה, הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י. אבגס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי. אמר לו חקב"ה, בלום אתה מבקש אלא לקבל שכר? מעלה אני עליך כאילו עשיתם, שנאמר (ישעיהו 55) לבן אחקל לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה למות נפשו, ואת פשעים נמנה והוא חטא רבים נשא ולפשעים יפגיע בשביל פושעים הפגיע לבן אחקל לו ברבים. יכול

מפני מה נקבר מול בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור. ומדרש אגדה כל שנה ושנה בעת שחטאו ישראל בזנות מואב בחרו פרק בית פעור עולה למעלה כדי לקטרג ולהזכיר עון וכשהוא רואה קברו של משה חוזר וקוקע שמשה רבינו שקעו בקרקע עד חוטמו וכל שעה שעולה חוזר וקוקע למקום שקעו משה רבינו. מתוספת רבי:

הדרן עלך המקנא

מביא את מנחתה. אין סדר המשנה וסדר הפרשה מכווין שהרי כך סדר הפרשה קינא לה ונסתרה מעלה האשה ומביא את מנחתה הכהן מביא פייול של חם ונותן לתוכו חלי לוג מים מן הכיור ונותן בו עפר מעמיד האשה בשער נקור ואוחז בזגדיה וסותר את שערה ונותן את המנחה על ידיה וביד הכהן מים המרים ומשביע ומתנה עמה וכותב את המגילה ומוחק ומשקה ונותן מנחתה מתוך כפיפה מזרית ונותן לתוך כלי שרת מניף ומנגיש קומץ ומקטיר ולא ידענו למה שינה התנא הסדר ואם סדר התנא דוקא או סדר הפרשה:

בדי ליגעה. שהרי היתה נתונה על ידה עד גמר כל הסדר כדי שתחזור ותודה ולא שייך למימר דדריש טעמא דקרא אלא היכא דנפקא לן מינה מילי דמרי מיניה וקרא סתמא כתיב וכולל הכל ואנו דורשין טעמו ואומרים זה הטעם של פסוק הוֹאִיל וטעמו בשביל כך איכא דוקא כגון לא תחבול בגד אלמנה משמע בין עניי ועשירה וקאמר ר"ש טעמא דקרא שאם אתה ממשכן אותה אתה משיא לה עס רע בשכינותיה מתוך שאתה משיב לה העצות ולאמר עניי דוקא אין ממשכנין אותה (ב"מ דף קפ"א) אי

גסטרא. מושל כמה שאמר קמוס דכוס ושלטון וחבירו ריהטון קורטון גסטרא (בכרת דף ל"ב): **ויברך אלהים את יצחק**. נחמו על אביו וברכו ברכת אבליהם: **דבר הבא מן העור**. של צמר הוא: **שהעור נהנה ממנו**. של פשתן שאדם לובש סמוך לעורה: **תחילתו גמילות חסדים**. הלביש ערומים: **ולפושעים יפגוע**. בשביל פושעים הפגיע: **הערה**. הריק:

הדרן עלך המקנא

היה מביא את מנחתה. הבעל בדכתיב והביא את קרבנה עליה וגו' (מלכ"ה ס') **כפיפה מצרית**. סל של נצרי דקל זרדים שגדילין סביב הדקל: **בדי** ליגעה. בגמרא מפרש טעמא: **תחילתן וסופן**. השתא משמע כשמביאה מביאו מביאה בכלי שרת לעורה: **וסופה בכלי שרת**. קודם קמיצה: **כל המנחות טעונות שמן ולבונה**. בדכתיב ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה (ויקרא ב') ולקמיה פריך והאיכא מנחת חוטא: וזו אינה טעונה. בדכתיב בה לא יצוק עליה שמן וגו' (מלכ"ה ס') **באות מן החטין**. בדכתיב סלת חטים תעשה אותם (שמות ט'): **מנחת העומר באה מן שעורים**. במסכת מנחות (דף סח:) **לפנין לה מקראי: באה גרש**. בדכתיב גרש כרמל תקריב את מנחת בכורך (ויקרא ב') ובמסכת מנחות (דף ס"ו:) **אמרין במנחת העומר הכתוב מדבר: גרש**. בשעורים מובחר שבו מנופה ב"ג נפה בעין סולת חטים: **קמח**. הכל מעורב כמו שנטחן: **גמ'** וכל כך למה. למה אנו טורחין ליגעה: **על עוברי רצונ**. שאם זינתה עברה על רצונו של מקום ורצצה שתודה שלא תיבדק: **קסבר**. האי תנא דאמר משום דחסה הוא: משקה

גסטרא של בית פעור הראנו היכן משה קבור עמדו למעלה נדמה להם למטה למטה נדמה להם למעלה נחלקו לשתי כיתות אותן שעומדים למעלה נדמה להן למטה למטה נדמה להן למעלה לקיים מה שנאמר ולא ידע איש את קבורתו ר' חמא בר' חנינא אמר אף משה רבינו אינו יודע היכן קבור כתיב הכא ולא ידע איש את קבורתו וכתיב התם וזאת הברכה אשר בך משה איש האלהים וא"ר חמא ברבי חנינא מפני מה נקבר משה אצל בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור ואמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב אחרי ה' אלהיכם תלכו וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה והלא כבר נאמר כי ה' אלהיך אש אוכלת הוא אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה מה הוא מלביש ערומים דכתיב ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם אף אתה הלבש ערומים הקב"ה ביקר חולים דכתיב וירא אליו ה' באלוני ממרא אף אתה בקר חולים הקב"ה נחם אבליהם דכתיב ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו אף אתה נחם אבליהם הקב"ה קבר מתים דכתיב ויקבר אותו בגיא אף אתה קבור מתים: כתנות עור רב ושמואל חד אמר דבר הבא מן העור וחד אמר דבר שהעור נהנה ממנו דרש ר' שמלאי תורה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים תחילתה גמילות חסדים דכתיב ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור נתאוה משה רבינו ליכנס לא"י וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך אלא כך אמר משה הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי אמר לו הקב"ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר מעלה אני עליך כאילו עשיתם שנאמר לכן אחלק לו ברכים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה למות נפשו ואת פושעים נמנה והוא חטא רבים נשא ולפושעים יפגוע לכן אחלק לו ברכים יכול כאחרונים ולא כראשונים ת"ל ואת עצומים יחלק שלל כאברהם יצחק ויעקב שהן עצומים בתורה ובמצות תחת אשר הערה למות נפשו שמסר עצמו למיתה שנאמר ואם אין מחני נא וגו' ואת פושעים נמנה שנמנה עם מתי מדבר והוא חטא רבים נשא שכיפר על מעשה העגל ולפושעים יפגוע שביקש רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי:

הדרן עלך המקנא לאשתו

היה מביא את מנחתה בתוך כפיפה מצרית ונותנה על ידיה כדי ליגעה כל המנחות תחילתן וסופן בכלי שרת וזו תחילתה בכפיפה מצרית וסופה בכלי שרת כל המנחות טעונות שמן ולבונה וזו אינה טעונה לא שמן ולא לבונה כל המנחות באות מן החטין וזו באה מן השעורים מנחת העומר אע"פ שבאה מן השעורים היא היתה באה גרש וזו באה קמח ר"ג אומר כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה: **גמ' תניא אבא חנין אמר משום רבי אליעזר (וכל כך למה) כדי ליגעה כדי שתחזור בה אם ככה חסה תורה על עוברי רצונו קל וחומר על עושי רצונו וממאי משום דחסה הוא דילמא כי היכי דלא תימחק מגילה קסבר משקה**

א משום מגילה הא אימתיקא. היה קשה לרבי והאמר ליעיל (ק' ע"ג) ללאחר [שנמחק] מגילתה מאיימין עליה שתפתה ונראה דעל כרחק אית לן למימר דר"א לית ליה איום שתפתה אפי' אחר מחיקת מגילה ומדלל פריך נתי דמשקא ואחר מקריבה אימא ללאחר מחיקה ללאחר היה נוטל המנחה מעל ידיה ש"מ דפשיטא ליה דעד שעת הקרבה היה מניחה על ידיה אס כן למאן לאמר מאיימין עליה שתפתה אית לן למימר דסבירא ליה מקריב מנחתה ואח"כ שותה דכבר נקדשה: טעונה

משקה ואח"כ מקריב את מנחתה דאי משום מגילה
הא אימתיקא לה: כל המנחות כו': ורמינהו סדר מנחות כיצד אדם מביא מנחה מתוך ביתו בקללות של כסף ושל זהב ונותנה לתוך כלי שרת ומקדשה בכלי שרת ונותן עליה שמנה ולבונה ומוליכה

אצל כהן וכהן מוליכה אצל מזבח ומגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודיו ומסלק את הלבונה לצד אחד וקומץ ממקום שנתרבה שמנה ונותנו לתוך כלי שרת ומקדשו בכלי שרת ומלקט את לבונה ונותנה על גביו (ומעלה אותו לגבי מזבח) ומעלהו ומקטירו בכלי שרת ומולחו ונותנו על גבי האישים קרב הקומץ שיריה נאכלין ורשאיין הכהנים ליתן לתוכה יין ושמן ודבש ואין אסורין אלא מלחמץ קתני מיהא בקללות של כסף ובקללות של זהב אמר רב פפא אימא בכלים הראויין לכלי שרת מכלל דכפיפה מצרית לא חזיא כמאן דלא כרבי יוסי ברבי יהודה דתניא כלי שרת שעשאן של עץ רבי פוסל ור' יוסי בר' יהודה מכשיר אפי' תימא רבי יוסי ברבי יהודה אימר דא"ר יוסי בר' יהודה בחשובין בפחותין מי אמר [וכן] לית ליה לר' יוסי בר' יהודה הקריבהו נא לפחתך: ונותנה לכלי שרת ומקדשה בכלי שרת: שמעת מינה כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת אימא נותנה בכלי שרת לקדשה בכלי שרת: ונותן עליה שמנה ולבונה: שנאמר ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה: ומוליכה אצל כהן: דכתיב והביאה אל בני אהרן וגו': וכהן מוליכה אצל מזבח: דכתיב והגישה אצל המזבח: מגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודיו: מגלן דכתיב וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן לפני ה' אל פני המזבח ותניא לפני ה' יכול במערב ת"ל אל פני המזבח אי אל פני המזבח יכול בדרום ת"ל לפני ה' הא כיצד מגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודיו רבי אלעזר אומר יכול יגישה במערבה של קרן או לדרומה של קרן אמרת כל מקום שאתה מוצא שני מקראות אחד מקיים עצמו דברי חבירו ואחד מקיים עצמו ומבטל דברי חבירו מניחין את שמקיים עצמו ומבטל חבירו ותופסין את שמקיים עצמו ומקיים חבירו כשאתה אומר לפני ה' במערב ביטלתה אל פני המזבח בדרום וכשאתה אומר אל פני המזבח בדרום קיימתה לפני ה' במערב הא כיצד מגישה לדרומה של קרן והיכן קיימתה אמר רב אשי קסבר האי תנא כוליה מנחה בצפון קאי מאי ודיו א"ר אשי איצטרך ס"ד אמינא תיבעי הגשת מנחה גופה קמשמע לן ואימא הכי נמי אמר קרא והקריבה אל הכהן וגו' והגישה אל המזבח מה הקרבה אצל כהן בכלי אף הגשה אצל מזבח בכלי: ומסלק את לבונה לצד אחד: כי היכי דלא תקמוץ בהדי מנחה כדתנן קמץ ועלה בידו צרור או גרגר מלח או קורט לבונה פסול: וקומץ ממקום שנתרבה שמנה: מגלן דכתיב מסלתה ומשמנה מגרשה ומשמנה: ונותנו לתוך כלי שרת ומקדשו בכלי שרת: למה לי הא קדשה חרא זימנא מידו דהוה אדם דם אע"ג דקדישתיה סכין בצואר בהמה הדר מקדיש ליה בכלי שרת הכא נמי לא שנא: ומלקט את לבונה ונותנה על גביו: דכתיב ואת כל הלבונה אשר על המנחה: ומעלהו

ומקטירו

משקה. המים ואח"כ מקריב מנחתה ופולגתה היא בפרק היה נוטל (לקמן ק' ע"ג) ומיהו כל זמן שלא קרבה מנחתה אינה נבדקת דכתיב מזכרת עון ואע"פ ששתתה מניחין אותה בידה כדי ליגעה ותורה והשתא ודאי משום חסיון הוא דאי משום מגילה הא אימתיקא לה: קללות. כעין סלים אדם מביא מנחתו לעזרה מתוך ביתו בקללות וכו': ונותנה.

בעורה בכלי שרת קס"ד שצריך לתתה ע"מ כן שיהא דעתו שיקדשה הכלי: ומגישה. מגיע את הכלי לקרן מערבית דרומית ולקמן יליף לה מקראי: ודיו. לקמן מפרש ומאי היא תאמאי תיסק אדעתין דנבעי טפי: ומסלק הלבונה לצד אחד. בתוך הכלי עצמה ולקמן מפרש טעמא דכולה מתניתא: שנתרבה שמנה. ממקום שהיא נבללת יפה בשמן: ונותנו לכלי שרת. שני ולקמן מפרש טעמא: על גבי האישים. על האש: ליתן לתוכה. ליתן לתוך השירים: בכלים הראויין לכלי שרת. אם היה מקדישין: רבי פוסל. ובמנחות

ובמסכת סוכה יליף טעמא בפרק החליל (ק' ע"ג) בחשובין. בכלי עץ חשובין: הקריבהו נא לפחתך. סיפא דקרא הירצך או הישא פניך: אין מקדשין אלא מדעת. שהנותנו בהן צריך שיתנו לשם כך וא"ת הרי מנחה קדושה ועומדת שהקדישה בפה קדושת פה אינה אלא קדושת דמים ואינה קדושת הגוף ואינה נפסלת בטבול יום ובלילה ואם נטמאת נפדית קדשה בכלי קדשה קדושת הגוף ונפסלת בטבול יום ובלילה ואין לה פדיון: נותנה לקדשה. התורה הצריכה ליתנו בכלי שרת כדי שיקדשה הכלי ואפילו אינו מתכוין לכך: ונותן עליה. הור שמן ולבונה ואין צריך בהן לכך דכתיב ויצק עליה שמן וגו' והדר והביאה אל בני אהרן וגו': וזאת תורת המנחה. כל המנחות במשמע: הקרב אותה בני אהרן וגו' יכול במערב. יגינה לדופן מערבי של מזבח דהיינו לפני ה' שהזיכל במערב והמזבח בחצר ל"ב אמה רחבו ממוצע באמצע העזרה וכן ההיכל ממוצע באמצע העזרה זה מול זה ל"ב אמה היכל ותכליו חללו כ' ותכליו ו' אמה עובי ותכליו וששה לכותל דרומי נמצא מערבו של מזבח לפני ה' דאין מפסיק כלום בינו לבין ההיכל דאילו אולם שלפני ההיכל פתוח הוא ורחבו עשרים אמה ככל חללו של היכל: כנגד חודה. כל מה שיכול לקרבו

כלפי מערב ובלבד שיהא שם קצת דרום משום אל פני המזבח דאי לאו כנגד חודה ליכא לפני ה' כלל שהרי זווית ההיכל כולם כנגד זווית המזבח: ר' אלעזר אומר כו'. דורשו למקרא בענין אחר וכך דורשו מתוך שנאמר לפני ה' אל פני המזבח יכול יגישה לאחד מהן רצה למערב רצה לדרומה וה"ל לא בת"כ: או לדרומה של קרן אמרת. כך תשיבני: כל מקום שאתה מוצא כו'. דכיון דאפשר לקיים את שניהם תו לא תוקמה רצה זה עושה רצה זה עושה אלא תפוס המקיים את שניהם: קיימתה לפני ה' במערב הא כיצד מגישה לדרומה של קרן. ה"ל לא בת"כ לדרומה של קרן ולא בעי כנגד חודה: והיכן קיימתה. הלא חוץ לכנגד זווית ההיכל הוא: קסבר האי תנא. ר' אלעזר: כוליה מנחה בצפון קאי. בחלק צפוני של עזרה ולית ליה דמזבח מכוון כנגד ההיכל ותכליו נמצא דרומו של מזבח כנגד אמצע פתח ההיכל הלכך יגישה אל פני המזבח בדרום ובלבד שיהא סמוך למערב נמצא מקיים את שניהם וה"ל נמי אם היה מזבח משוך מעט מכנגד זווית דרומית ההיכל ולצפון שיהא דרומו של מזבח כנגד ההיכל הוה מצי לקיים את שניהם דכנגד ההיכל קרינן ביה לפני ה' ובלבד שיגיש סמוך לקרן דהיינו אצל מערב הוא דנקט למשמע מינה כוליה מנחה בצפון קאי משום דג' מחלוקות הן בדבר זה ר' יהודה אית ליה מזבח מכוון כנגד היכל ותכליו בפ"ק דיומא (ק' ע"ג) ור"א בן יעקב אית ליה כוליה מנחה בדרום קאי דאמר צפוני שהוא צד פניו מכלום ר' יוסי הגלילי אית ליה כוליה מנחה בצפון קאי בבוהנים בפ' קדשי קדשים (ק' ע"ג) הלכך לר"א דהכא דשמעי' ליה ע"כ דקאמר זווית דרומית של מזבח לפניו מכוונת זווית של היכל הוא ופליג אדרי' ואדר"א בן יעקב מוקמינן ליה בר' יוסי הגלילי דס"ל דכוליה מנחה בצפון ולא מוקמינן ליה במחלוקת רביעית: מאי ודיו. מאי תיסק אדעתיה דנבעי טפי: מנחה גופה. ולא הכלי שהיא בה אלא יכוף הכלי שיהא נוגע סולת למזבח: פסול. משום דהוה קומץ חסר: סכין. הוי כלי שרת דתניא (יומא ק' ע"ג) כל הכלים שעשה משה משיתון מקדשון מכאן ואילך עבודתן מתחבטין: הדר מקדש ליה בכלי. שמקבלו בכלי שרת בדכתיב וישם באנגות (שמות ק"ז) ואת כל הלבונה. גבי הקטרה כתיב דמקטר קומץ ולבונה כי הדר: ה"ל

כלומר, חזית המזבח שהוא בדרומו של המזבח, ומשם עולה הכהן על המזבח. ושואל אי אם אתה למד מהמלים 'אל פני המזבח' יכול בדרום? ת"ל אמרה תורה לפני ה' היינו במערב. ושואל הא כיצד? במערב או בדרום? ועונה מנישה בקרן דרומית מערבית של המזבח כנגד חודה של קרן הכוונה לפינה דרומית מערבית ודין כומר, בזה מתקיימים שני הפסוקים.

רבי אלעזר אומר לומד שההגשה בקרן דרומית מערבית בדרך אחרת. יכול גי'שנה במערבה של קרן, או לדרומה של קרן? אמרת צא ואמור כל מקום שאמרת מוצא שני מקראות, אחד מקנים עצמו ומקנים דברי חבירו, ואחד מקנים עצמו ומבטל דברי חבירו, מניחין את שפקנים עצמו ומבטל חבירו ותופסין את שפקנים עצמו ומקנים חבירו ומסביר איך הכלל הזה מתאים לעניינינו. בשאמרת אומר לפני ה' וההגשה תהיה במערב, בטלתה את הפסוק 'אל פני המזבח' שמשמע שההגשה נעשית בדרום. ובשאמרת אומר 'אל פני המזבח' בדרום, קיימתה גם את הפסוק 'לפני ה' שהוא במערב. הא כיצד? מנישה לדרומה של קרן. ושואל והיכן קיימתה? איך תקיים את שני הפסוקים אם ההגשה תהיה בקרן דרומית מערבית? ועונה אמר רב אשי, קסבר האי תנא סובר התנא הזה כוליה מזהב בצפון קאי כל המזבח היה עומד בצפון העזרה. לכן כל חלק מדרומו של המזבח היה מכון כנגד פתח ההיכל שהוא לפני ה'!

ושואל מאי מה הכוונה ודין? ועונה א"ר אשי, איצטריך צריך היה להוסיף מלה זו, כי ס"ד אמרנו הייתי חושב לומר תיבני הנשת מנחה גופה שיש צורך להגיש את המנחה עצמה ולא הכלי שהיא בה, אלא יכופף את הכלי שיהא נוגע סולת למזבח קמשמע לן שאין צורך להגיש את המנחה עצמה. ושואל ואימא הכי נמי? אולי אכן נאמר שצריך להגיש את המנחה עצמה? ועונה אמר רבא אמרה תורה (ויקרא כג) והקריבה אל תבנה וגו' והנישה אל המזבח ודורש מה הקריבה אצל ב'הן בכלי, את הנשה אצל מזהב בכלי ואינו מגיש את המנחה עצמה.

ומסלק את לבונה לצד אחד וקומץ מהצד האחר, ועושה כך כי היכי דלא תקמוץ בחד מנחה שלא יהיה לבונה בתוך הקומץ בדתגן כמו שראינו שאם נתערבה לבונה בתוך הקומץ, הקמיצה פסולה קמין הכהן ועלה בידו צרור, או נרגר מלח, או קורט לבונה בתוך הקומץ פסול משום שהוא קומץ חסר.

וקומץ מקום שנתרבה שמנה. מנלן? דכתיב (ויקרא כג) מסלתה ומשמנה... מגרשה ומשמנה.

ונותנו את הקומץ לתוך כלי שרת, ומקדשו בכלי שרת. ושואל למה ל' למה צריך לחזור ולקדש את הקומץ בכלי שרת הא קדשה חדא זמנא! הרי פעם אחת כבר קידש את המנחה בכלי שרת! ועונה מדי דתוה אדם כמו שראינו בדם הקרבן דב, אע"ג דקדושתיה סבין בצואר בהמה סבין הוא כלי שרת, וכשחטט את הבהמה קידש את דמה, ואעפ"כ תדר מקדיש ליה חזר ומקדש את הדם בכלי שרת שמקבל את הדם בכלי שרת כמו שנאמר (שמות כד) וישם באגנות הקא נמי לא שגא הוא הדין במנחה, אף שכבר קידש את כל המנחה בכלי שרת לפני שקמץ, חזר ומקדש את הקומץ בכלי שרת.

ומסלק את לבונה ונותנה על גביו. דכתיב (ויקרא א) ויחריט ממנו בקמצו מסלת המנחה ומשמנה ואת כל תלבוה אשר על המנחה והקטיר המזבח ריח ניחח אופרתה לה' שמקטיר קומץ ולבונה ביחד. ומעלהו

משקה ואח"כ מקריב את מנחתה, דאי משום מגילה שאם תאמר שמייעגים אותה כדי שלא יחזק השם הא אימתיקא לה! הרע כבר נמוקו! אלא ודאי כיון שהתורה חסה עליה.

במשנה כל המנחות כו', ורמיהו, סדר מנחות כיצד? אדם מביא מנחה מתוך ביתו בקלתות של כסף ושל זהב, ונותנה בעזרה לתוך כלי שרת כאן הגמרא חשבה שצריך לתת את המנחה על מנת כן שיהא דעתו שהכלי יקדש את המנחה ומקדשה בכלי שרת, ונותן עליה שמנה ולבונה, ומוליכה אצל ב'הן, וב'הן מוליכה אצל מזהב ומנישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודין להלן נראה מה הכוונה ומסלק את תלבוהה לצד אחד, וקומץ מקום שנתרבה שמנה שנתוסף שם הרבה שמן ונותנו את הקומץ לתוך כלי שרת פעם שניה ומקדשו את הקומץ בכלי שרת, ומסלק את לבונה ונותנה על גביו על גבי הקומץ ומעלה אותו לגבי מזהב, ומעלהו את הקומץ ומקטירו בכלי שרת, ומולחו נותן מלח על הקומץ ונותנו על גבי האשים על האש. קרב אחר שקרב הקומץ, שיריה נאכלין ורשאין להכניס ליתן לתוכה יין ושמן ודבש, ואין אסורין אלא מלחמין. וכאן שואל קתני מיהא ראינו שאמר שנותן את המנחה בקלתות של כסף ובקלתות של זהב ואלה אינם כלי שרת, ובמשנה אמר שכשמביא את המנחה מביתו, מביאה בכלי שרת לעזרה! ועונה אמר רב פפא, אימא אמור במשנה, שמביא את המנחה בכלים יקרים הראויין לכלי שרת אם היה מקדישם היו קדושים.

מבלי משמע מכאן דכפיפה מצריה לא חויה אינה ראויה להיות כלי שרת. כמאן? כאיזה תנא? דלא ברבי שלא כשיטת רבי יוסי ברבי יהודה! דתנא, כלי שרת שעשאן של עין, רבי פוסל ורבי יוסי ברבי יהודה מכשיר! ודוחא אפילו תימא אתה יכול להעמיד את המשנה גם בשיטת רבי יוסי ברבי יהודה, אימא דא"ר יוסי ברבי יהודה ב'הושבין מה שהכשיר כלי שרת שעשאן של עץ, זה רק בכלים חשובים, אבל בפחותין בכלים פחותים, כמו כפיפה מצריה מי אמר? וכי לית ליה לרבי יוסי ברבי יהודה וכי אינו דורש (מנליה) הקריבהו נא לפתחתה? הרי כולם מודים שהקרבן וכלי השרת צריכים להיות מכובדים, שאם לא כן הירצץ או הישא פניך?

שנינו בברייתא ונותנה לכלי שרת ומקדשה בכלי שרת. שמעת מניה האם ניתן ללמוד מזה שכתוב 'ונותנה' 'ומקדשה' שכלי שרת אין מקדשין אלא מדעת שהנותנו בהן צריך שיתנונו לשם כך! ודוחא אימא אמור נותנה בכלי שרת לקדשה בכלי שרת נותנה לקדשה, כלומר, התורה הצריכה אותו לתתו בכלי שרת כדי שהכלי יקדשנה ואפילו אם אינו מתכוין לכך.

עוד שנינו בברייתא ונותן עליה חזר שמנה ולבונה ואין צריך כהן לכך שגמאמר (ויקרא כג) ויצק עליה שמן ונתן עליה לבנה ואחרי כן אמר 'והביאה אל בני אהרן וגו'. ומוליכה אף ההולכה כשרה בור אצל ב'הן. דכתיב (ויקרא כג) והביאה אל בני אהרן וגו'. וב'הן מוליכה אצל מזהב. דכתיב (ויקרא כג) והנישה אצל המזהב! כתב הרמב"ן (ויקרא כג) כל הדברים קודם קמיצה כשרין בור, שהם יציקה ובלילה והבאה. הגשה כשרה רק בב'הן, ואכן, היה הכהן מנישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן, ודין. ושואל מנלן? מנין הלכה זו? ועונה דכתיב (ויקרא א) ואת תורת המנחה תקרב אתה בני אהרן לפני ה' אל פני המזבח ואת תורת המנחה, כל המנחות במשמע. ותנא, לפני ה', יכול

במערב? הייתי חושב שיעשה זאת במערב המזבח שהוא לפני ה' שהרי קדש הקדשים הוא במערב? ת"ל אמרה תורה אל פני המזבח

ולבונה, ובאות מן החיטין, ובאות סלת כלומר, ומנחות שאין טעונות שמן ולבונה, באות מן החטין או שהן באות סולת. ומביא דוגמא מנחת חוטא, אף על פי שאינה טעונה שמן ולבונה, באה מן החטין ובאה סלת. מנחת העומר, אע"פ שהיא באה מן השעורין, טעונה שמן ולבונה, ובאה גרש מובחר שבשעורים ומנופה ב"ג נפה. אבל וזו מנחת סוטה אינה טעונה לא שמן, ולא לבונה, ובאה מן השעורין, ובאה קמח.

תניא, אמר ר"ש, בדין הוא שתהא מנחת חוטא טעונה שמן ולבונה שלא יהא חוטא נשכר שלא נקל במנחתו יותר משאר מנחות ומפני מה אינה טעונה? שלא יהא קרבנו מהודר. ובדין הוא שתהא חטאת חלב טעונה נסכים כל חטאת סתם נקראת חטאת חלב, כיון שעיקר דין חטאת נאמר סמוך לפסוק (ויקרא ג) כל חלב וכל דם לא תאכלו, וכתב בסמוך לו פרשת חטאת שלא יהא חוטא נשכר. ומפני מה אינה טעונה נסכים? שלא יהא קרבנו מהודר. אבל חטאתו של מצורע ואשמו טעונים נסכים סולת למנחה, ועשרון לכבש יין, ושמן רביעית ההין, כמו שמקריבין לעולה ושלמים לפי שאין באין על חטא.

ושואל איני! הרי אין זה נכון! שהרי והאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן ערכין טו, א על שבעה דברים ננעים באין וכו' על לשון הרע, ועל שפיכות דמים, ועל שבועת שוא, ועל גילוי עריות, ועל גסות הרוח, ועל הגזל, ועל צרות העין. משמע שהצרת באה על חטא! ועונה התם מנעיה הוא דאיכפר ליה היסורים והבושת של הצרעת כפרו לו על חטאו כי מיייתי קרבן והקרנן שהוא מביא לאשתדויו בקדשים הוא דקא מיייתי מביא להחירו באכילת קדשים, שיש טומאות שהצריכן הכתוב כפרה לטהרתן, זב וזבה ויולדת ומצורע ונזיר שנטמא.

ושואל אלא מעתה לשיטתך חטאת נזיר שמביא במלאת ימי נזרו, חטאת ועולה ושלמים תהא טעונה נסכים, לפי שאינה באה על חטא! ועונה סבר לה ברבי אלעזר הקפדן, דאמר נזיר נמי חוטא הוא שציער עצמו מן היין.

רבי נמליאל אומר בשם ב"ר. תניא, אמר להן רבן נמליאל לחכמים סופרים הניחו לי ואדרשנה במין חומר צרור מרגליות או בשמים שתלוי בצואר נשים לתבשית.

ומקטירו בכלי שרת. ושואל בכלי שרת מקטיר ליה? וכי מקטיר את הקומץ בכלי שרת? הרי לא מקטיר בכלי ועונה אלא אימא אמור מעלהו בכלי שרת, להקטירו על המזבח אחר שימלחנו. וזה שאומר ומולחו ונותנו על גבי האש. דכתיב (ויקרא ב) וכל קרבן מנחתך במלח תמלח וגו'.

קרב הקומץ שיריה מנחה נאכלין. מנלן? דכתיב (ויקרא ב) והקטיר הכהן את אפרתה וגו' ואחר שהקטיר את הקומץ וכתב (ויקרא ב) והנותרת מן המנחה, לאהרן ולבניו. קרב הקומץ מה שאמר שאחר שקרב הקומץ מותרים השירים באכילה, מסביר מאמתי נחשב שהמנחה קרבה להחיר את השירים? ואומר שזה תלוי במחלוקת אמוראים למר בראית ליה לר' חנינא לשיטתו ולמר בראית ליה ולר' יוחנן לשיטתו. דאיתמר, הקומץ, מאימתי מתיר שירים באכילה? רבי חנינא אמר, משתשלוט בו האור ואפילו שהאש תפסה בחלק מועט מהקומץ רבי יוחנן אמר, משתצית האור ברובו משתשלוט האש ברובו של הקומץ.

ורשאינן הכהנים ליתן לתוכו לתוך שירי המנחה וזו ושמך ודבש. מאי טעמא? מנין למדת הלכה זו? אמר קרא אמרה תורה אצל מתנות כהונה (במדבר יח) לך נתתם למשחה. ודורש לגדולה, בדרך שהמלכים אוכלין.

ואין אסורין אלא מלחמין. דכתיב (ויקרא ו) לא תאפה חמץ חלקם. א"ר שמעון בן לקיש, אפילו חלקם לא תאפה חמץ אף השירים אסורים בחמץ. וז"ל הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות פרק יב הלכה יד: כל המנחות הקריבות לגבי המזבח מצה, וכן שירי המנחות שאוכלין הכהנים אע"פ שהן מותרין לאכלן בכל מאכל ובדבש אין אוכלין אותן חמץ שנאמר לא תאפה חמץ חלקם, אפילו חלקם לא יחמיצו ואם החמיץ שיריה לוקה.

כל המנחות בו טעונות שמן ולבונה. ושואל וכל המנחות טעונות שמן ולבונה? בתמיה! והאיכא והרי יש מנחת חוטא, דרחמנא אמר שאמרה תורה (ויקרא ה, יח) ואם לא תשיג ידו לשתי תרים או לשני בני יונה והביא את קרבנו אשר חטא עשירת האפה סלת לחטאת לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבנה כי חטאת היא! ועונה רבי קאמר כך הוא פירוש הדברים כל המנחות טעונות שמן

ה"ג ומקטירו ס"ד. ולא גרס אטו בבלי שרת מקטר ליה חבלי קא קשיא ליה מקטירו ס"ד והרי עדיין לא מלחה וסיפא קתני ומולחו ונותנו על גבי האשים אלמא השתא הוא דמקטר ליה **אלא אימא** מעלהו להקטירו בבלי שרת. כלומר מעלהו בבלי שרת להקטירו לאחר שימלחנו קרב הקומץ למר כדאית

מעונה נסכים. א"ל דלוינה טעונה נסכים משום דלוינה בנדר ונדבה ד"ל ה"פ בדיון הוא מאחר שקורא חוטא היה לריק לעונשו להביא קרבן גדול אבל כבודו ומעשר אינו בדיון:

סבר לה כרבי אלעזר הקפרי. הכא משמע דרבי שמעון ורבי אלעזר הקפרי סבירא להו דלפילו נזיר טהור חוטא הוא דהא נזיר טמא היה מביא חטאת העוף ועופות אינם טעונים נסכים כדאיתא בפרק שתי מדות (מנחות דף טז.) והכי איתא בהדיא נמי בפרק קמא דנדרים (דף טז.) ובפרק ג' דנזיר (דף טז.) דאף על גב דקרא בנזיר טמא כתבי אנו אפילו נזיר טהור קאמרינן דקסבר רבי אלעזר הקפרי חוטא הוא והיינו טעמא דכתב קרא בנזיר טמא הואיל וזנה בחטא וקשה משמעא קמייא דנזיר (דף טז.) דתנן אהא נאה הרי זה נזיר ודלמא אהא לפינו במזות קאמר אמר שמואל שפוס בשערו ואמר אהא נזירא עבדי מילתא דעבירה ואמרין ליה נאה אנו אפילו רבי אלעזר הקפרי דלמיר נזיר חוטא הוא הני מילי גבי נזיר טמא דלוינו דבעי מיסתרי דילמא אתי למיעבר על נזירותיה אבל נזיר טהור לאו חוטא קרינן ביה ואם תאמר שמואל סבירא ליה התם אליבא דרבי אלעזר הקפרי דנזיר טהור לאו חוטא וסתמא דגמרא דהכא ודפ"ג דנזיר (דף טז.) לאו כשמואל וסתמא דמתניתין דקרי ליה נאה אליבא דרבנן דלמיר לאו חוטא לפוס סתמא דגמרא אס כן תיקשה דשמואל דשמואל דלמיר פרק קמא דתענית (דף טז.) כל היושב בתענית נקרא חוטא סבר לה כרבי אלעזר הקפרי ותענית כנזיר טהור הוא דלמירנן בפ"ק דנדרים (דף טז.) רבי אלעזר הקפרי אומר וכו' מכאן שיושב בתענית נקרא חוטא והתם מייירי בנזיר טהור כדפרישית ומדמי ליה יושב בתענית והשתא אית לן למימר דסתמא דגמ' דנדרים נמי מדמי יושב בתענית לנזיר טהור דלא כשמואל דלוינו הוא מדמי ליה דוקא לנזיר טמא לפי שמואל את עולמו מכל דבר שהרי יושב בתענית ומתחרט כנזיר טמא שמתחרט משום דער דבעי מיסתרי נזירותיה אבל נזיר טהור אינו נער מיהו תיקשה דשמואל דשמואל דלמיר בפ"ק (נעלי דף

ומקטירו בכלי שרת בכלי שרת מקטיר ליה **אלא אימא** מעלהו בכלי שרת להקטירו: ומולחו ונותנו על גבי האשים דכתיב וכל קרבן מנחתך במלח תמלח וגו': קרב הקומץ שיריה נאכלין: מנלן דכתיב והקטיר הכהן את אוכרתה וגו' וכתיב והנותנת מן המנחה לאהרן ולבניו קרב הקומץ למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה דאיתמר הקומץ מאימתי מתיר שיריים באכילה רבי חנינא אמר משתשלוט בו האור רבי יוחנן אמר משתיצת האור ברובו: ורשאיין הכהנים ליתן לתוכו יין ושמן ודבש מאי טעמא אמר קרא למשחה לגדולה בדרך שהמלכים אוכלין: ואין אסורין אלא מלחמין דכתיב לא תאפה חמץ חלקם א"ר שמעון בן לקיש אפילו חלקם לא תאפה חמץ: כל המנחות כו': וכל המנחות טעונות שמן ולבונה והאיכא מנחת חומא דרחמנא אמר לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה הכי קאמר כל המנחות טעונות שמן ולבונה ובאות מן החיטין ובאות סלת מנחת חומא אף על פי שאינה טעונה שמן ולבונה באה מן החיטין ובאה סלת מנחת העומר אע"פ שהיא באה מן השעורין טעונה שמן ולבונה ובאה גרש וזו אינה טעונה לא שמן ולא לבונה ובאה מן השעורין ובאה תניא אמר ר"ש בדיון הוא שתהא מנחת חומא טעונה שמן ולבונה שלא יהא חומא נשכר ומפני מה אינה טעונה שלא יהא חומא נשכר ודבין הוא שתהא חמאת חלב טעונה נסכים שלא יהא חומא נשכר ומפני מה אינה טעונה שלא יהא חומא נשכר אבל חמאתו של מצורע ואשמו טעונין נסכים לפי שאין באין על חמא אינו והאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן על שבעה דברים נגעים באין וכו' התם מנגיעה הוא דאיכפר ליה כי מייתי קרבן לאשתרוי בקדשים הוא דקא מייתי אלא מעתה חמאת נזיר תהא טעונה נסכים לפי שאינה באה על חמא סבר לה כרבי אלעזר הקפרי דאמר נזיר נמי חומא הוא: רבן גמליאל אומר בשם כו': תניא אמר רבן גמליאל לחכמים סופרים הניחו לי ואדרשנה כמין חומר דשמעיה

ליה וכו'. קרב הקומץ דקתני דמתיר שיריים באכילה מאימתי חשיב קריבה להחיר שיריים דרבי יוחנן כדאית ליה משתיצת האור ברובו ולרבי חנינא משתשלוט בו ואפילו מעט: למשחה. גבי מנחות כהונה כתיב (במדבר יח) לך נתתים למשחה: **לא תאפה חמץ חלקם** וגו' אפילו חלקם שיריים לא תאפה חמץ דדרשינן ליה האי חלקם דקרא נמי לפניו אלא תאפה: מנחת חומא. הבא על חטא דמטמא מקדש ושבעת העדות ושבעת ביטוי דכתיב התם ואם לא תשיג ידו לשתי תורים וגו' (ויקרא טז) ה"ק וכו'. כלומר לא קתני מילתא באנפי נפשיה אלא כרוך ותני הכי כל המנחות טעונות שמן ולבונה ובאות חטין כלומר ושאינם טעונות באות מיהת חטין ובאות סולת כלומר חמא מחני מעליותא אית בהו כיצד מנחת חומא אע"פ שאינה טעונה וכו': **שלא יהא חומא נשכר**. להקל במנחתו יותר משאר מנחות: **חמאת חלב**. כל חמאת סתם קרי חמאת חלב דבתר חלב כתיב כל חלב וכל דם לא תאכלו (דף טז) וכתיב בתריה פרשת חמאת: נסכים. סולת למנחה ועשרון לכבש יין ושמן רביעית החין כמו שמקריבין לעולה ושלמים: ומפני מה אינם טעונות. דכתיב בפרשת נסכים (במדבר טו) לפלא נדר או בנדבה הבא בנדר ונדבה טעון נסכים ואין חמאת ואשם טעונים נסכים: **החמאתו ואשמו של מצורע**. איתרבו בהדיא לנסכים במסכת מנחות בפרק שתי מדות (דף טז.) **על שבעה דברים נגעים באין**. ומפרש להו בערבין בפרק יש בערבין (דף טז.) מנגיעה איכפר ליה. יסורים ובשת של נגע כפרו לו על אותו חטא: וכו' קא מייתי קרבן לאשתרוי בקדשים הוא דמייתי שיש טומאות שהצריכין הכתוב כפרה לטהרתן זב חבה ויולדת ומצורע ונזיר שנטמא: **חמאת נזיר**. שמביא במלאת ימי נזרו חמאת ועולה ושלמים: נזיר **חומא הוא**. שציער עצמו מן היין. חומר. בטרין בלע"ז והוא של זהב וזרומים בו שני ציארי חלוק לנו:

דשמעיה

(א.) ליושב בתענית נקרא חוטא ובפרק החובל (ב"ק דף טז.) פריך ואין אדם רשאי לחבול בעולמו והתניא יכול נשבע להרע לעולמו וכו' מה הטעם רשות אף הרעה רשות ומוקי לה שמואל ביושב בתענית רשות ועוד קשיא מפרק בתרא דכריתות (דף טז.) דלמא חטאין אנו מכירין בו אלא המקום יום הכפורים מכפר וקא פריך ספק נזיר שבער עליו יום הכפורים לא ניית דהא כפר עליה יום הכפורים ומשני לכל חטאתם ולא לכל עומאתם ולרבי אלעזר הקפרי מאי איכא למימר נזיר כי מייתי קרבן לאו לכפרה מייתי אלא לחולו עליה נזירות טהרה א"ל למישרי נפשיה ביין אלמא דקרנן נזיר לר' אלעזר הקפרי לאו לכפרה אחי והכא משמע משום דבא על חטא אינה טעונה נסכים והכי אמר נמי בפ"ג דנזיר (דף טז.) דתעלה העוף לר' ישמעאל בל על חטא דאע"ג דבעל מיעקר עקר מייתי ואכתי הוה מני למיפדך התם לר' שמעון דהכא ולר' ישמעאל מספק נזיר לר' ישמעאל מספק נזיר טמא לר' שמעון אפי' מספק נזיר טהור ובפרק קמא דשבויות (דף טז.) נמי לא מתרין כמו בכריתות דלאו משום כפרה אחי: **סבר** לה כרבי אלעזר הקפרי. תימה לי אמאי תלי מילתיה בר' אלעזר הקפרי והא אינה גופיה אומר נמי בפ"ק דנדרים (דף טז.) אבל בנזירות לא התנדבו שלא יקראו חוטאין שחמא וכפר עליו מאשר חטא וי"ל אבג שטיפיה דנקט בכל דוכתא הכי נקט נמי הכא כי האי לישנא: **במין** חומר. פי' רבי הילל מרגלית ענין אחר נוסח כמו חומרתא דפילון (שבת דף טז.) בשמים מעורבין תרגום בלולא דפילא ענין אחר פי' רבינו סעדיה גאון כמין המעשה דבלשון ארמית אומר אדם לחבירו מה חמך כלומר מה מעשיך:

איכא

דשמעיה לרבי מאיר דאמר כו'. בפ"ק (פלי דף טו) גבי במדה שאדם מודד: עניה. לא האכילתו מעדנים למה מביאה מאכל בהמה: **אלא היא עשתה מעשה בהמה**. שהפקירה עצמו לתשמיש למה שאינה בן זוגה: **בתני'** היה מביא. הכהן: פילי. כוס של מים: מן הכיור. דכתיב מים קדושים (במנזר ה)

ואין קדושים אלא שנתקדשו בכלי הכי תניא בסיפרי: **כשם שממעיט**. רבי יהודה בכתב המגילה לקמן במתני' כן ממעט כאן במים: ומקום היה שם. ניכר מתוך שאר רצפת ההיכל: **טבעת קבועה בה**. לאחזה בטבעתה ולהגביהה מבין הרצפה שהיא כולה באבני שיש: **כדי שיראה** צריך ליתן שיעור שיהא נראה וניכר על פני המים: ונתן אל המים. מדלא כתיב ונתן במים אלא אל המים משמע שלא יתא נבלע בתוכן: **גמ'** מאי טעמא דרבי ישמעאל. דבעי חדשה: גמר ממצורע. ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש וגו'. שלא נעשה בהן מלאכה. דהא חיים כתיב: **לר' ישמעאל**. דפרכת את אליביה: הכי נמי. דבעינן מים חיים לסוטה דהא מן הכיור הוא נטל ושמעינן ליה לר' ישמעאל בעלמא דאמר מי כיור מי מעין הן דהיינו חיים: **משאר מימות הן**. אם רצה ליתן לתוכו מי מקוה יתן: **איכא למיפרך**. בהא גז"ש דרבי ישמעאל דגמר כלי כלי ממצורע: מה למצורע שכן טעון כו'. לפיכך כלי שלו חדש תאמר בסוטה שאין בה כל אלה: **אמר רבה וכו'** בבלי שאמרת לך כבר. הכי משמע ליה לרבה מדלא כתיב ולקח כלי חדש ונתן בו מים וכתיב בבלי חרש משמע שכבר הוזכר כלי זה במקום אחר ואמר רחמנא הכא שבאותו כלי שאמרת לך במקום אחר קח אותם ומאי ניהו דמצורע: לא שנו. רבנן דמתני' דבעו חרש ומכשרי בישן: **אלא שלא נתאכמו**. הושתרו פניו על ידי האור: **דומיא דמים**. אע"ג דלא גמרי ממצורע מיהו מינה ובה גמרי כלי דסוטה ממי סוטה ונהי דמי סוטה לרבנן לא חיים ניהו דמכשרי בשאר מימות מיהו לא נשתנו וכלי נמי בעינן דלא נשתנה: החזירן **לכבשן**. של יוצר שמצורעם בו את הקדרות של חרש חדשות: **שהפשיט קופתו לאחוריו**. מדלא קתני שנעשה בהן מלאכה ש"מ אמלאכה לא קפיד אשינויא קפיד ואלו נתעקמו במשאו: והא [התם] דהדרי ומפשיט. וקתני פסולין הבא למאן כיון דאידהו אידהו: **דאיכלוף**. שעל ידי המשי נתקלפו מקליפתן דשינויא דלא הדר הוא: **דאמר מר**. בסדר יומא (דף טו)

ובשחיטת קדשים (דף טו) וילף לה מפורים פונים דשנים עשר בקר דים שעשה שלמה: **ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן**. אי לא הוה כתיב בקרקע וה"א בעינן מקרקע המשכן ממש אבל השתא דכתיב בקרקע משמע דאינו מקפיד אלא שיכניס העפר להיכל: **יכול יתקן**. יזמין עפר מבחוץ ויכניסו בהיכל דהיינו בבנייתו: **ת"ל בקרקע**. בקרקעיתו: **אי בקרקע**. קא דרשינן ולא כתיב אשר יהיה יכול לא מצא שם עפר תיחוח נוח ליטול יתפור שם בקדרומות ת"ל אשר יהיה ומדלא כתיב ומקרקע המשכן יקח ש"מ לא הקפיד אלא שיהא מונח בקרקעית המשכן שעה אחת הא כיצד שש עפר תיחוח הבא משם: **אין שם תן שם**. על הקרקעית וחזור ונטלו ונתנו לתוך המים: **תניא אידך**. פליגא אדך קמייא ותנאי היא כדקתני בה פלוגתא דתנאי והך דלעיל מיתוקמא כאיני בן מנחם: **[ו]מן העפר אשר יהיה (במשכן)**. מדלא כתיב וזמקרקע המשכן יקח אינו מקפיד אלא שיכניס להיכל מלמד שמתקן מבחוץ ומכניס מבפנים להיכל ונתן אל המים וא"צ להניחו בקרקע ההיכל: **בקרקע המשכן איני בן יהודה וכו'**. בקרקע המשכן למאי אתא כיון דילפינן מאשר יהיה דא"צ ליטול מעל גבי קרקעית: **איני בן יהודה אומר להביא קרקע בית עולמים**. ה"ג לה בסיפרי ולא גרס לרבות שילה ונזב וגבעון ובית עולמים דשילה משכן הוא ולא צריך לרבויה דהוא עיקר הכתוב ונזב וגבעון אין משכן בה סוטה דהא במה הואי ולא הוה שם ארון אלא מזבח הנחשת לבדו ולא קרבה בהן מנחת סוטה ולא שום חובת יחיד שאין לה זמן קבוע כדאמר בשחיטת קדשים (דף קט) ובמגילה (דף טו) אבל בית עולמים הוצרך לרבות שלא תאמר משכן נאמר ולא מקדש בית המקדש שבירושלים קרי ליה בית עולמים לפי שאין אחר קדושתו היתר במקום אחר ושוב לא שרתה שכינה במקום אחר: **אינו**

איכא למפרך מה למורע. הא סוגיא כרב אחא ברביה דרבא דלמר פפרק המפלת (דף קט) לרבי ישמעאל כל ג"ש שאינה מופנה כל עיקר למדין ומשיצין ופי המסכתא דילוף ליה מבכלי לא תיקשה נמי לרב יהודה דלמר אין למדין כל עיקר:

מה מים שלא נעשה בהם מלאכה. וא"ת כיון דמי כיור הן מי לא עסקינן שקדש ממנו כבר יכ לומר אפי' אם קידש בהן שילך מן הדדין שבו לא היתה מלאכה גבי נטילה דתנן בפ"ק דידים (מ"ד) עשה בהן מלאכה או ששטה בהן פתו פסולין ואפי' קתני (ס"ט) מים שנתחטטו מטעם בהן את הגולסקין פסולין וסוקא מדיח בהן ידיו כשיריין אלמלא דלא תשיב מלאכה הדחת ידים אלא הדחת כלים ומי נחתום כדקתני התם:

ומה מים שלא נשתנו. תימה דלמחר דמי כיור הן ומי כיור כשיריין כמי מקוה ומי מקוה שנתנו מרחיין כשר כדתנן במסכת מקואות פ"ו (מ"ד) דמי לבע אין פוסלין המקוה בשנינו מראה ועוד תימה לרבי מאי שגא דהכא אמר מה מים שלא נשתנו ובפרק ב' דמסכת ע"ו (דף טו) לא מסיק הכי גבי בישולי עובדי כוכבים ונראה דהכא נמי אסמכתא בעלמא הוא וליכא אלא פסולא דרבנן:

נתאכמו והחזירן לתוך כבשן האש מהו. תימה מ"ש דקא מצביא ליה הכא בנראה וחזור ונראה והא בפ' לולב הגזול (סו"ט דף טו) קא מצביא לן ולא אפשיט ועוד מאי שגא מהא דלמר בנצבים פ"ב (דף טו) בגדי כסוה שחיו מקורעין אפי' מטושטשין ועד עבודתו פסולה ואפי' הכי אם כינס טשטוש וגיעול שלהן חזרו להחזירן כדמיינו ברייתא פרק המוצא מקדש (ס"ט דף פח) בגדי כסוה אין עושין אותן מעשה מחט אלא מעשה אורג נתגעלו אין מכבסין אותן לא בנתר ולא בזהל ופרכינן הא במים מכבסין אמר אביי ה"ק הוגשו למים מכבסין אותן בנתר אלמלא דמכבסין אותן ולא אמר דנדרו. מ"ד: **והא** התם הדרי ומפשיט. פרס"י מדלא קתני שנעשה בהן מלאכה ש"מ אמלאכה לא קפיד אשינויא קפיד וקשיא לרבי מתוספתא דנגעים פרק אין מורע ר' אליעזר אומר עץ ארז ואוזב וקני תולעת שנאמר בתורה שלא נעשית בהן מלאכה אלמלא דמלאכה פוסלת בהן לר' אליעזר גופיה:

לרבות

אמר רבא מה שחכמים חולקים ומכשירים חכמים בכל יום לא שנו אלא שלא נתאכמו פניו שלא הושרו פניו על ידי האש אבל נתאכמו פניו, פסולין. מאי מעמא? דומיא דמיא דמיא שיהיה דומה למים מה מים שלא נשתנו אף כלי שלא נשתנה אע"פ שחכמים לא לומדים ממצורע, לומדים כלי סוטה ממי סוטה. ואף שחכמים לא מצריכים מים חיים ומכשירים גם בשאר מימות, מכל מקום סוברים שכמו שהמים לא נשתנו, צריך שגם הכלי לא נשתנה. בעי רבא, נתאכמו הושרו פני הכלי והתורין החזיר את הכלי לתוך כבשן האש ונתלבנו, מהו? מי אמרין האם אומרים בין דאידהו אידהו כיון שהכלי נדחה, נדחה לתמיד ואין בו שימוש לאחר מכאן. או דילמא או שמא בין דהדור, הדור? כיון שחזר להיות לבן, חזר והוא כשר.

ת"ש, רבי אלעזר אומר, עין ארו ואוזב ושני תולעת שהפסיל בהן קופתו לאחוריו מזה שלא כתב שנעשה בהם מלאכה, משמע שאינו מקפיד על שנעשה בהן מלאכה אלא מקפיד על שינוי שנעשה בהם, ואכן הם נעקמו במשא פסולין. ומדיק וקא התם הדרי ומפשימי והרי הם חוזרים ומתישירים, ואעפ"כ אמר שהם פסולים, משמע שכיון שהכלי נדחה, נדחה לתמיד ואין בו שימוש לאחר מכאן. ודוחה התם דאיכלוף איכלופי שם מדובר שהם נתקלפו, והוא שינוי שינוי חזר.

נכנס להיכל ופנה לימינו וכו'. מ"מ? מדוע פונה לימין? דאמר מר, כל פניות שאותה פונה לא יהו אלא דרך ימין. מקום היה שם אמה כו'. תנו רבנן, וכן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן אם לא היה כתוב 'בקרקע' הייתי חושב שצריך להביא עפר מקרקע המשכן ממש. אבל עכשיו שכתוב 'בקרקע' משמע שאינו מקפיד אלא שיכניס העפר להיכל. ואומר יכול יתן מבחוץ ויכניס? הייתי חושב שיומין עפר מבחוץ ויכניס בהיכל, ודי בכניסתו להיכל: תלמוד לומר באה תורה ללמדנו בקרקע המשכן היינו בקרקעית המשכן. אי בקרקע המשכן כלומר, אם היה כתוב 'בקרקע המשכן' ולא היה כתוב 'אשר יהיה' הייתי חושב שאם לא מצא שם עפר תיחוח, היינו עפר נוח להינטל יכול יחפור בקרדומות? יהיה צריך לחפור שם בקרדומות? תלמוד לומר, אשר יהיה ומה שלא כתב 'מקרקע המשכן יקח' משמע שלא הקפידה תורה אלא שיהא מונח בקרקעית המשכן שעה אחת. ושואל הא ביצד? כלומר, כיצד נוהג? יש שם עפר תיחוח הקא משם. אין שם עפר תיחוח תן שם מביא מבחוץ ונותנו על הקרקעית, וחזר ונטלו ונותנו לתוך המים.

תניא אידך למדנו שיטה אחרת בברייתא וכן העפר אשר יהיה וגו' מזה שלא כתוב 'מקרקע המשכן יקח' לא הקפידה תורה אלא שיכניס להיכל מלמד שתיהן מתקן מביא עפר מבחוץ, ומכניס להיכל בקרקע המשכן ונותן אל המים ואינו צריך להניחו בקרקע ההיכל. איסי בן יהודה אומר מה בא הפסוק 'בקרקע המשכן' ללמדנו? הרי כבר למדנו מהמלים 'אשר יהיה' שאינו צריך ליטלו מעל גבי קרקעית המשכן אלא להביא קרקע

דשמעיה לר' מאיר דקאמר ששמע מר"מ שאמר לעיל דף ח היא האכילתו מעדני עולם, לפיכך קרבנה מאכל בהמה. א"ל אמרו לרשב"ג התינוח זה מובן באישה עשירה, עניה מאי איכא למימר? עניה לא האכילתו מעדנים, למה היא מביאה מאכל בהמה? אלא, בשם שמעיה מעשה בהמה שהפקירה עצמו לתשמיש למי שאינו בן זוגה כך קרבנה מאכל בהמה.

מתני' היה הכהן מביא פילי כוס, ספל של חרס, ונותן לתוכה חצי לוג מים מן הכיור שנאמר (במדבר ט) 'ולקח הכהן מים קדושים בכלי חרש' ואין מים קדושים אלא שנתקדשו בכיור. ר' יהודה אומר, רביעית הלוג. בשם שמעיה רבי יהודה בפתח שעל המגילה, כמו שנראה להלן כך שמעיה פנים. נכנס הכהן להיכל, ופנה לימינו שכל פניות במקדש הן לימין ומקום היה שם בהיכל אמה על אמה שהיתה בולטת מהרצפה ונקבלא של שיש שלא היתה מחוברת לרצפת היכל וטבעת היתה קבועה בה שיאחו בה ויריס את הטבלא. כשהוא מנבית את הטבלא ונומל עפר מתחתיה מהאדמה שתחת לטבלא ונותן את העפר למים שבפילי, ונותן שיעור מספיק כדי שיראה על המים, שנאמר (במדבר ט) וכן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח תבנה ונתן אל המים.

גמ' תנא, פילי הנזכר במשנה היה עשוי של חרס חדשה, דברי רבי ישמעאל. מאי מעמא דרבי ישמעאל? מדוע מצריך חדשה? נמר למד בגזרה שווה כלי כלי ממצורע שנאמר בה (ויקרא יז, ט) ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש וגו' מה להלן כמו שבמצורע צריך חרס חדשה, אף כאן חרס חדשה. ושואל והתם מנלן? ומנין שבמצורע צריך חרס חדשה? ועונה דכתיב (ויקרא יז) וישחט את הצפור האחת אל כלי חרש על מים חיים. מה מים חיים הכוונה למים שלא נעשתה בהן מלאכה, אף כלי הכוונה לכלי שלא נעשתה בו מלאכה. ושואל אי אם אתה למד ממצורע, דרוש מה להלן כמו במצורע צריך מים חיים, אף כאן בסוטה תימחק המגילה אל מים חיים! ועונה לרבי ישמעאל שלומד בגזרה שווה הכי נמי! אכן צריך להשתמש במים חיים, שהרי היה נוטל את המים מן הכיור, וסובר ר' ישמעאל שמי כיור הם מי מעיין, דהיינו מים חיים! דאמר ר' יוחנן, מי כיור המגילה נמחקת במי כיור. רבי ישמעאל אומר, מי מעיין תן. ונח"א לא צריכים לא מי מעיין ולא מי כיור, אלא משאר מימות הן שאם רצה ליתן לתוכו מי מקדח יתן.

ושואל, איך אתה למד סוטה ממצורע איכא למיפרך יש לפרוך את הלימוד מה למצורע שצריך מים חיים שכן מעין עין ארו ואוזב ושני תולעת! כלומר, כיון שהצריכה תורה כל אלה, לכן הצריכה תורה מים חיים! תאמר בסוטה, שאין בה כל אלה, לא תהיה טעונה מים חיים! ועונה אמר רבה, אמר קרא, בכלי חרס, כלי שאמרתיו לך כבר מזה שלא כתוב 'ולקח כלי חרש ונתן בו מים' אלא כתב 'בכלי חרש' משמע שהתורה מתכוונת לכלי שכבר הוזכר במקום אחר, ואמרה תורה כאן בסוטה, שבאותו כלי שאמרתיו לך במקום אחר, קח את המים האלה. והכוונה למי מצורע.

ת"ש, דא"ר יוחנן משום ר' ישמעאל, בשלשה מקומות ה'לקה עוקרת מ'קרא ההלכה כביכול מקפחת את עקבו מעמדו של הפסוק ועוקרת אותו ממשמעותו, במלים אחרות, בג' מקומות הלכה למשה מסיני באה ועוקרת את הפסוק. א. ה'תורה א'מרה לגבי כיסוי הדם (ויקרא י"ו) וכסחו ב'עפר, ו'ה'לקה שאפשר לכסות ב'כל דבר שמותר לכסות בכל דבר המגדל צמחים כגון הזרניק והסיד וחרסית ולבינה שכתשה. ב. ה'תורה א'מרה (במכילתא ד' ס' ב'תער כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו וגו') ו'ה'לקה שאסור לגלח שערו ב'כל דבר דתנן (סו' דף נ"ג) נזיר שגילח בין בזוג בין בתער או שספסף כל שהוא חייב. ועיין ברש"י. ג. ה'תורה א'מרה (דברים כ"ד) וכתב לה ס'קר כריתות ו'ה'לקה שאפשר לכתוב גט ב'כל דבר. ומסיים ואם איתא ואם אפשר לתת בטוטה אפר במקום

לרבות נוב וגבעון שילה ובת עולמים. רש"י גורם להביא קרקע בית עולמים ושיבש הגירסא שילה נוב וגבעון משום דנוב וגבעון אין משקין בהן סוטות משום דהוי מנחת יחיד שאין קבוע לה זמן ותימא ששבעה משום קושיא זו דילמא קסבר איסי בן יהודה כדבי יהודה כפרק בפרק בתרא

דשחיטת קדשים (זחמס ד' קק.) כל שהיבור והיחיד מקריבין בזהל מועד שבמדבר מקריבין בזהל מועד שבגלגל ואין חילוק ביחיד אלא במועד שבראש גגו והשתא הולך לרבות נוב וגבעון משום דבמה הוו: ובית העולמים. מקשינן אמאי חליטין לרבות בית

העולמים והאמר בפ"ב דשבוטות (קק טז) דמשכן אקרי מקדש ומוקדש אקרי משכן ואי לא הוה כתיב אלא (כי) את משכן ה' טמא הוה נמי מקדש בכלל הכא נמי נימא הכי וברכי מסכת עירובין (קק ג.) דנפקא לן שלמים ששחטן קודם שיתחילו ללחם ההיכל פסולים במקדש משום דמקדש אקרי משכן והע"ז דזשחטו פתח אהל מועד במשכן כתיב ולפי גירסת הספר הזה אחי שפיר דהוי מני למימר עיקר ריבויא לא הוה לריך אלא משום נוב וגבעון ובית עולמים נקט אגב שיטתיה אבל ר"י פירש האי לחליטין הכא לרבות בית עולמים משום דכתיב קרקע משמע היכא לחיבא קרקע לאפוקי בית העולמים דהואי רינא ולא מסתברא משום דמריבויא דקרקע מריבין בית העולמים דאי לא הוה כתיב קרקע לא הוה בית העולמים בכלל ולפירושו לא הוה לריך למיכתב קרקע כלל ועוד קשיא מפ' טרף בקלפי (יומא דף מד.) דמיינתי ברייתא וכל אדם לא יהיה בזהל מועד אין לי אלא אהל מועד שבמדבר שילה ובית העולמים מניין אלמא דשילה לא הוה בכלל אהל מועד וכן בית העולמים ובפ"ק דעירובין (קק ג.) אמר דבית העולמים הוה בכלל אהל מועד ושחטו פתח אהל מועד הואיל ומקדש איקרי משכן וכן בפרק הויאילו לו

(יומא דף קכ.) רב שעת אמר אין לי אלא אהל מועד שבמדבר שילה ובית עולמים מניין ת"ל וכסה: ואם איתא ליחשב נמי הא. תימא היכי מני למיפסע מדרי' ישמעאל והא סביבא ליה כבית שמאי דלפך לא איקרי עפר וחליבא דבית שמאי לא קמייבני' ליה אלא חליבא דב"ה א"כ ה"ז אפר בכלל משמעתא דעפר משום דהכא בקרקע כתיב:

תנא ושייר. ואי קשיא היכי מני למימר תנא ושייר והא שלש קתני ואמר בפ"ק דקידושין (קק טז) גבי הענקא וכי תימא הכא נמי תנא ושייר והא ארבעה קתני ונראה דהתם דוקא כיון דנחת למינייא דוקא הוה משום דקתני כסיפא ואי איתא יכול לומר ארבעה בחדא מהן כו' ואם איתא דמיתא האב נמי מוסיא היה יכול לומר ארבעה בחדא:

מאי

תגלחת דכתיב ובס המטרה את בגדי וגו' והיה ביום השביעי יגלה את כל שערו וגו' בתגלחת ראשונה לא כתב כלל ופרט אלא את כל שערו אתם דמשמע כל גופו זרועותיו ושוקיו ובית השחי שיהא כל גופו חלק כדלעת ובתגלחת שניה כתוב בכלל ופרט דמשמע שיער שיהא שם קיבוץ שיער הרבה למעוטי זרועותיו ושוקיו שאינו מכוסה ונראה למעוטי בית השחי: שיער הרגלים. דאותו מקום ולישא מעלייתא נקט: והלכה מנל בולו בדלעת. אף בתגלחת שניה קתני דמגלח כל גופו: כדלענין. במסכת נגעים (פ"ד מ"ב) לחקיה. לגלחו כולו לשון לא תקיפו פאת ראשכם (ויקרא ט"ו) מעבירי תער על כל בשרו. ובתגלחת ראשונה קא: ח"ו וקתני סיפא וביום השביעי מגלחו תגלחת שניה בתגלחת ראשונה. ולא גרסינן יגלחו שתהא תגלחת וכו' דלאו אקרא קאי אלא לשון המשנה ומגלחו תגלחת שניה בתגלחת ראשונה תנן בה אלמא שניה נמי כדלעת דהא תנא ליה בתגלחת ראשונה מעביר תער על כל בשרו: אמר רב נחמן בר יצחק. מצורע לא שוירא הוא דכי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא כגון ספר תער עפר דכתיב בהדיא והלכה עוקבת מוספת על המקרא: רב אשי אמר הא מתינתא. דקתני מקום כינוס שיער ונראה: דריש. כל התורה כולה בכלל ופרט דאמרינן בשבועות בפ"ג (קק טז.) רבי ישמעאל שימש את רבי נחוניא בן הקנה שהיה דורש את כל התורה בכללי ופרטי ור"ע שימש את נחום איש גם זו שהיה דורש כל התורה בריבוי ומיעוטי וכבר פירשתי כל משמעות כלל ופרט וריבוי ומיעוט וחילוקן במס' סוכה בפ' החליל (קק טז):

כדלעת

אינו צריך. לרבות בית העולמים: ומה שומא קלה. ליכנס בטומאת הגוף למקדש שאינה במיתת ב"ד אלא ברת לא חלק הכתוב בין מקדש למשכן שנאמר בפרשת פרה אדומה שני פסוקים כי את מקדש ה' טמא (כי) את משכן ה' טמא (במדבר יט): לא כל שכן. שהשווה מקדש ומשכן לבדוקה ולבערה מתוכן: א"כ מה

ת"ל בקרקע שלא יביא מתוך קופתו. לתוך כלי יובנים להיכל אלא מקרקעיתו יטול ואם אין שם יביא ויניח שם ואח"כ יטלנו ונתקיים אשר יהיה ונתקיים בקרקע כדדרשין לעיל ובספרי לא תני הכי להך ברייתא ואומר אני מדרש שני הוא בפנים אחרים: פלוגתא דב"ש וב"ה בשחיטת חולין (קק פח) גבי כיסוי הדם אליבא דב"ה דאמרי אפר קרוי עפר דכתיב (במדבר יט) ולקחו למטא מעפר שרפת ההטאת וב"ש אומרים עפר שריפה נקרא עפר סתמא לא אקרי: הכא בקרקע המשכן כתיב. וקרא יתירא הוא דהא אתרבי מאשר יהיה דאין צריך לחפור משם הילכך למעוטי אפר אתא למיידרש דבעינן דומיא דקרקע המשכן: עוקבת. מקפחת את עקבו מעמדו ועוקרת בג' מקומות הלכה למשה מסיני באה ועוקרת את הפסוק: התורה אמרה בעפר. לענין כסוי הדם ולא הכשיר דבר אחר: והלכה בכל דבר. המגדל צמחים כגון (הגור) והזורניק והסיד וחרסית ולבינה שכתשה: התורה אמרה ספר. לענין גט ברייתו: והלכה בכל דבר. שכתבו עליו על עלה של זית על הנייר ועל הלוח: התורה אמרה תער. לא יעבור על ראשו בנזיר: והלכה בכל דבר. דתנן (מזיר קד נט.) נזיר שגילה בין בזוג בין בתער או שספסף כל שהוא חייב וא"ת אין זו עקירה אלא תוספת איברא עקירה היא שמלקין אותו על כך ואסור להכות את ישראל בחנם שהרי אמרה תורה (דברים טז) לא יוסיף פן יוסיף ואע"ג דבבבולוהו קראי דרשי' בשחיטת חולין (קק פח) ובגנין (קק כח) ובנזיר (קק נט): לר' ישמעאל לא משמע ליה קראי דוכתב לה דמריבין מיניה לרבות כל דבר דריש

ליה בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף כדרשין לה התם וכן בולן אלא אהלכה למשה מסיני סמכין וקראי אסמכתא בעלמא הוא הלכך שאר מדרשים ריבויין דכל התורה כולה לא חשיב להו ר' ישמעאל כהלכה עוקבת מקרא אלא הני תלת ובמסכת קידושין ירושלמי מצאתי משנה זו דר' ישמעאל ואין תער מן השלשה אלא מרצע והכי תניא התם התורה אמרה ספר והלכה בכל דבר התלש התורה אמרה עפר והלכה בכל דבר המגדל צמחים התורה אמרה מרצע והלכה אמרה אפי' סול וסירה והוא נראה בעיני מאד דהך דתער מוספת הוא: ואם איתא. דאפר נמי כשר ליחשב נמי דהא הלכה עוקבת מקרא דהתורה אמרה עפר והלכה אמרה אף אפר ומשמעותיה לא משמע לן דהא לרבי ישמעאל עפר לאו ממשמעותיה ממש נפקא ליה לענין כיסוי הדם: תנא ושייר. לא חשבינהו לכולהו מקומות: שייר מצורע. בתגלחת שניה שהוא צריך שני

תגלחות דכתיב ובס המטרה את בגדי וגו' והיה ביום השביעי יגלה את כל שערו וגו' בתגלחת ראשונה לא כתב כלל ופרט אלא את כל שערו אתם דמשמע כל גופו זרועותיו ושוקיו ובית השחי שיהא כל גופו חלק כדלעת ובתגלחת שניה כתוב בכלל ופרט דמשמע שיער שיהא שם קיבוץ שיער הרבה למעוטי זרועותיו ושוקיו שאינו מכוסה ונראה למעוטי בית השחי: שיער הרגלים. דאותו מקום ולישא מעלייתא נקט: והלכה מנל בולו בדלעת. אף בתגלחת שניה קתני דמגלח כל גופו: כדלענין. במסכת נגעים (פ"ד מ"ב) לחקיה. לגלחו כולו לשון לא תקיפו פאת ראשכם (ויקרא ט"ו) מעבירי תער על כל בשרו. ובתגלחת ראשונה קא: ח"ו וקתני סיפא וביום השביעי מגלחו תגלחת שניה בתגלחת ראשונה. ולא גרסינן יגלחו שתהא תגלחת וכו' דלאו אקרא קאי אלא לשון המשנה ומגלחו תגלחת שניה בתגלחת ראשונה תנן בה אלמא שניה נמי כדלעת דהא תנא ליה בתגלחת ראשונה מעביר תער על כל בשרו: אמר רב נחמן בר יצחק. מצורע לא שוירא הוא דכי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא כגון ספר תער עפר דכתיב בהדיא והלכה עוקבת מוספת על המקרא: רב אשי אמר הא מתינתא. דקתני מקום כינוס שיער ונראה: דריש. כל התורה כולה בכלל ופרט דאמרינן בשבועות בפ"ג (קק טז.) רבי ישמעאל שימש את רבי נחוניא בן הקנה שהיה דורש את כל התורה בכללי ופרטי ור"ע שימש את נחום איש גם זו שהיה דורש כל התורה בריבוי ומיעוטי וכבר פירשתי כל משמעות כלל ופרט וריבוי ומיעוט וחילוקן במס' סוכה בפ' החליל (קק טז):

כדלעת

כִּרְלֵעַת מַנִּי. הא דקתני מגלחו תגלחת שניה כראשונה רבי עקיבא היא: **מֵאָה הוּא**
עֵלָה. דבעינן לדליל אם אין שם עפר מהו שיתן שם אפר: ה"ג מביא רקבובית ירק
ומקדש רקבובית ירק הוא דהוי עפר וכו'. ולא גרס ולא היא: **וּמִקְדָּשֵׁי.** נתנו במקום
והמקום מקדשו וחזרו ונטלו ונתנו למים: **עֵפֶר סוּמָה.** דכתיב (מכמלד ס) אל המים

שיראה עליהן מדלא כתיב ונתתן נבמים: רוקן
ביבמה, לעיני הזקנים דכתיב לעיני הזקנים
והולצה חרקה (נכניס סג): **ואפר פרה**, דגוריה
שוה גמירי מהדרי עפר סטוה ואפר פרה
כדלקמן: **אם דם צפור**, שם מצורע ששחטו
אל כלי חרס על מים חיים ועריך שלא יתן
מים אלא כשיעור שיהא דם צפור ניכר בהן;
חל מים, גרס ולא גרס במים דהא על
המים החיים כתיב בקרא: **וכמה הן רביעיות**,
כדמפרש לקמן: **בצפור דרוו**, שיעור
הכמים שאין במינה גדולה שמדחה את
המים ולא קטנה שנדרת מפני המים שזין
רביעית: **אפסיל כרם וכמים**, ואפי' כל
ניכר: **קרא אחרינא כתיב**, ששחט לתוך
המים והרי הן מעורבין מעיקרא:
ולניקטניהו לוורידים, יאחום בין
אבעותיו שלא יצא מהן דם: גדולה
ומדחת אל המים, שאין מים ניכר מפני רוב
הדם: **אל תפיץ נפשך לבר מהחילכתא**, כל
דבר הכמים שנקבעו אל תתרהר אחריהן;
הקדים עפר למים בסוטה פסול, כדכתיב
ונתן אל המים אלמא מים ברישא וכתיב
ועשה לה הכזן את כל התורה הזאת
בדעגין כסדר הכתוב בפרשה: **מה לחלף**,
בסוטה מצותו לתחילתה עפר אל המים
דכתיב בה אף כאן בפרה עפר אל המים
מצותו כן לתחילתה אל תימא ונתן עליו
דוקא דמשמע עפר לבתחילת: **ומה כאן**,
בפרה הקדים עפר למים כשר כדמפרש
ואזיל: **והתם מנלך**, גבי פרה דאם הקדים
עפר למים כשר: **מים חיים אל כלי**, משמע
מים לצד הכלי ולא עפר חרץץ בינתיים:
ויבם, דאמרי לעיל בסוטה הקדים עפר
למים פסול אמרו לך בפרה נמי פסול אל
כלי דוקא דמשמע מים ברישא הוא דכתיב
ונתן עליו מים לערבן לאחר שנתן אפר אל
המים צריך להפך המים עליו ולערבן: **ח"ל**,
ואימא עליו דוקא אל כלי שתהא חיות
בכלי, ואימא עליו דוקא שיהא עפר תחילה
אל דכתיב מים חיים אל כלי לא למימרא
שיהו המים לצד הכלי אלא הכלי אמר שיהא
חיות בכלי שלא יטול מן המעייב בכלי אחר
ויתן לתוך זה אלא בכלי זה ישאבם מן
המעייב: **מה מצינו בכל מקום**, בסוטה:
מכשיר למעלה, עפר הוא המכשיר את
המים לבדוק אותה וכן דם צפור של מצורע
שומכשיר את המים להזאה אף כאן עפר
מכשיר את המים:

קפדי אהיכר מים וגראה דהא בעיא לא לשון ספיקא אלא שהיה תמיה על דברי ר' שמעאל דלמר רביעית לעולם דם אפור ניכר בהן והא פעמים שאינו ניכר שהמים מדחין אותו כגון קטנה ופעמים שאין המים ניכרין כגון גדולה והכיון קים לרבנן לשעוריה בלפור שהיה דמה ניכר לעולם ברביעית דומיא דפ"ק דר"ה (דף ק"א). דלמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא מי קים להו לרבנן בין שליש לפחות משליש אמר ליה לאו אמנוא כך לא תפיק נפוך לבר מהלכתא וכו'. **ש"ינה** הכתוב במשמע. תימיה לרבי ובי שניי הוא שנקרא אפר עפר והכתוב (ומכאן כ"ג) ויסרוף אותה בנחל קדרון וידק לעפר וכן ואכות אותו טחון היטב עד אשר דק לעפר (דברים טו) וי"ל אותו שלא נעשית אפר ע"י שריפה אלא לריבין כתובה נקראת אפר אבל פרה עיקר מלות שריפתה בלפני אפר ע"פ שאם היו שם אורזין היו כותשין אותם כדליתא בספרי וכדתנן בפ"ג דפרה גרפה חובטין אותה במקלות משום אורזין שלא נעשו אפר מיהו עיקר מלות שריפתה בלפני אפר ע"פ שאם **ש"ינה** הכתוב במשמע. תימיה ובי מפני כך שינה ואמרו בדרה ביטוי הם (חולין דף פסח). לבר שינה אליבא דר"ה ללמד שאלו נקראו עפר וי"ל פתני שמע מניה:

יצא מהן דם, ויקבל את הדם היוצא מהם בכלי אחר! קמ"ל בא הפסוק בדם ובמים' ללמדנו שיערבב את הדם.

בְּעֵת מִינִיחָה ר' יְרֵמְיָה מְרַבֵּי וִירָא, גְּדוּלָּה וּמְדַחַת אֶת הַמֵּיִם הִיתָה
הציפור גדולה שאין המים ניכרים מפני רוב הדם היוצא ממנה, או
קטנה ונדרחית מפני המים שהיתה ציפור קטנה ואין הדם ניכר במים
מהו? א"ל ענה לו לאו אמינא לך וכי לא אמרתי לך לא תפסיק נפשך
לבר מהלכתה? אל תטריח את עצמך לדון בדברים שמחוץ
למציאות ההלכה? כל דברי חכמים שנקבעו אל תהרהר אחריהן.
רש"י. בצפור דרור שיערו רבנן, אין לך ציפור כל כך גדולה שמדחת
את המים, ואין לך ציפור כל כך קטנה שנדרחית מפני המים.

ת"ר, הקדים עפר למים בסוטה פסול לפי שנאמר (במדכ"ב ט) וְלָקַח
הכהן מים קדשים בכלי חרש ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח
הכהן ונתן אל המים, משמע נותן המים תחילה, ואמרה תורה יעשה
לה הכהן את כל התורה הזאת שצריך לעשות כסדר הכתוב בפרשה.

וְר' שמעון מכשיר. ושואל מ"מ דרבי שמעון? ועונה דכתיב (במדכ"ב ט)
וְלָקַחוּ לטמא מעפר שרפת התמאת. ונתניא ולמדנו על זה בברייתא
אמר ר"ט, וכי עפר הוא? והלא אחר ששורפים אתה הפרה אפר
הוא! אלא שינה הכתוב במשמעו בשינוי הלשון באה תורה ללמדנו
לדון הימנו גזירה שוה להשוות סוטה לפרה אדומה נאמר כאן
בסוטה עפר ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתניא
לחלן בפרה אדומה עפר ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת מה
לחלן בסוטה עפר על גבי מים מצותו לכתחילה לתת את העפר אל
המים כמו שכתוב בה 'ונתן אל המים' אף כאן בפרה אדומה, נותן
עפר על גבי מים. ומה כאן וכמו שבפרה, אם הקדים ונתן עפר למים
כשר כמו שנראה בסמוך אף לחלן בסוטה, אם הקדים עפר למים
כשר וזה שאמר ר' שמעון מכשיר.

ושואל והתם מנלן? מנין שאצל פרה אדומה אם הקדים אפר
למים כשר? ועונה תרי קראי בתיבי שני פסוקים הם בתיבי עליו
כתוב, ונתן עליו מים חיים, היינו נותן מים על אפר הפרה אלטמא, אפר
ברישא משמע שנתנית האפר קדמה לנתינת המים. ובתיב וכתוב ונתן
מים חיים אל כלי, אלטמא, מים ברישא משמע שנתנית המים קדמו
לנתינת האפר. הא כיצד? איך הדבר יובן? רצה זה נותן, רצה זה
נותן רצה נותן מים תחילה, רצה נותן אפר תחילה.

וְרַבֵּנָא וחכמים שאמרו לעיל אם הקדים עפר למים בסוטה
פסול, יאמרו לך שגם בפרה אם הקדים אפר למים פסול, כי אמרה
תורה אל כלי, דוקא עליו שיתן את המים על הכלי ממש שלא
יהיה שם כלום, משמע שנותנים מים תחילה. ומה שכתוב 'ונתן
עליו מים', שלכאורה משמע שנותן תחילה את האפר, יאמרו לך
הפסוק בא ללמדך לערבן לאחר שנתן אפר אל המים צריך להפך
המים עליו ולערבן. ושואל ואימא אולי נאמר עליו, דוקא אל
כלי אולי נאמר שמהמלה 'עליו' משמע דווקא שתהא נתינת העפר
תחילה! ומה שכתוב 'מים חיים אל כלי' אין הכוונה שהמים יינתנו
לצד הכלי ושאו משמע שהמים ניתנים תחילה! אלא ללמדנו
שתהא חיותן ככלי! שלא יטול מן המעיין בכלי אחר ויתן לתוך
זה, אלא בכלי זה ישאבם מן המעיין! ועונה מה מצינו בכל מקום
הכוונה כמו שמצינו בסוטה ובמצורע מכשיר למעלה עפר הוא
המכשיר את המים לבדוק אותה, וכן דם צפור של מצורע
שמכשיר את המים להזאה אף כאן מכשיר למעלה עפר מכשיר
את המים.

בְּרִילָעַת מה שאמר מגלחו תגלחת שניה כראשונה מני? ברייתא
זו בשיטת איזה תנא היא? ר"ע היא דרביש ריבוי ומיעוטי כלומר,
ואינו דורש בדרך של כלל ופרט וכלל דתניא (ויקרא יז) והיה ביום
השביעי יגלה את כל שערו, ריבה. את ראשו ואת וקנו ואת גבת
עיניו, מיעט, ואת כל שערו יגלה, חזר וריבה. ריבה ומיעט וריבה,
ריבה חבל. מאי מה ריבה? ריבה דכחילה גופיה שיגלח שיער שעל
כל גופו ומאי מיעט? מיעט שלא יגלח שיער שבתוך החוטם.

ושואל מאי הוי עלה? מה עם הבעיה ששאלנו אם אין שם עפר
מהו שיתן שם אפר? ת"ש. דאמר רב הונא בר אשי אמר רב אם אין
שם עפר, מכיאה רבובית ירק ומקדש נותן את הרקובות במקום
העפר, והמקום מקדש את הרקובות, וחוזר ונוטל את הרקובות
ונותנה למים. ומדייק ולא היא רבובית ירק הוא דהוא עפר
כלומר, רק רבובית ירק נקראת עפר, אבל אפר לא הוא לא נחשב
עפר.

בְּרִי שִׁירָאָה על המים. תנו רבנן, שלשה צריכין שיראו. עפר
סוטה שנאמר (במדכ"ב ט) אל המים, ולא כתב 'במים' ללמדך שיראה על
המים. ואפר פרה אדומה, ולומדים בגזרה שווה מסוטה, כמו שנראה
בסמוך. ודוק יבמה שיראה לעיני הזקנים, שנאמר (דברים סה) לעיני
הזקנים וחלצה וירקה. משום רבי ישמעאל אמרו, אף דם צפור של
מצורע ששוחטו אל כלי חרס על מים חיים וצריך שלא יתן מים אלא
כשיעור שיהא דם צפור ניכר בהן.

ושואל מאי מעמא דרבי ישמעאל? מנין לומד זאת? ועונה דכתיב
(ויקרא יז) וטבל אתם בדם הצפר וגו'. ונתניא ולמדנו בברייתא בדם,
יכול לטבול בדם ולא יטבול במים? ת"ל במים. אי מים, יכול לטבול
במים ולא יטבול בדם? ת"ל בדם. הא כיצד? כיצד יעשה? מכיאה
מים שדם ציפור ניכר בהן, וכמה מים יביא? רביעית.

ושואל ורבנן? מה ילמדו מהפסוק הזה? ועונה תהא לגופיה מלים
אלה דרושות לגופו דהכי קאמר רחמנא שכך אמרה תורה אטביל
טבול בדם ובמים.

ושואל ורבי ישמעאל? הרי צריך את המלים האלה לגופו! ועונה
אם בן אם הפסוק בא ללמדנו רק שצריך להטביל בדם ובמים לכתוב
רחמנא היה יכול לכתוב וטבל בהם והייתי יודע שהכוונה שיטבול
בדם ובמים! בדם ובמים למה לוי? מדוע כתבה תורה גם וטבל וגם
בדם ובמים? לניכר שיהיה הדם ניכר.

ושואל ורבנן? מה יענו לר' ישמעאל? הרי לכאורה המלים 'בדם
ובמים' מיותרות! יענו לך חכמים אי כתב רחמנא אם היה כתוב
בתורה רק וטבל בהם ולא היה מוסיף את המלים המלים 'בדם ובמים'
היה אמינא האי לחודיה והאי לחודיה הייתי אומר שיטבול בדם
לחוד ובמים לחוד, לכן כתב רחמנא בדם ובמים לערבן.

ושואל ורבי ישמעאל? מה יענה לטענת חכמים? לערבן אם
להלכה זו שצריך לערב את המים קרא אחרניא בתיב יש פסוק אחר
לזה (ויקרא יז) ושחט את הצפר האחת וגו' אל כלי חרש על מים חיים.
שוחט את הציפור והדם נופל לתוך המים, נמצא שהם מעורבים
מתחילה.

ושואל ורבנן? מדוע לא ילמדו שיש לערב את המים והדם
מהפסוק ישחט את הצפור האחת! ועונה אי מההוא אם מהפסוק
ההוא הוה אמינא לישחטיה סמוך למנא ונינקמינהו לוורידין
ולקבליה לדם במנא אחרניא הייתי אומר שכוונת הפסוק היא שישחט
סמוך לכלי ויתפוס את הוורידים של העוף יאחזם בין אצבעותיו שלא

מתני' בא לו הכהן לכתוב את המגילה מגילת סוטה, ואותה מוחה אל המים מאיזה מקום הוא בותב? איזה פסוקים כותב? (במדבר טו) מואם לא שכב איש וגו' ואת כי שטית תחת אישך. ואינו בותב והשביע הכהן את האשה. וכותב יתן ה' אותך לאלה ולשבעה ובאו המים המאדרים האלה במעיך לצבות כמן ולנפל ירד. ואינו בותב ואמרה האשה אמן אמן. רבי יוסי אומר לא היה מפסיק היה כותב הכל בלי לדלג. ר' יהודה אומר, כל עצמו אינו בותב אלא יתן ה' אותך לאלה ולשבעה וגו' ובאו המים המאדרים האלה במעיך וגו' ואינו בותב ואמרה האשה אמן אמן וזה שראינו לעיל שר' יהודה ממעט בכתיבה.

גמ' ושואל במאי קא מיפלגי? במה חולקים התנאים במשנה? ועונה בהאי קרא קמיפלגי בפסוק זה חולקים (במדבר טו) וכתב את האלת האלה הכהן בספר. ר"מ סבר, אלות אם היה כתוב רק 'אלות' הייתי אומר אלות ממש יתן ה' אותך ובאו המים המאדרים האלה במעיך וגו'. עכשיו שכתוב האלות האות ה' באה לרבות קללות הבאות מחמת ברכות הנקי ממי המרים. מהמלה אלה בא למעוטי קללות שבמשנה תורה את הקללות שבספר דברים, שאם היה כותב בפסוק 'וכתב את האלה בספר' הייתי חושב שהכוונה לאלות שנזכרו בספר דברים (דברים טו) יכבה ה' בשחפת וכו' שהתורה אמרה בהם והיה בשמעו את דברי האלה הזאת וגו'. ומהמלה האלה בא למעוטי צוואות שלא צריך לכתוב 'והשביע הכהן את האשה' וקבלות אמן ואמרה האשה אמן.

ורבי יוסי שאמר 'לא היה מפסיק' אלא כותב הכל בלי לדלג, סובר בוליהו בדרקאמרת, את כל הריבויים אני מקבל כמו שראינו לעיל בשיטת ר"מ, אלות, אלות ממש. האלות, הקללות הבאות מחמת ברכות. אלה, למעט קללות שבמשנה תורה ושבטורת כהנים (והכוונה לקללות שבפרשת בחוקותי את לרבות צוואות וקבלות, כיון שאנו מרבים ה' במלה 'האלה' לא תדרוש למעט צוואות וקבלות, כיון שאנו מרבים את כתיבתם מהמלה 'את' והאות ה' במלה 'האלה' אין לדרוש אותה כי כך הוא דרך הכתיבה. ור"מ שממעט צוואות וקבלות איתים לא דריש איננו דורש את המלה 'את' לרבות.

ור' יהודה שאמר כותב רק 'יתן ה' אותך לאלה ולשבעה וגו' ובאו המים המאדרים האלה במעיך' וגו' ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן בוליהו במיעוטי דריש להו דורש את כל האותיות ה' למעט. אלות, אלות ממש. האלות תוספת אות ה' באה למעוטי קללות הבאות מחמת ברכות. אלה, למעוטי קללות שבמשנה תורה. האלה תוספת אות ה' באה למעוטי צוואות וקבלות.

ושואל ורבי מאיר, מאי שנא האי ה' דמרבי ביה מדוע האות י' באה לרבות ומאי שנא האי ה' דמעיט ביה? ומדוע האות ה' באה למעט? ועונה ה"י דנביה דריבויא ה"י שנמצא ליד לשון ריבוי ושבא לרבות קללות הבאות מחמת ברכות ריבויא ריבוי היא. ה"י דנביה דמיעוטא ה"י שנמצא ליד לשון מיעוט (שממעט אלה ולא אחרות) מיעוטא היא. ושואל והא לית ליה לר"מ הרי ר"מ אינו מקבל את הכלל מכלל לאו אתה שומע הן! וראינו זאת שר"מ מצריך תנאי כפול, שר"מ אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גר ובני ראובן אינו תנאי, שאם לא כפל את התנאי, התנאי בטל, משמע שלא אומרים מכלל לאו אתה שומע הן, ואם כן מדוע היה לו לכתוב

ברכות, הרי לשיטה זו לא משמע מהם קללות! ועונה אמר רבי תנחום (במדבר טו) הנקי בתיב בלא יו"ד שמשמע כאילו כתוב הנקי, וכך תדרוש את הפסוק, הנקי אתם לא שכב, ודנקי כי שטית.

דריש רבי עקיבא, איש ואשה, זכו ללכת בדרך הישר, שאינם נואפים שכינה ביניהן שהרי חלק את שמו והכוונה לשם יהוה! ושיכנו ביניהן, יו"ד באיש וה' באשה. לא זכו, אש אוכלתן שהקב"ה מסלק שמו מביניהן ונמצאו אש ואש.

אמר רבא, ודאשה עדיפא מדאיש אש של אשה קשה וממהרת לאכול ולהיפרע משל איש מאי טעמא האי מצרף והאי לא מצרף אש של אשה נוחה להדליק מהר, שאין אות של שם מפסיק אלא מחובר הוא ונקרא אש. אבל של איש, אין אותיות של אש מצטרפות יחד שהיו"ד של שכינה מפסקת. רש"י. שתי אותיות אלו הם באיש ואשה יו"ד באיש וה' באשה, ואם זכו שכינה ביניהם, שאיש ואשה הם חומר וצורה, ושם זה שביניהם מורה על אחדותם בטורה, אבל אם לא זכו אלא לתאוה יבקש נפרד נסתלק שם זה המאחד: שם משמאל.

אמר רבא, מפני מה אמרה תורה הבא עפר לסוטה? וכתה, יוצא מקנה בן באברהם אבינו דכתיב ביה שכתוב בו (בראשית יח) עפר ואפר. לא וכתה, תחזור לעפרה.

דריש רבא, בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר, זכו בניו לשתי מצות, אפר פרה ועפר סוטה. ושואל והאיכא גמי והרי יש גם עפר כיסוי הדם! ועונה התם שם, בכיסוי הדם הכשר מצוה איכא יש רק הכשר מצוה, שהכיסוי מכשיר את אכילת הדם, אבל הנאה ליכא הנאה אין שם, שאין בכיסוי הדם עצמו קיבול שכר ואין הכוונה שלא מקבל שכר על קיום המצוה, שפשוט הוא שקיום מצוה זו הרי היא כשאר מצוות. אלא הכוונה שבעצם קיום המצוה יש משום שכר שגורם איזו טובה בכיסוי עצמו. אבל בסוטה יש הנאה בנתינת העפר, שנתינה זו נותנת שלום בין איש לאשתו וגורמת שלא ירבה ממזרים בישראל אם תמצא זונה. ואם ניקתה ונזרעה זרע, מבטלת לעז מעל בניה. וכן באפר פרה יש קיבול שכר שבא לטהר ולזכות את ישראל ממעשה העגל.

דריש רבא, בשכר שאמר אברהם אבינו (בראשית יח) אם מחוט ועד שרוך נעל שהבריה עצמו מן הגזל זכו בניו לשתי מצות, חוט של תכלת כנגד 'מחוט' ורצועה של תפלין כנגד 'שרוך' דהיינו רצועה. ושואל בשלמא רצועה של תפלין מובן קיבול שכר שיש ברצועה של תפלין דכתיב שנאמר (דברים כח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, ותניא, ר"א הגדול אומר, אלו תפלין שבראש. אלא חוט של תכלת, מאי היא? איזו הנאה יש בעצם קיומה? ועונה דתניא, היה ר"מ אומר, מה נשתנה תכלת שהזקיקו הכותב לציצית מכל מיני צבעונין? ועונה מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לבסא הכבוד, שנאמר (שמות כד) ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר ובעצם השמים למהר, וכתוב (יחזקאל טו) כמראה אבן ספיר דמות כסא בא ללמדנו שכל המקיים מצות ציצית כאילו הקביל פני שכינה, וזה השכר בעצם קיום המצוה, בנוסף לשכר שמקבל כמו בקיום שאר המצוות.

מתני' אינו אין הכוון בותב את המגילה לא על תלות של עץ ולא על הנזיר, ולא על

מתני' מואם לא שכב איש אותך. ואם לא שטית טומאה וגו' שדך קללות הבאות מחמת ברכות דמשמע אם לא שטית לא הנקי ואת כי שטית טומאה תחת אישך וכי טומאת וגו' יתן ה' אותך לאלה ולשבועה בתוך עמך וגו' ובאו המים המאירים וגו' וכך הן סדורין בפרשה אלא שהשביע הכהן את האשה בשבועת

מתני' בא לו לכתוב את המגילה מאיזה מקום הוא כותב מואם לא שכב איש וגו' ואת כי שטית תחת אישך ואינו כותב והשביע הכהן את האשה וכותב יתן ה' אותך לאלה ולשבועה ובאו המים המאירים האלה במעך לצבות במן ולנפיל ירך ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן רבי יוסי אומר לא היה מפסיק ר' יהודה אומר כל עצמו אינו כותב אלא יתן ה' אותך לאלה ולשבועה וגו' ובאו המים המאירים האלה במעך וגו' ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן: **גמ'** במאי קא מיפלגי בהאי קרא קמיפלגי וכתב את האלות האלה הכהן בספר ר"מ סבר אלות אלות ממש האלות לרבות קללות הבאות מחמת ברכות אלה למעוטי קללות שבמשנה תורה האלה למעוטי צוואות וקבלות אמן ורבי יוסי כולו כדקאמרת את לרבות צוואות וקבלות ור"מ אתים לא דריש ור' יהודה כולו במעוטי דריש להו אלות אלות ממש האלות למעוטי קללות הבאות מחמת ברכות אלה למעוטי קללות שבמשנה תורה האלה למעוטי צוואות וקבלות ורבי מאיר מ"ש האי ה"י דמרב ביה ומאי שנא האי ה"י דמעט ביה ה"י דגביה דריבויא ריבויא היא ה"י דגביה דמיעוטיא מיעוטיא [היא] והא לית ליה לר"מ מכלל לא

אתה שומע הן אמר רבי תנחום הנקי כתיב דריש ר"ע איש ואשה זכו שכינה ביניהן לא זכו אש אוכלתן אמר רבא ודאשה עדיפא מדאיש (מ"ט) האי מצרף והאי לא מצרף אמר רבא מפני מה אמרה תורה הבא עפר לסוטה זכתה יוצא ממנה בן כאברהם אבינו דכתיב ביה עפר ואפר לא זכתה תחזור לעפרה דריש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו לב' מצות אפר פרה ועפר סוטה והאיכא נמי עפר כיסוי הדם התם הכשר מצוה איכא הנאה ליכא דרש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לב' מצות חוט של תכלת ורצועה של

האלות לרבות קללות הבאות מחמת ברכות. תימה לרבי להכא דריש ר"מ ה"י להאלות ובפ"ק דסויות (דף ס.) אמר ר"מ קל הקהל לא דריש ותו איכא למיתמה דר"י דריש הכא ה"י דריבויא למעט והתם דריש קהל הקהל לרביא ותו קאי דר' יהודה אדרבי יהודה להכא משמע דלא דריש את האלות ובפ"ק דמנחות (דף יח.) אמר ר"י סבר את וכל הלכות לרבות [קורטן] אחר:

אמר רבי תנחום הנקי כתיב. הכא פרש"י לתדורש הכי טומאה תחת אישך חינוק אבל בסוף פרק שבוטת העדות (שפוטות דף לו.) פרש"י הנקי בלא יו"ד כמו חנקי וקאי אקרא דבתיבה ואת כי שטית דמשמע הכי חנקי חנקי ממני המריס האלה ואת כי שטית והתם אמר כי לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן בממונא דאיסורא אית ליה וסוטה איסורא דאית ביה ממונא הוא ונשאל רבי והא בפ"ק דנדרים (דף יח.) אמר בגמרא מאי לחולין לא חולין ליהוי אלא לקרבן מני מתני' אי ר"מ הא לית ליה מכל לאו והכי דייק נמי בסוף הפרק (פס"ג.) ובריך פרק שני (דף יז.) אע"ג דאיסורא גרידא הוא והכי רבי דהתם נמי איסורא דאית ביה ממונא הוא שאכר ממונו על חבירו: **מפני** שהתכלת דומה לים. ביירושלמי דפ"ק דברכות מגיד שהתכלת דומה לים והים דומה לעצבים ועצבים לרקיע ורקיע לכסא והכסא לספיר וספיר וספיר וספיר (על) [אל] הרקיע וגו' וארצה והנה (על) [אל] הרקיע וגו' (יחזקאל י')

אינו כותב וכו' על הנייר אלא על המגילה. תימה בפ' המנוחא (שפס) דתנן קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שכתבין שטת ישראל אחאי לא קתני פרשת סוטה דשיעור זוטא טפי אור"י דפרשת סוטה לא שכיח כפרשת תפילין ואמרינן התם (דף פח.) כל מילתא דשכיח וזל שכיח אזור דבגן דבגן שכיח לקולא: **לא** על הלוח ולא על הנייר אלא על המגילה. תימה אחאי לא מרבינן כל מילי מוכתב כדלמרינן פרק שני דגיטין (דף כה.) ספר אין לי אלא ספר מנין לרבות כל דבר ת"ל וכתב מ"מ אס כן מה ת"ל ספר מה ספר שאין בו רוח חיים ורענן אי כתב בספר כדלמרת אלמא כל היכא דכתיב

תפלין בשלמא רצועה של תפלין דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ותניא ר"א הגדול אומר אלו תפלין שבראש אלא חוט של תכלת מאי היא דתניא היה ר"מ אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנאמר ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר וכתב כמראה אבן ספיר דמות כסא: **מתני'** אינו כותב לא על הלוח ולא על הנייר ולא על הדפיתא

לאכול ולפרע משל איש: **מ"ט** מצרף. אש של אשה נוחה להדליק מזה שאין אות של שם מפסיק אלא מחובר הוא ונקרא אש אבל של איש אין אותיות של אש מצטרפות יחד שהיו"ד של שכינה מפסקת: **הנאה** ליכא. ואין זה קיבול שכר אבל כאן יש הנאה בסוטה לתת שלום ושלל יריבה ממזרים בישראל אם זונה היא ואם נקתה ונורעה זרע ומבטלת לעז מעל בניה ואפר פרה לטהר ולזכות את ישראל ממעשה העגל: **בשכר אם מחוט ועד שרוך נעל**. שהבירה עצמו מן הגול: **חוט של תכלת**. כנגד מחוט ורצועה של תפלין כנגד שרוך דהיינו רצועה: **בשלמא רצועה של תפלין**. קיבול שכר הוא דאיכא הנאה דכתיב וכו' אבל חוט של תכלת של ציצית מאי הנאה איכא: **מה נשתנה תכלת**. שהזקיקו הכתוב לציצית: **שהתכלת דומה לים** כו'. בא למדנו שכל המקיים מצות ציצית כאילו הקביל פני שכינה והכי תניא לה בספרי [והוא] איצטריכו כל הני משום דלא אשכחן קראי אלא ברקיע שדומה לכסא הכבוד דילכך תכלת דומה לים וים דומה לרקיע דתכלת לא דמי לרקיע כל כך אלא דומה לדומה כמו תכלת דומה למראה הים ואנן קחוינן דים דומה למראה הרקיע: ורקיע דומה **לכסא הכבוד**. קראי קדריש דכתיב ברקיע כמעשה לבנת הספיר וכתב בכסא: **מתני'** לוח. של עץ. ניר. של עצים שכותשין ומדבקין אותן ברבך שרקין גל"ד ועושין כמו עזר: דיתפרא

דכתיב בספר כ"ע מודו למרבינן כל מיני בר מדבר שיש בו רוח חיים מיהו לפי ר"ת לא קשיא מידי דפי' התם בכלל ופרט וכלל דרשינן ליה דחזר וכתב ונתן לה (ספר כריתות) אבל הכא כלל ופרט הוא ואין בכלל אלא מה שבפרט א"כ התם קרא יתירה הוא דקא דריש משום דכתיב תרי זמיני וכתב לה ספר כריתות ובידו שלמי מקשה ליה נמי הכא כתיב ספר והכא כתיב ספר הכא את אומר כל דבר שהוא בתלוש והכא את אומר הכין שנייה הוא הכא דכתיב בספר אבל בגמרא דידן לא אמר התם הכי דלמא אי כתיב בספר דקא אמרת דהוי מרבינן כל מיני תלוש בר מדבר שיש בו רוח חיים ירושלמי תניא ר"א בן שמוע

ד'פ'תרא. עור שאינה מעובד כל צרכה דמליח וקמיה ולא עפיץ שהיו מעבדין הקלפים בעצמים שקורין גלי"ש: **בספר**. קלף: קומוס. שרף האילן ומתיכו במים וכותב דומה: קנקנתום. וויטריאל"ו או אורדימנט קורין אותה: ולא **בכל דבר שהוא רושם**. ובבל בקלף ואינו יכול למחוק וקומוס וקנקנתום עבדי רושם: **אלא** בדיו. שלנו של שרף: **גמ'** משפט ביום. בסנהדרין (דף לז:) נפקא לן מזהיה ביום הנחילה: **למפרע**. ירך ולנפיל בטן לצבות במעך וכו' (ובולח) כסדר הזה או אחד מהן היפך והשאר כתב כהילכתך: **האלה**. משמע כמו שחן סדורין בפרשה: **אגרת**. בלא שרטוט: למשה מסיני שהספרים צריכין שרטוט: על

הדיפתרא אלא על המגילה שנאמר בספר ואינו כותב לא בקומוס ולא בקנקנתום ולא בכל דבר שרושם אלא בדיו שנאמר ומה כתב שיכול ל[ה]מחות: גמ' אמר רבא מגילת סוטה שכתבה בלילה פסולה מ"ט אתיא תורה תורה כתיב הכא ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת וכתביה התם על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט מה משפט ביום אף מגילת סוטה ביום כתבה למפרע פסולה דכתיב וכתב את האלות האלה כי דכתיבא כתבה קודם שתקבל עליה שבועה פסולה [שנא'] והשביעי ואחר כך וכתב כתבה איגרת פסולה בספר אמר רחמנא כתבה

אומר אין כותבין על שורות בהמה טמאה אמר ר"ש מכיון דאיתמר למחיקה ניתנה למה אינו כותב תני ר"א ובר שמעון אומר רואה אני את דברי ר"א בן שמוע מדברי אבא שמה תאמר איני שותה ונמנא השם גזוז על עור בהמה טמאה ותו התם ר' לוי בר יוסי בעי קמיה רבי מגילת סוטה מהו שעתמא את הידים א"ל הרי זו שאלה א"ר יוסי אינה שאלה כלום גזרו על הספרים שיטמאו את הידים לא מפני קדושתן וזו למחיקה נתנה לא לריבא [ולא] האילו ונתנה למחיקה: **שנאמר** ומה כתב שיכול למחוק. בירושלמי אי מחה יכול במשקה או במי פירות ת"ל וכתב הא כיצד כתב שיכול לימחק ואינו זו דיו שאין בו קנקנתום והא תני אם מחק מתוך הספר כשר תיפתר כהדין תניא דתנא אמר ר"מ כל ימי שהיינו למדין אלל ר' ישמעאל [לא] היינו נוטנין קנקנתום לתוך הדיו:

מה משפט ביום אף מגילת סוטה ביום. כל משקה סוטה ילפינן מהכא בפ"ב למגילה (דף כז:) להשקאה ביום רש"י פי' מה משפט ביום כנסהדרין נפקא לן מזהיה ביום הנחילו את בניו ולא מסתברא דהא ע"פ התורה כתיב גבי זקן ממרא דמשתעי בדיני נפשות והאי קרא לביום הנחילו משתעי בדיני ממונות אלא מוהוקע אותם לה' נגד השמש נפקא לן התם לביום ונראה לי דכל דין סוטה בין גמר בין תחילה פסול בלילה דומיא דדיני נפשות ולא כדיני ממונות דתחילת דין ביום אבל גמר דין אפילו בלילה: **דכתיב** וכתב את האלות האלה דכתיבא. תימה לר"י לקמן בפרק ואלו נאמרין (דף כז:) ואיתא נמי בריש פ"ב דמסכת ברכות (דף כז:) ובמסכת מגילה (דף ע"ב) דק"ש לא יקראנה למפרע לרבנן מוהיו ולרבי מדברים הדברים ורבנן הדברים לא משמע להו הילכך אינטיריך וזו שלא יקראנה למפרע ואמאי לא נפקא להו מהא להא הכא הדברים האלה דכתיבא וי"ל כיון דקיבלו וגמירי מרבותיהו דשמע אית לן למדרש בכל לשון שאתה שומע אייתר לך והיו שלא יקראנה למפרע והאלה דרשי להו לדרשא אחריתי: **קודם** שתקבל עליה שבועה פסולה. ירושלמי ר' קרספא אמר איתפלגון ר' יוחנן ור' חזקיה אמר משביע ואח"כ כותב וחד אמר כותב ואח"כ משביע ומפרש טעמא כדי לסמוך שבועה להשקאה והתם משמע דבהכי פלוגי מ"ד משביע ואח"כ כותב אית ליה חוקה ותורה מעכב על הסדר ומאן דלמא כותב ואח"כ משביע אית ליה אע"ג דמעכב אינו על הסדר ותימה א"כ כמאן ס"ל לא כר"י ולא כר' נחמיה בפ' האילוף לו (יומא דף ע"ב) דמשמע דכ"ע סבירא להו היכא דכתיב חוקה מעכב נמי על הסדר ותמה רבי דבפרק ד' מיתות (סנהדרין דף ע"ט:) אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הוה כל מקום ששנו חכמים דרך מניין אין מוקדם ומאוחר חוץ משבועה שממנין רב פפא סבא משמיה דרב אמר אף ד' מיתות ואיך בפלוגתא לא קא מיירי רב פפא אומר אף סדר יומא ואיך הוה לחומרא בעמלא דמשמע הא לאו הכי הוה חשיב ליה ואמאי לא חשיב סדר כותב סוטה דהא איורא אמר הכא כתבה קודם שתקבל עליה שבועה פסולה ומשמע בירושלמי דבעי כל הפרשה על הסדר ונראה דלא חשיב אלא היכא דשניין על הסדר אבל סדר סוטה אינה נשנית על הסדר שהרי אין סדר המשנה וסדר הפרשה מכוונין כמו שפירשנו בראש הפרק וסדר הפרשה עיקר אבל סדר המשנה אפילו לנומא בעלמא לא ולהכי לא אמר נמי התם דלמא זהו סדר תמיד לאפוקי ממונות תחילה אבל לאפוקי מסדר סוטה ליכא למימר דלפניו בדיעבד נמי לא:

כתבה איגרת פסולה. רש"י פירש אגרת בלא שרטוט בספר אמר רחמנא והלכה למשה מסיני שהספרים צריכין שרטוט ואי קשיא מאי איירא משום דנקראת ספר תיפוק לי דבלאו הכי אסור לכתוב שום פסוק בלא שרטוט דלמרי' בפ"ק דגיטין (דף ע"א) אמר רב יוסף מאן לימא לן דר' אביהר בר סמחא הוא ועוד הא איורא דלחל ליה לרב יהודה בני ארס העולים משם לכוין הן קיימו בעלמא ויתנו הילך בזהו ויהיה מכרו ביין וישאו וכתב ליה בלא שרטוט ואי' יתחב סתים כותבין שלג אין כותבין ואמרינן בסוף פרק מלות חלילה (ובמנחות דף ק"א) אמר אביי האי מאן דכתב גיטא דחליטא לכתוב הכי אקריטו לדידה ממאן יבמי עד יבמי ופירוש דלא מני למכתב שלג תיבות רזופין בלא שרטוט כדמסיק מר זוטרא שירטט וכתב ליה לכולה פרשתא מתקין לה מר בר רב אדרי והא לא ניתן ליכתב והילכתא כמר זוטרא אע"ג דלא ניתן ליכתב תריץ אי לאו משום דנקראת ספר ה"א אע"ג דאסור לכתוב בלא שירטוט המגילה ענמה אינה פסולה קמ"ל דפסולה ונראה שלא היו המים בודקין על ידה מיהו לא ידענא אם שרטט אותה בין שיטה לשיטה לאחר כתיבה אע"ג דבשעת כתיבה כתב באיסורא אי המגילה כשירה בדין או ולא והא דלמרי' בהקומץ רבה (מנחות דף ע"ב) ובמגילה (דף ע"א) הלכתא מזהה לריבא שירטוט אבל לא תפילין נראה דהכי הילכתא גמירי לה דאין לו לשרטט תפילין דאי לא תימא הכי אלא הא דפסיק אבל לא תפילין דלא מיפסלי אי כתבן בלא שרטוט מיהו לריך לשרטט משום דאסור לכתוב בלא שרטוט א"כ הא דמקשה התם מהא דתפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה שאין מורידין אותו מקדושה חמורה לקדושה קלה טעמא דאין מורידין אבל משום שרטוט לא ומשני תנאי היא אי הוה מני לשרטט להו הוה מני למימר במשורטטין אלא ש"מ דהכי גמירי לה דלא מני לשרטט להו אבל ר"ת פירש הא דלמרי' שלג אין כותבין היינו אם לא שרטט כלל אבל אם שרטט ד' פאות הגליונים אע"פ דלא שרטט בין שיטה לשיטה חסוב שירטוט אפי' לענין ס"ת אלא משום זה אלי ואנוהו (שמות טו) לריך לשרטט בין כל שיטה ושיטה וכן מוכיח בפ"ק למגילה (דף ע"א) דברי שלום ואמת מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה ופירש ר"ת דלאו היינו ס"ת אלא מזוזה ולישנא דלמיתה משמע ביחידה של תורה דהיינו מזוזה דיש בה עול מלכות שמים וכן עיקר דאי ס"ת ממש משתעי הוא קרא דואמת א"כ הא דגרסינן בפ"ב למגילה (דף ע"א) מגילה נקראת ספר ונקראת אגרת נקראת ספר שאם תפירה בפשתן פסולה מאי איירא משום ספר תיפוק ליה משום ואמת ונימא לריבא שרטוט ותפירה כאמיתה של תורה אלא ש"מ לשרטוט למזוזה אינטיריך דהתם תפירה ליכא ולענין תפירה נקראת ספר והשתא לא תקפי הא דפסקין בהקומץ רבה (מנחות דף ע"ב) ובמגילה (דף ע"א) הילכתא מזוזה לריבא שרטוט פלוגין אין לריבין שרטוט ומקשה מהא דתפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין הא משום שרטוט לא ומשני תנאי היא מדלא משני במשורטטין ש"מ דאפי' מנהג ליכא הואיל וכן אין לריך לשרטוט דגרסינן בירושלמי בפרק במה מדליקין [וינאות השבת] כל הפטור בדבר ושעסו נקרא הדיוט השתא וי"ל הא דאין לריבין שרטוט היינו בין השיטין אבל ד' פאות צריכין שרטוט דלא גריעי משלג אין כותבין מיהא לפירוש לא תירץ מאי אינטיריך למימר גבי מגילת סוטה דפסולה בלא שרטוט כיון דלפניו ס"ת הוא סגי ליה בשרטוט לאריבע פאות מנאחי בתוספת רבין יב"א במסכת גיטין שמעתי מר' אליהו הגרפתי שהיה אומר מה שאנו כותבים בכתבים בלא שרטוט ליכא למיחש דלא כותבין לשום פסוק אלא לאמירה בעלמא לפרוס בשלום בשלום עבדי או לדבר בו בלשון ז' אבל כשכותב שמביא אותו לשום פסוק כי האי גוונא אסור למכתב בלא שרטוט ולא ידענא מנלן לכתוב בפירושים פסוקים בא שרטוט כשביא לשום פסוק:

כתבה

(ח) על פי התורה אשר יורוד ועל המשפט. מה משפט כיום, אף מגילת סוטה כיום.
 כתבה למפרע מהסוף להתחלה, ירך ולנפיל בטן לצבות במעיך וכו' פסולה, דכתיב שאמרה תורה (במדבר ט) וכתב את האלת האלה, כי דכתיבא משמע כמו שהן סדורין בפרשה.
 כתבה כתב את המגילה קודם שתקבל עליה האשה שבועה, פסולה שנאמר והשביע ואחר כך וכתב. כתבה אינרת בלא שרטוט פסולה, בפסוק אמר רחמנא והלכה למשה מסיני שהספרים צריכין שרטוט.

הדיפתרא עור שאינו מעובר אלא על המגילה על הקלף שנאמר (במדבר ט) בפסוק ואין ספר אלא קלף שגוללים אותו. ואינו כותב את המגילה לא בקומים שרף אילן ולא בקנקנותם צבע הנעשה ממים שיש בהם נחושת ולא בכל דבר שרושם שמתקיים על הקלף אלא בדיו שניתן להימחק שנאמר (במדבר ט) ומחה, כתב שיכול למחות.
 נמ' אמר רבא, מגילת סוטה שכתבה בלילה פסולה, מ"מ?
 אתיא לומד תורה תורה בגזרה שוה כתיב הקא כתוב כאן (במדבר ט) ועשה לה חכה את כל התורה הזאת. וכתבי התם וכתוב שם (דברים

ב"ה, ג' אייר, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מעשי"ק קדושים, בו כותב בהנוגע לשו"ב שהתחיל פתאום ללכת בגילוי ראש, באם זה נוגע לכשרות שחיטתו.

ובודאי ידוע לו המאורע שלפני כמה דורות, שאסרו בפועל שחיטתו של שו"ב מפני שלבש קאלאשין, אף שכמובן בהענין מצ"ע אין כל איסור, אלא שבזמן ההוא היתה זו הוכחה, אשר סר מדרך הישר, והרי שו"ב צ"ל ירא שמים ביותר וביותר, וכמבואר בשו"ע לרבנו הזקן ובשו"ת נכדו אדמו"ר הצי"צ הלכות שחיטה. ועד"ז בנדון דידן, והרי ענין גילוי הראש, שלא בערך חמור ביותר וביותר מאשר לבישת קאלאשין, וק"ל.

באיזה אופן יש לתקן הענין, מובן שתלוי בכמה פרטים ופרטי פרטים, ואולי כדאי להודע באופן חשאי אצל הסתדרות הרבנים באם היו מקרים דומים להנ"ל, ובאיזה אופן ואמצעים אחזו ופעלו. ומובן שכל קדימה בפעולה בשטח האמור בנקל יותר התיקון.

בברכה לבשו"ט בכל האמור בכל הענינים אודותם כותב ואשר מנצל כל אפשריות להפצת היהדות בכלל והפצת החסידות בפרט.

לא שטית טמאה תחת אישך הנקי ממי המריס המאריס האלה. ובפסוק כא, והשביע הכהן את האשה בשבעת האלה ואמר הכהן לאשה יתן ה' אותך לאלה ולשבעה בתוך עמך בתת ה' את ירכך נפלת ואת בטנך צכה. ואומר, שתי שבועות אלה למה? אחת קודם שנמחקה מגילה, ואחת לאחר שנמחקה.

מתקין לה רבא, תרין יוהי קודם שנמחקה מגילה בתיבין! איך אתה אומר כך, הרי לפי הסדר שנכתב בתורה, הכהן משביע אותה את שתי השבועות לפני מדיקת המגילה! אלא אמר רבא הטעם שמשביע אותה שתי פעמים אחת שבועה שיש עמה אלה, ואחת שבועה שאין עמה אלה. ומסביר רבא דמי איזו היא שבועה שיש עמה אלה? אמר רב עמרם אמר רב, משביעני עליך הכהן משביע אותה בשם, ומזכיר את השם. ואם אומר לה שלא נטמאת שאת אומר אמת שלא נטמאת שאת נטמאת יבואו ביד היינו שבועה שאין עמה אלה.

ושואל אמר רבא אלה לחודה קיימא ושבועה לחודה קיימא! שבועה ואלה יש כאן ושתייהן על האשה, ובתורה כתוב בשבועת האלה שהשבועה של אלה לא של האשה! אלא אמר רבא איזו היא שבועה שיש עמה אלה? משביעני עליך שאת נטמאת יבואו ביד שעכשיו יש כאן שבועת האלה, שמשביע את האלה שתחול ולא את האשה.

ושואל אמר רב אשי, אלה איבא שבועה ליבא! כשאומר לה 'משביעני עליך שאת נטמאת יבואו ביד' אין שבועה על האשה, והתורה אמרה 'והשביע את האשה'! אלא אמר רב אשי איזו היא שבועה שיש עמה אלה? משביעני עליך שלא נטמאת ואם נטמאת יבואו ביד משביע אני אותך שיהא אמת מה שאמרת בפנינו שלא נטמאת, ואם נטמאת יבואו בך המים, ואז השבועה חלה על האשה שלא נטמאת ועל האלה שתחול.

מתני' על מה היא אומרת אמן אמן? על מה הסוטה נשבעת? מה מקבלת על עצמה בשבועה? אמן על האלה אמן על מה שהכהן אומר לה 'יתן ה' אותך לאלה וגו' אמן על השבועה על מה שהכהן אומר לה 'אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית תחת אישך'.

מבוא לביאור הסוגיא

גלגול שבועה, הוא הטלת שבועה על תביעות שעליהן כשלעצמן אין חיוב שבועה, אגב שבועה אחרת שהנתבע נתחייב בה. לדוגמא, אדם שתבע מחברו מטלטלים וקרקעות, ונתחייב הנתבע שבועה על המטלטלים, מגלגלים עליו שבועה גם על הקרקעות. למרות שעל הקרקעות כשלעצמן אין חיוב שבועה – שהרי 'אין נשבעין על קרקעות' – ניתן להשביע עליהן על ידי גלגול שבועה.

במשנתנו אינה חייבת להישבע אלא על אותו אדם שבעלה קינא לה, ואגב שבועה זו מגלגלים עליה שבועה על אנשים אחרים.

אמן מאיש זה אם נטמאה מאיש זה שבעלה קינא לה אמן מאיש אחר אם נטמאה מאיש אחר, וזה נעשה ע"י גלגול שבועה אמן שלא שטיתי כשהייתי ארוסה היינו לפני הנישואין ונשואה אמן שלא שטיתי אחר הנישואין

בתבה על שני דפין כמו דפים של ספר תורה העשויים עמודים, וכתב את המגילה על שני דפים פסולת מדוע? אמרה תורה (במדבר ט, ט) וכתב את האלה האלה הכהן בספר, ודורש ספר אחר אמר רחמנא אמרה תורה ולא שנים ושלושה ספרים.

כתב אות אחת ומחק אות אחת וכתב אות אחת ומחק אות אחת כתב אות אחת ומחק על המים, וחזר וכתב אות שלאחריה ומחק, עד שהשלים את כולה פסולה, דכתיב (במדבר ט, ט) ונעשה לה ככהן את כל התורה הזאת עד שתהא כולה כאחד.

בעי רבא, כתב ב' מגילות לשתי סומות ומחקן לתוך כוס אחר, מהו? להלן צדדי הבעיה. בתיבה לשמה בעינן צריך שיכתוב את המגילה לשם אישה זו והאיבא והרי כתב את המגילה לשם זו ולשם זו. או דילמא או שמה בעינן נמי מחיקה לשמה? צריך שהמחיקה בכוס אף היא תהיה לשמה, היינו לשם אישה זו, שתהא המחיקה ניכרת שהיא לשמה, וכיון שמוחק את שתי המגילות ביחד, אין הדבר ניכר!

ואם תמצא לומר בעינן נמי מחיקה לשמה מזה הדין אם מחקן בשתי כוסות כראוי וחזר ועידין, מהו? להלן צדדי הבעיה מחיקה לשמה בעינן, והאיבא ודיתה כאן מחיקה בשני כוסות! או דילמא הא לאו דידה קא שתיא והא לאו דידה קא שתיא? כיון שבזמן השתיה לא ניכר שזו שותה את שלה וזו את שלה, בכגון זה אין המים בודקים אותה!

מבוא לביאור הסוגיא

דבר שאינו מבורר עכשיו ומתברר אחר כך, האם אנו אומרים שהוברר הדבר למפרע, או שאין אנו אומרים כן? לדוגמא, מי שהיו לו שתי נשים ששמותיהן שווים, ואמר לסופר שיכתוב גט לשם איזו מהנשים שירצה לגרש. אם אומרים 'יש ברירה', יכול הבעל לגרש בגט זה איזו מן הנשים שירצה, שאנו אומרים שהוברר למפרע שהגט נכתב לשם זו שגרש. לדעת הסוברים 'אין ברירה', אין הבעל יכול לגרש על ידי גט זה אף אחת מנשותיו, שכן בשעת כתיבת הגט לא היה מבורר איזו מהן ירצה לגרש, ולא נכתב הגט לשמה.

ואם תמצא לומר כדומר, אם תלך על הצד שצריך שיהיה ניכר גם בשעת השתיה, ולכן אם שתייהן שתו מכוס אחת, אין המים בודקים אותן כיון שאומרים הא לאו דידה קא שתיא, והא לאו דידה קא שתיא אם חזר וחלקן מהו? יש ברירה או אין ברירה? אם תאמר 'יש ברירה' אחר שחזר וחלקן מתברר למפרע שזו שותה את שלה וזו שותה את שלה. אם תאמר 'אין ברירה' לא מועיל מה שחזר וחלקן תיקו.

בעי רבא לא שתתה מהכוס אלא השקה בסיב שהוא חלול, בדרך שהתינוקות שותים מהו? שתתה בשפופרת, מהו? וצדדי הבעיה הם האם דרך שתייה בכה, או אין דרך שתייה בכה? תיקו.

בעי רב אשי, נשפכו מהן, ונשתירו מהן אם לא שתתה את כל המים שבכוס, אם משום שהשאירה מעט בכוס, אם משום שנשפכו מים מהכוס מהו? האם המים בודקים? תיקו.

א"ר יורא אמר רב, שתי שבועות האמורות בסוטה אמרה תורה (ט, ט) והשביע אתה הכהן ואמר אל האשה אם לא שכב איש אתך ואם

על שני דפין. בדפין של ספר תורה העשויין עמודים: כתב אות אחת ומחקה. על המים וחזר וכתב אות שלאחריה ומחקה עד שהשלים את כולה פסול דכתיב את כל התורה עד שתהא כולה כאחד: לשמה. בספר לעצמו דכתיב ועשה לה לשמה: מחיקה נמי. בבוס לשמה לעצמה שיהא ניכר המחיקה שהיא לשמה:

השקה בסריב. שהוא חלול כדרך שהתינוקות שותין: שיש עמה אלה. דכתיב בחרא מנייהו בשבועת האלה ולקמיה מפרש היכי דמי: משביעי עליך. בשם ומוכיר שם: שלא נטמאת. שאת אומר אמת שלא נטמאת היינו שבועה שאין עמה אלה: שאם נטמאת יבואו בך. המים לצבות בטן בו' ודיניה אלה: אמר רבא אלה לחוריה קיימא בו'. שבועה ואלה יש כאן ושינה על האשה וקרא כתיב בשבועת האלה שהשבועה של אלה: משביעי עליך שאם נטמאת יבואו בך. דאיכא השתא שבועת האלה משביעי את האלה שתחול: שבועה ליכא. על האשה וקרא כתיב והשביע את האשה: משביעי עליך שלא נטמאת ואם נטמאת יבואו בך. משביעי עליך שיהא אמת מה שאמרת בפנינו שלא נטמאת ואם נטמאת יבואו בך המים דקיימא שבועה אאשה שלא נטמאת ואאלה שתחול: מתני' אמן על האלה וכו'. לכך התריבה לכפול: ארוסה ונשואה. על ידי לגלוג שבועה הוא מגלגל עליה ונות של אירוסין אע"פ שלא היה בו קינוי ומכאן לגלוג שבועה מן התורה: שומרת

כתבה על שני דפין פסולה ספר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה ספרים כתב אות אחת ומחק אות אחת וכתב אות אחת ומחק אות אחת פסולה דכתיב ועשה לה ככהן את כל התורה הזאת בעי רבא כתב ב' מגילות לשתי סוסות ומחקן לתוך כוס אחד מהו כתיבה לשמה בעינן והאיכא או דילמא בעינן נמי מחיקה לשמה ואם תמצא לומר בעינן נמי מחיקה לשמה מחקן בב' כוסות וחזר ועירבן מהו מחיקה לשמה בעינן והאיכא או דילמא הא לאו דידה קא שתיא והא לאו דידה קא שתיא ואם תמצא לומר הא לאו דידה קא שתיא והא לאו דידה קא שתיא חלקן מהו יש ברירה או אין ברירה תיקו בעי רבא השקה בסיב מהו בשפופרת מהו דרך שתיה בכך או אין דרך שתיה בכך תיקו בעי רבא אשי נשפכו מהן ונשתתירו מהן מהו תיקו א"ר זירא אמר רב ב' שבועות האמורות בסוטה למה אחת קודם שנמחקה מגילה ואחת לאחר שנמחקה מתקיף לה רבא תרווייהו קודם שנמחקה מגילה כתיבן אלא אמר רבא אחת שבועה שיש עמה אלה ואחת שבועה שאין עמה אלה היכי דמי שבועה שיש עמה אלה אמר רב עמרם אמר רב שבועה שיש עמה אלה יבואו בך אמר רבא אלה לחוריה קיימא ושבועה לחוריה קיימא אלא אמר רבא משביעי עליך שאם נטמאת יבואו בך אמר רבא אשי אלה איכא שבועה ליכא אמר רבא אשי משביעי עליך שלא נטמאת ואם נטמאת יבואו בך: מתני' על מה היא אומרת אמן אמן אמן על האלה אמן על השבועה אמן מאיש זה אמן מאיש אחר אמן שלא שמיתי ארוסה ונשואה ושומרת

כתבה על שני דפין פסולה. מקשים לפירוש רש"י [שפי'] בדפין של ס"ת מפרק בתרא לגיטין (דף פ"ה) לתנן שייך מקלטה הגט וכתבו דף השני והעדים מלמטה כשר ולא חשיב ליה שני ספרים כיון דמערורי כדלמרי' בפרק שני לגיטין (דף כ"ב) האא הרי זה גיטך והנייר שלי אינה מגורשת וכו' בעי רב פפא בין שיטה לשיטה בין תיבה לתיבה מהו וקפרינך ותיפוק ליה משום דספר אחד אחד אמר רחמנא ולא שנים לא לריכא דמערורי ובהקומץ רבא (נמנות דף ג"ג) גבי מוזזה אמר נמי אמר רב יהודה אמר שמואל כתבה על שני דפין פסולה מתיבי כתבה על שני דפין וסניח בשני סיפין פסולה הא בסף אחד כשרה ראויה לשני סיפין קא אמר אלמא דשני דפין דקאמר שמואל בנחמין זה מהו קאמר שאין מעורין להכי מפרש נמי הכא שני דפין שאינן מעורין ופירש ר"י הא דאמר נמי בפ' ראויה ב"ד (ר"ה דף כ"ו) אפי' לרבנן דלמרי קרן פרה פסול כיון דלית בה גילדי כשנים ושלש שופרות דמי ואע"ג דמחברי התם נמי דרכו לאוסף בכל שנה גלגל אחד וברי רבא כמבואר משופר אחד ומדבקו לזה כדתנן דביק שברי שופרות פסול מפני שמתחילתו לא היתה ברייתן בבת אחת וניכר התוספת ולא מהני חיבור ודומה כאלו גט שכתבו על ב' דפין ותפרין יחד דפסול דהא דוקא כשכתב חצי מגילה סוטה על דף זה וחליה על דף אחר אמרין דחשיב שני ספרים וה"ה אם כתב לה שתי מגילות ומחקן לתוך כוס אחד וכן גבי גט אם נתן לה שני גיטין אע"ג דכל חד וחד שלם הוא וספר אחד בפני עצמו פסולין ולא מוגרש בתרווייהו משום שנים או שלש ספרים כדלמרינן בפ' שור שנגח (דף ק"ה) ספר אחד אמר רחמנא ולא שנים או שלש ספרים ובפרק גלגל הגזול (סוטה דף כ"ה) לניקוט תרתי תלת פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים או שלש פירות ואין להקשות

מאי שנא משנתן שופר בתוך שופר אם קול פנימי שמע יחל ולא חשיב ליה כשני שופרות דהתם בשמיעה תליא מילתא והוא לא שמע אלא קול הפנימי: חזר וחלקן מהו יס ברירה או אין ברירה. האי לא דמי לברירה דמלמה מן הבור פלוגתא דר' אליעזר ב"י ורבנן בשור שנגח (ב"ק דף קכ"ה) דהתם לא הוכר חלקו של אחד מהן לשולל אבל הכא הוכר הכתב ונתערב וכן ברירה משני גווי' שאני עתיד להפריש דמיימי בפ' מרובה (ספ דף פס"ה) נמי לא הוכר המעשר משולל וכן לכולהו ברירות דמיימי בפ' כל הגט (גיטין דף כ"ה) אבל דמי לברירה דמיימי בכלל מערבין (פירושין דף ל"ה) שתי נשים שלקחו קניניהו בעירוב או שנתן דמי קניניהו לכהן איזה שירצה וקריב חטאת ואי זה שירצה יקריב עולה אע"ג דהוכרו מתחילה דמי כל אחת לא אמרי' זו מתכפרת במה שנקח מדמי חבירתה או שתי קנינין של אחת יקריב כולן לשולל ושל חבירתה לחטאת א"ר איפכא דלמרי' ברירה ואע"ג דדחי ליה התם כשהטנו מיהו חזינן דקא מייית לה אשאר ברירות אלמא דליכא לאיפולוגי בין ברירה שהוכרה מתחילה לשאר ברירות וכן בפ' הוליו לו (וימא דף כ"ה) דמיימי מתני' ר' יהודה אומר לא היו מביאין שופרות לקניני חוץ מפני התערבות ומסיק משום תערובות דמי חטאת שמתו בעליה וקא פריך ונברור ד' זווי ונשדי במיא והנך לישתרו ר' יהודה לית ליה ברירה מנלן ומיייתי ההיא דהלוקח יין מבין הכותים ומסיק מדתני איו אלמא מדממי ברירה דאם בא חסם למזרח אע"ג דליכא היכרא מעיקרא לברירה דארבעה זווי דהוכר מעיקרא א"ר רבא מאי קא מבטיח ליה דלא פשיט מהני ומהא נמי דתנן בפ' בתרא דמס' מעילה (דף כ"ה) פרוטה של הקדש שפלה לתוך הכים או שאמר פרוטה בכים זה הקדש כיון שהוליה הראשונה מעל דברי ר"ע וחכ"א עד שיוצא את כל הכים אלמא לר"ע ליה ברירה כי האי גוונא דאמר בפרוטה ראשונה הוכר הדבר שפרוטה ראשונה שפלה בידו היא היתה של הקדש שפלה מיהא לא איתבדיר לן התם במאי פלוגי ומהא נמי ליכא לתפשת דמיימי בבטורות פרק הלוקח בהמה (דף כ"ה) סאה תרומה עמאה שפלה לק' חולין ר"א אומר תירוס ותירקב שאני אומר היא סאה שפלה היא סאה שפלה ה"נ נימא שהחמק של לאה יגיע ללאה דהתם מקולין דברבן דמלאורייתא חד בתרי בטל וריב"א הקשה בפ' הוליו לו (וימא דף כ"ה) האא ונברור ד' זווי דתניא בתוספתא דמעילה (פ"ה) נזיר שהפריש מטות ואמר אלו לחטאתי ואלו לעולתי ואלו לשלמי ונתערבו הרי לוקח בהן ג' בהמות בין ממקום אחד בין משלש מקומות מחלל דמי חטאת וכו' ודוקא בכי האי גוונא שרי אבל ליקח שלש המטות וליקח בהן בהמה לחטאת ונימא הוכר הדבר דאלו הוו דמי חטאת לא אמרי' מיהו מכל ליה הוה מני רבא למיפשט ועוד תימא אי אית לן למימר ברירה כי האי גוונא אס כן כל התערבות שפלות צדכיהם יחזור וחלק משום ברירה לומר אלא לאו פשיט הוי ספק קמא דראש השנה (דף י"ג) דקיימא לן דיש ביילה לשמן ויין נמלא דאין ברירה בדבר לח ובפרק התערבות (פ"ה) מיייתי ליה פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן לולותי של חטאת שפלה לתוך [לחוריה] מים וכו' ונראה דהכא קא מבטיח ליה מי אמרינן לא קפיד קרא אלא אחמיקה מן המגילה שפלה נכרת לתוך המים שלה אבל לתוך כוס אחד איכא למימר כל חדא שתיא מים דלאו דידה לאו מחיקה נכרת היא חזר וחלקן הרי מים של כל אחת ניכרין מי אמרינן ברירה וכו' הרי הוכרנו מיימי אי דילמא אין ברירה כלומר ברירה מים בשעת מחיקה בעינן אבל על תערובת דיו של כתב המגילה לא קפדינן שרי בשעת מחיקה בעול הכתב ולא תלי מילתא אלא במחיקה לתוך מים המבוררין לנרעה וקא מבטיח ליה אי מילא לא בדקי לה משום דלא נמחקה כהלכתה אי משום דטוריה היא: בעי"רבא השקה בסיב מהו. ליכא למיפשט מהא דלמרי רבא בפרק ערבי פסחים (פסחים דף קט"ו) כרכן בסיב אף ידי מלא לא יחל אלמא אין דרך אכילה בכך דהתם מפסוקי הסבי בין המלה ובין בית הבלועה אבל הכא דלא מפסוקי קא מיבטיח ליה: ע"ל מה היא אומרת אמן אמן. בפרק גלישי דמסכת שבועות (דף כ"ג) כל העונה אמן כאילו מוסיף שבועה מפיו ובפרק שבועת העדות (ספ דף ל"ה) אמן יס בו קבלה יס בו שבועה ויס בו האמנת דברים:

אמן שלא אטמא. וירושלמי לא שהיה ר"מ אומר המים בודקין אותה מעכשיו אלא המים פקודים בה לכשתטמא המים בודקין אותה למפרע: **שומרת יבם** שזינתה אסורה ליבמה. פי' אפי' לרבנן דלמרי קידושין תופסין בחייבי לאוין ופליגי אדר"ע הכא מורו כדלמך בהאש

רבה (ויבמות דף כב:) לכתוב בה לא תהיה אשת המת הוולד לאיש זר לא תהא בה הויס לזר אלמא דקרא משוי לה כערוס דלא תפסי בה קידושין משום דלאגידא ביה וכו' וכו' כדלמך וכו' שזינתה:

אמרי במעברא לית הילכתא כרב המנונא. בסוף פ"ק דסנהדרין

(דף טז) מפרש דלמרי במעברא היינו רבי ירמיה ונראה לנ"ג דפסקי דלית הילכתא כרב המנונא הילכתא כוותיה דלמך בהאש רבה (ויבמות דף כב:) דרב סבירא ליה לאין קידושין תופסין ביבמה ושמאל מספקא ליה ואמר בעניניהו לריכה גט ופסקי אמימר כשמאל ורב גידל אמר רב חייר בר יוסף אמר רב נישואין יס בה בזות כדרב המנונא וכן ר' יוחנן ור' ינאי סבירא ליה הכא דלון קידושין תופסין ביבמה ופסיק ר' יוחנן ממתני' דלמך שיתלץ לך יבמך וא"ל רבי ינאי אי לאו דלנאי ק"י חפשא מי משכחת מרגינא תותיה וא"ל ר"ל לר"י אי לאו דקלכך גברא רבה ר"מ מתני' ר"ע היא ומיור ר"ל לא פליג אדר"י יוחנן דהא מוקי הכא בזוהר הפק (דף טז) הא דקתני ומה במקום שבה על האיסור קל נאסר האוסר בשומרת יבם וכדרב המנונא ובסוף ההיא גמרא ובשילהי החולץ (ספ דף טז) אמרין נמי אביי מספקא ליה אי כרב אי כשמאל ובפ' הורק גטיין (דף טז) פליגי לישני דגמרא אי מתני' הוה תובתא לרב המנונא אי הוה סיעתיה והתם מלי מילתי סיעתיה כי הכא לאוקמיה מתניתין כר"ע אלא דלדי לה מלישנא דמתני' גופיה בירושלמי מפרש היאך קילס רבי ינאי לרבי יוחנן שקרא עליו הוליס זה מכיס בני אל יליו מעיניך חכם בני ושמח לבי הן לחכם ויחכם עוד ישמע חכם ויוסף לקח א"ל ר"ל בתר כל אלו פסוקי קילוסיה יכול הוא פתר ליה כר"ע וכו' דחי ליה הכא ויחיביה מה איכפת לו ממזר גבי קינוי התורה אמרה וקנא את אשתו אפילו מקנת אשתו ולפוס מספקא דהתם משמע דלית הילכתא כרב המנונא והכי גרס הכא שומרת יבם

שזינתה ר"א אומר מותרת לביתה ר' יהושע בן לוי אומר אסורה לביתה א"ר ינאי שומרת יבם שזינתה מותרת לביתה ותני כן ונעלמה מעיני אישך ולא מעיני יבמה רבי יעקב בן צדקי בשם ר' אבהו מעשה היה וכהנה היתה והותרה לביתה א"ר יוסי בר בון אף לא מכות אין בה לפי הירושלמי משמע דפליגי רבי ינאי ארבי ינאי הא דלמך בהאש רבה א"ר ינאי בחבורה נמנו וגמרו אין קידושין תופסין ביבמה גרסי' הכי בירושלמי א"ר שמואל לא כן א"ר ינאי נמנו שלשים וכמה זקנים מניין שאין קדושין תופסין וכו':

מהו שיתנה אדם על נישואין האחרונים. ירושלמי א"ר ינאי פסיטא שאלם מוחל על קינוי גירש כמי שמחל היך עבדא קינא לה וגירסה החזירה ונסתרה אי תימא גירש כמי שמחל לריד לקנאות לה פעם שניה אי תימא גירש כמי שלא מחל אין לריד לקנאות לה פעם שניה אבל אם קינא לה ונסתרה וידע

בה וגירסה והחזירה ונסתרה שפתה ולא בדיק אותה המים טהורה היא או מאחר שאין המים בודקין את האשה עמא היא ואסורה לביתה: **אין** האשה שותה וכו'. וירושלמי בורכמיה תריח שפתה ושיניה ושיניה לפי שמעיה ואבטליון: **קבלנו** עדותו בשני אנשים. ל"ע בפ"ק דקידושין (דף טז) דמוקמינן הכא הא דקתני בגיבתו כיון שנמכר פעם אחת שוב אי אתה רשאי למכרו בשני בני אדם אבל בחדם אחד נמכר וגשנה וולפירוש רש"י הכא נישא שפיר כיון שנמכר פעם אחת וכו' מתוספת רבי: **ורבנן** בתראי הכתיב תורה. וא"ת הא דרשין ליה בפ"ב דכריתות (דף טז) שאלם מביא קרבן אחד אפילו אם קינא לאשתו על ידי אנשים הרבה וי"ל דהתם מיירי קודם ששפתה קינא לה מפלוני ונסתרה וקינא לה מפלוני ונסתרה וכן פעמים הרבה משקע בפעם אחת על כוין ומביא מנחה אחת על כוין ונפקא לן מקנאות אבל הכא דרשין תורה לנשות ושונה שחר וקינא לה לאחר שהיה ונסתרה שחזרת ושותה שנית: **הדרן עלך היה מביא**

שומרת יבם ובנוסה. ואם היתה יבמתו ובנסה וקינא לה ונסתרה מגלגל עליה שבועה שלא נטמאת כשהיא שומרת יבם. שומרת יבם מצפה וממתנת ליבם שייבמנה כמו ואביו שמר את הדבר (נחלקים טז) לא תשמוע על חטאתי (חזק יז): **אמן** שלא נטמאתי. היינו קבלת שבועה ואם נטמאתי באו בי היינו קבלת אלה בדרך שהשבעה כדאמר לעיל בגמרא משיבועי

עליך שלא נטמאת ואם נטמאת באו בך והיינו פירשו דאמן על השבועה אמר על האלה דתניא ברישא: **אמן** שלא אטמא.

שאלם תטמא לאחר זמן מים מערערין אותה לאחר שתטמא כדנתיא בברייתא בגמרא: **ולא על אחר שתתגרש בו**. ואפילו לר"מ דאמר מתנה על העתיד: **ונטמאת**

בגירושיה דאיהא נאסרת עליו לחזור לו אלא א"כ נישאת על ידי קידושין כדי תבי (נכניס כז) לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה אחר קידושין ונישואין כתיב כדכתיב והיתה לאיש אחר ושנאה האיש האחרון: **נמ' שזינתה**

כשהיא שומרת יבם: **אסורה ליבמה**. כאשר שזינתה תחת בעלה שאסורה לבעלה: **מדקתני שומרת יבם**. שמשבעה על זנות שזינתה כשהיא שומרת יבם: **אי אמרת בשלמא**. זנות נאסרת עליו משום הכי מתנה ע"י לגלגל אף על אותו זנות אלא

אי אמרת כו': **אין קידושין תופסין**. לאשה האסורה על המקדשה בלאו ורבנן פליגי עליה ואמרי בחייבי בריתות הוא דלא תפסי אבל בחייבי לאוין תפסי אלמא לר"ע משוי חייבי לאוין חמורות לענן איסוריהם בחייבי בריתות שהולד ממזר ולגבי לאסור על בעלה נמי כי הכי דהבא על אשת איש שהיא בברית אסורה על בעלה כן הבא על שומרת יבם נמי שהיא עליו תהיה

אשת המת החוצה לאיש זר (נכניס טז) אסורה על יבמה: **ומשוי לה**. לחייבי לאוין: **כי ערוה**. דכרת: **נישואין הראשונים**. כגון גירשה והחזירה וקינא לה ונסתרה: **על נישואי אחיו** מהו. לגלגל זנות שתחת אחיו דהא דתנן במתני' ארוסה ונשואה שומרת יבם ובנסה לאו בחדא אתתא קאי שישקנה יבם ושיבענה על האירוסין ונישואין של אחיו אלא מילי מילי קתני אם הבעל משקה מתנה עמה על ארוסה ונשואה ואם היבם שכנסה משקה מתנה עמה שומרת יבם ובנסה: **הא אסירה הכי נמי דמתנה**. וזו נאסרת עליו בזנות נישואין הראשונים לעולם וכן בזנות נישואי אחיו

כדאמר בפ"ק (פליג דף טז) ואם מת חולצת ולא מתייבמת: **לא בשאמר ר"מ אמן** שלא אטמא. עלתה על דעתו שתבדק עכשיו על העתיד: **מערערין אותה**. חוזרין לה לתוך גרונה כאדם הנחנק ע"י משקה נראה כעושה ערער והוא לשון זעקת שבר יעוררו (נפיקו טז): **על נישואין אחרונים**. לר"מ דאמר מתנה על העתיד מהו שיתנה עמה בגלגול שבועה שלא תטמא אם יגרשנה ויחזירה ותטמא: **ואחר כך יחזירה**. טעמא דתטמא בימי גירושיה דלא מיתסר עליה אלא תטמא לאחר חזרה הכי נמי דמתני' עכשיו: **תורת הקנאות**. תורה אחת לכל הקנאות שבפולן יעשה לה בתורה הזאת: **רבי יהודה אומר זאת**. מיעוטא הוא זאת ולא אחרת: **חופר שיחין**. להכניס מים לעולי גרגלים בשדות ובדרכים: **בשני אנשים**. אם מת בעלה זה שהשקה ונישאת לאחר וקינא לה והיא נסתרה וקבלנו עדותו של נחנאיא שישקנה השני דרבי יהודה

מתייבמת: **לא בשאמר ר"מ אמן** שלא אטמא. עלתה על דעתו שתבדק עכשיו על העתיד: **מערערין אותה**. חוזרין לה לתוך גרונה כאדם הנחנק ע"י משקה נראה כעושה ערער והוא לשון זעקת שבר יעוררו (נפיקו טז): **על נישואין אחרונים**. לר"מ דאמר מתנה על העתיד מהו שיתנה עמה בגלגול שבועה שלא תטמא אם יגרשנה ויחזירה ותטמא: **ואחר כך יחזירה**. טעמא דתטמא בימי גירושיה דלא מיתסר עליה אלא תטמא לאחר חזרה הכי נמי דמתני' עכשיו: **תורת הקנאות**. תורה אחת לכל הקנאות שבפולן יעשה לה בתורה הזאת: **רבי יהודה אומר זאת**. מיעוטא הוא זאת ולא אחרת: **חופר שיחין**. להכניס מים לעולי גרגלים בשדות ובדרכים: **בשני אנשים**. אם מת בעלה זה שהשקה ונישאת לאחר וקינא לה והיא נסתרה וקבלנו עדותו של נחנאיא שישקנה השני דרבי יהודה

מתייבמת: **לא בשאמר ר"מ אמן** שלא אטמא. עלתה על דעתו שתבדק עכשיו על העתיד: **מערערין אותה**. חוזרין לה לתוך גרונה כאדם הנחנק ע"י משקה נראה כעושה ערער והוא לשון זעקת שבר יעוררו (נפיקו טז): **על נישואין אחרונים**. לר"מ דאמר מתנה על העתיד מהו שיתנה עמה בגלגול שבועה שלא תטמא אם יגרשנה ויחזירה ותטמא: **ואחר כך יחזירה**. טעמא דתטמא בימי גירושיה דלא מיתסר עליה אלא תטמא לאחר חזרה הכי נמי דמתני' עכשיו: **תורת הקנאות**. תורה אחת לכל הקנאות שבפולן יעשה לה בתורה הזאת: **רבי יהודה אומר זאת**. מיעוטא הוא זאת ולא אחרת: **חופר שיחין**. להכניס מים לעולי גרגלים בשדות ובדרכים: **בשני אנשים**. אם מת בעלה זה שהשקה ונישאת לאחר וקינא לה והיא נסתרה וקבלנו עדותו של נחנאיא שישקנה השני דרבי יהודה

גירש את לאה והחזירה, אחר שחזרה אליו קינא לה ונסתרה. שואל ר' ירמיה, עכשיו שמשיב אותה שלא זינתה בזמן שהיתה נשואה לו בפעם הראשונה? עוד שאל על נישואי אחיו מהו? ראובן היה נשוי ללאה ומת בלי בנים. שמעון ייבם אותה והרי היא אשתו. אם נסתרה וקינא לה, האם יכול להשביעה בגלגול שלא זינתה תחת ראובן כשהיתה נשואה לו עוד לפני שנתייבמה?

ת"ש ראינו במשנה זה תכלל כל שתיבעל ולא תהא אסורה לו, לא היה מתנה עמה אינו משיב אותה [וע"י גלגול] על זמנים שאם תזנה לא תיאסר עליו. ומדייק הא אסירה אבל על אותם זמנים שאם זינתה בהם היתה נאסרת עליו ה"ב נמי מתנה אכן היה מתנהו ש"מ וגם כאן, כיון שאם זינתה בנישואים הראשונים היתה נאסרת עליו, יכול להשביעה ע"י גלגול. והוא הדין כשמשיב אותה שלא זינתה בנישואי אחיו.

במשנה ר"מ אומר אמן שלא נטמאתי וכו'. אמן שלא אטמא. תניא, לא כשאמר ר"מ אמן שלא נטמא כשאמר ר"מ במשנה שמשיב אותה 'אמן שלא אטמא' אין כוונתו שאם נטמא בעתיד מים בודקין אותה מעכשיו שלא עלה על דעתו לומר שתבדק עכשיו על העתיד! אלא לבשתפמא אם תזנה בעתיד מים ששונה עכשיו מערערין אותה כביכול חוזרים לה לתוך גרונה כאדם הנחנק ע"י משקה נראה כעושה ערער. והוא לשון זעקת שבר. רש"י ובודקין אותה ולא תצטרך לשנות פעם נוספת.

בע"י רב אשי, מהו שיתנה אדם על נישואין האחרונים? לשיטת ר"מ שאמר מתנה [מגלגל שבועה] על העתיד, מהו שיתנה עמה בגלגול שבועה שלא תטמא אם יגרשנה ויחזירנה ותטמא? להלן צדדי הבעיה. השתא מיהא לא אסירה ליה מצד אחד אינו יכול להתנות לפי שעכשיו אינה אסורה עליו שהרי עדיין לא גירשה ולא החזירה ולא זינתה! או דילמא או שמא נאמר זמנן דמגרש לה והדר מהדר לה? כיון שפעמים שמגרשה ומחזירה, רוצה כבר עכשיו להניע אותה מלזנות בשעה שתחזור אליו?

ת"ש, הכל שוין כל התנאים במשנה מסכימים שלא היה מתנה עמה לא על קודם שתתארס, ולא על אחר שתתגרש לפי שגם אם היתה נטמאת בזמן הזה לא היתה נאסרת עליו. וכן אם נסתרה לאחרי נטמאת ואח"כ יחזירנה, לא היה מתנה. ומדייק הא יחזירנה ותיפמא אם גלגל על הזמן אחר שיחזירנה שאם תיטמא המים יבדקו אותה ח"ל דמתני יכול להתנות [לגלגל שבועה] עכשיו ש"מ.

ת"ר (מכילת ס) זאת תורת הקנאות תורה אחת לכל הקנאות שבכולן יעשה לה כתורה הזאת מלמד, שהאשה שותה ושונה שאם קינא לה פעם נוספת, תשתה פעם שניה. רבי יהודה אומר, זאת מלה 'זאת' באה למעט זאת ולא אחרת שאין האשה שותה ושונה.

אמר ר' יהודה, מעשה והעיד לפנינו נחוניא חופר שיחין שהיה מכניס מים לעלי רגלים בשדות ובדרכים שהאשה שותה ושונה, וקיבלנו עדותו בשני אנשים אם מת בעלה זה שהשקה ונישאת לאחר וקינא לה והיא נסתרה וקבלנו עדותו של נחוניא שהשני יחזור וישקה אותה אבל לא באיש אחר. וחכ"א, אין האשה שותה ושונה בין באיש אחר בין בשני אנשים.

ושואל ות"ק אלה שחולקים על ר' יהודה נמי תתיב זאת! ודרשו זאת ולא אחרת! וכן קשה ורבנן בפרט שאמרו אין האשה שותה ושונה בין באיש אחד בין בב' אנשים נמי הא בתיב תורת! והרי המלה 'תורת' באה לרבות שחוזרת ושונה!

ועונה אמר רבא, באיש אחד וכו' אחר דב"ע לא פליגי אף חד אינו חולק, וכולם מסכימים דאין האשה שותה ושונה

ושומרת יבם אם הסוטה היא יבמתו שכנסה, ואחר שכנסה קינא לה ונסתרה, נשבעת שלא שטתה בזמן שהיתה שומרת יבם ויבנסה ולאחר שכנס אותה אמן שלא נטמאתי, ואם נטמאתי יבואו בי האלות. ר"מ אומר, אמן שלא נטמאתי, אמן שלא אטמא ר"מ מוסיף שמגלגלים עליה שבועה גם במה שנוגע להבא, כלומר, שאם תימצא עכשיו טהורה ותחזור לבעלה, הרי היא נשבעת שלא תיטמא עוד לעולם, ואם תיטמא, המים האלה יבדקו אותה.

הכל שוין חכמים ור"מ שאין מתנה עמה שאין הבעל מתנה עם אשתו הסוטה, לגלגל עליה שבועה לא על קודם שתתארס שלא זינתה לפני האירוסין ולא על אחר שתתגרש ולא על מה שיקרה אחר שתתגרש.

נסתרה לאחרי נטמאת גרשה, ואחר שגרשה נסתרה ונטמא ואח"כ יחזירנה בעלה, אם קינא לה ונסתרה לא היה מתנה עמה אינו מגלגל עליה שבועה על התקופה שהיתה מגורשת ממנו, כיון שגם אם זינתה בוודאות באותו זמן, לא נאסרה עליו. זה תכלל, כל שתיבעל ולא היתה אסורה לו לא היה מתנה עמה אינו משיב אותה וע"י גלגול על זמנים שאם תזנה לא תיאסר עליו, ולכן אינו משיב אותה על לפני שנתארסה לו, או אם גרשה, אינו משיב אותה על הזמן שהיתה מגורשת ממנו.

גמ' אמר רב הקנאות, שומרת יבם כגון לאה נתאלמנה וממתינה שאחי בעלה ייבם אותה שזינתה והלכה וזינתה לפי הייבום אסורה ליבמה אסורה להתייבם. ממה? מנין הלכה זו? מדקתני שומרת יבם ויבנסה מזה שראינו במשנה שמשיב אותה אמן שלא שטיתי בזמן שהייתי שומרת יבם. ומדייק אי אסרת בשלמא אסירה הדבר יובן אם תאמר ששומרת יבם שזינתה אסורה להתייבם משום ה"ב מתנה ביהודה לכן היה משיב אותה ע"י גלגול שלא זינתה בהיותה שומרת יבם אלא אי אסרת לא אסירה אבל אם תאמר ששומרת יבם שזינתה מותרת להתייבם ה"ב מתנה ביהודה? איך היה משיב אותה שלא שטתה בזמן שהיתה שומרת יבם וכנסה והתנן והרי למדנו במשנתנו זה תכלל, כל שאילו תיבעל ולא תהא אסורה לו, לא היה מתנה עמה! אינו משיב אותה וע"י גלגול על זמנים שאם תזנה לא תיאסר עליו, ואם תאמר שאם זינתה לא נאסרה על היבם, מדוע היה משיב אותה על הזמן הזה? אלא ודאי אם זינתה נאסרה על היבם, לכן היה משיב אותה שלא זינתה.

אמרי במערכא אמרו בא"י לית הילכתא אין הלכה ברב הקנאות. ושואל אלא הא דקתני אלא מה שראינו במשנה שהיה משיב אותה שלא זינתה כשהיתה שומרת יבם ויבנסה, הא מני? בשיטת איזה תנא נאמרה הלכה זו? הרי ראינו שלא היה משיב את הסוטה רק אם היתה נאסרת עליו, ואיזה תנא סובר ששומרת יבם שזינתה נאסרה עליו ועונה ר"ע היא, דאמר אין קדושין תופסין בתייבי לאוין אין קידושין תופסים באישה האסורה על המקדש בלאו [וכגון כהן שמקדש גרושה, הקידושין האלה לא תפסו. חכמים חולקים על ר' עקיבא וסוברים שאין קדושין תופסים רק בחייבי כריתות] ואשה האסורה על המקדש אותה בחיוב כרת, כגון מקדש אחותו משמע שר' עקיבא מחמיר בחייבי לאוין כבחיבי כריתות, ולשיטתו הנושא אישה שאסורה עליו בלאו [וכגון כהן שנושא גרושה] הולד ממזר. וכן לענין לאסור אותה על בעלה, כמו שהבא על אשת איש שהיא בכרת אסורה על בעלה, כן הבא על שומרת יבם שזינתה במי שהיא אסורה עליו בלאו של 'לא תהיה אשת החורץ לאיש זר' (דברים סז) נאסרה על יבמה. ומשני לה ב' ערוה ועושה חייבי לאוין כערוה, היינו כמו חייבי כריתות שהן ערוה עליו.

בע"י רבי ירמיה, מהו שיתנה אדם על נישואין הראשונים? ראובן

לקוטי תורה (מבאר) ד"ה וספרתם לכם (פרק ב)

העבודה הרוחנית דיציאת מצרים תוכנה - התעוררות אהבה גדולה ובלתי מוגבלת לה, שזמן התעוררות זו הוא בשעת קריאת שמע, כשאומרים "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". וזהו המכוון ביציאת מצרים בכל יום, ש"בכל יום צריך האדם להתבונן ולהעמיק דעתו בגדולת הבורא ובהשגת אלקות, אשר עי"ז ממילא יתעורר אצלו האהבה והתשוקה לצאת מן החושך ומהגבולים ולהיות ואהבת את הוי' אלקיך, וזהו בחינת יציאת מצרים".

ולכן מסיימים פרשה שלישית בזכירת יציאת מצרים, היינו שכשהגיע לאהבה זו הרי ברוחניות הוא יוצא עתה ממצרים.

ובפרט מן ברוך שאמר עד קריאת שמע הוא הכנה שיבוא לבחינת יציאת מצרים ואהבת כו'.

מטעם זה תקנו חכמים לומר פסוקי דזמרה וברכות ק"ש קודם ק"ש, לפי שתוכנם עניני ההתבוננות ב"גדולת הבורא ובהשגת אלקות" המעוררים אהבת ה' בלב האדם, היינו ההשתוקקות "לברוח" ולצאת מכל דבר ה"מציר" ומגביל את האדם מלידבק בהקב"ה.

[ומפרט עניני ההתבוננות בפסוקי דזמרה וברכות ק"ש, שבעיקר הוא בגודל הביטול של מלאכים עליונים להקב"ה, שעבודתם אינה כפיית וביטול הרע (שהרי אין בהם רע) אלא על' בקדושה גופא, וכן עבודת התפילה של האדם אינה רק כדי להכניע את הרע שבו בלבד אלא גם לעורר צמאון גדול ותשוקה עזה להתקרב אליו יתברך.

וזהו שהולך ומבאר:]

והיינו כשיתבונן איך שכל צבא השמים לך משתחווים, והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול כו', והחיות זעות מחיל כסא נושאות ומנושאות עם כסא, אלף אלפים ורכב רבבן ישמשוניה וכולם הם בבחינת ביטול תמיד.

בפסוקי דזמרה וברכות ק"ש מתואר גודל ביטולם של צבא השמים (מלאכים עליונים) אל הקב"ה, שהם משתחווים לפניו, וכן הם משבחים את השם ברעש גדול כו', שכל זה מורה על גודל ביטולם לה', וכידוע שחיות הקודש "זעות מחיל כסא", וכל ענינם הוא רק לשרת את ה', שהם נושאות את הכסא הכבוד (וכן הכסא נושא אותם), וביטולם לאלקות הוא בתמידיות בלי הפסק.

תוכן הפרק: ענין יציאת מצרים בעבודה רוחנית בכל יום ויום על ידי התפילה כדבעי

והנה כתיב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, וכמאמר רז"ל בכל דור ודור [חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים] כו', שצריך להיות בכל יום בחינת יציאת מצרים.

בדברי חז"ל מודגש אשר חיוב זכירת יציאת מצרים אינו רק זכירת דבר שאירע בעבר - שלפני כמה אלפי שנה הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים - אלא הוא ענין שבהווה, כי יציאת מצרים הוא ענין תמידי, בכל דור ודור ובכל יום ויום.

והנה מכיון שנצטוונו על זה בתורה, מובן, שכן היא האמת, דהחיוב "לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" הוא לפי שבאמת הוא יוצא עתה ממצרים. ולפי פשוטו קשה להבין, מהו הפירוש שהאדם צריך לדמות במחשבתו "כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית" - בה בשעה שמעולם לא הי' עבד במצרים.

אלא כוונת חז"ל היא ל"יציאת מצרים" לפי תוכנה הרוחני - "יציאת נפש האלקית ממאסר הגוף". ליכלל ביחוד אור אין סוף ב"ה". וכמו יציאת מצרים כפשוטה, שמלבד היותה גאולה גשמית (מעבדות ועבודת פרך למצב של חירות), היתה גם גאולה רוחנית, שבנ"י נגאלו מטומאת מצרים (שהיו שקועים בה) להיות ראויים לקבלת התורה.

ובחינה זו ד"יציאת מצרים" ישנה בכל יום ויום.

[אך, במאמר דידן מבאר את העבודה הרוחנית דיציאת מצרים בעומק יותר - שאין זו רק היציאה "ממאסר הגוף", שתמורת השיקוע בתאוות עולם הזה ותענוגים גשמיים יהי' האדם שקוע בעבודת ה' - אלא היא "יציאה" בקדושה גופא, ממדיגה שנקראת "מצרים", לשון מיצר וגבול, היינו דביקות מוגבלת בה', למדיגה של דביקות בלתי מוגבלת בה'.

ו"יציאה" זו מ"מצרים" היא בכל יום בעת התפילה, ובפרט בשעת קריאת שמע, שעל ידה בא האדם ליציאת מצרים ברוחניות.

וזהו שהולך ומבאר:]

והיינו בקריאת שמע, ואהבת כו', וחותם אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי כו'.

דבר מלבישו כלל, היה הוה ויהיה בלי שינוי כלל, כמ"ש אני ה' לא שנית, אתה הוא קודם שנברא העולם ואתה הוא לאחר שנברא כו' בלי שום שינוי כלל, ואין שום דבר מכסה ומסתיר נגדו.

"עצמיות הנשמה, מלוכש החיות ממנה בגוף", שלכן נשמת האדם "נתפסת תוך הגוף עד שמתפעלת ומקבלת שינויים משינויי הגוף וצער מהכאות או קרירות או חמימות האש וכיוצא, משא"כ בהקב"ה שאינו מקבל שום שינוי משינויי עוה"ז מקיץ לחורף ומיום ללילה כו' לפי שאינו נתפס כלל תוך העולמות", וכן אינו תחת גדר הזמן כלל, הי' הוה ויהיה כאחד, וזהו שנאמר "אני ה' לא שנית", שאין בריאת העולם עושה שום שינוי בו ית', לפי שאין הוא "מלוכש" בעולמות שיתפעל מהם (או שהם יסתירו עליו, כמו הגוף המלביש את הנשמה).

אלא רק הארת "שם כבוד מלכותו" בלבד, וזהו חיות והתהוות כל העולמות.

לכאורה, מכיון שהקב"ה מחי' את העולם והוא יתברך "נפש" העולם, שחיותו יתברך נמצא בתוך הברואים, כיצד אינו משתנה ע"י כל השינויים שבכל הנבראים והעולמות, שהם שינויים המתרחשים בנפשם וחיותם (היינו בחיות האלקי אשר בתוכם)?

אלא זהו לפי שחיות כל העולמות אינו אלא ממידת המלכות שהיא "הארה" בלבד, ולפיכך אינו פועל שום שינוי בהקב"ה עצמו. וכמו למשל אור וזיו השמש, להיותו רק "הארה" לבד שאין בו מאומה ממהות כדור השמש עצמו, כל המתרחש עמו אינו פועל שום שינוי בשמש עצמה (דאין שום נפק"מ בשמש עצמה אם אורה וזיוה מגיע לארץ או לאו מפני העננים המפסיקים בין השמש לארץ). וכך בנמשל, שאין הקב"ה עצמו "מלוכש" בעולמות להחיותם כי אם רק "הארה" ממנו בלבד, ולפיכך אין שום שינוי בו יתברך בין קודם שנברא העולם לאחר שנברא העולם.

[לאחרי שהוסבר כיצד חיות כל העולמות אינה אלא בחינה חיצונית לגבי הקב"ה בכבודו ובעצמו, מובן גם כן שכל הנבראים שבכל העולמות כולם אין להם שום חשיבות ותפיסת מקום לגבי הקב"ה עצמו.

וזהו שהולך ומבאר:]

וזהו מלכותך מלכות כל עולמים, היינו שכל עולמים אף שהן אלה אלה ורבו רבבן כמ"ש

וזהו להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו, שהוא בחינת הדר מלכותו, שכולם במלים לגבי' ממש.

זהו שאומרים בפסוקי דזמרה "להודיע לבני האדם גו' וכבוד הדר מלכותו", כי ביטול המלאכים העליונים להקב"ה נקרא "הדר מלכותו", לפי שזהו הדר המלך כאשר כל העם מתבטל לפניו.

ונמשך להם הביטול על ידי שמישים כי מלכותך מלכות כל עולמים, פירוש מלכותך, שחיות כל העולמות אינו אלא מבחינת מלכותך, הארת שמו בלבד.

וזהו שממשיכים (אחרי הפסוק הנ"ל) "מלכותך מלכות כל עולמים", כי בזה מבואר כיצד מגיעים המלאכים לביטול זה להקב"ה ("הדר מלכותו"), והיינו על ידי שמתבוננים ומשיגים הענין ד"מלכותך מלכות כל עולמים", דהפירוש הפשוט בזה הוא שמלכותו יתברך מתפשטת בכל העולמות, אך הפירוש הפנימי הוא, שחיות כל העולמות כולם היא רק ממידת המלכות, שאינה אלא "הארת שמו" בלבד (ולא הקב"ה בכבודו ובעצמו).

פירוש:

כל גדר המלכות אינו מעלה ושלמות באדם כפי שהוא לעצמו (כמו מעלת שכלו והבנתו, מידותיו הטובות וכו'), אלא רק ענין של "התפשטות" חוץ לעצמו בשביל הזולת, היינו כפי שהוא "מתפשט" אל אנשי מדינתו כדי להנהיגם. וכך מידת המלכות שלמעלה ענינה רק "התפשטות" האור האלקי, בחינת הארה וזיו, כדי לברוא את העולמות ולהנהיגם.

וזהו גם הקשר בין מלכות לענין ה"שם" - כי גם "שם" הוא "התפשטות" לבד, כמו שם האדם, שכאשר הוא לעצמו אינו זקוק לשם, וכל מטרת השם היא רק בשביל הזולת, כדי שאחרים יוכלו לקרותו.

ומאחר שחיות כל העולמות היא רק ממידת המלכות, שהיא רק "הארת שמו בלבד", נמצא, שהאור והחיות האלקי המחי' את כל העולמות כולם אינו אלא ענין חיצוני בלבד אצלו (כמו היחס של שם האדם אל מהות האדם עצמו).

לא כמו שהנשמה מחיה את הגוף, שעצמיות חיות הנשמה מלוכש בתוך הגוף ממש.

אבל מהותו ועצמותו רם ומתנשא כו', ואין שום

[עד כאן הוסבר תוכן פסוקי דזמרה וברכות ק"ש
אודות הביטול התמידי של צבא השמים להקב"ה, מחמת
השגתם שלגבי הקב"ה עצמו אין להם שום ערך וחשיבות.

ועתה חוזר לעבודת האדם בעת התפילה, כיצד
ההתבוננות שלו בביטול של צבא השמים מביאה גם אותו
לידי אהבה רבה בלתי מוגבלת לה'.

וזהו שהולך ומבאר:]

ועל ידי התבוננות כל הנ"ל בעומק הדעת, אזי
ממילא יבא לבחינת רצוא בקריאת שמע, להיות
ואהבת את הוי' אלקיך בכל לבבך.

וזהו טעם אמירת פסוקי דזמרה וברכות ק"ש
כהכנה לקריאת שמע, כי תכלית קריאת שמע היא
לבוא לידי התעוררות אהבה גדולה לה', "ואהבת את
ה' אלקיך בכל לבבך", שיהי' נמשך בכל ליבו ממש
אל הקב"ה בכבודו ובעצמו - ה"רצוא" לאלקות
(כדלקמן); ומגיעים לכך על ידי התבוננות בעומק
הדעת כיצד כל צבא השמים הם בביטול תמידי
להקב"ה, מחמת השגתם ברוממות הא-ל, שכל
העולמות כולם כלא חשיבי ממש לגבי הקב"ה עצמו.
וככל שהאדם משיג יותר ביטול זה דצבא השמים, כך
יתעורר יותר גם הוא בתשוקה עזה יותר לידבק
בהקב"ה בכבודו ובעצמו.

לצאת מן המצרים וגבולים, שכולם הם בבחינת
גבול, כמו מהלך ת"ק שנה, הן בגשמיות הן
ברוחניות, הוא בבחינת מצר וגבול, המכסים
ומסתירים להיות נראה ליש ודבר בפני עצמו.

"רצוא" זה, שיהי' נמשך אל הקב"ה בכבודו
ובעצמו, מביא את האדם לידי כך, שאינו רוצה אפילו
אורות וגילויים נעלים של אלקות, המאירים בעולמות
עליונים, מאחר שכולם הם בבחינת "גבול", ובמילא
אי אפשר שהקב"ה עצמו יתגלה בהם, שהרי הם
"מצירים" ו"מגבילים" את גילוי האין סוף ב"ה
(וכנ"ל, שלגבי בלי גבול ממש, אין הפרש בין מספר
אחד לרבוא רבבות, שכולן שווין לפניו). ומאחר שהם
מכסים על אור אין סוף ב"ה הרי הם נראים כ"יש"
ודבר נפרד מאלקות.

רק לדבקה בו בו' שהוא בלי גבול בחינת אין סוף
ממש.

אלא רצונו וחפצו הוא "לצאת" מכל המיצרים
והגבולים, כדי שיוכל לידבק באור אין סוף ב"ה ממש.

היש מספר לגדודיו, ומן הארץ לרקיע מהלך ת"ק
שנה בו', עם כל זה הם אין ערוך כלל לגבי אורו
בו' שהוא בחינת אין סוף ממש.

יש ריבוי גדול של עולמות ונבראים, וחז"ל
הפליאו בגודלם של העולם והרקיעים - ומכל מקום
אין להם שום "ערך" וחשיבות כלל לגבי אורו של
הקב"ה עצמו, שהוא "אין סוף" ממש.

וכנודע שאפילו אחד לגבי רבוא רבבן יש לו ערך
שהוא חלק קטן ממנו, אבל רבוא רבבן לגבי בלי
גבול בבחינת אין סוף ממש אין ערך כלל.

לגבי "בלי גבול" גם המספר הגדול ביותר אינו
תופס מקום כלל, עד שריבוי רבבות ומספר אחד הם
בשווה ממש לגבי בלי גבול.

דאחד לגבי אלפים ורבבות יש לו "ערך"
וחשיבות, להיות שניהם באותו גדר ומהות ("מספר"),
רק שזה מספר גדול מאד וזה מספר קטן (רק אחד) -
שהרי גם אחד הוא "חלק אחד מני אלף אלפים",
ומכיון שהוא חלק ממנו הרי יש לו ערך אליו.

"אבל לגבי דבר שהוא בבחינת בלי גבול ומספר
כלל, אין כנגדו שום ערך במספרים, שאפילו אלף
אלפי אלפים וריבוא רבבות [לגבי בלי גבול] אינן
אפילו כערך מספר אחד לגבי אלף אלפים וריבוא
רבבות אלא כלא ממש חשיבי", כלומר, המרחק בין
מספר אחד לבלי גבול הוא אותו המרחק שבין אלפי
אלפי אלפים לבלי גבול, דגם אלף אלפי אלפים וריבוא
רבבות אינם קרובים יותר להיות בגדר "אין סוף" ובלי
גבול, מאשר מספר אחד - כי על ידי מספרים גבוליים
אי אפשר להגיע לבלי גבול שהוא מסוג וגדר אחר
לגמרי.

וכך למעלה, שלגבי אור אין סוף ב"ה, אשר כשמו
כן הוא שאין לו סוף ממש, הרי הריבוי הגדול של
עולמות ונבראים (מוגבלים) - אף שהם במספר גדול
דרבוא רבבן - אין להם שום ערך וחשיבות.

ועל ידי שמשיגים את כל הנ"ל על ידי זה הם
בבחינת ביטול תמיד.

אצל מלאכים עליונים ישנה השגה והכרה זו, כיצד
חיות כל העולמות אינה אלא ממידת המלכות, ולגבי
הקב"ה בכבודו ובעצמו (אור אין סוף ב"ה ממש) הם
ממש כלא חשיבי - ובמילא הם בבחינת ביטול תמידי
להקב"ה.

ומסתיר על שם הוי", וכמ"ש "האלקים יענה את שלום פרעה", שהשפעות לפרעה הן רק באמצעות שם אלקים, מידת הדין והצמצום.

ומשמעות הדברים: הגם שידע פרעה שיש בורא המהווה את הכל, כי כבר אמר לו יוסף האלקים יענה את שלום פרעה, אבל בדמיונו ה"י שלאחרי שברא את העולם עזב ה' את הארץ ומתנהג כמנהגו על פי טבע, ולא השיג שבאמת הכל בטל אליו יתברך כי אמיתית התהוות הנבראים היא מצד שם הוי".

וזהו לא ידעתי את הוי', שהדעת ה' בבחינת גלות. בספרי הקבלה מבואר שענין גלות מצרים על דרך הסוד הוא, שכח ה"דעת" ה' בבחינת גלות ("לא ידעתי את הוי'"). כלומר: המצב דגלות מצרים ברוחניות הוא, כאשר נמנע מבני ישראל הכח להעמיק דעתם בגדולתו יתברך. וזה עולה בקנה אחד עם משנת"ל שהתוכן הרוחני דגלות מצרים הוא המיצרים וגבולים על גילוי שם הוי'. כי יציאת מצרים - היציאה מכל מיצרים וגבולים - באה על ידי ההתבוננות "בעומק הדעת" ברוממות הא"ל, והיות שבגלות מצרים ה' כח הדעת ב"גלות", לפיכך אי אפשר לבני ישראל לצאת ממיצרים וגבולים ולהידבק באור אין סוף ב"ה.

וזהו שחותם בק"ש אני הוי' אלקיכם אשר הוצאתי בו, אני הוי' דוקא.

זהו שמסיימים בקריאת שמע "אני הוי' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים גו'" (ולא "אני אלקיכם"), כי הכח ליציאת מצרים, היציאה מכל מיצרים וגבולים, הוא על ידי גילוי שם הוי' דוקא.

דזהו ענין יציאת מצרים, לצאת מבחינת המיצר הזה [דשם אלקים] המסתיר על האור דשם הוי', ולהבין ולהשיג אמיתית מקורו, איך שהוא משם הוי', ואז יראה וישיג איכות הביטול של כל העולמות, עד שבאמת אפס בלעדו.

[לסיכום: בפסוקי דזמרה וברכות ק"ש מתואר גודל הביטול של צבא השמים לה', ועל ידי העמקת הדעת בכל זה מתעורר האדם בשעת קריאת שמע באהבה בלתי מוגבלת לה', ולאחרי שכבר בא למדה זו חותם בק"ש "אני הוי' וגו' אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים", היינו שע"ז יוצא האדם עתה ממצרים].

וזהו נקרא יציאת מצרים, לצאת מן המצרים וגבולים כנ"ל.

וזהו התוכן הרוחני של יציאת מצרים (וכנ"ל בתחילת הפרק, דאהבת ה' ויציאת מצרים היינו ה'): "מצרים" הוא לשון מיצר וגבול, ויציאת מצרים אינה רק היציאה מן הרע והטומאה ("מצרים" דקליפה), אלא גם מ"מצרים" דקדושה, ד"כל סדר ההשתלשלות [היינו כל העולמות העליונים] נקרא בשם מצרים, בחינת מיצר וגבול".

כלומר, האדם משתוקק לידבק בהקב"ה עצמו, למעלה מה"מיצרים וגבולים" של העולמות העליונים, שלגבי אור אין סוף ב"ה עצמו גם הם בבחינת גבול.

וזהו שבגלות מצרים נאמר בפרעה לא ידעתי את ה', ששם הוי"ה, שהוא היה הוה ויהיה בלי שינוי, לא ידעתי, רק שם אלקים, המכסה ומסתיר להיות יש ודבר בפני עצמו דוקא.

תוכן הרוחני הנ"ל של גלות מצרים (מיצרים וגבולים המכסים על אור אין סוף ב"ה) מצינו גם בגלות מצרים כפשוטה, שזהו מה שנאמר בפרעה "לא ידעתי את הוי'".

ביאור הדבר:

ידוע ההבדל בין שני השמות, הוי' ואלקים, דהוי' הוא "שם העצם", שזהו כפי שהקב"ה מתגלה בכל הדרו, אור אין סוף ב"ה, וזהו שפירש בזהר דשם הוי' "הי' הוה ויהי" כאחד, שהוא יתברך אינו בגדר שינוי (וכנ"ל בפירוש "אני ה' לא שנית"), דכל שינוי הזמן דעבר הוה ועתיד אינם פועלים שום שינוי בו ית' משא"כ שם אלקים הוא "מדת הגבורה והצמצום", שהוא מעלים ומסתיר על האור שלמעלה שלא יתגלה לנבראים, וזהו שהבריאה היתה על ידי שם האלקים (כמ"ש בראשית ברא אלקים), כי על ידי ההעלם וההסתר של שם אלקים נבראו העולמות שהם בבחינת יש ומציאות, "שנראה כאילו העולם עומד ומתנהג בדרך הטבע".

ונמצא, שהתוכן הרוחני הנ"ל של גלות מצרים ענינו - ה"מיצרים וגבולים" על גילוי שם הוי', שכולם שרשם משם אלקים. וזהו שאמר פרעה מלך מצרים "לא ידעתי את הוי'", שהדיוק כאן הוא שלא ידע משם הוי' דוקא, כי ב"מצרים" שולט שם אלקים (המעלים

יט זמן ברבֿת ציצית סעפים ב"ג

ומאחר שלא נתבאר לנו הלכה בדברי מי — לכן יטיל בה ציצית אכל לא יברך עליה:

ג מוכרי כסות מתרים ללבש טלית שאינה מצויצת, כיון שאין פונתם להנאת לבישה אלא כדי להראות ללוקחים מדת הטלית.

אכל אסור ללבש טלית שאינה מצויצת כדי להעביר את המכס, שאין נוטלין מכס מן המלבושים, שהרי נהנה הוא בזאת הלבשה, ומתכונן הוא לכו, שעל ידי זה אין נוטלים ממנו מכס:

ב עשה טלית לצורך תכריכים, אף-על-פי שלובשה לפעמים בחייו — אין צריך להטיל בה ציצית, כיון שעקרה אינה עשויה אלא להתפסות בה בשעה שפטור מן הציצית — הוי ליה ככסות המיוחדת ללילה שפטור מלהטיל בה ציצית אפלו אם לובשה ביום.

ולדברי האומרים שפסות לילה חייב להטיל בה ציצית אם לובשה ביום — הוא הדין כאן חייב להטיל בה ציצית אם מתלבש בה בחייו.

כ דיני לקיחת ומכירת טלית סעיפים א"ה

ש"ש לחוש שמא יחליף הנכרי בחוטין אחרים שלא נטוו לשם ציצית.

במה דברים אמורים? כשהוא בענין שיהנה הנכרי בחליפין, אכל אם לא יהיה לו הנאה כלל מחליפין — אין חוששין שמא יחליף הנכרי כדי להכשיל את ישראל:

ד וכל זה כששולח חוטין שאינן שזורין, או אפלו הן שזורין אלא שאינן מפסקין לארבע חוטין ארבים רק עדן הן חוט אחד ארץ. אכל אם הן שזורין ומפסקין לארבע חוטין ארבים — אין לחוש שיחליף אותם הנכרי, שבנדאי אין לו חוטין אחרים פיוצא בהן, לפי שאין עושין חוטין על דרך זה אלא לשם ציצית:

ה וכן המוצא חוטי ציצית בשוק, אם הם שזורין ומפסקין לארבע חוטין ארבים — כשרים, שבנדאי לשם ציצית נעשו:

א הלוקח טלית מצויצת מישראל — הרי זה בחזקת כשרות, לפי שכל ישראל בקיאים בהכשר תקון עשיית הציצית:

ב הלוקח טלית מצויצת מתגר נכרי, אפלו אינו תגר למכר טליתות אלא הוא תגר לשאר סחורות, ואומר שלקח טלית זו מישראל עם ציציותיה — נאמן, דחזקה על התגר שאינו משקר, שאם ימצא בדיי בדרך אחד לא יאמינוהו בדברים אחרים.

ואין סומכין על חזקה זו אלא כשמוכר טלית מצויצת בהלכתה, ד"ש עוד צד להקל, משום דאין דרך נכרי לידע היאך עושין החליות והקשרים ומסתמא לקחה עם ציציותיה מישראל. אכל אין לוקחין ציצית שאינן תלוין בטלית מנכרי אפלו הוא תגר, שמא הוא עצמו טואן או שזרן:

ג השולח ציצית לחברו ביד נכרי — צריך שיחתמנו חותם בתוף חותם, ועל דרך שנתבאר ביו"ה דעה סימן קיח, לפי

מלכו. ובאמת לדעתי רק חלק המעשר נוסעים ותשעה חלקים עומדים בביתם ריקם מכל והם האנשים אנשי אמת אשר נגע יראת אלקים בלבם יותר מבנוסעים המתהללים בשמיעת דברי דרושים ודורשים בבואם כו'. וגם עוד זאת סיבה המרחקת את הלב ברובם ככולם אשר לחלק יצאו ליסע אגודות רק שנים או ג' ולא יעשו ביניהם לנסוע המנין בבת אחת כי מסיבת ההתחלקות הנ"ל יבוא לכלל פירוד הלבבות כי מתנשא על זולתו כו' ודי בזה כו'. ועוד הוא עיקר כי האמת היסוד לדברי חסידות לקבוע בנפשם באמת לאמיתו כל הימים הוא רבוי [ה] עסק בעיון ודבור בפה לחזור הדבר עד מאה פעמים עם חבירו דוקא ואיש את רעהו יחזיק לבו בחזרתם יחד דברי חסידות כל הימים. ובזאת דוקא נעשה אחדות גמור והתעוררות חיזוק בכללות המנין שלא תשכח ותעזב מהם מפני טרדות הפרנסה ומניעות שונות כו' אך רק אם כאיש אחד חבור ולא יתנשא על הדורש כו' ולא יתקן עצמן מד"ח שנים ושלושה ולהבדיל את עצמו מכל אנשי שלומינו אשר זאת הרעה גורמת כמה פירודים בין אנשי שלומינו כידוע לי נאמנה ואין רצוני להאריך בזה רק לענין המכוון שישומו [עדות] בנפשם לעשות חיזוק גדול [והוא] אשר יסכימו בהחלט בנסיעות רוב [ה]מנין כאחד בכדי שידברו [דא"ח] ויחזרו [עליהם] זה עם זה בצוותא חדא. ואיש את רעהו יחזקו ובה ייהיה אחדות גמור כל הימים ויחזיקו לה עוררות תמיד לקבוע זמן פנוי השוה לכל נפש כו' ולחכמים ונבונים כמותם אין צריך להאריך בזה איך שיתנו עצות להציל נפשות שלא יתמוטטו ח"ו וד"ל. ואשר ראיתי לטובת אנשי שלומינו הרחוקים לקבל על עצמי יותר מכפי כחי הוא הדבר שיראו הרחוקים לקבוע מקום ועיר מיוחדת שיהי' קרובים עליהם כל הסביבים שלהם ויקבעו ג"כ זמן פנוי להם בכל שנה ושנה ויודיעוני [ע"י השד"ר המוכ"ז] ואני מקבל על עצמי לנסוע לעיר הזאת ולישב שמה חודש ימים למלאות כל משאלותם בדברי חסידות ולעסוק בתורה עמהם בכל יכולתי עד מקום שידי מגעת וכחי סובל הגם שיכבד עלי העבודה הזאת מאד. אך לחמלתי מאד עליהם ההכרח לא יגונה וככה יקבעו אנ"ש הרחוקים בכל המדינה אך שידעו כל הסביבה זמנה ומקומה ושעתה בכדי שלא יבלבלו זה את זה מזמן לזמן כאשר יפרש שלוחנו מוכ"ז. לכן מסרתי לידו הכל שיודיעום במכתב ואם יודיעו לכללות אנ"ש מן הג' או ד' מקומות שיקבעו במדינה במועדם ובזמנם [ו]אז כל אחד מהרחוקים שבמדינה על מקומו ושעתו יבוא בשלום נפשו לבלתי ידח ויתרחק [לגמר] ח"ו וד"ל. ושרש דבר העצה הזאת לקחתי ממקור ושרש חיי נפשנו אדמו"ר ז"ל נ"ע בהיות סמוך לזמן הסתלקותו שנגמר בהחלט אצלו למלאות [ה] חסרון והפגם של אנשי שלומינו הרחוקים לישב בג' או ד' מקומות סמוך אליהם מטעם הנ"ל ולעסוק עמהם בתורת ה' ובמצותיו כאשר כתבתי במכתב הנ"ל ע"ד רמז וקיצור. ומוכ"ז יפרש באר היטב כו' ועל תשובתם הרמה אני מצפה [בכל הענינים שהודעת] מנקודת לבבי הנאמן אליהם מאז מעולם וכו'. ד' המדבר בצדקה צדקת ה' וחסד ע"כ איש מגדול ועד קטן א"ס: דובער באדמו"ר הגאון האלקי מרנא ורנא שניאור זלמן ז"ל נ"ע

אך אהובי וידידי מה מאד קשה עלי עבודה רבה כזאת בגשמיות אם לא שיהיה פנאי הרבה ולא יטריד הזמן בענינים אחרים ואם יתן ה' מנוחה לנפשי ויתחזק לבבי ומוחי מצוק העתים שגברו עלינו ויזכינו להופיע רוח קדשו של אדמו"ר ז"ל נ"ע עלי לעזרני ולחזקני כי מי אנכי כו' מקבל אני על עצמי לעבוד עבודה תמה זו ובפרט בעתים אשר אין לנו אב ומורה וכל איש ואיש פונה לדרכו בפריקת עול כמו שנודע מגדול ועד קטן גודל ההשתנות לגריעותא בנפשו בדברי חסידות לאחר הסתלקות אור ישראל רוח אפינו אדמו"ר ז"ל נשמתו בג"מ כי אין יראת ופחד אלקים לנגד עינינו כל חד וחד לפום שיעורא דיליה וכו'. אשר לזאת נראה בעליל גודל התרשלות והתמעטות התעוררות בדברי חסידות כעת מגדול ועד קטן. וגם מטעם רבוי הטרדות במשא ומתן בפרט ומחמלת ה' על עמו מצליח להם ברכה ושפע בכל העוסקים ויוסיף ה' עליכם ברכה משולשת כהנה וכהנה. אך לא ירום לבבו לומר כחי ועוצם ידי כו' ולא יגבה לבבם בכל הטוב לשכוח עבודה שבלב ח"ו. ולזה אמר רש ועושר אל תתן לי כו' ואי"ה אשלח לכם קונטרס מיוחד בזה כנ"ל וע"כ אמרתי לנפשי לראות את הנולד אחרית דבר מאופן אשר [הם] עומדים כעת אשר פן ח"ו ירדו עוד עד אשר תשכח דברי חסידות לגמרי ח"ו ולזאת מאד מאד תגדל הרחמנות והחמלה [עליהם] אשר אין די באר רק למעני אני מדבר כידוע נאמנה טבעי ומהותי מנעורי ואין רצוני להתגדל ולקנות לי שם רב כי מכיר אני [את] מקומי הדק היטיב ולא אתעטף בלבוש שאינו שלי כל ימי ח"ו. אך למען חיבת נפשם הקשורה מעולם בנפש ורוח קדשו של אדמו"ר ז"ל נ"ע זה כמה שנים שלא יתקן מוסרי לבבם מדרכי ה' אשר הדריכם זה כמה שנים וכו' וד"ל:

ואחר הרברים והאמת האלה אמרתי המכסה אני מאוהבי נפשי ולבבי אשר עלה בדעתי לפקח בטובתם אשר מוטל עלי מצוה רבה וחובה מטעם הנ"ל. אע"פ שקשה עלי מאד כי כשל כחי ואינני בשלימות הבריאה כעת מפני חמת המציק מרוב הצרות הקשות ומרות נפש העולות על כולנה כו' והוא בהיות שעיקר החששות הנ"ל אינו אלא על הרחוקים [שמעולם לא ה'] באפשרם לנסוע לק' לאדי וכאשר ראיתי בעיני ברוב העיירות הרחוקים שעברתי שלא נוסעים מכל עיר ומנין רק ד' או ה' אנשים וקרוב לשני או ג' מגינים שהם במדריגות העסק ד"ח באמת ובתמים במוח ולב רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף ותכסוף מאד בדברי אלקים חיים. ונפלאתי עליהם ואמרו שעניים אי אפשר שיעזבו חיות פרנסתם הדחוקה בנסיעה כזאת להוציא הוצאה. והבינונים ג"כ יחוסו על ההוצאה. והעיקר על ביטול הזמן חודש ימים לבטל מעמדם ומצב פרנסתם ובה נכללו גם הגבוהים והעשירים הגם שלא יחוסו על ההוצאה כזאת אבל לא ימצאו מנוח במו"מ ליבטל מהם ג' שבועות מרוב הטרדה גם אם לבבו שלם באמת ותכסוף באמת מאד לדברי אלקים חיים ובקי ומבין בהם כאשר ראיתי רבים מאד בעוסקים לומדים ויראים וחרידים וצמאים מאד לדברי אלקים חיים רק ההתרשלות [ו]מצד גודל הריחוק גורם להם מניעת הנסיעה כמה שנים עד שיוכל להיות שלא יסע עשר שנים וישכח לגמרי

מראשית בחי' ח"ע שמתהווה מאין באחרית היא המל' שיש בה הכח להוות מאין ליש וכמ"ש במ"א על פסוק זה), והנה זהו ענין המבואר בע"ח שמל' דאצי' נעשי' עתיק לבריאה ומל' דבריאה עתיק ליצי' כו', פי' שמבחי' אחרונה דאצי' שהיא המל' נעשה בחי' עתיק לבריאה שהוא בחי' א"ס עדיין לגבי עולם הבריאה והחכמה דבריאה מתהווה ממנה בבחי' יש מאין וכנודע שפרסא מפסקת בין האצילות לבריאה והאור המאיר בבריאה עובר ע"י פרסא זו והוא אור של תולדה בבחי' מאין ליש, ועד"ז מל' דבריאה נעשי' עתיק ליצי' וחכמ' דיצי' נמשך ממנה מאין ליש אמנם מחכמ' דיצי' עד מל' דיצי' הוא בחי' השתלשלות עו"ע וכעד"ז מחכמ' דבריאה עד מל' דבריאה כו' כנ"ל, ומל' דיצי' נעשי' עתיק לעשי' ונמשך ממנה החכמ' דעשי' מאין ליש, ואח"כ מחכמה דעשי' עד מל' דעשי' הוא בחי' השתלשלות עו"ע, ואמנם זהו ב"ס עצמן, ואח"כ מבחי' מל' דעשי' מתהווים מאין ליש הנבראים דעשי' והשכל אנושי שבנפש השכלית שבאדם כו' שנמשך משמרי האופנים כו', והנה המשל לזה איך שהחכמ' מתהווה יש מאין ושאר הט"ס נמשכים מהחכמ' בבחי' עו"ע הוא מובן ג"כ בנפש שהמדות אנו רואים שנמשכים מהשכל בבחי' עו"ע שממהות השכל ממש מתהווים המדות והשכל מתלבש בתוכן להיות להם לאור וחיות כנראה בעליל שלפי השכל וההתבוננות כך היא המדה אהבה או יראה וכמ"ש לפי שכלו יהולל איש וכעד"ז המדות מתלבשי' במחשבה הרי שמהות המדה ועצמותה ממש נגלית בהמחשבה כו' משא"כ התהוות השכל מלמעלה מהשכל אינו כן שאין בחי' הכח שלמעלה מהשכל מתגלה כלל בהשכל אלא שנוולד השכל ממנו בבחי' מאין ליש דהיינו שאין המשפיע מתגלה כלל מפני רוב הגבהות מן המושפע וז"ש החכמה מאין תמצא ל' מציאה כמו המוצא מציאה שאינו יודע ממי באה מציאה זו כך תמצא החכמה מאין בבחי' מציאה כו', וכ"ז הוא לפי שהחכמ' היא ראשית כחות הנפש והתהוות' מהנפש השכלי' עצמה לכך הוא בבחי' מאין ליש משא"כ המדות והמחשבה ודיבור שהתהוותן הוא ע"י החכמה הוא בבחי' יש מיש עילה ועלול כו', והנמשל מובן ל"ח שהחכמ' שהיא ראשית הי"ס הואיל והתהוותה הוא מא"ס ב"ה עצמו לכך הוא בבחי' מאין ליש שהרי אא"ס מרומם ונשגב מאד, אבל שאר הי"ס שהתהוותן הוא ע"י החכמ' הוא בבחי' יש מיש עו"ע כו' (רק נ"ל דמ"ש ששאר הט"ס מתהוי' מהחכמ' בבחי' יש מיש עו"ע, היינו בבחי' השפעה שמקבלים מהחכמה אבל בחי' התהוות מהותן ועצמותן שהוא ג"כ מהאא"ס עיין לעיל אות יו"ד, ודאי שזהו ג"כ מאין ליש וזה פשוט אלא שי"ל שכשנתהווה החכמ' מאא"ס מאין ליש נתהוו ג"כ עמה הט"ס מאין ליש והיו בבחי' העלם והתכללות בחכמה וזהו ענין ו"ד של מילוי היו"ד כנודע.

יב) ולהבין זה בפרטות בעזה"י, הנה יש להקדים מ"ש בפע"ח שפרשה ראשונה דק"ש יש בה ש' מ"ב כנגד מ"ב תיבין שמואחבת עד ובשערך, ופ' והי' אם שמוע יש בה ש' ע"ב כנגד ע"ב תיבין שמוהי' עד ושמתם כו' ולכאורה תמוה בהיות ידוע דפ' שמע והי' הן חו"ג וא"כ כיון ששמע הוא חסד איך שייך בו שם מ"ב שהוא מבחי' גבורה דמשה"ה כל העליות הוא ע"י שם מ"ב משום שמבחי' הגבורה בא סיבת העליה וההסתלקות כמו שטבע האש לעלות למעלה, וכן והי' אם שמוע שהוא בחי' גבורה דלכך נא' בפרשה זו וחרה אף הוי' כו' איך שייך בו שם ע"ב שהוא חסד שהוא בגי' ע"ב וכידוע, ומה ששמענו התירוץ ע"ז הוא דאחליפו דוכתייהו אור החסד בכלי הגבו' ואור הגבו' בכלי החסד כמ"ש בזהר ובע"ח, והנה בפ' שמע האור הוא מבחי' גבורה ולכן השם הוא מ"ב שהשם הוא בחי' האור כנ"ל באותיות הקודמי' באריכות, ואמנם הכלי הוא חסד ומש"ה נז' בו ואהבת שאהבה היא בחי' חסד כו', ובוהי' אם שמוע האור הוא חסד ולכן השם הוא ע"ב והכלי היא בחי' גבורה, (ואל יקשה המעיין ממ"ש בסידור להיפוך דשמע הוא אור החסד בכלי הגבורה כו', דבאמת אלו ואלו דא"ח הם, והנה כאשר אני כותב כאן כן שמענו מפה ק' כאדמו"ר נ"ע בליל ש"ק פ' נח שנת תקס"ה באריכות בעת היות משולחי הרב הק' ר' אהרן מטוטיאב נכד הבעש"ט ז"ל אצל כ"ק ועמם יחד שמענו מאמר הנ"ל, ומ"ש בסדור נ"ל שאמר ג"כ כן בפעם אחר, והאמת כי שניהם אמת כי השמות הם ממוצעים בין אורות לכלים וכנו' אצלינו ע"פ את שבתותי תשמרו כו' עיי"ש בהביאור). והענין יובן בהקדים מתחלה קצת ביאור ענין יש מאין, דהנה בחי' התהוות יש מאין הוא באמת בכל העולמות היינו למטה שמים וארץ גשמיים מתהווים בכל רגע מאין ממש להיות יש ודבר כמו שהם עתה וכמאמר המחשך בכל יום מע"ב כו' והתהוות זו הוא ע"י המשכת החיות מעצמות אא"ס ממש הבלתי בע"ג ולמעלה מהזמן כו', וכן למעלה בחי' חכמה עילאה היא מתהווה מאין ליש ממש מא"ס ב"ה כדכתי' והחכמה מאין תמצא שאא"ס שהוא למעלה מעלה הרבה מהנאצלים נמשך להיות אנת חכים ולא בחכמה ידיעה כו' אמנם הנה ידוע שיש הרבה עולמות לאין קץ ובדרך כלל הם ד' עולמות אבי"ע, ובכל עולם ועולם יש י"ס, והחכמה שהיא ראשית הי"ס היא מתהווה בבחי' מאין ליש מא"ס ב"ה המאיר באותו העולם משא"כ הט"ס נמשכים מהחכמ' בבחי' השתלשלות מעילה לעלול שהוא יש מיש כנו' בפרסא והובא באגה"ק במאמר איהו וחיוהי כו', (ואמנם הנבראים שבאותו העולם הנמשכים ממדת מל' שבאותו העולם הוא ג"כ בבחי' מאין ליש, והשתלשלו' עו"ע הוא רק בהספירות עצמן זולתי בחי' החכמ' שמתהווה מאין ליש וז"ש מגיד מראשית אחרית פי' מגיד ל' המשכה כמו נהר דינור דנגיד כו'.

שהיא נעשית מקור ושרש להוות מאין ליש החכמ' דעשי' שממנה נמשכים הט"ס דעשי' ע"ד הנ"ל ביצירה עד שהמל' דעשי' היא מהוה מאין ליש הנפשות השכלי' שבמין האדם וע"י כמה ירידות שהרי נמשכים משמרי האופנים כו'. וא"כ ילאה השכל מהשיג שפלות ודלות ערך השכל האנושי לגבי החכמה דאצילות שהרי אין לשער כלל רבוי הצמצומים והירידות העצומות שיש בהתהוות השכל האנושי מהחכמ' דאצי' ובאמת יש צמצומים רבים אין קץ ומשנ"ת כאן הוא רק הצמצומי' כלליים כו', ויותר הרבה ממה שאין ערוך טיפה א' לגבי הים אוקיינוס כו', עכ"ז כשנעריך אותן לגבי הא"ס ב"ה עצמו ימצא ששניהם שוים אצלו ית' ממש, דכמו שאין השכל האנושי ערוך לו ית' כלל שהרי אינו ערוך לגבי החכמה דאצילות כנ"ל והחכמה דאצילות אינה ערוך כלל לאא"ס, כמ"כ ממש אין ערוך החכמה דאצילות לאא"ס ממש כמו שאין ערוך לו ית' החכמ' דעשיה בהשוואה א' ממש והיינו משום שאא"ס כשמו כן הוא ולגבי דבר שבלי גבול הרי מספר אחד עם ריבוא רבואות פעמים אלפי אלפים וריבוא רבבות הן שוים ממש בלי שום יתרון והעדרה לזה על זה כלל וכלל, שאילו תאמר שבבחי' הבלי גבול נמצאים ריבוא רבואות פחות מאחדים א"כ אינו בלי גבול, (וכמו שכתבו חכמי המחקר שא"א שיהי' בלי גבול גדול מבלי גבול וכיון שבבחי' בלי גבול נמצאי' ריבוא רבואות בלי גבול א"כ א"א לומר שהאחדים נמצאים בו יותר דא"כ תאמר שבלי גבול גדול מבלי גבול כו' וזה אינו) א"ו הן שוים ממש. וכמ"כ עד"מ לגבי אא"ס שוים ממש החכמה דאצי' עם החכמ' האנושי', ולא דוקא החכמ' דאצי' עם החכמ' האנושי' ששניהם נק' בשם חכמה אלא אפילו החכמה דא"ק עם הדומם והצומח דעשיה הן שוים ממש לגבי האא"ס וכמו שאנו אומרים השוה ומשוה כו' :

ואח"כ התהוותן בבחי' גלוי מההעלם דחכמה הוא בבחי' יש מיש שהרי כבר נמצא מהותן בהחכמה, ולפיכך אנו אומרים שהחכמה מתהוה מאין ליש והט"ס נמשכים ממנה בבחי' יש מיש, ר"ל שהחכמה ראשית התהוותה בבחי' גלויה הוא ממש מהא"ס מאין ליש אבל הט"ס התהוותן גלויין כמו שהן באצי' הרי הוא מהחכמה וא"כ הוא יש מיש כו', והתהוות שרשן שבחכמ' שנמשך מאין ליש מהא"ס הוא נעלם מאד, ואין שמן נק' עליהם עד שמתאצלים בבחי' גלוי מהחכמה, ע"כ הג"ה. אך הנה זהו בכל עולם כמו שהוא בערך עצמו, אבל לגבי העולם שלמטה ממנו הרי בחי' המל' שבעולם העליון נעשה ראש ומקור להיות מתהוה ממנה בחי' החכמ' שבעולם שלמטה מאין ליש כו', והיינו משום שחכמ' דאצי' היא מרומם הרבה ממהות החכמ' דבריאה ולא שייך כלל בזה השתלשלות עו"ע אלא מאין ליש ממש וכעד"ז החכמ' דבריאה לגבי החכמ' דיצי' והחכמ' דיצי' לגבי חכמה דעשי' והחכמה דעשי' לגבי שכל האנושי שלנו כו' כולם נמשכים זה מזה בבחי' מאין ליש, אמנם כ"ז הוא בערך אבי"ע עצמן אבל לגבי אור א"ס ב"ה עצמו כמו שהוא מרומם ונשגב למעלה מהספירות, הרי אצלו ית' שוין ממש בהשוואה א' ממש בחי' החכמ' דעולם האצי' עם החכמה שלנו ממש עם היות כי כשנעריך אותן זה לגבי זה הריחוק ביניהם גדול ועצום מאד עד להפליא כמובן מהסבר הנ"ל איך שהחכמ' דאצי' היא ראשית הי"ס דאצי' וכולם נמשכים ממנה בבחי' השתלשלות עילה ועלול ויש כאן עשרה ירידות דרך כלל עד התהוות המל' דאצי' והמל' מהוה מאין ליש החכמ' דבריאה וממנה נמשכים בהשתלשלות עו"ע שאר הט"ס דבריאה ע"ד הנ"ל באצי' כו' עד שהמל' דבריאה מהוה מאין ליש החכמ' דיצירה וממנה נמשכי' שאר הט"ס דיצירה בבחי' עו"ע זה מזה בכמה ירידות עד שנתהוה המל' דיצירה

(כב) וביאור הענין הוא דהנה כתיב (ש"ה ב' ה') סמכוני באשיות רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני, ואי' במד"ר (במקומו פ"ב פיסקא י"ד) סמכוני באשיות בשתי אשות, באש של מעלה ובאש של מטה, ופי' במ"כ¹ שאע"פ שהאש יורד מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט², דזהו תכלית ירידת הנשמה למטה, וכנ"ל בענין אהוי"ר המגולים בהתגלות הלב, שזהו הכוונה העליונה, לפי שהוא בקירוב אל הנה"ט דגם הוא יכול להתעורר באהבה לד', ועוד כי האהוי"ר בהתגלות הלב הנה אח"כ הרי העבודה היא להיות כל מעשיו לש"ש, וכ"ז הוא לפי שתכלית ועיקר ירידת הנשמה למטה הוא בשביל לברר את הנה"ב. והענין הוא דהנה כתיב³ גם את זה לעומת זה עשה אלקים, דהנה"א והנה"ב עם היות שהם חלוקים בעצם מהותם, ולכן זה נקרא אדם, וזה נקרא בהמה, ומ"מ ה"ה משתוים בציוורם, דכמו שבהנה"א הרי יש בו חו"ב שהם השכלות והשגות אלקית, ומדות קדושים שמולידים אהוי"ר, וגם לבושים קדושים שהם המחדו"מ שהן האותיות דתורה ותפלה וכוונת הלב בהרהורי תשובה שהן מעשה בפועל, וכמא"י⁴ מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ונת"ל⁵ דבמח' גופא הרי יש בה מחדו"מ, דהרהור הוא המעשה שבמח', דזהו כללות הציור דהנה"א, הנה כמו"כ הוא בהנה"ב דיש בו ג"כ ציור קומה שלם, דמוחין ומדות והלבושי' דמחדו"מ, והגם דכללות מהותו הוא בהמי, ומ"מ הרי יש בו שכל ומדות, רק דשכלו ומדותיו רעים, וכן המחדו"מ שלו הן לא לד' המה, שהן רק רע ולא טוב כלל, וכמו להתחכם לרעה ולהרע, וכמו שאנו רואין במוחש דישנם כאלו ר"ל, אשר כל מעינם הוא לחשוב מחשבות איך להרע, ויא צוא מאכין שלעכט און טוט ויי, והגם שהם בעצמם אינם פועלי הרע בפועל, אלא שהם מתחכמי' להמציא כל מיני רע ביסורי הגוף והנפש, וישנם כאלו ר"ל אשר ענינם להתחכם לעשות רע בפועל, וכמ"ש⁶ הבה נתחכמה לו, שזהו ההתחכמות⁷ דלעו"ז איך לצוד את הנה"א ולהביאו לידי רע ח"ו, וכמ"ש⁸ חכמים המה להרע, ובהנה"ב בד"פ הוא ההתחכמות, איך לבוא לידי איזה דבר תאוה וחמדה, דאין היצה"ר שולט אלא במה שענינו רואות⁹, וזהו ההתחכמות של היצה"ר לצייר ציורים רעים כאילו הדבר לנגד עיניו, ולהחטיא את האדם, וכן כל ההתחכמות בהשכלותיו והשגותיו הוא להשכיל ולהשיג את הטוב של הדברים הגשמיים, ויא גשמיות איז גוט און גישמאק, ואס פון דיא השכלות און השגות הרי נולד בלבו המדות רעות להתמשך אחרי תאוות רעות, שהמדות רעות הם מקור למחשבות רעות במחשבות זרות, דפי' מחשבה זרה מה שבאמת ענין זה מצ"ע הוא זר לו, שאינו לפי ערך מהותו כלל, ורק שהיצה"ר מביאו למח"ז והרהורים רעים ובדיבורים של הוללות ופריקות עול, וכן במעשה שנמשך אחרי שרירות לבו, וע"ז הוא שצריך להיות מלחמת האדם ללחום עם הנה"ב, ולבער הרע דמדות רעות, ואז הנה בדרך ממילא יבטלו המח"ז והרהורים ודיבורים רעים. דהנה אנו רואים דמן המעשה בנקל יותר למנוע מכמו למנוע מן הדיבור, ומן הדיבור בנקל יותר מכמו המח', ולזאת העצה האמיתית היא שיהיו דברי תורה חקוקים במוחו, שיוכל לחשוב בהם בכל עת ובכל זמן, וכל השתדלות האדם החס על נפשו צ"ל לעצור מוחו ולבו שלא לחשוב מחשבת חוץ בהרהורים רעים, ולבלום את פיו שלא לדבר בדיבורים רעים, דהעצה לזה שלא ילכד הוא מה שבד"כ ימעט הדיבור של חול, וענין המיעוט הכוונה שבד"כ הדיבור שלו בעניני עולם יהי' שלא בהרחבת הפה והלשון, וכנודע שבדיבור הרי יוצא כל עומק עצם הנפש לידי גילוי, וכמ"ש בכתהאריז"ל¹⁰, דהנה כשם שהדיבור דקדושה מגלה ומוציא עצם נפשו, בחי' עומק הטוב שבה, וכנ"ל דע"י האותיות דקדושה בתורה ותפלה מטהרים את הנפש, ונת"ל¹¹ בענין נפשי יצאה בדברו¹², דדברים היוצאי' מן הלב¹³ מקריבים גם את הזולת ופועלים בו פעולה רבה במאד, לפי שהם המגלים עצם נפשו ובחי' עומק הטוב שבה, הנה כמו"כ להיפך¹⁴ הרי בדיבורי' של הוללות ופריקת עול והדומה יוצא ומתגלה כל עומק הרע של הנה"ב בגילוי, והיינו שבא בהתגשמות, דקודם שמדבר הוא בהעלם עכ"פ וע"י הדיבור ה"ה מתגלה ומתגשם, ולא מיבעי דיבורים אסורים שהם רע גמור, וכנ"ל שהוא עוד קשה ממות ר"ל, אלא גם דיבורי דברים בטלים, הרי הרחבת פיו ולשונו בדברים בטלים, זהו מצד הפר"ע שבו, שאין פחד אלקים לנגד עיניו¹⁵, וכמ"ש¹⁶ שפתינו אתנו מי אדון לנו, וכנ"ל דריבוי הדב"ט גורמים היזק גדול לנפש, דבכדי לטהרה צריכים העונש דכף הקלע ר"ל, ועוד זאת שהם הגורמים מח"ז, ובאים לידי הרהורים

(11) ראה ד"ה ביום השמע"צ תרצ"א. בספר המאמרים ה"ש"ת
 שבהערה: 1 ונת' במ"א.
 (12) שיר השירים ה, ו.
 (13) ראה ספר שירת ישראל לר' משה אבן עזרא ע' קנו: "וכבר
 נאמר דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב". ובספר הישר לר"ת
 שער יג - הובא בשל"ה סט, א: "כי כל דבר שיצא מן הלב יכנס
 בלב".
 (14) ראה תורה אור ויחי קב, סע"ג ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי
 ויחי ע' תעז ואילך. וראה גם תורת חיים בא שם.
 (15) תהלים לו, ב.
 (16) שם יב, ה.

(1) במתנות כהונה.
 (2) יומא כא, ב.
 (3) קהלת ז, יד (ושם: האלקים). וראה תניא פרק ו.
 (4) ראה קידושין מ, א.
 (5) פרק טז (לעיל ע' לה).
 (6) שמות א, י.
 (7) כ"ה בכת"ק ובהעתקה. בספר המאמרים ה"ש"ת שם:
 התחכמות.
 (8) ירמ' ד, כב.
 (9) סוטה ח, א. סנהדרין מה, א.
 (10) ראה גם תורת חיים בא רא, ב (בהוצאה החדשה - קז, ג).

שונים אשר מענין לענין בא ר"ל לידי הרהורי עבירה ר"ל, דהנה כתיב (ישעי' ה' י"ח) הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה, דההתחלה הוא חבלי השוא קורי עכביש¹⁷ דב"ט שאין בהם ממש כלל, או גם חלק הרשות שבדיבור כמ"ש הרמב"ם, ולבסוף נעשה חטאה כעבות העגלה, דזהו אומנתו של היצה"ר אשר מוריד את האדם ח"ו מדחי אל דחי, עד שמביאו לידי איסור ר"ל. וזהו דכתיב (משלי כ"א כ"ג) שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו, דישנם ר"ל צרות הנפש, דצרות הנפש הם קשים באין ערוך מכמו צרות הגוף, וכמו שהאדם רואה במוחש דחולי הרוח ר"ל קשים מחולי הגוף ח"ו, וצרות הנפש באים ע"י הריכוז בדברים בטלי, ומילוי התאוה גם בדברים המותרים מצ"ע, וזהו שומר פיו ולשונו, ופי' הראב"ע שומר פיו מלאכול, ולשונו מדיבור הרע, ואז הוא שומר מצרות נפשו. ולהיות דמחזיר"מ דנה"ב הן התפשטות המדות רעות, לזאת העבודה היא לפעול הביטול בהמדות דנה"ב, והוא ע"י ההתבוננות בגדולת ד' בהתהוות העולמות והנברא, ואיך שבאמת הכל טפל ובטל לאלקות, שכ"ז יבין גם הנה"ט ע"י שמרגיש זה בנפשו, וכנ"ל בענין שכל הטבעי, והיינו דגם בהנה"ט יובן ויושג שגשמיות העולם מצ"ע הוא מות, והתאוה והחמדה הוא רע שעוד קשה ממות, דע"י השגה זו הרי גם הנה"ט מתפעל ומתבטל"י המדות שלו, שלא זו בלבד שלא ירצה בגשמיות העולם, אלא עוד זאת שגם הוא ירצה שיהי' גילוי אלקות בעולם.

קיצור יבאר דמצוה להביא מן ההדיוט, האהבה הבאה בעבודה בכיור הנה"ב, הנה"ב יש בו ציור קומה, התחכמות להרע, מדות רעות ומהם באים הרהורים ודיבורים רעים, והעצה להיות ד"ת חקוקים במוחו, ויבאר גודל החטא בדיבורים רעים שמעוררי' הרע הנעלם, שומר פיו מלאכל, ולשונו מלדבר שומר נפשו מצרות רוחנים.

ענינים 'הנה"ב ציור שלם במוחין ומדות. 'דיבורים רעים מעוררים רע הנעלם.

וזהו אתה הבדלת אנוש מראש, דהנה ביוהכ"פ כל ישראל הם במעלה ומדריגה נפלאה דלפני הוי' תטהרו, דבזה כל ישראל שוים להיות עצומו של יום מכפר וכמ"ש כי ביום הזה יכפר עליכם, ומ"מ הרי בהעבודה דיוהכ"פ יש בזה ג"כ סדר והדרגה, דההתחלה הוא בתפלת מנחה דעיוהכ"פ, ואח"כ בהודי הכללי שקודם התחלת העבודה דעצומו של יום, וכל התפלות עד תפלת נעילה שהוא גילוי בחי' ימין העליון לקבל שבים, הנה אז הוא ההתעוררות גם מצד הגוף, שהוא החיים בשרים, וכמאמר למען נחדל מעושק ידינו, דהתעוררות זו הוא גם מה שהנה"ט מתפעל בהתפעלות גדולה, ואדרכא מצד כללות ענין ההתפעלות הרי בהנה"ט הוא ביותר, דזהו ההפרש בין אדם לבהמה, דאדם הוא שכלי ותחלה הוא מבין ואח"כ מתפעל על זה שהבין, ובבהמה הרי תחלה היא ההתפעלות, וכן הוא בהנה"ט שההתפעלות היא ביותר, וזהו דאנוש שהוא חלוש ביותר והוא נמשך אחרי עניני הגוף, ומ"מ ה"ה עלול להתעורר לטוב, והוא ע"י העבודה בהתבוננו' בסדר והדרגה דוקא. וזהו אתה הבדלת אנוש מראש, דגם מדרי' אנוש הוא נבדל ובלתי מקושר בהענינים הלא טובים, והוא ע"י השמירה שלמעלה¹⁸, ולא זו בלבד אלא עוד ותכירהו לעמוד לפניך, דע"י העבודה בהתבוננות בסדר והדרגה הוא העלי' בסולם ההתקשרות דתפלה, עד כי גם הנה"ט יכיר את האמת, כי העיקר הוא האור וחיית אלקי, ובא לכלל רצון לחפון שיהי' גילוי אלקות בעולם¹⁹.

סיום התפעלות הטבעי יותר מהשכלי, ואחר עבודת יו"כ גם אנוש מתעלה.

* כמ"ש הרמב"ם: בפיה"מ לאבות ספ"א.

(19) הקיצור דשנת ה'ש"ת: יודיע דהתכלית הוא בירור נה"ב, דיש

בו חו"ב מדות ומחזיר"מ, ובאים זמ"ז. יבאר נזק המח"ז ודיבורים רעים, והעצה לזה ביטול מדות נה"ב.

(17) ראה פרש"י ישעי' עה"פ. סוכה נב, א ובפרש"י.

(18) כ"ה בכת"ק ובהעתקה. בספר המאמרים ה'ש"ת שם:

שמלמעלה.

המעלות של חסידות. כלומר, התשובה האמורה מתארת את הקצה העליון ביותר של חסידות. בכל אור ישר שמלמטה למעלה, הקצה התחתון הנו תחילתו, והקצה העליון – תכליתו האמיתית.

תשובתו של הרבי בענין החסידות, יש בה משום תיאור הקצה העליון של חסידות. היא מתארת את תכלית החסידות, שהיא – לשנות טבעיות מדותיו.

כל ההשכלות העשירות ביותר של תורת החסידות, כל השגות-ההבנה הנרחבות וכל עומקי מעמקיה של תורת החסידות, המקיפים את שלושת המוחין, חכמה-בינה-דעת, שבנפש האלקית, שהיא חלק אלקה ממעל ממש – מכוונים לשנות את טבעיות מדותיו.

"הפוך בה והפוך בה דכולא בה"¹. בתשובה זו גלום כל ענין החסידות. חסידות פוקחת את העינים ומראה את האמת שבכל דבר. חסידות אומרת ש"חטא" ו"עוון" פירושים: "חטא" מלשון חסרון, ו"עוון" מלשון עיקום ועיוות.

יש לזכור, ואסור לשכוח אף לא לרגע, שכשחסר בעבודה בפועל – חסר כל ענין החסידות, ואלה שלומדים חסידות ועוסקים בהשכלת והבנת החסידות ואין הדברים משפיעים על עבודה בפועל – הרי הדבר מורה שלימוד החסידות שלהם התעוות, הוא עבר לצד אחר, שהרי כל ענין החסידות הוא לשנות טבעיות מדותיו, דבר הנעשה רק על ידי עבודה פנימית יום יומית בכל שלושת לבושי הנפש: מחשבה, דיבור ומעשה.

בי"ב תמוז סיפרתי שישנו פתק קטן שאב-הסבא, הרבי ה"צמח צדק", שאל את סבו, רבנו הזקן, ב"יחידות", כמה ענינים, כפי הנראה היה זה בשנים תקס"ה-תקס"ח. אחד הענינים היה: מהו ענין החסידות?

והרבי ענה לו:

– "כל ענין החסידות הוא לשנות טבעיות מדותיו".

אב-הסבא שאל מהו ענין החסידות, הוא לא שאל מהי חסידות, כי ידע שחסידות היא חכמה אלקית, פנימיות התורה, הוא שאל מהו ענין החסידות, ועל כך ענה לו הרבי, שכל ענין החסידות הוא לשנות טבעיות מדותיו.

בתורה שבכתב סופרים אנו את האותיות. כל אות מבטאת אור עצמותי. אף באימרתו זו של הרבי עלינו לספור את האותיות.

הרבי אומר שכל ענין החסידות הוא לשנות טבעיות מדותיו.

כל אחד מבין היטב את ההבדל שבין "מדותיו הטבעיות" לבין "טבעיות מדותיו". דבר זה אינו דורש ביאור.

חסידות דורשת לשנות את טבע המדות. חסידות דורשת מכל מי שלומד חסידות לשנות את טבעיות מדותיו, וחסידות גם מלמדת כ"צ לשנות את טבעיות המדות.

כל אחד מבין שתשובתו של הרבי היא עד רום

ב"ה, כ"ח ניסן, תשי"ט
ברוקלין.

הרה"ח אי"ח נוי"נ מלאכתו מלאכת שמים
מו"ה אבא שי' הלוי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ה ניסן, נעם לי לקרות בו אשר אף, שלפ"ד, ענין הנסיעה בענין דופרצת, הי' קשה עליו, בכ"ז עשה בזה וממשיך. ואשרי חלקו שתיכף ראה פרי טוב בעמלו, שדבר על אודנין דשמעין, כי שמעו בהקשבה מיוחדת דרשות ההסברה וכו'. והרי הנ"ל הוא בגדר עולמך תראה בחיך. וכמבואר בחסידות שענין עוה"ב הוא זיו תורתו ומצותיו ושכר המצות. ואתחזק בבטחוני שימשיך בהנ"ל ולא עוד אלא שיוסיף בזה, וגודל ההכרח בזה אין די באר ואין לשער, ובפרט בהשפעה על הצעירים, שלפעמים קרובות זהו נוגע בעמדת (שטעל) של כל הבית ובני הבית.

ולשאלתו, האם מותר לדבר עניני חסידות באופן שיהי' בדרך הרצאה ושיחה.

מובן, שלא רק שמותר, אלא שגם מוכרח. ולפלא גם השאלה, לאחר המבואר - במכתב כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע שאפילו בלימוד התניא, באם מביא לעבודה, כדאי הדבור וכו' (נדפס בהתמים ובהוספה לקונטרס עץ חיים הוצאת קה"ת), וידוע ומפורסם בין אנ"ש. ואם בשנים ההם הי' הנ"ל - עאכ"כ בתקופתנו. ונתוספה הוראה במשך הזמן בענינים כהנ"ל, שהבחינה לזה מאיזה מקום באה שאלה פלונית היא - באיזה אופן פועלת על העבודה בפועל (היום יום כ"ג סיון).

וע"ד האמור הוא בהשאלה האם מותר להוסיף הסבר במאמר אחד, ע"י שיחבר (אריינשטעלין) באמצע המאמר, הסברה בנקודה ממאמר אחר, במקום שהשומעים אינם יודעים מחסידות, שגם זה רצוי ונכון הוא.

בעת רצון יזכירו את כל אלה שכותב אודותם, על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, כאו"א להמצטרך לו מתאים לתוכן כתבו.

ויהי רצון אשר יבשר טוב בהנוגע לעצמו ומכאו"א שי' מתושבי כפר חב"ד אשר שם צוה ה' את הברכה.

בברכה לבשו"ט ומפורטות בכל האמור, ובברכה, בסגנון כ"ק מו"ח אדמו"ר, צו א געזונטען זומער,

מ. שניאורסאהן

ב"ה, אדר"ח אייר, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום השני, עם המצורף אליו.

ובמ"ש אודות בנותיו תחיינה והסיבה שלא היו נוכחות בהתועדות דאחרון של פסח, שלכאורה הסיבה נכונה במאד, והי"ה מעשרת הדברות כבוד אם, אבל בהביא בחשבון שהמדובר להתועדות דאחרון של פסח סעודתא דמלכא משיחא והתחלה לקיץ בריא ושמח, צריך הי' לסדר הענינים שיקוימו ציווי האמור בעשרת הדברות ויהיו גם נוכחות בהתועדות, והדרך לזה פשוטה ביותר, עי"ז שגם אמם תחי' היתה ג"כ נוכחת בהתועדות, ובפרט שטעם האמור שתהיינה הבנות נוכחות, בתקפו הוא גם לגבי האם תחי' ואולי עוד יותר, וק"ל. ואף שאמרו חז"ל אין צועקין על העבר, נכתבו שורות האמורות כיון שבטח תהי' שאלה בכגון זו גם בעתיד, וק"ל...

בברכת הצלחה ולבשו"ט בכל האמור.

בי"ה, כ"ח ניסן, תשי"ט

ברוקלין.

הרה"ג ווי"ח אי"א נוי"נ וכו' מו"ה יצחק שי' הלוי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מכ"ז ניסן עם המצורף אליו.

ובעת רצון יקרא על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע.

ובודאי לדכוותי למותר להאריך במאמר רז"ל שאין מספיק עשי' לחוד, אלא שצ"ל עשי' דוקא באופן כדבעי למיעבד, ומוכן שכוונתי בהנוגע אליו, שגם לאחר מה שכותב, שכשמוצא שעה לומד בנגלה ונסתר וכו', הנה מי שחונן בכח השפעה על הזולת, ברור שזהו מתפקידו הפנימי, ולא עוד שדוקא כנ"ל באופן דבעי למיעבד, ואם בכל הזמנים ובכל המקומות, השיטה דאני את נפשי הצלתי, היתה מגונה (עיין זהר ח"א ק"ו א') עאכ"כ בתקופתנו ובארצוה"ב, שבשנים אלו ניכרת התעוררות חזקה בין הצעירים לתשובה לה' לתורתו ולמצותיו, אלא שצריכים שמי שהוא יורם הדרך, ורואים במוחש, שכששומעים הדברים לא בשפתם המדוברת או ממי שהוא זקן מהם עשירות בשנים, אין לזה השפעה כ"כ, כמו ששומעים זה בשפת המדינה וממי שקרוב אליהם בגיל, וק"ל ואין להאריך בדבר הפשוט.

ויהי רצון, שעכ"פ מכאן ולהבא יתחיל בהשפעה על הזולת ובהוספה בזה כהנה וכהנה, וזכות הרבים מסייעתו.

המצפה לבשו"ט בכל האמור.

[ב' אייר תשי"ט]

לאחרי הפסק ארוך ביותר, נתקבל מכתבו מכ"ג ניסן, ר"פ מפעולותיו.

ומובן שהפלא וההתמי' גדולה ביותר על ההפסק הכי ארוך. ובפרט שהלא מן הצד קבלתי כמה ידיעות מפעולותיו במשך חדשים שעברו, שהיו בהצלחה והשאירו רושם טוב, ולפעמים גם רושם חזק וכו' וכו'. ולמה ימנע הטוב מלהודיע, ובפרט שזהו טוב לשמים טוב לבריות וטוב עושה פירות, וכדורז"ל בקדושין מ' ע"א. מהנ"ל מובן ג"כ, שמה שכותב שבמצב הרוח אין שינוי לטובה מפני כו', בודאי שאין זה מתאים להמציאות.

וכבר ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, שאיסור לשון הרע הוא לא רק בהנוגע לזולתו אלא גם בהנוגע לעצמו. וידוע פתגם הוראה מכ"ק (אביו) אדמו"ר: כמו שצריך לדעת חסרונות עצמו, כן צריך לדעת ג"כ מעלות עצמו. ועוד להעיר - שבהנוגע לפעולה עם הזולת, לפעמים הכרת מעלות עצמו נוגעת יותר מאשר הכרת חסרונות עצמו, וק"ל.

בעת רצון יזכירוהו וכל ב"ב שיחיו על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע, ויהי רצון שיבשר טוב אודות כאו"א מהם.

וכיון שבאים אנו מחדש ניסן ונמצאים בחדש זיו, בו נולדו זיוותני עולם, וידוע דברי האריז"ל, שכשהימים נזכרים (ה"ה גם) ונעשים, הנה יתוסף בענינים הפרטים והכללים, בתכ"י, חירות וגאולה להרבות זיו בעולם, זיו והארות מעשה אבותינו, וכמובא בתניא, שכל אבריהם ועשיותיהם רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

א ומליל יי עם משה למימר:
 ב מלל עם בני ישראל למימר
 אתמא ארי תעדי ותליד דכר ותהי
 מסאבא שבעת יומין כיומי רחוק
 סוכתה תהי מסאבא: ג וכיומא
 תמינאה יגזר בסרא דערלתה:
 ד ותלתין ותלתא יומין תיתב
 בדם דכו בכל קודשא לא תקרב
 ולמקדשא לא תעול עד משלם
 יומי דכותה: ה ואם נקובתא
 תליד ותהי מסאבא ארבעה עשר
 פרחוקה ושתין ושתא יומין תיתב
 על דם דכו: ו ובמשלם יומי
 דכותה לברא או לברתא תיתי
 אמר בר שתה לעלתא ובר יונה
 או שפנינא לחטאתא לתרע
 משפן זמנא לות פהנא:
 ז ויקרבנה קדם יי וכפר עליה
 ותדפי מסואבת דמהא דא
 אוריתא דילדתא לדוכרא או
 לנקובתא: ח ואם לא תשפח ידה
 כמסת אמרא ותסב תרין שפנינין

יב א וידבר יהוה אל-משה לאמר: ב דבר
 אל-בני ישראל לאמר אשה כי תזריע וילדה
 זכר וטמאה שבעת ימים כימי נדת דותה
 תטמא כס"י: ג וביום השמיני ימול בשר
 ערלתו: ד ושלושים יום ושלשת ימים תשב
 בדמי טהרה בכל-קדש לא-תגע ואל-
 המקדש לא תבא עד-מלאת ימי טהרה כס"י:
 ה ואם-נקבה תלד וטמאה שבעים בנותה
 וששים יום וששת ימים תשב על-דמי
 טהרה: ו ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת
 תביא כבש בן-שנתו לעלה ובן-יונה או-תר
 לחטאת אל-פתח אהל-מועד אל-הכהן:
 ז והקריבו לפני יהוה וכפר עליה וטהרה
 ממקור דמיה זאת תורת הילדת לזכר או
 לנקבה כס"י: ח ואם-לא תמצא ידה די שיה

רש"י

שם דבר כמו 'טהר': ימי טהרה. מפיק ה"א - ימי
 טהר שלה: לא-תגע. אזהרה לאוכל כמו ששנוניה
 ביבמות (דף עה): בכל-קדש וגו'. (מכות יד. יבמות
 שם) לרבות את התרומה, לפי שזו טבולת יום ארץ,
 שטבלה לסוף שבועה ואין שמשה מצריב לטהרה
 עד שקיעת החמה של יום ארבעים, שלמחר תביא
 את כפרת טהרתה: (ז) והקריבו. (זבחים יט.
 סנהדרין פג) ללמדך, שאין מעכבה לאכל בקדשים
 אלא אחד מהם. ואי זה הוא? זה חטאת, שנאמר:
 "וכפר עליה הכהן וטהרה", מי שהוא בא לכפר,
 בו הטהרה תלויה: וטהרה. מפלל שעד פאן קרויה
 טמאה: (ח) אחד לעלה ואחד לחטאת. לא
 הקדימה הכתוב אלא למקראה, אבל
 להקריבה - חטאת קודם לעולה, כך שנינו בזבחים

(ב) אשה כי תזריע. (ויקרא רבה) אמר רבי
 שמלאי: כשם שניצירתו של אדם אחר כל בהמה
 חיה ועוף במעשה בראשית, כך תורתו נתפרשה
 אחר תורת בהמה חיה ועוף: כי תזריע. (נדה כז)
 לרבות שאפלו ילדתו מחוי, שנמחה ונעשה כמין
 זרע, אמו טמאה לדה: כימי נדת דותה תטמא.
 כסדר כל טמאה האמורה בנדה, מטמאה בטמאת
 לדה, ואפלו נפתח הקבר בלא דם: דותה. לשון
 דבר הדין מגופה. לשון אחר: לשון מדנה וחלי,
 שאין אשה רואה דם שלא תחלה ראשה, ואברה
 כבדין עליה: (ד) תשב. אין "תשב" אלא לשון
 עפכה, כמו: (דברים א) "ותשבו בקדש", (בראשית
 יג) "וישב באלני ממרא": בדמי טהרה. אף-על-פי
 שרואה, טהורה. בדמי טהרה, לא מפיק ה"א והוא

או תרין בני יונה חד לעלתא וחד
 לתטאתא וכפר עלה כהנא
 ותדפי: א ומליל יי עם משה
 ועם אהרן למימר: ב אנש ארי
 יהי במשך בסרה עמקא או עדיא
 או בהרא ויהי במשך בסרה
 למכתש סגירו ויתתי לות אהרן
 כהנא או לות חד מבנוהי כהנא:
 ג ויחזי כהנא ית מכתשא במשך
 בסרא ושער במכתשא אתהפיד
 למיחור ומחזי מכתשא עמיק
 במשך בסרה מכתש סגירותא
 הוא ויחזנה כהנא ויסאב יתה:
 ד ואם בהרא חורא היא במשך
 בסרה ועמיק לית מחזנהא מן
 משכא ושערא לא אתהפיד
 מיחור ויסגר כהנא ית מכתשא
 שבכא יומין: ה ויחזנה כהנא
 ביומא שביעאה והא מכתשא קם
 פד הוה לא אוסף מכתשא
 במשכא ויסגרנה כהנא שבכא
 יומין תנינות: ו ויחזי כהנא יתה
 ביומא שביעאה תנינות והא
 עמיקא מכתשא ולא אוסף
 מכתשא במשכא וידכנה כהנא
 עדימא היא ויצבע לבושהי

ולקחה שתי-תרים או שני בני יונה אחד
 לעלה ואחד לחטאת וכפר עליה הכהן
 וטהרה כס"י: ישראל פ יג א וידבר יהוה אל-משה
 ואל-אהרן לאמר: ב אדם כי-יהיה בעור-
 בשרו שאת או-ספחת או בהרת והיה
 בעור-בשרו לנגע צרעת והובא אל-אהרן
 הכהן או אל-אחד מבני הכהנים כס"י: ג וראה
 הכהן את-הנגע בעור-הבשר ושער בנגע
 הפך | לכן ומראה הנגע עמק מעור בשרו
 נגע צרעת הוא וראהו הכהן וטמא אתו כס"י:
 ד ואם-בהרת לבנה הוא בעור בשרו ועמק
 אין-מראה מן-העור ושערה לא-הפך לבן
 והסגיר הכהן את-הנגע שבעת ימים כס"י:
 ה וראהו הכהן ביום השביעי והנה הנגע
 עמד בעיניו לא-פשה הנגע בעור והסגירו
 הכהן שבעת ימים שנית כס"י: ו וראה
 הכהן אתו ביום השביעי שנית והנה כהה
 הנגע ולא-פשה הנגע בעור וטהרו הכהן

רע"י

הצל: וטמא אתו. יאמר לו: 'טמא אתה', ששער
 לכן סימן טמאה הוא, גזרת הכתוב: (ד) ועמק
 אין-מראה. לא ידעתי פרושו: והסגיר. וסגרנו
 בבית אחד, ולא יראה עד סוף השבוע, ויוכיחו
 סימנים עליו: (ה) בעיניו. במראהו ובשעורו
 הראשון: והסגירו... שנית. הא אם פשה בשבוע
 ראשון, טמא מחלט: (ו) כהה. הכהה ממראיתו;
 הא אם עמד במראיתו או פשה - טמא: מספחת.
 שם נגע טהור: וכבס בגדיו וטהר. הואיל ונזקק

בפרק 'כל התדיר' (דף צ' ע"א): (ב) שאת או-
 ספחת וגו'. (נגעים פ"א) שמות נגעים הם ולבנות
 זו מזו: כהה. חכרבורות טי"א ר' פלע"ז וכן (איוב
 לו): "כהיר הוא בשחקים": אל אהרן וגו'. גזרת
 הכתוב היא, שאין טמאת נגעים וטהרתן אלא
 על-פי כהן (ת"כ): (ג) ושער בנגע הפך לבן.
 מתחלה שחור והפך ללבן בתוך הנגע; ומעוט
 שער שנים (ת"כ): עמק מעור בשרו. (ת"כ) כל
 מראה לכן עמק הוא במראה חמה, עמקה מן

מִסְפַּחַת הָיָא וְכַבֵּם בְּגָדָיו וְטָהַר כְּסִי: ז וְאִם-
פֶּשַׁה תִּפְשֶׁה הַמִּסְפַּחַת בְּעוֹר אַחֲרֵי הָרְאָתָהּ
אֶל-הַכֹּהֵן לְטָהֲרָתָהּ וְנִרְאָה שְׁנִית אֶל-הַכֹּהֵן:
ח וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהֵנָּה פִּשְׁתָּהּ הַמִּסְפַּחַת בְּעוֹר
וְטָמְאוּ הַכֹּהֵן צִרְעַת הָיָא כְּסִי: פ ט נִגְעַ צִרְעַת
כִּי תִהְיֶה בָאָדָם וְהוּבָא אֶל-הַכֹּהֵן: י וְרָאָה
הַכֹּהֵן וְהֵנָּה שְׂאֵת-לִבְנָה בְּעוֹר וְהִיא הַכֹּהֵן
שֶׁעַר לֶבֶן וּמַחִית בֶּשֶׂר חֵי בִשְׂאֵת כְּסִי:
יא צִרְעַת נוֹשֶׁנֶת הָיָא בְּעוֹר בֶּשָׂרוֹ וְטָמְאוּ
הַכֹּהֵן לֹא יִסְגְּרוּ כִּי טָמֵא הָיָא כְּסִי: יב וְאִם-
פְּרוּחַ תִּפְרַח הַצִּרְעַת בְּעוֹר וְכִסְתָּהּ הַצִּרְעַת
אֶת כָּל-עוֹר הַנֶּגַע מֵרָאשׁוֹ וְעַד-רַגְלָיו לְכֹל-
מֵרָאָה עֵינֵי הַכֹּהֵן כְּסִי: יג וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהֵנָּה
כִּסְתָּהּ הַצִּרְעַת אֶת-כָּל-בֶּשָׂרוֹ וְטָהַר אֶת-
הַנֶּגַע כֹּל הַכֹּהֵן לֶבֶן טָהוֹר הָיָא: יד וּבִיּוֹם

וידפי: ז ואם אוספא תוסף
עדינא במשפא בטר דאתחזי
לכהנא לדכותה ויתחזי תניגות
לכהנא: ח ויחזי כהנא והא
אוספת עדינא במשפא ויסאבנה
כהנא סגירותא היא: ט מכתש
סגירו ארי תהי באנשא ויתמי
לות כהנא: י ויחזי כהנא והא
עמקא חורא במשפא והיא הפכת
שער לחור ורשם בסרא חיתא
בעמקתא: יא סגירות עתיקא
היא במשף בסרה ויסאבנה כהנא
לא יסגרנה ארי מסאב הוא:
יב ואם מסגא תסגי סגירותא
במשפא ותחפי סגירותא ית כל
משף מכתשא מרישה ועד
רגלוי לכל חיזו עיני כהנא:
יג ויחזי כהנא והא חפת
סגירותא ית כל בסרה וידפי ית
מכתשא כלה אתהפיד למחור
דכי הוא: יד וביומא דאתחזי בה

רש"י

של אדם ועד רגליו: לכל-מראה עיני הכהן. פרט
לכהן שחשף מאורו: (יד) וביום הראות בו בשער
חי. אם צמחה בו מחיה הרי כבר פרש שהמחיה
סימן טמאה? (ת"כ) אלא הרי שהיה הנגע באחד
מעשרים וארבעה ראשי אברים שאין מטמאין
משום מחיה לפי שאין נראה הנגע כלו באחד
ששופע אילף ואילף, וחזר ראש האבר ונתגלה
שפועו על-ידי שמן, כגון שהכריא ונעשה רחב
ונראית בו המחיה, למדנו הפתוב שתטמא: וביום.
מה תלמוד לומר? ללמד, יש יום שאתה רואה בו
ויש יום שאין אתה רואה בו. מפאן אמרו: חתן,
נותנין לו כל שבועת ימי המשטה, לו, ולאצטליתו,
ולכסותו ולביתו, וכן כרגל, נותנין לו כל ימי

להסגר, נקרא טמא וצריך טבילה: (ח) וטמאו
הכהן. ומשטמאו הרי הוא מחלט וזקוק לצפרים
ולתגלחת ולקרבן האמור בפרישת "זאת תהיה":
צרעת הוא. המספחת הזאת. צרעת. לשון נקבה.
נגע, לשון זכר: (י) ומחית. שנימינ"ט בלע"ז,
שנהפך מקצת הלבן שבתוך השאת למראה בשר,
אף הוא סימן טמאה, שער לבן בלא מחיה ומחיה
בלא שער לבן; ואף-על-פי שלא נאמרה מחיה
אלא בשאת, אף בכל המראות ותולדותיהן הוא
סימן טמאה: (יא) צרעת נושנת היא. מכה ישנה
היא תחת המחיה, וחבורה זו נראית בריאה
מלמעלה ותחתיה מלאה לחה; שלא תאמר:
הואיל ועלתה מחיה - אטהרנה: (יב) מראשו.

בסרא חיא יהי מסאב: טו ויחזי
כהנא ית בסרא חיא ויסאבנה
בסרא חיא מסאב הוא סגירות
הוא: טז או ארי יתוב בסרא חיא
ויתחפיד למחור ויתתי לות
כהנא: יז ויחזנה כהנא והא
אתחפיד מכתשא למחור וינכי
כהנא ית מכתשא דכי הוא:
יח ובסרא ארי יהי בה במשכה
שחנא ויתסי: יט ויהי באתר
שחנא עמקא חורא או בהרא
חורא סמקא ויתחזי לכהנא:
כ ויחזי כהנא והא מחזקה מכיף
מן משפא ושערה אתחפיד
למחור ויסאבנה כהנא מכתש
סגירותא היא בשחנא סגיאנת:
כא ואם יחזנה כהנא והא לית
בה שער חור ומפיכא ליתתא מן
משפא והיא עמיא ויסגרנה כהנא
שבצא יומין: כב ואם אוספא
תוסף במשפא ויסאב כהנא יתה
מכתשא היא: כג ואם באתרהא
קמת בהרתא לא אוספת רשם
שחנא היא וידכנה כהנא: כד או
בסרא ארי יהי במשכה כנאה
דנור ויתתי רשם כנאה בהרא

הראות בו בשר חי וטמא כס"י: טו וראה הכהן
את־הבשר החי וטמאו הבשר החי טמא
הוא צרעת הוא כס"י: טז או כי ישוב הבשר
החי ונהפך ללבן ובא אל־הכהן: יז וראהו
הכהן והנה נהפך הנגע ללבן וטהר הכהן
את־הנגע טהור הוא: פ יח ובשר פֿי־יהיה
בו־בערו שחין ונרפא כס"י: יט והיה במקום
השחין שאת לבנה או בהרת לבנה
אדמדמת ונראה אל־הכהן כס"י: כ וראה הכהן
והנה מראה שפל מן־העור ושערה הפך לבן
וטמאו הכהן נגע־צרעת הוא בשחין
פרחה כס"י: כא ואם א וראה הכהן והנה
אין־בה שער לבן ושפלה איננה מן־העור
והיא כהה והסגירו הכהן שבעת ימים:
כב ואם־פשה תפשה בעור וטמא הכהן אתו
נגע הוא כס"י: כג ואם־תחתיה תעמד הבהרת
לא פשתה צרבת השחין הוא וטהרו
הכהן כס"י: ס שני כד או בשר פֿי־יהיה בעור

רש"י

הרגל: (טו) צרעת הוא. הבשר ההוא. בשר לשון
זכר: (יח) שחין. (חולין ח) לשון חמום, שנתחמם
הבשר בלקוי הפא לו מחמת מכה, שלא מחמת
האור: ונרפא. השחין העלה ארוכה ובמקומו עלה
נגע אחר: (יט) או בהרת לבנה אדמדמת. שאין
הנגע לבן חלק, אלא פתוף ומערב בשני
מראות - לבן ואדם: (כ) מראה שפל. ואין
מפשה שפל, אלא מתוף לבנינותו הוא נראה שפל
ועמק כמראה חמה עמקה מן הצל: (כב) נגע

הוא. השאת הזאת או הבהרת: (כג) תחתיה.
במקומה: צרבת השחין. כתרגומו רשם שחנא,
אינו אלא רשם החמום הנפר בבשר. כל "צרבת"
לשון רגיעה עור הנרגע מחמת חמום, כמו (יחזקאל
כא ג): "ונצרכו־בה כל־פנים". ריטורי"ר בלע"ז:
צרבת. ריטרישמענ"ט בלע"ז: (כד) מחית
המכוה. שנימני"ט בלעז. כשחיתה המכוה נהפכה
לבהרת פתוכה, או לבנה חלקה; וסימני מכוה
וסימני שחין שונים הם. (חולין ח) ולמה חלקן

תֹּרֵא סִמְקָא אוֹ תֹרֵא: כה וַיִּחַזִּי
יְתֵה כְּהֵנָּא וְהָא אֶתְהַפִּיף שְׁעַר
חֹר בְּבִהְרֵתָא וּמַחְזִיחָא עֲמִיק מִן
מִשְׁכָּא סְגִירוּתָא הִיא בְּכוּתָא
סְגִיָּאָה וַיִּסָּאב יְתֵה כְּהֵנָּא מִכְתָּש
סְגִירוּתָא הִיא: כו וְאִם יִחַזְנָה
כְּהֵנָּא וְהָא לִית בְּבִהְרֵתָא שְׁעַר
חֹר וּמִכִּיכָא לִיתְהָא מִן מִשְׁכָּא
וְהִיא עֲמִיא וַיִּסְגְּרָנָה כְּהֵנָּא שְׁבַעַא
יּוֹמִין: כז וַיִּחַזְנָה כְּהֵנָּא בְּיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה אִם אוֹסְפָא תּוֹסֵף
בְּמִשְׁכָּא וַיִּסָּאב כְּהֵנָּא יְתֵה מִכְתָּש
סְגִירוּתָא הִיא: כח וְאִם בְּאַתְרֵהָא
קָמַת בְּהֵרְתָא לֹא אוֹסַפְתָּ בְּמִשְׁכָּא
וְהִיא עֲמִיא עֲמִיק כְּוָאָה הִיא
וַיִּדְכֹּנָה כְּהֵנָּא אֲרִי רֶשֶׁם כְּוָאָה
הִיא: כט וּגְבַר אוֹ אֶתְתָּא אֲרִי יְהִי
כֵּה מִכְתָּשָׁא בְּרִישָׁא אוֹ בְּדִקְנָן:
ל וַיִּחַזִּי כְּהֵנָּא יְת מִכְתָּשָׁא וְהָא
מַחְזִיחֵי עֲמִיק מִן מִשְׁכָּא וּבֵה
שְׁעַר סִמְק דַּעֲדֵק וַיִּסָּאב יְתֵה
כְּהֵנָּא נִתְקָא הוּא סְגִירוּת רִישָׁא
אוֹ דִּקְנָא הוּא: לא וְאֲרִי יִחַזִּי
כְּהֵנָּא יְת מִכְתָּש נִתְקָא וְהָא לִית
מַחְזִיחֵי עֲמִיק מִן מִשְׁכָּא וְשְׁעַר
אַפִּס לִית בֵּה וַיִּסְגֹּר כְּהֵנָּא יְת
מִכְתָּש נִתְקָא שְׁבַעַת יּוֹמִין:
לב וַיִּחַזִּי כְּהֵנָּא יְת מִכְתָּשָׁא
בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְהָא לֹא אוֹסֵף
נִתְקָא וְלֹא הָוֵה בֵּה שְׁעַר סִמְק

מְכוֹת־אֵשׁ וְהִיתָה מַחִית הַמִּכּוֹה בַּהֲרֹת לְבִנָּה
אֲדַמְדָּמַת אוֹ לְבִנָּה כִּשְׁ"י: כה וְרָאָה אֶתְהָּ הַכֹּהֵן
וְהִנֵּה נֶהֱפֹךְ שְׁעַר לָבָן בַּבְּהֵרֹת וּמִרְאָה עֲמִק
מִן־הָעוֹר צִרְעַת הִוא בַּמִּכּוֹה פֶּרַחַה וְטִמָּא
אֹתוֹ הַכֹּהֵן נִגַּע צִרְעַת הִוא: כו וְאִם יִרְאֶנָּה
הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־בַּבְּהֵרֹת שְׁעַר לָבָן וְשִׁפְלָה
אֵינְנָה מִן־הָעוֹר וְהוּא כֵּהָה וְהַסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן
שְׁבַעַת יָמִים: כז וְרָאָהּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
אִם־פָּשָׁה תִּפְשָׁה בָּעוֹר וְטִמָּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נִגַּע
צִרְעַת הִוא: כח וְאִם־תַּחֲתִיָּה תַעֲמֹד הַבְּהֵרֹת
לֹא־פָשָׁתָה בָּעוֹר וְהוּא כֵּהָה שְׁאֵת הַמִּכּוֹה
הוּא וְטִהְרוּ הַכֹּהֵן כִּי־צִרְבַת הַמִּכּוֹה הִוא: כט
כִּי־וָאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בּוֹ נִגַּע בְּרָאשׁ אוֹ
בְּזָקָן כִּשְׁ"י: ל וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה
מִרְאֵהוּ עֲמִק מִן־הָעוֹר וּבּוֹ שְׁעַר צָהָב דִּקְ
וְטִמָּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נִתְקָא הִוא צִרְעַת הָרֹאשׁ אוֹ
הַזָּקָן הִוא כִּשְׁ"י: לא וְכִי־יִרְאֶה הַכֹּהֵן אֶת־נֶגַע
הַנֶּתֶק וְהִנֵּה אֵין־מִרְאֵהוּ עֲמִק מִן־הָעוֹר וְשְׁעַר
שְׁחֹר אֵין בּוֹ וְהַסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק
שְׁבַעַת יָמִים כִּשְׁ"י: לב וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע

רש"י

הַכֹּתוּב? לוֹמַר, שְׁאֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה: נוֹלַד
חֲצִי גָרִיס בְּשָׁחִין וְחֲצִי גָרִיס בַּמִּכּוֹה, לֹא יִדּוּנוּ
בְּגָרִיס: (כט) בְּרָאשׁ אוֹ בְּזָקָן. בָּא הַכֹּתוּב לְחַלֵּק
בֵּין נִגַּע שְׁבַמְקוֹם שְׁעַר לְנִגַּע שְׁבַמְקוֹם בָּשָׂר, שְׁזֵה
סִימְנוֹ בְּשְׁעַר לָבָן וְזֵה סִימְנוֹ בְּשְׁעַר צָהָב: (ל) וּבּוֹ
שְׁעַר צָהָב. שְׁנֵהֶפֶךְ שְׁעַר שְׁחֹר שְׁבוֹ לְצָהָב: נִתְקָא
הוּא. כֶּף שְׁמוֹ שֶׁל נִגַּע (ת"כ) שְׁבַמְקוֹם שְׁעַר:
(לא) וְשְׁעַר שְׁחֹר אֵין בּוֹ. הָא אִם הָיָה בּוֹ שְׁעַר
שְׁחֹר - טָהוֹר וְאֵין צָרִיף לְהַסְגֵּר, שְׁשְׁעַר
שְׁחֹר - סִימֵן טָהֳרָה הוּא בְּנִתְקִים, כְּמוֹ שְׁנֵאָמַר:
"וְשְׁעַר שְׁחֹר צִמְחֵבּוֹ וְגו'": (לב) וְהִנֵּה לֹא־פָשָׁה
וְגו'. הָא אִם פָּשָׁה, אוֹ הָיָה בּוֹ שְׁעַר צָהָב - טִמָּא:

וּמִחֲזִי נִתְקָא לִית עֲמִיק מִן
מִשְׁכָּא: לג וַיִּגְלַח סִרְיָנִי נִתְקָא
וַיִּדְעִם נִתְקָא לֹא יִגְלַח וַיִּסְגֹּר
כִּהְנָא יֵת נִתְקָא שְׁבַעַא יוֹמִין
תְּנִינֹת: לד וַיִּחֲזִי כִּהְנָא יֵת נִתְקָא
בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְהָא לֹא אוֹסֶף
נִתְקָא בְּמִשְׁכָּא וּמִחֲזִי לִיתוּהִי
עֲמִיק מִן מִשְׁכָּא וַיִּדְכִּי יֵתָה כִּהְנָא
וַיִּצְבַּע לְבוּשׁוּהִי וַיִּדְכִּי: לה וְאִם
אוֹסֶף יוֹסֶף נִתְקָא בְּמִשְׁכָּא בְּתֹר
דְּכֹתָה: לו וַיִּחֲזִינָה כִּהְנָא וְהָא
אוֹסֶף נִתְקָא בְּמִשְׁכָּא לֹא יִבְקֹר
כִּהְנָא לְשַׁעַר סִמְקָא מִסָּבָא הוּא:
לז וְאִם כִּד הָוֵה קָם נִתְקָא וְשַׁעַר
אַכֶּם צִמַּח בֵּיה אֲתִסִּי נִתְקָא דְכִי
הוּא וַיִּדְכִּינָה כִּהְנָא: לח וַגְּבֹר אוֹ
אַתְמָא אָרִי יְהִי בְּמִשְׁךְ בְּסִרְהוֹן
כִּהְנָן כִּהְנָן חֲנֹרֶן: לט וַיִּחֲזִי
כִּהְנָא וְהָא בְּמִשְׁךְ בְּסִרְהוֹן כִּהְנָן
עֲמִין חֲנֹרֶן כִּהְנָא הוּא סְגִי
בְּמִשְׁכָּא דְכִי הוּא: מ וַגְּבֹר אָרִי
יִתֵּר שַׁעַר רִישָׁה קֶרַח הוּא דְכִי
הוּא: מא וְאִם מִלְּקַבֵּל אֲפֻהִי
יִתֵּר שַׁעַר רִישָׁה גְלוּשׁ הוּא דְכִי

בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא-פָשָׁה הַנֶּתֶק וְלֹא-הָיָה
בּוֹ שַׁעַר צֶהָב וּמִרְאֵה הַנֶּתֶק אֵין עִמָּךְ
מִן-הָעוֹר כִּסִּי: לג וְהִתְגַּלַּח וְאֶת-הַנֶּתֶק לֹא יִגְלַח
וְהַסִּגִּיר הִכְהִין אֶת-הַנֶּתֶק שְׁבַעַת יָמִים
שְׁנִית כִּסִּי: לד וְרָאָה הִכְהִין אֶת-הַנֶּתֶק בְּיוֹם
הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא-פָשָׁה הַנֶּתֶק בָּעוֹר וּמִרְאֵהוּ
אֵינְנוּ עִמָּךְ מִן-הָעוֹר וְטָהַר אֹתוֹ הִכְהִין וּכְבֹּם
בְּגָדָיו וְטָהַר: לה וְאִם-פָּשָׁה יִפְשָׁה הַנֶּתֶק בָּעוֹר
אֲחֵרִי טָהַרְתּוּ כִּסִּי: לו וְרָאָהוּ הִכְהִין וְהִנֵּה פָשָׁה
הַנֶּתֶק בָּעוֹר לֹא-יִבְקֹר הִכְהִין לְשַׁעַר הַצֶּהָב
טָמֵא הוּא: לז וְאִם-בְּעִינָיו עֹמֵד הַנֶּתֶק וְשַׁעַר
שָׁחַר צִמַּח-בּוֹ נִרְפָּא הַנֶּתֶק טָהוֹר הוּא וְטָהַרוּ
הִכְהִין כִּסִּי: ם לח וְאִישׁ אוֹ-אִשָּׁה כִּי-יְהִיָּה בָּעוֹר-
בְּשָׂרָם בִּהְרֹת בִּהְרֹת לְבִנְתָּה כִּסִּי: לט וְרָאָה הִכְהִין
וְהִנֵּה בָּעוֹר-בְּשָׂרָם בִּהְרֹת בִּהְרֹת לְבִנְתָּה בִּהֶק
הוּא פֶּרַח בָּעוֹר טָהוֹר הוּא כִּסִּי: ם שלישי
מ וְאִישׁ כִּי יִמְרֹט רֹאשׁוֹ קֶרַח הוּא טָהוֹר

הוּא כִּסִּי: מא וְאִם מִפָּאֵת פָּנָיו יִמְרֹט רֹאשׁוֹ גִּבְחָה הוּא טָהוֹר הוּא כִּסִּי:

רש"י

(לג) וְהִתְגַּלַּח. סְבִיבוֹת הַנֶּתֶק: וְאֶת-הַנֶּתֶק לֹא
יִגְלַח. (ת"כ) מִנִּית שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת סְמוּךְ לוֹ סְבִיב כְּדִי
שִׁיחָא נָפֹר אִם פָּשָׁה, שָׂאִם יִפְשָׁה יַעֲבֹר הַשְּׁעָרוֹת
וַיֵּצֵא לְמָקוֹם הַגְּלוּחַ: (לה) אֲחֵרִי טָהַרְתּוּ. אֵין לִי
אֵלָא פּוּשָׁה לְאַחַר הַפִּטּוֹר, מִנֵּין אִף בְּסוּף שְׁבוּעָה
רִאשׁוֹן וּבְסוּף שְׁבוּעָה שְׁנִי? תְּלִמּוּד לּוֹמֵר: "פָּשָׁה
יִפְשָׁה": (לז) וְשַׁעַר שָׁחַר. מִנֵּין אִף הִזְק וְהָאֵדָם
שָׂאִינוּ צֶהָב? תְּלִמּוּד לּוֹמֵר: "וְשַׁעַר". וְלִשׁוֹן "צֶהָב"
דּוֹמָה לְתַבְנִית הַזָּהָב, "צֶהָב", כְּמוֹ "זָהָב",
אוֹרֶפֶל"א בְּלַע"ז: טָהוֹר הוּא וְטָהַרוּ הִכְהִין. הָא

טָמֵא שְׁטַהְרוּ הִכְהִין, לֹא טָהוֹר (מו"ק ז):
(לח) בִּהְרֹת. חֲבִרְפוּרוֹת: (לט) בִּהְרֹת לְבִנְתָּה.
שָׂאִין לְכֹן שְׁלֵהֶן עֵז אֵלָא בִּהְרֹת: בִּהֶק. כְּמִין לְכֹן
הַנִּרְאָה בְּכֶשֶׁר אָדָם אָדָם, שְׁקוּרִין רוּשׁוֹ, בֵּין
חֲבִרְפוּרוֹת אֲדָמִימוֹתוֹ, קְרוּי בִּהֶק, כְּאִישׁ עֲדָשָׁן
שְׁבִין עֲדָשָׁה לְעֲדָשָׁה מְבַהֵק הַבֶּשֶׁר בְּלִכְּן צַח:
(מ) קֶרַח הוּא טָהוֹר הוּא. טָהוֹר מִטְּמֵאֵת נִתְקִין,
שָׂאִין נִדּוֹן בְּסִימְנֵי רֹאשׁ וְזָקָן, שְׁהֵם מָקוֹם שַׁעַר,
אֵלָא בְּסִימְנֵי נִגְעֵי עוֹר בְּשָׂר: בְּשַׁעַר לְכֹן, וּמִחִיָּה
וּפְשִׁיזוֹן: (מא) וְאִם מִפָּאֵת פָּנָיו. מִשְׁפּוּעַ קֶדְקֵד

הוא: מב וארי יהי בקרחתה או בגלושתה מכתש חור סמוק סגירות סגיא היא בקרחתה או בגלושתה: מג ויחזי יתה כהנא והא עמיק מכתשא חורא סמקא בקרחתה או בגלושתה כמחזי סגירותא משך בסרא: מד גבר סגיר הוא מסאב הוא סאבא יסאבנה כהנא ברישה מכתשה: מה וסגירא די בה מכתשא לבושהי יהון מבועין ורישה יהי פריע ועל שפם פאבלא יתעטף ולא תסתאבון ולא תסתאבון יקרי: מו כל יומי די מכתשא בה יהי מסאב מסאב הוא בלחודיהי ייתב מברא למשריתא מותבה: מז ולבושא ארי יהי בה מכתש סגירו בלבוש עמר או בלבוש פתן: מח או בשתיא או בערבא לכתנא ולעמרא או במשפא או בכל עביר משך: מט ויהי מכתשא ירוק או סמוק בלבושא

מב וכי-יהיה בקרחת או בגפחת נגע לבן אדמדם צרעת פרחת הוא בקרחתו או בגפחתו רס"י: מג וראה אתו הכהן והנה שאת-הנגע לבנה אדמדם בקרחתו או בגפחתו כמראה צרעת עור פשר: מד איש-צרוע הוא טמא הוא טמא יטמאנו הכהן בראשו נגעו רס"י: מה והצרוע אשר-בו הנגע בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע ועל-שפם יעטה וטמא | טמא יקרא רס"י: מו כל-ימי אשר הנגע בו יטמא טמא הוא בדר יישב מחוץ למחנה מושבו רס"י: ס מז והפגד כי-יהיה בו נגע צרעת בפגד צמר או בפגד פשתים: מח או בשתי או בערב לפשתים ולצמר או בעור או בכל-מלאכת עור רס"י: מט והיה הנגע ירקרק | או אדמדם בפגד או בעור או בשתי או בערב

רע"י

אומר: "בגדיו יהיו פרמים וגו'": (מה) פרמים. קרועים: פרוע. מגדל שער. ועל-שפם יעטה. כאבל: שפם. שער השפתיים, גרינו"ן בלע"ז: וטמא טמא יקרא. משמיע שהוא טמא, ויפרשו ממנו (מו"ק ה): (מו) בדר יישב. שלא יהיו שאר טמאים יושבים עמו. ואמרו רבותינו: מה נשתנה משאר טמאים לישב בדר? הואיל והוא הבדיל בלשון הרע בין איש לאשתו ובין איש לרעהו, אף הוא יבדל: מחוץ למחנה. חוץ לשלש מחנות (פסחים 10): (מח) לפשתים ולצמר. של פשתים, או של צמר: או בעור. זה עור שלא נעשה בו מלאכה: או בכל-מלאכת עור. זה עור שנעשה בו מלאכה: (מט) ירקרק. ירק שפירקין: אדמדם.

כלפי פניו, קרוי "גפחת", ואף הצדעין שמפאן ומפאן בכלל, ומשפוע קדקד כלפי אחוריו קרוי "קרחת": (מב) נגע לבן אדמדם. פתוף. מנין שאר המראות? תלמוד לומר: כמראה צרעת עור פשר. כמראה הצרעת האמור בפרשת 'עור פשר': "אדם כי-יהיה בעור-בשרו". ומהו אמור בו? שמשמא בארבע מראות ונדון בשני שבועות, ולא כמראה צרעת האמור בשחין ומכנה, שהוא נדון בשבוע אחד, ולא כמראה נתקין של מקום שער, שאין מטמאין בארבע מראות: שאת ותולדתה, בהרת ותולדתה: (מד) בראשו נגעו. אין לי אלא נתקין, מנין לרבות שאר המנגעים? תלמוד לומר: "טמא יטמאנו", לרבות את כלן. על פלן הוא

או בַּמִּשְׁכָּא או בַּשְּׂתִיָּא או בַּעֲרָבָא
או בְּכָל מֵאן דְּמִשְׁךְ מִכְתָּשׁ
סְגִירוּתָא הוּא וַיִּתְחַזִּי לְכַהֲנָא:
נ וַיִּחַזִּי כַהֲנָא יֵת מִכְתָּשָׁא וַיִּסְגֹּר
יֵת מִכְתָּשָׁא שְׁבַעַת יוֹמִין:
נא וַיִּחַזִּי יֵת מִכְתָּשָׁא בְיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה אַרְי אוֹסֶף מִכְתָּשָׁא
בְּלְבוּשָׁא או בַּשְּׂתִיָּא או בַּעֲרָבָא
או בַּמִּשְׁכָּא לְכָל דִּי יִתְעַבֵּד
מִשְׁכָּא לְעִבִּידָא סְגִירוּת מְחֻזָּא
מִכְתָּשָׁא מִסָּבָה הוּא: נב וַיִּקְיֵד
יֵת לְבוּשָׁא או יֵת שְׂתִיָּא או יֵת
עֲרָבָא בְּעִמְרָא או בְּכַתָּנָא או יֵת
כָּל מֵאן דְּמִשְׁךְ דִּי יְהִי בֵּה
מִכְתָּשָׁא אַרְי סְגִירוּת מְחֻזָּא הִיא
בְּנוֹרָא תַתְּקֵד: נג וְאִם יִחַזִּי
כַהֲנָא וְהָא לֹא אוֹסֶף מִכְתָּשָׁא
בְּלְבוּשָׁא או בַּשְּׂתִיָּא או בַּעֲרָבָא
או בְּכָל מֵאן דְּמִשְׁךְ: נד וַיִּפְקֵד
כַהֲנָא וַיִּחְזֹרֶן יֵת דִּי בֵּה מִכְתָּשָׁא
וַיִּסְגְּרָנָה שְׁבַעַת יוֹמִין תְּנִינֹת:
נה וַיִּחַזִּי כַהֲנָא בְּתֵר דְּחֻרֵּי יֵת
מִכְתָּשָׁא וְהָא לֹא שָׁנָא מִכְתָּשָׁא
מִן כֹּד הָוָה וּמִכְתָּשָׁא לֹא אוֹסֶף
מִסָּבָה הוּא בְּנוֹרָא תוֹקֵדָה תְּכָרָא

או בְּכָל־כְּלִי־עוֹר נִגַע צֹרַעַת הוּא וְהִרְאָה
אֶת־הַכֹּהֵן כִּסִּי': נ וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע
וְהִסְגִּיר אֶת־הַנֶּגַע שְׁבַעַת יָמִים: נא וְרָאָה
אֶת־הַנֶּגַע בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי כִּי־פָשָׁה הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד
אוֹ־בַשְּׂתִי אוֹ־בַעֲרָב או בְּעוֹר לְכָל אֲשֶׁר־
יַעֲשֶׂה הָעוֹר לְמִלְאכָה צֹרַעַת מִמֶּאֱרַת הַנֶּגַע
טָמֵא הוּא כִּסִּי': נב וְשָׂרַף אֶת־הַבֶּגֶד או
אֶת־הַשְּׂתִי | או אֶת־הָעֹר בַּצֹּמֶר או
בַּפְּשִׁתִּים או אֶת־כָּל־כְּלִי הָעוֹר אֲשֶׁר־יְהִי בּוֹ
הַנֶּגַע כִּי־צֹרַעַת מִמֶּאֱרַת הוּא בָּאֵשׁ
תִּשְׂרָף כִּסִּי': נג וְאִם יִרְאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה לֹא־פָשָׁה
הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד או בַּשְּׂתִי או בַּעֲרָב או בְּכָל־כְּלִי־
עוֹר: נד וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּלְכַבְּסוּ אֶת אֲשֶׁר־בּוֹ הַנֶּגַע
וְהִסְגִּירוּ שְׁבַעַת־יָמִים שְׁנִית כִּסִּי': רביעי נה וְרָאָה
הַכֹּהֵן אַחֲרֵי | הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה לֹא־
הָפֵךְ הַנֶּגַע אֶת־עֵינוֹ וְהַנֶּגַע לֹא־פָשָׁה טָמֵא
הוּא בָּאֵשׁ תִּשְׂרָפְנוּ פְּחֻתָּת הוּא בְּקִרְחָתוֹ או

רש"י

לומר: "את אשר-בו הנגע". יכול כל הבגד פלו
טעון כבוס? תלמוד לומר: "הנגע". הא פיצד?
יכבס מן הבגד עמו: (נה) אחרי הפכס. לשון
העשות: לא-הפך הנגע את-עיניו. לא הכהה
ממראיתו: והנגע לא-פשה. שמענו, שאם לא הפך
ולא פשה, טמא. ואין צריך לומר לא הפך ופשה.
הפך ולא פשה, איני יודע מה יעשה לו? תלמוד
לומר: "והסגיר את הנגע", מפל-מקום, דברי רבי
יהודה; ונחכמים אומרים וכו', כדאיתא בתורת
כהנים, ורמזתיה כאן לישב המקרא על אפניו:
פחתת הוא. לשון גמא, כמו (שמואל ב יז): "באחת

אדם שבאדמים: (נא) צרעת ממארת. לשון
"סלון ממאיר" (יחזקאל כח) פוינט"ש בלע"ז.
ומדרשו: 'תן בו מארה, שלא תהנה הימנו':
(נב) בצמר או בפשתים. של צמר או של
פשתים, זהו פשוטו. ומדרשו: יכול יביא גזי צמר
ואניצי פשתן וישרפם עמו? תלמוד לומר: "הוא
באש תשרף" - אינה צריכה דבר אחר עמה.
אם-כן, מה תלמוד לומר: "בצמר או בפשתים"?
להוציא את האמירות שבו, שהן ממין אחר (פסחים
סח). אמירות, לשון שפה, כמו אמרא: (נד) את
אשר-בו הנגע. יכול מקום הנגע בלבד? תלמוד

היא בשחיקותיה או בחדותיה: נו ואם חזא כהנא והא עמאי מכתשא בטר דתורו יתה ובזע יתה מן לבושא או מן משפא או מן שתא או מן ערבא: נו ואם תתחזי עוד בלבושא או בשתא או בערבא או בכל מאן דמשד סגיא היא פנורא תוקדנה ית די בה מכתשא: נח ולבושא או שתא או ערבא או כל מאן דמשד די יתחור ויעדי מנהון מכתשא ויצטבע תנינות וידכי: נט דא אורייתא דמכתש סגירו בלבוש עמר או כתנא או שתא או ערבא או כל מאן דמשד לדפיותה או לסאבותה: פ פ פ

א ומליל יי עם משה למימר: ב דא תהי אורייתא דסגירא פיומא דדכותה ויתתי לות כהנא: ג ויפוק כהנא למפרא למשריתא ויחזי כהנא והא אתסי מכתש

הפתחים", כלומר שפלה היא, נגע שמראיו שוקעין: בקרחתו או בגבחתו. פתרגומו: בשחיקותיה או בחדותיה: קרחתו. שחקים ישנים. ומפני המדרש שהצרך לגזרה שוה: מנין לפריחה בבגדים שהיא טהורה? נאמרה "קרחת וגבחת" באדם, ונאמרה "קרחת וגבחת" בבגדים. מה להלן פרח בכלו - טהור, אף כאן פרח בכלו - טהור, לכך אחז הכתוב לשון "קרחת וגבחת". ולענן פרושו ותרגומו זהו משמעו: קרחת, לשון ישנים, וגבחת, לשון חדשים, כאלו נכתב באחריתו או בקדמותו, שהקרחת לשון אחרים והגבחת לשון פנים, כמו שכתוב: "ואם מפאת פניו וגו'", והקרחת, כל ששופע ויורד מן הקדקד ולאחריו,

בגבחתו כס"י: נו ואם ראה הכהן והנה פתח הנגע אחרי הכבס אתו וקרע אתו מן הפגד או מן העור או מן השתי או מן הערב כס"י: נו ואם תראה עוד בפגד או בשתי או בערב או בכל כלי-עור פרכת הוא באש תשרפנו את אשר-בו הנגע כס"י: נח והפגד או השתי או הערב או כל-כלי העור אשר תכבס וסר מהם הנגע וכבס שנית וטהר כס"י: נט זאת תורת נגע-צרעת פגד הצמר | או הפשתים או השתי או הערב או כל-כלי-עור לטהרו או לטמאו: פכפ

ס"ז פסוקים, בני"ה סימן.

פרשת מצורע

יד א וידבר יהוה אל-משה לאמר: ב זאת תהיה תורת המצרע ביום טהרתו והובא אל-הכהן כס"י: ג ויצא הכהן אל-מחויץ למחנה וראה הכהן והנה נרפא נגע-הצרעת מן כס"י

כך מפרש בתורת כהנים: (נו) וקרע אתו. יקרע מקום הנגע מן הפגד וישרפנו: (נז) פרכת הוא. דבר החוזר וצומח: באש תשרפנו. את כל הפגד: (נח) וסר מהם הנגע. אם כשכבסוהו בפתילה על-פי כהן, סר ממנו הנגע לגמרי: וכבס שנית. לשון טבילה. תרגום של 'כבוסין' שפפרשה זו לשון לבון: "ויתחור", חוץ מזה, שאינו ללבון אלא לטבל, לכך תרגומו 'ויצטבע'. וכן כל כבוסי בגדים שהן לטבילה, מתרגמין 'ויצטבע':

חסלת פרשת תזריע

(ב) זאת תהיה תורת המצרע וגו'. (מגילה כא) מלמד, שאין מטהרין אותו בלילה: (ג) אל-מחויץ למחנה. חוץ לשלש מחנות שנשתלח שם

הַצָּרוּעַ כִּסִּי׃ ד וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּלְקַח לַמַּטְהָר שְׁתֵּי־
צִפְרִים חִיּוֹת טְהוֹרוֹת וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנֵי תוֹלַעַת
וְאֵזֹב כִּסִּי׃ ה וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּשְׁחַט אֶת־הַצִּפּוֹר
הָאֶחָת אֶל־כָּל־יֶחֱרֹשׁ עַל־מִים חַיִּים כִּסִּי׃ ו אֶת־
הַצִּפּוֹר הַחֲתִיָּה יִקַּח אֹתָהּ וְאֶת־עֵץ הָאֶרֶז וְאֶת־
שְׁנֵי הַתּוֹלַעַת וְאֶת־הָאֵזֹב וְטָבַל אוֹתָם וְאֶת
הַצִּפּוֹר הַחֲתִיָּה בְּדָם הַצִּפּוֹר הַשְּׁחֻטָּה עַל הַמִּים
הַחַיִּים כִּסִּי׃ ז וְהִזָּה עַל הַמַּטְהָר מִן־הַצָּרַעַת
שִׁבְעַת פַּעֲמִים וְטָהָרוּ וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפּוֹר הַחֲתִיָּה
עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה׃ ח וְכַבֵּם הַמַּטְהָר אֶת־בְּגָדָיו
וְגִלַּח אֶת־כָּל־שְׁעָרוֹ וְרַחֵץ בַּמִּים וְטָהַר וְאַחֵר
יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיֵּשֶׁב מִחוּץ לְאֹהֶל שִׁבְעַת
יָמִים כִּסִּי׃ ט וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִגְלַח אֶת־כָּל־
שְׁעָרוֹ אֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־זִקְנוֹ וְאֶת גִּבַּת עֵינָיו
וְאֶת־כָּל־שְׁעָרוֹ יִגְלַח וְכַבֵּם אֶת־בְּגָדָיו וְרַחֵץ
אֶת־בָּשָׂרוֹ בַּמִּים וְטָהַר כִּסִּי׃ י וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי
יִקַּח שְׁנֵי־כִבְשִׂים תְּמִימִם וְכִבְשָׂה אֶחָת בַּת־

רש"י

(ו) אֶת־הַצִּפּוֹר הַחֲתִיָּה יִקַּח אֹתָהּ. מִלְּמַד שְׂאִינוּ
אוֹגְדָה עִמָּהֶם, אֲלֵא מִפְּרִישָׁה לְעִצְמָהּ, אֲכַל הָעֵץ
וְהָאֵזֹב פְּרוּכִים יַחַד בְּלִשׁוֹן הַזְּהוּרִית, פְּעֻנָּן
שְׁנֵאמֹר: "וְאֶת־עֵץ הָאֶרֶז וְאֶת־שְׁנֵי הַתּוֹלַעַת וְאֶת־
הָאֵזֹב", קִיחָה אֶחָת לְשִׁלְשָׁתָן. זָכוֹל, כִּשֶׁם שְׂאִינָה
בְּכָל־ל אֲגִדָּה, כֵּן לֹא תִּהְיֶה בְּכָל־ל טְבִילָה? תִּלְמֹד
לֹמַר: "וְטָבַל אוֹתָם וְאֶת הַצִּפּוֹר הַחֲתִיָּה", הַחֲזִיר אֶת
הַצִּפּוֹר לְכָל־ל טְבִילָה: (ח) וַיֵּשֶׁב מִחוּץ לְאֹהֶל. (ת"כ, חולין קמא) מִלְּמַד שְׂאִסּוֹר בְּתִשְׁמִישׁ הַמַּטָּה:
(ט) אֶת־כָּל־שְׁעָרוֹ וְגו'. כָּל־ל וּפְרָט וְכָל־ל, לְהִבְיֵא
כָּל מְקוֹם כְּנוּס שְׁעָר וְנִרְאָה: (י) וְכִבְשָׂה אֶחָת.

בִּימֵי חִלּוּטוֹ: (ד) חִיּוֹת. (חולין קמא) פֶּרֶט
לְטֹרְפוֹת: טְהוֹרוֹת. פֶּרֶט לְעוֹף טָמֵא. לְפִי שֶׁהִנְגָּעִים
בָּאִין עַל לִשׁוֹן הָרֶע, (עֶרְכִין טו) שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה
פִּטְפוּטֵי דְבָרִים, לְפִיכֹךְ הִזְקָקוּ לְטָהָרְתוֹ צִפְרִים,
שֶׁמִּפְּטָטִין תְּמִיד בְּצִפְצוֹף קוֹל: וְעֵץ אֶרֶז. לְפִי
שֶׁהִנְגָּעִים בָּאִין עַל גִּסּוֹת הָרוּחַ: וּשְׁנֵי תוֹלַעַת
וְאֵזֹב. מַה תִּקְנָתוֹ וְיִתְרַפֵּא? יִשְׁפִּיל עֲצָמוֹ מִגִּאֲוָתוֹ
כִּתּוּלַעַת וְכִאֲזוֹב: עֵץ אֶרֶז. מִקָּל שֶׁל אֶרֶז: וּשְׁנֵי
תוֹלַעַת. לִשׁוֹן שֶׁל צִמָּר צָבוּעַ זְהוּרִית (ב"מ כ"ט):
(ה) עַל־מִים חַיִּים. נוֹתֵן אוֹתָם תְּחִלָּה בְּכָלִי. כְּדִי
שִׁיחָא דָם צָפוֹר נִפְרָ בָּהֶם, וְכִמְהָ הֵן? רַבִּיעִית:

שְׁתָּא שְׁלֵמָתָא וּתְלָתָא עֶסְרוֹנִין
סְלֵתָא מִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַּׁח
וּלְגָא חַד דְּמִשְׁחָא: יא וּיקִים
כְּהֵנָּא דְּמִדְבִּי יֵת גְּבֵרָא דְּמִדְבִּי
וְיִתְהוֹן קָדָם יְיָ בְּתִרַע מִשְׁכַּן
זְמָנָא: יב וְיִסֵּב כְּהֵנָּא יֵת אֲמָרָא
חָדָא וְיִקְרֵב יֵתָּהּ לְאַשְׁמָא וְיֵת
לְגָא דְּמִשְׁחָא וְאָרִים יִתְהוֹן אֲרָמָא
קָדָם יְיָ: יג וְיִכּוּס יֵת אֲמָרָא
בְּאַתֵּר דִּי יְכּוּס יֵת חֲטָאתָא וְיֵת
עֲלֵתָא בְּאַתֵּר קָדִישׁ אֲרִי כְּחֲטָאתָא
אַשְׁמָא הוּא לְכְּהֵנָּא קָדִישׁ קוֹדֶשִׁין
הוּא: יד וְיִסֵּב כְּהֵנָּא מִדְּמָא
דְּאַשְׁמָא וְיִתֵּן כְּהֵנָּא עַל רוּם
אוֹדְנָא דְּמִדְבִּי דִּימִינָא וְעַל אֲלִיוֹן
יְדָה דִּימִינָא וְעַל אֲלִיוֹן רִגְלָהּ
דִּימִינָא: טו וְיִסֵּב כְּהֵנָּא מִלְּגָא
דְּמִשְׁחָא וְיִרִיק עַל יְדָא דְּכְהֵנָּא
דְּשִׁמְאָלָא: טז וְיִטְבּוֹל כְּהֵנָּא יֵת
אַצְבָּעָה דִּימִינָא מִן מִשְׁחָא דִּי עַל
יְדָה דְּשִׁמְאָלָא וְיַדֵּי מִן מִשְׁחָא
בְּאַצְבָּעָה שְׁבַע זְמָנִין קָדָם יְיָ:

שְׁנֵתָּה תְּמִימָה וְשִׁלְשָׁה עֶשְׂרִים סְלֵת מִנְחָה
בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וְלֹג אֶחָד שֶׁמֶן כִּסָּ"י: יא וְהַעֲמִיד
הַכֹּהֵן הַמִּטְהַר אֶת הָאִישׁ הַמִּטְהַר וְאֵתֶם
לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד כִּסָּ"י: יב וְלָקַח
הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּבֶשׂ הָאֶחָד וְהִקְרִיב אֹתוֹ לְאַשֵׁם
וְאֶת־לֹג הַשֶּׁמֶן וְהִנִּיף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי
יְהוָה כִּסָּ"י: יג וְשַׁחַט אֶת־הַכֹּבֶשׂ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר
יִשְׁחַט אֶת־הַחֲטָאת וְאֶת־הָעֹלָה בְּמָקוֹם
הַקֹּדֶשׁ כִּי כְּחֲטָאת הָאִשֵּׁם הוּא לַכֹּהֵן קָדִישׁ
קָדָשִׁים הוּא כִּסָּ"י: יד וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הָאִשֵּׁם
וְנָתַן הַכֹּהֵן עַל־תְּנוּף אֶזְן הַמִּטְהַר הַיְּמָנִית
וְעַל־בִּהֶן יָדוֹ הַיְּמָנִית וְעַל־בִּהֶן רִגְלוֹ
הַיְּמָנִית כִּסָּ"י: טו וְלָקַח הַכֹּהֵן מִלֹּג הַשֶּׁמֶן וַיִּצֶק
עַל־כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׁמָאלִית: טז וְטָבַל הַכֹּהֵן
אֶת־אַצְבָּעוֹ הַיְּמָנִית מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפוֹ
הַשְּׁמָאלִית וְהָיָה מִן־הַשֶּׁמֶן בְּאַצְבָּעוֹ שֶׁבַע

רש"י

מִכָּלֵל אֲשָׁמוֹת לְדוֹן בְּהַעֲמָדָה. (ובחים כ) יָכוֹל תִּהְיֶה
שְׁחִיטָתוֹ בְּמָקוֹם הַעֲמָדָתוֹ? לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְשַׁחַט...
בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט וְגו'": כִּי כְּכֹל
הַחֲטָאוֹת: הָאִשֵּׁם. הִזָּה: הוּא לַכֹּהֵן. כְּכֹל עֲבוֹדוֹת
הַתְּלוּיֹת בַּכֹּהֵן הַשְּׁוֹהָ אִשֵּׁם זֶה לַחֲטָאת, שְׁלֹא
תֵּאמַר: הוֹאִיל וַיֵּצֵא דָמוֹ מִכָּלֵל שְׂאֵר אֲשָׁמוֹת
לְהַנִּתֵּן עַל תְּנוּף וּבְהוֹנוֹת, לֹא יִהְיֶה טְעוֹן מִתֵּן דָּמִים
וְאִמּוּרִים לְגַבִּי מִזְבֵּחַ? לְכָךְ נֶאֱמַר: "כִּי כְּחֲטָאת
הָאִשֵּׁם הוּא לַכֹּהֵן". יָכוֹל יִהְיֶה דָמוֹ נִתֵּן לְמַעַלָּה
כְּחֲטָאת? תִּלְמוּד לומר וכו', בְּתוֹרַת כְּהֵנִים:
(יד) תְּנוּף. גִּדֵּר אֲמָצְעִי שְׁבָאוֹן; וְלִשּׁוֹן "תְּנוּף" לֹא
נִדְעָ לִי, וְהַפּוֹתָרִים קוֹרִים לוֹ: טַנְדְּרוֹס: בִּהֶן.

לַחֲטָאת: וְשִׁלְשָׁה עֶשְׂרִים. לְנִסְפֵי שִׁלְשָׁה כְּבָשִׂים
הִלְלוּ, שְׁחֲטָאוֹתוֹ וְאַשְׁמוֹ שֶׁל מִצְרַע טְעוֹנִין נִסְכִּים
(סוטה יז): וְלֹג אֶחָד שֶׁמֶן. לְהַזֹּת עָלָיו שְׁבַע וְלִתֵּן
מִמֶּנּוּ עַל תְּנוּף אֶזְנוֹ וּמִתֵּן בְּהוֹנוֹת: (יא) לִפְנֵי ה'.
(מנחות צא. כלים פ"א) בְּשַׁעַר נִקְנוֹר וְלֹא בְּעִזְרָה
עֲצֻמָּה, לְפִי שֶׁהוּא מִחֲסָר כְּפוּרִים: (יב) וְהִקְרִיב
אֹתוֹ לְאַשֵׁם. יִקְרִיבֵנוּ לְתוֹף הַעֲזָרָה לְשֵׁם אִשֵּׁם:
וְהִנִּיף. שֶׁהוּא טְעוֹן תְּנוּפָה חִי: וְהִנִּיף אֹתָם. אֵת
הָאִשֵּׁם וְאֵת הִלֹּג: (יג) בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט וְגו'.
עַל יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ בְּצִפּוֹן, וּמָה תִּלְמוּד לומר? וְהִלֹּא
כָּכָר נֶאֱמַר בְּתוֹרַת אִשֵּׁם בְּפֶרֶשֶׁת "צוֹ אֵת אֶהְרֹן",
שֶׁהָאִשֵּׁם טְעוֹן שְׁחִיטָתוֹ בְּצִפּוֹן? לְפִי שֶׁיֵּצֵא זֶה

פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה כִּשְׁׁׁי: י ומִיֶּתֶר הַשָּׁמֶן אֲשֶׁר
עַל־כָּפוֹ יִתֵּן הַכֹּהֵן עַל־תְּנוּף אֵזֶן הַמִּטְהָר
הַיִּמָּנִית וְעַל־בֶּהֱן יָדוֹ הַיִּמָּנִית וְעַל־בֶּהֱן רִגְלוֹ
הַיִּמָּנִית עַל דָּם הָאֲשֵׁם: יי וְהִנּוֹתָר בַּשָּׁמֶן
אֲשֶׁר עַל־כָּף הַכֹּהֵן יִתֵּן עַל־רֹאשׁ הַמִּטְהָר
וּכְפָר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה: יג וְעָשָׂה הַכֹּהֵן
אֶת־הַחֲטָאת וּכְפָר עַל־הַמִּטְהָר מִטְּמֵאתוֹ
וְאַחֵר יִשְׁחַט אֶת־הָעֵלָה: כ וְהָעֵלָה הַכֹּהֵן
אֶת־הָעֵלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה הַמִּזְבֵּחַהּ וּכְפָר עָלָיו
הַכֹּהֵן וּמִטְהָר כִּשְׁׁי: ס חֲמִישִׁי כֹא וְאִם־דָּל הוּא וְאִין
יָדוֹ מִשְׁנֵת וְלָקַח כֶּבֶשׂ אֶחָד אֲשֶׁם לְתִנוּפָה
לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשְׂרוֹן סֶלֶת אֶחָד בָּלוּל בַּשָּׁמֶן
לְמִנְחָה וְלֹג שָׁמֶן כִּשְׁׁי: כב וְשֵׁתִי תָרִים אוֹ שְׁנֵי
בְּנֵי יוֹנָה אֲשֶׁר תִּשְׁיֹג יָדוֹ וְהִיָּה אֶחָד חֲטָאת
וְהָאֶחָד עֹלָה: כג וְהִבִּיא אֹתָם בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי
לְטַהֲרָתוֹ אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי
יְהוָה כִּשְׁׁי: כד וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־כֶּבֶשׂ הָאֲשֵׁם
וְאֶת־לֹג הַשָּׁמֶן וְהִנִּיף אֹתָם הַכֹּהֵן תִּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה: כה וְשָׁחַט אֶת־כֶּבֶשׂ הָאֲשֵׁם וְלָקַח
הַכֹּהֵן מִדָּם הָאֲשֵׁם וְנָתַן עַל־תְּנוּף אֵזֶן־
הַמִּטְהָר הַיִּמָּנִית וְעַל־בֶּהֱן יָדוֹ הַיִּמָּנִית וְעַל־
בֶּהֱן רִגְלוֹ הַיִּמָּנִית: כו וּמִן־הַשָּׁמֶן יִצֹק הַכֹּהֵן

יז ומשאר משחא די על ידה יתן
כהנא על רום אודנא דמדפי
דימינא ועל אליון ידה דימינא
ועל אליון רגלה דימינא על דמא
דאשמא: יח ודאשתאר במשחא
די על ידא דכהנא יתן על ריש
דמדפי וכפר עלוהי כהנא קדם
י: יט ויעבד כהנא ית חטאתא
ויכפר על דמדפי מסוכתה ובתר
כן יכוס ית עלתא: כ ויסק כהנא
ית עלתא וית מנחתא למדבחא
ויכפר עלוהי כהנא וידפי:
כא ואם מסכן הוא ולית ידה
מדבחא ויסב אמר חד אשמא
לארמא לכפרא עלוהי ועסרונא
סלתא חד דפיל במשח למנחא
ולגא דמשחא: כב ותרין
שפנינין או תרין בני יונה די
תדבק ידה ויהי חד חטאתא וחד
עלתא: כג וייתי יתהון ביומא
תמינאה לדכיותה לות כהנא
לתרע משכן זמנא קדם י:
כד ויסב כהנא ית אמרא דאשמא
וית לגא דמשחא וארים יתהון
כהנא ארמא קדם י: כה ויכוס
ית אמרא דאשמא ויסב כהנא
מדמא דאשמא ויתן על רום
אודנא דמדפי דימינא ועל אליון
ידה דימינא ועל אליון רגלה
דימינא: כו ומן משחא יריק
כהנא על ידא דכהנא דשמאלא:

כש"י

גודל: (טז) לפני ה'. (ת"כ) כנגד בית קדשי שהוא אחד, יביא עשרון אחד לנסכיו: ולג שמן.
הקדשים: (כ) ואת־המנחה. מנחת נסכים של לתת ממנו על הבהונות, ושמן של נספי המנחה
בהמה: (כא) ועשרון סלת אחד. לכבש זה לא הזקק הכתוב לפרש: (כג) ביום השמיני

כז וידי כהנא באצבעה דימינא
מן משחא די על ידה דשמאלא
שבע זמנין קדם יי: כח ויתן
כהנא מן משחא די על ידה על
רום אודנא דמדכי דימינא ועל
אליון ידה דימינא ועל אליון
רגלה דימינא על אתר דמא
דאשמא: כט ודישתאר מן
משחא די על ידא דכהנא יתן על
רישא דמדכי לכפרא עלוהי קדם
יי: ל ויעבד ית חד מן שפנינא
או מן בני יונה מדי תדבק ידה:
לא ית די תדבק ידה ית חד
חטאתא וית חד עלתא על
מנחתא ויכפר כהנא על דמדכי
קדם יי: לב דא אורייתא די בה
מכתש סגירו די לא תדבק ידה
בדכותה: לג ומליל יי עם משה
ועם אהרן למימר: לד ארי
תעלון לארעא דכנען די אנא יהב
לכון לאחסנא ואתן מכתש סגירו
בבית ארעא אחסנתכון: לה וייתי
דדילה ביתא ויחוי לכהנא
למימר במכתשא אתחזי לי
בביתא: לו ויפקד כהנא ויפנון
ית ביתא עד לא יעול כהנא
למחזי ית מכתשא ולא יסתאב
כל די בביתא ובתר כן יעול

על-כף הכהן השמאלית: כז והיה הכהן
באצבעו הימנית מן-השמן אשר על-כפו
השמאלית שבע פעמים לפני יהוה: כח ונתן
הכהן מן-השמן אשר על-כפו על-תנוד און
המטהר הימנית ועל-כהן ידו הימנית ועל-
כהן רגלו הימנית על-מקום דם האשם כס"י:
כט והנותר מן-השמן אשר על-כף הכהן יתן
על-ראש המטהר לכפר עליו לפני יהוה:
ל ועשה את-האחד מן-התרים או מן-בני
היונה מאשר תשיג ידו: לא את אשר-תשיג
ידו את-האחד חטאת ואת-האחד עלה
על-המנחה וכפר הכהן על המטהר לפני
יהוה: לב זאת תורת אשר-בו נגע צרעת אשר
לא-תשיג ידו בטהרתו: פ ששי לג וידבר יהוה
אל-משה ואל-אהרן לאמר: לד כי תבאו אל-
ארץ כנען אשר אני נתן לכם לאחזה ונתתלי
נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם כס"י: לה ובא
אשר-לו הבית והגיד לכהן לאמר כנגע
נראה לי בבית כס"י: לו וצוה הכהן ופנו את-

רש"י

לטהרתו. שמיני לצפרים ולהזאת עץ ארז ואזוב
ושני תולעת: (כח) על-מקום דם האשם. אפלו
נתקנח הדם; למד שאין הדם גורם אלא המקום
גורם: (לד) ונתתי נגע צרעת. (ויקרא רבה)
בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם, לפי
שהטמינו אמוריים מטמוניות של זקב בקירות
בתיהם כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר,
ועל-ידי הנגע נותן הבית ומוצאן: (לה) כנגע
נראה לי בבית. (נגעים פ"ב, ת"כ) אפלו תלמיד
חכם שיודע שהוא נגע ודאי, לא יפסק דבר ברור
לומר: 'נגע נראה לי', אלא: "כנגע נראה לי":
(לו) בטרם יבא הכהן וגו'. שכל זמן שאין כהן
נזקק לו, אין שם תורת טמאה: ולא יטמא
כל-אשר בבית. (ת"כ) שאם לא יפנהו ויבא הכהן

הַבֵּית בְּטָרִם יָבֹא הַכֹּהֵן לִרְאוֹת אֶת־הַנֶּגַע
וְלֹא יִטְמָא כָּל־אִשֶּׁר בְּבֵית וְאַחֵר כֵּן יָבֹא
הַכֹּהֵן לִרְאוֹת אֶת־הַבֵּית כִּסְיִי: לוֹ וְרָאָה אֶת־
הַנֶּגַע וְהֵנִיחַ הַנֶּגַע בְּקִירַת הַבֵּית שֶׁקְּעָרוּרֹת
יִרְקְרְקֹת אוֹ אֶדְמֻדָּמַת וּמֵרְאִיָּהּן שָׁפַל מִן־
הַקִּיר כִּסְיִי: לח וַיֵּצֵא הַכֹּהֵן מִן־הַבֵּית אֶל־פֶּתַח
הַבֵּית וְהִסְגִּיר אֶת־הַבֵּית שִׁבְעַת יָמִים:
לט וְשָׁב הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וְרָאָה וְהֵנִיחַ פֶּשֶׁה
הַנֶּגַע בְּקִירַת הַבֵּית: מ וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְחִלְצֹו
אֶת־הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֶן הַנֶּגַע וְהַשְׁלִיכוּ אֹתָהֶן
אֶל־מַחֲוִיץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא כִּסְיִי: מא וְאֶת־
הַבֵּית יִקְצַע מִבֵּית סָבִיב וְשִׁפְכוּ אֶת־הָעֹפֶר
אֲשֶׁר הִקְצֹו אֶל־מַחֲוִיץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם
טָמֵא כִּסְיִי: מב וְלָקְחוּ אֲבָנִים אַחֲרוֹת וְהִבִּיאוּ
אֶל־תַּחַת הָאֲבָנִים וְעָפָר אַחֲרֵי יָקַח וְטַח
אֶת־הַבֵּית: מג וְאִם־יֵשׁוּב הַנֶּגַע וּפָרַח בְּבֵית אַחֵר חִלֵּץ אֶת־הָאֲבָנִים
וְאַחֲרֵי הַקְּצוֹת אֶת־הַבֵּית וְאַחֲרֵי הַטּוֹחַ כִּסְיִי: מד וְבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהֵנִיחַ

רש"י

יש הרבה: מבית. (ת"כ) מבפנים: סביב. סביבות
הנגע. בתורת כהנים נדרש כן, שיקלף הטיח
שסביב אבני הנגע: הקצו. לשון קצה, אשר קצעו
בקצוע הנגע סביב: (מג) הקצות. לשון העשות,
וכן הטוח, אבל "חלץ את־האבנים" מוסב הלשון
אל האדם שחלצן, והוא משקל לשון כבד, כמו
'כפר', 'דבר': ואם ישוב הנגע וגו'. (ת"כ) יכול
חזר בו ביום, יהא טמא? תלמוד לומר: "ושב
הכהן". "ואם ישוב". מה 'שיבה' האמורה להלן
בסוף שבוע, אף 'שיבה' האמורה כאן בסוף
שבוע: (מד) ובא הכהן וראה והנה פשה. (ת"כ)

ויראה הנגע, נזקק להסגר וכל מה שבתוכו יטמא.
ועל מה חסה תורה? אם על פלי שטף - יטבילם
ויטהרו, ואם על אכלין ומשקין - יאכלם בימי
טמאתו. הא לא חסה תורה אלא על פלי חרס,
שאין להם טהרה במקנה: (לו) שקערוורת. (ת"כ)
שוקעות במראיהן: (מ) וחלצו את־האבנים.
בתרגומו: 'וישלפון', יטלום משם, כמו: (דברים כה)
"והלצה נעלו", לשון הסרה: אל־מקום טמא.
(ת"כ) מקום שאין טהרות משתמשות שם. למדך
הכתוב, שהאבנים הללו מטמאות מקומן בעודן
בו: (מא) יקצע. (דריצי"ר בלע"ז) ובלשון משנה

פֶּשֶׁה הִנֵּג בְּבֵית צֹרֶעַת מִמֶּאֶרְתָּ הוּא בְּבֵית
טָמֵא הוּא כִּסִּי: מִה וְנָתַן אֶת־הַבֵּית אֶת־אֲבָנָיו
וְאֶת־עֵצָיו וְאֶת כָּל־עֵפֶר הַבֵּית וְהוֹצִיא אֶל־
מַחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא: מִו וְהֵבֵא אֶל־
הַבֵּית כָּל־יְמֵי הַסִּגִּיר אֹתוֹ יִטָּמֵא עַד־
הָעֶרֶב כִּסִּי: מִו וְהִשְׁכַּב בְּבֵית יָכֶם אֶת־בְּגָדָיו
וְהֵאכֵל בְּבֵית יָכֶם אֶת־בְּגָדָיו: מִח וְאִם־בֹּא

מִכְתָּשָׁא בְּבֵיתָא סְגִירוֹת מַחְזָרָא
הִיא בְּבֵיתָא מְסָאב הוּא:
מִה וְיִתְרַע יֵת בֵּיתָא יֵת אֲבָנוֹהִי
וְיֵת אֲעוּהִי וְיֵת כָּל עֵפֶר בֵּיתָא
וְיִפֶּק לְמִבְרָא לְקִרְתָּא לְאַתֵּר
מְסָאב: מִו וְדִינְעוּל לְבֵיתָא כָּל
יּוֹמִין דִּי־סִגִּיר יִתָּה יְהִי מְסָאב עַד
רְמִשָּׂא: מִו וְדִי־שְׁכֹב בְּבֵיתָא
יִצְבַּע יֵת לְבוֹשׁוֹהִי וְדִי־יִכּוֹל
בְּבֵיתָא יִצְבַּע יֵת לְבוֹשׁוֹהִי:
מִח וְאִם מַעַל יִיעוּל כְּהֵנָּה וְיִחְזִי

רש"י

תלמוד לומר: "פי נרפא הנגע", לא טהרתי אלא
את הרפאוי. מה יעשה לו? 'ביאה' אמונה למעלה
ו'ביאה' אמונה למטה: מה בעליונה חולץ וקוצה
וטח ונותן לו שבוע דגמר לה זהו שיבה זהו ביאה,
אף בתחתונה כף וכו' כדאיתא בתורת כהנים. גמרו
של דבר: אין נתיצה אלא בנגע החוזר אחר חליצה
וקצוי וטיחה, ואין החוזר צריך פשיון. וסדר
המקראות כן הוא: "ואם־ישוב", "ונתץ", "והבא
אל־הבית", "והאכל בבית", "ובא הפהן וראה
והנה פשה". ודבר הכתוב בעומד בראשון, שנותן
לו שבוע שני להסגור, ובסוף שבוע שני להסגור
בא וראה שפשה, ומה יעשה לו? חולץ וקוצה וטח
ונותן לו שבוע. חזר - נותץ, לא חזר - טעון
צפרים, שאין בנגעים יותר משלשה שבועות:
(מו) כָּל־יְמֵי הַסִּגִּיר אֹתוֹ. (ת"כ) וְלֹא יָמִים שֶׁקֶלֶף
אֶת נִגְעוֹ. יָכוֹל שֶׁאֵינִי מוֹצִיא הַמַּחְלֵט שֶׁקֶלֶף אֶת
נִגְעוֹ? תִּלְמוּד לומר: "כָּל־יְמֵי": יִטָּמֵא עַד־הָעֶרֶב.
(ת"כ) מְלַמֵּד, שֶׁאֵין מְטָמֵא בְּגָדִים. יָכוֹל אֶפְלוּ שֶׁהָא
בְּכָדִי אֲכִילַת פָּרֶס? (עירובין פג) תִּלְמוּד לומר:
"וְהֵאכֵל בְּבֵית יָכֶם אֶת־בְּגָדָיו". אֵין לִי אֲלֵא אוֹכֵל,
שׁוֹכֵב מִנִּין? תִּלְמוּד לומר "וְהִשְׁכַּב". אֵין לִי אֲלֵא
אוֹכֵל וְשׁוֹכֵב, לֹא אוֹכֵל וְלֹא שׁוֹכֵב מִנִּין? תִּלְמוּד
לומר: "יָכֶם", "יָכֶם", "יָכֶם", רְבָה. אִם־כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר:
"אֲכַל וְשָׁכַב"? לִתֵּן שְׁעוֹר לְשׁוֹכֵב כְּדִי אֲכִילַת פָּרֶס
(ברכות מא): (מח) וְאִם־בֹּא יָבֵא. לְסוֹף שְׁבֻעַ
שְׁנִי: וְרָאָה וְהֵנָּה לֹא־פֶשֶׁה. מִקְרָא זֶה בֹּא לְלַמֵּד

יכול לא יהא החוזר טמא, אלא אם־כן פשה?
נאמר: "צֹרֶעַת מִמֶּאֶרְתָּ" בְּכַתִּים, וְנֶאֱמַר: "צֹרֶעַת
מִמֶּאֶרְתָּ" בְּבָגָדִים: מִה לְהֵלֵךְ טָמֵא אֶת הַחֹזֵר
אֶף־עַל־פִּי שְׁאִינוּ פוֹשֶׁה, אֶף כָּאֵן טָמֵא אֶת הַחֹזֵר
אֶף־עַל־פִּי שְׁאִינוּ פוֹשֶׁה. אִם־כֵּן, מִה תִּלְמוּד לומר:
"וְהֵנָּה פֶּשֶׁה"? אֵין כָּאֵן מְקוֹמוֹ שֶׁל מִקְרָא זֶה, אֲלֵא
"וְנָתַן אֶת־הַבֵּית" הִנֵּה לוֹ לְכַתֵּב אַחֵר: "וְאִם־יִשׁוּב
הִנֵּג... וְרָאָה וְהֵנָּה פֶּשֶׁה"? הָא לֹא בֹא לְלַמֵּד
אֲלֵא עַל נִגְעַת הָעוֹמֵד בְּעֵינָיו בְּשֻׁבּוֹעַ רִאשׁוֹן וְכֹא
בְּסוֹף שְׁבֻעַ שְׁנִי וּמִצָּאוּ שֶׁפֶּשֶׁה, שֶׁלֹּא פֶּרֶשׁ בּוֹ
הַכְּתוּב לְמַעַלָּה כְּלוּם בְּעֵינָיו בְּשֻׁבּוֹעַ רִאשׁוֹן.
וְלִמְדוֹד כָּאֵן בְּפִשְׁיוֹן זֶה, שְׁאִינוּ מְדַבֵּר אֲלֵא בְּעוֹמֵד
בְּרִאשׁוֹן וּפֶשֶׁה בְּשֵׁנִי. וְמִה יַעֲשֶׂה לוֹ? יָכוֹל יִתְצַנֵּן
כְּמוֹ שֶׁסֵּמַךְ לוֹ: "וְנָתַן אֶת־הַבֵּית"? תִּלְמוּד לומר:
"וְשָׁב הַפֶּהן", "וְכֹא הַפֶּהן", נִלְמַד בִּיָּאָה מְשִׁיבָה;
מִה שִׁיבָה חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שְׁבֻעַ, אֶף
בִּיָּאָה חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שְׁבֻעַ, וְאִם חֹזֵר,
נוֹתֵץ, לֹא חֹזֵר, טָהוֹר (ת"כ). וּמִנִּין שֶׁאִם עֹמֵד בְּזֶה
וּבְזֶה חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שְׁבֻעַ? תִּלְמוּד
לומר: ("וְכֹא"), "וְאִם בֹּא יָבֵא", בְּמִה הַכְּתוּב
מְדַבֵּר? אִם בְּפוֹשֶׁה בְּרִאשׁוֹן, הֲרִי כְּכֹר אָמור, אִם
בְּפוֹשֶׁה בְּשֵׁנִי, הֲרִי כְּכֹר אָמור. הָא אֵינוּ אָמור:
("וְכֹא"), "וְאִם בֹּא יָבֵא", אֲלֵא אֶת שְׂבָא בְּסוֹף
שְׁבֻעַ רִאשׁוֹן וְכֹא בְּסוֹף שְׁבֻעַ שְׁנִי "וְרָאָה וְהֵנָּה
לֹא־פֶשֶׁה", זֶה הָעוֹמֵד מִה יַעֲשֶׂה לוֹ? יָכוֹל יִפְטֹר
וְלֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב כָּאֵן: "וְטָהַר הַפֶּהן אֶת־הַבֵּית"?

וְהָא לֹא אוֹסֵף מִכְתָּשָׁא בְּבִיתָא
בְּתֵר דִּישׁוּעַ יֵת בִּיתָא וִידְכִי כְהֵנָּא
יֵת בִּיתָא אָרִי אֲתִסִּי מִכְתָּשָׁא:
מט וַיִּסֹּב לְדַכָּאָה יֵת בִּיתָא תְּרִתִּין
צִפְרִין וְאַעָא דֶּאֱרֹזָא וְצִבְעֵה זְהוּרִי
וְאִזּוּבָא: נ וַיִּכְּסֹס יֵת צִפְרָא חֲדָא
לְמֵאן דְּחִסְסָה עַל מִי מְבוּעַ:
נא וַיִּסֹּב יֵת אֶעָא דֶּאֱרֹזָא וְיֵת
אִזּוּבָא וְיֵת צִבְעֵה זְהוּרִי וְיֵת צִפְרָא
חִיתָא וַיִּטְבֹּל יֵתְהוֹן בְּדָמָא
דְּצִפְרָא דְנִכְסִיסָא וּבְמִי מְבוּעַ וַיְדִי
לְבִיתָא שְׁבַע זְמָנִין: נב וִידְכִי יֵת
בִּיתָא בְּדָמָא דְּצִפְרָא וּבְמִי מְבוּעַ
וּבְצִפְרָא חִיתָא וּבְאַעָא דֶּאֱרֹזָא
וּבְאִזּוּבָא וּבְצִבְעֵה זְהוּרִי:
נג וַיִּשְׁלַח יֵת צִפְרָא חִיתָא
לְמִפְרָא לְקִרְתָּא לְאַפִּי חֲקָלָא
וַיִּכְפֹּר עַל בִּיתָא וִידְכִי: נד דָּא
אוּרִיתָא לְכָל מִכְתָּשׁ סְגִירוּתָא
וּלְנִתְקָא: נה וּלְסְגִירוּתָא לְבוּשָׁא
וּלְבִיתָא: נו וּלְעִמְקָא וּלְעִדְיָא
וּלְבִהֲרָא: נז לְאַלְפָּא בִּיּוּמָא
מְסַאָבָא וּבִיּוּמָא דְכִיָּא דָּא
אוּרִיתָא דְסְגִירוּתָא: א וּמְלִיל יֵי
עִם מִשָּׁה וְעִם אֲהֶרֶן לְמִימֶר:
ב מְלִילוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִמְרוֹן
לְהוֹן גְּבֵר גְּבֵר אָרִי יְהִי דְאִיב

יבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהָיָה לֹא־פֶשַׁע הַנֶּגַע בְּבִית
אַחֲרֵי הַטֹּחַ אֶת־הַבֵּית וְטָהַר הַכֹּהֵן אֶת־הַבֵּית
כִּי נִרְפָּא הַנֶּגַע רַשׁ"י: מט וְלָקַח לְחִטָּא אֶת־הַבֵּית
שְׁתֵּי צִפְרִים וְעֵץ אֲרֹז וּשְׁנֵי תוֹלַעַת וְאִזּוּב:
נ וְשָׁחַט אֶת־הַצֹּפֵר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׁ עַל־
מַיִם חַיִּים: נא וְלָקַח אֶת־עֵץ־הָאֲרֹז וְאֶת־הָאִזּוּב
וְאֵת | שְׁנֵי הַתּוֹלַעַת וְאֵת הַצֹּפֵר הַחַיָּה וְטָבַל
אֹתָם בְּדָם הַצֹּפֵר הַשְּׁחוּטָה וּבְמַיִם הַחַיִּים
וְהָיָה אֶל־הַבֵּית שְׁבַע פְּעָמִים: נב וְחִטָּא אֶת־
הַבֵּית בְּדָם הַצֹּפֹר וּבְמַיִם הַחַיִּים וּבְצֹפֵר
הַחַיָּה וּבְעֵץ הָאֲרֹז וּבְאִזּוּב וּבְשְׁנֵי הַתּוֹלַעַת:
נג וְשָׁלַח אֶת־הַצֹּפֵר הַחַיָּה אֶל־מַחוּץ לְעִיר
אֶל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וּכְפָר עַל־הַבֵּית וְטָהַר: נד זֹאת
הַתּוֹרָה לְכָל־נֶגַע הַצֹּרַעַת וּלְנִתְקָא: נה וּלְצֹרַעַת
הַפֶּגֶד וּלְבֵית: נו וּלְשֵׂאת וּלְסַפֶּחֶת וּלְבִהֲרֵת:
נז לְהוֹרֹת בְּיוֹם הַטָּמֵא וּבְיוֹם הַטָּהָר זֹאת
תּוֹרַת הַצֹּרַעַת רַשׁ"י: פ מו א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ב דִּבְרוּ אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתֶּם אֲלֵיהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה

רַשׁ"י

"וְאַחֲרֵי הַטֹּחַ אֶת־הַבֵּית וְטָהַר הַכֹּהֵן אֶת־הַבֵּית",
אִם לֹא חֲזַר לְסוּף הַשָּׁבוּעַ, "כִּי נִרְפָּא הַנֶּגַע", וְאִם
חֲזַר, כְּכָר פֶּרֶשׁ עַל הַחֲזוֹר שֶׁטַעוֹן נִתְיָצָה:
(נז) לְהוֹרֹת בְּיוֹם הַטָּמֵא וּגו'. אִיזָה יוֹם מְטָהָרוּ
וְאִיזָה יוֹם מְטָמָאוּ: (ב) כִּי יִהְיֶה זָב. יְכוֹל זָב מִפֶּל
מְקוֹם יֵהָא טָמֵא? תְּלִמּוּד לֹאמַר: "מִבְּשָׁרוֹ", וְלֹא כָל
בְּשָׂרוֹ (ת"כ. נדה מג). אַחֲרֵי שֶׁחֲלַק הַכְּתוּב בֵּין בְּשָׂר
לְבָשָׂר, זָכִיתִי לְדִין טָמֵא בְּזָב וְטָמֵא בְּזָבָה: מִזֶּה זָבָה

בְּעוֹמֵד בְּעֵינָיו בְּרִאשׁוֹן וּבְשֵׁנִי, מִזֶּה יַעֲשֶׂה לוֹ? יְכוֹל
יִטְהַרְנוּ, כְּמִשְׁמְעוֹ שֶׁל מִקְרָא: "וְטָהַר הַכֹּהֵן אֶת
הַבֵּית"? תְּלִמּוּד לֹאמַר: "כִּי נִרְפָּא הַנֶּגַע", לֹא
טָהַרְתִּי אֲלֵא אֶת הַרְפָּאוֹי, וְאִין רְפָאוֹי אֲלֵא הַבֵּית
שֶׁהִקְצָה וְהוּטַח וְלֹא חֲזַר הַנֶּגַע, אֲכַל זֶה, טַעוֹן
חֲלִיצָה וְקִצּוֹי וְטִיחָה וְשָׁבוּעַ שְׁלִישִׁי. וְכֵן הַמִּקְרָא
נִדְרָשׁ: "וְאִם־בָּא בָּא", בְּשֵׁנִי, "וְרָאָה וְהָיָה לֹא־
פֶשַׁע", יְטִיחֶנּוּ, וְאִין טִיחָה בְּלֹא חֲלוּץ וְקִצּוֹי;

מבשרה דובה מסאב הוא:
 ג ודא תהי סוכתה בדובה רר
 בשרה ית דובה או חתים בשרה
 מדובה סוכתה היא: ד כל
 משכבא די ישכוב עלוהי דוכנא
 יהי מסאב וכל מנא דיייתב עלוהי
 יהי מסאב: ה וגבר די יקרב
 במשכבה יצבע לבושוהי ויסחי
 במיא ויהי מסאב עד רמשא:
 ו ודיייתב על מנא דיייתב עלוהי
 דוכנא יצבע לבושוהי ויסחי
 במיא ויהי מסאב עד רמשא:
 ז ודיקרב בבסר דוכנא יצבע
 לבושוהי ויסחי במיא ויהי מסאב
 עד רמשא: ח וארי ירוק דוכנא
 בדכיא ויצבע לבושוהי ויסחי
 במיא ויהי מסאב עד רמשא:
 ט וכל מרפבא די ירפוב עלוהי
 דוכנא יהי מסאב: י וכל דיקרב

זב מבשרו זובו טמא הוא רש"י: ג וזאת תהיה
 טמאתו בזובו רר בשרו את-זובו או-החתים
 בשרו מזובו טמאתו הוא רש"י: ד כל-המשכב
 אשר ישכב עליו הזב וטמא וכל-הכלי
 אשר-ישב עליו וטמא רש"י: ה ואיש אשר יגע
 במשכבו יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא
 עד-הערב רש"י: ו והישב על-הכלי אשר-ישב
 עליו הזב יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא
 עד-הערב רש"י: ז והנגע בבשר הזב יכבס
 בגדיו ורחץ במים וטמא עד-הערב: ח וכי-
 ירק הזב בטהור ויכבס בגדיו ורחץ במים
 וטמא עד-הערב רש"י: ט וכל-המרפב אשר
 ירפב עליו הזב וטמא רש"י: י וכל-הנגע בכל

רש"י

אפלו מיחד למלאכה אחרת? תלמוד לומר: "אשר
 ישכב", "אשר שכב" לא נאמר, אלא: "אשר
 ישכב", המיחד תמיד לך, יצא זה שאומרים לו:
 'עמד ונעשה מלאכתנו': אשר-ישב. 'ישב' לא
 נאמר, אלא: "אשר-ישב עליו" הזב, במיחד תמיד
 לך: (ה) ואיש אשר יגע במשכבו. למד על
 המשכב שחמור מן המגע, שזה נעשה אב הטמאה
 לטמא אדם, לטמא בגדים; והמגע שאינו משכב,
 אינו אלא ולד הטמאה, ואינו מטמא אלא אכלין
 ומשקין: (ו) והישב על-הכלי. (ת"כ) אפלו לא
 נגע, אפלו עשרה כלים זה על זה, פלן מטמאין
 משום מושב וכן במשכב: (ח) וכי-ירק הזב
 בטהור. (ת"כ. נדה נה) ונגע בו או נשאו, שרק
 מטמא במשא: (ט) וכל-המרפב. אף-על-פי
 שלא ישב עליו, כגון: התפוס של סגא, שקורין
 ארצון, טמא משום מרפב, והאכף שקורין
 אליו"ש, טמא טמאת מושב: (י) וכל-הנגע בכל

ממקום שהיא מטמאה טמאה קלה, נדה, מטמאה
 טמאה חמורה, זיבה, אף הזב ממקום שמטמא
 טמאה קלה, קרי, מטמא טמאה חמורה, זיבה:
 זובו טמא. (ת"כ) למד על הטפה שהיא מטמאה
 (נדה נ"ד). זוב דומה למי בצק של שעורין ודחוי
 (ס"א ודהוי), ודומה ללבן ביצה המוזרת. שכבת
 זרע, קשור כלבן ביצה שאינה מוזרת: (ג) רר.
 לשון ריר שזב את בשרו: את-זובו. כמו ריר
 שיוצא צלול: או-החתים. שיוצא עב וסותם את
 פי האמה ונסתם בשרו מטפת זובו; זהו פשוטו.
 ומדרשו: (מגילה ח'. נדה מ"ג) מנה הכתוב הראשון
 ראיות שמים וקראו "טמא", שנאמר: "זב מבשרו
 זובו טמא הוא", ומנה הכתוב השני ראיות שלש
 וקראו "טמא", שנאמר: "טמאתו בזובו, רר בשרו
 את-זובו או-החתים בשרו מזובו, טמאתו הוא",
 הא פיצד? שמים לטמאה והשלישית מזקיקתו
 לקרבן: (ד) כל-המשכב. הראוי למשכב. יכול

אֲשֶׁר יִהְיֶה תַּחְתָּיו יִטְמֵא עַד־הָעֶרֶב וְהַנוֹשֵׂא
 אוֹתָם יִכָּבֶם בְּגָדָיו וְרַחֵן בְּמִים וִטְמֵא עַד־
 הָעֶרֶב כִּסִּי: יא וְכָל אֲשֶׁר יִגְעַבּוּ הַזֶּב וַיִּדּוּ
 לֹא־שֹׁטֵף בְּמִים וְכָבֶם בְּגָדָיו וְרַחֵן בְּמִים
 וִטְמֵא עַד־הָעֶרֶב כִּסִּי: יב וְכָל־יֶחֱרֵשׁ אֲשֶׁר־יִגְעַ
 בּוּ הַזֶּב יִשָּׁבֵר וְכָל־כְּלִי־עֵץ יִשְׁטֹף בְּמִים כִּסִּי:
 יג וְכִי־יִטְהַר הַזֶּב מִזֹּבּוֹ וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים
 לְטַהֲרָתוֹ וְכָבֶם בְּגָדָיו וְרַחֵן בְּשָׂרוֹ בְּמִים חַיִּים
 וְיִטְהַר כִּסִּי: יד וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח־לוֹ שְׁתֵּי תֹרִים
 אוֹ שְׁנֵי בָנִי יוֹנָה וּבָא | לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פֶּתַח
 אֹהֶל מוֹעֵד וּנְתַנֵּם אֶל־הַכֹּהֵן: טו וַעֲשֵׂה אֹתָם
 הַכֹּהֵן אֶחָד חֲטָאת וְהָאֶחָד עֹלָה וְכָפַר עָלָיו
 הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה מִזֹּבּוֹ: ס שְׁבִיעִי טז וְאִישׁ
 כִּי־תֵצֵא מִמֶּנּוּ שֹׁכֶב־זָרַע וְרַחֵן בְּמִים אֶת־
 כָּל־בְּשָׂרוֹ וִטְמֵא עַד־הָעֶרֶב: ז וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־
 עוֹר אֲשֶׁר־יִהְיֶה עָלָיו שֹׁכֶב־זָרַע וְכָבֶם בְּמִים
 וִטְמֵא עַד־הָעֶרֶב: יח וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ
 אֹתָהּ שֹׁכֶב־זָרַע וְרַחֲצוּ בְּמִים וִטְמֵאוּ

רע"י

בְּכָל דִּי יִהְיֶה תַּחְתָּוְהִי יִהְיֶה מְסָאב
 עַד רַמְשָׁא וְדִיטוֹל יִתְהוֹן יִצְבַּע
 לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחִי בְּמִיָּא וְיִהְיֶה מְסָאב
 עַד רַמְשָׁא: יא וְכָל דִּי יִקְרַב בֵּה
 דּוֹכְנָא וַיִּדּוּהִי לֹא שֹׁטֵף בְּמִיָּא
 וַיִּצְבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחִי בְּמִיָּא וְיִהְיֶה
 מְסָאב עַד רַמְשָׁא: יב וְכָל־יֶחֱרֵשׁ
 דּוֹכְנָא דִּי יִקְרַב בֵּה דּוֹכְנָא יִתְבַּר
 וְכָל מֵאן דָּאֵע יִשְׁתַּטֵּף בְּמִיָּא:
 יג וְאִרִי יִדְכִי דּוֹכְנָא מִדּוֹכְבָּהּ וְיִמְגִי
 לָהּ שִׁבְעַת יוֹמִין לְדַכּוּתָּהּ וַיִּצְבַּע
 לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחִי בְּשָׂרָהּ בְּמִי מִבּוּעַ
 וְיִדְכִי: יד וּבַיּוֹמָא תְּמִינָאָה יִסַּב
 לָהּ תְּרִין שְׁפִנִינִין אוֹ תְּרִין בָּנִי
 יוֹנָה וְיִיתִי לְקָדָם יִי לְתַרְעַ מִשְׁכָּן
 זְמָנָא וְיִתְנַנּוּן לְכַהֲנָא: טו וַיַּעֲבֹד
 יִתְהוֹן כַּהֲנָא חַד חֲטָאתָא וְחַד
 עֹלָתָא וְיִכְפֹּר עֲלוּהִי כַּהֲנָא קָדָם יִי
 מִדּוֹכְבָּהּ: טז וְגִבֵּר אִרִי תִפּוֹק מִגָּה
 שֹׁכֶבֶת זָרַע וְיִסְחִי בְּמִיָּא יֵת כָּל
 בְּשָׂרָהּ וְיִהְיֶה מְסָאב עַד רַמְשָׁא:
 יז וְכָל לְבוּשׁ וְכָל מִשְׁפָּךְ דִּי יִהְיֶה
 עֲלוּהִי שֹׁכֶבֶת זָרַע וַיִּצְטַבַּע
 בְּמִיָּא וְיִהְיֶה מְסָאב עַד רַמְשָׁא:
 יח וְאִתְתָּא דִּי יִשְׁכּוּב גִּבֵּר יִתָּה
 שֹׁכֶבֶת זָרַע וְיִסְחוֹן בְּמִיָּא

יָדִים. לְלַמֵּד, שְׁאִין בֵּית־הַסֹּתְרִים טָעוֹן בִּיאַת מִים,
 אֵלָא אִיכָר הַגְּלוּי כְּמוֹ הַיָּדִים (ת"כ. נדה סו):
 (יב) וְכָל־יֶחֱרֵשׁ אֲשֶׁר־יִגְעַבּוּ הַזֶּב. יָכוֹל אֶפְלוּ
 נָגַע בּוֹ מֵאַחֲרָיו וְכו', כְּדֹאִיתָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: 'עַד
 אֵינְהוּ מַגְעוֹ שֶׁהוּא כְּכֹל? הֲוִי אוֹמֵר: זֶה הַסֵּטוּ:
 (יג) וְכִי־יִטְהַר. כְּשִׁיפְסֵק: שִׁבְעַת יָמִים לְטַהֲרָתוֹ.
 שִׁבְעַת יָמִים טְהוֹרִים מִטְּמֵאֵת זִיבָה, שְׁלֹא יֵרָאֶה
 זֹב, וְכֵלָן רְצוּפִין (נדה סח): (יח) וְרַחֲצוּ בְּמִים.
 גְּזֵרַת מֶלֶךְ הִיא שֶׁתִּטְמֵא הָאִשָּׁה בְּכִיָּאָה, וְאִין הַטַּעַם

אֲשֶׁר יִהְיֶה תַּחְתָּיו. (ת"כ) שֶׁל זָב. כָּא וְלַמֵּד עַל
 הַמֶּרְקָב שֶׁיֵּהָא הַנוֹגֵעַ בּוֹ טְמֵא, וְאִין טָעוֹן כְּבוֹס
 בְּגָדִים, וְהוּא חֹמֶר בְּמִשְׁכָּב מִבְּמֶרְקָב: וְהַנוֹשֵׂא
 אוֹתָם. כָּל הָאָמוֹר בְּעֶנְיָן הַזֶּב, זֹבּוֹ וְרָקוֹ וְשֹׁכֶבֶת
 זָרַע וּמִימֵי רְגֵלָיו וְהַמֶּרְקָב, מִשְׁאֵן מִטְמֵא
 אָדָם לְטְמֵא בְּגָדִים: (יא) וַיִּדּוּ לֹא שֹׁטֵף בְּמִים.
 בַּעֲזוֹד שְׁלֹא טָבֵל מִטְמֵאָתוֹ, וְאֶפְלוּ פָּסֵק מִזֹּבּוֹ וְסָפַר
 שִׁבְעָה וּמִחֲסַר טְבִילָה, מִטְמֵא בְּכָל טְמֵאוֹתָיו; וְזֶה
 שֶׁהוֹצִיא הַכָּתוּב טְבִילַת גּוֹפּוֹ שֶׁל זָב בְּלִשׁוֹן שְׁטִיפַת

עֲדֵה־הָעֶרֶב כִּסְיִי: פ יט וְאִשָּׁה כִּי־תִהְיֶה זֹכֶה דָם
יִהְיֶה זֹכֶה בְּבִשְׂרָה שְׁבַעַת יָמִים תִּהְיֶה
בְּנִדְתָּהּ וְכָל־הַנִּגָּע בָּהּ יִטְמָא עֲדֵה־הָעֶרֶב כִּסְיִי:
כ וְכָל־אִשָּׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו בְּנִדְתָּהּ יִטְמָא וְכָל־
אִשָּׁר־תִּשָּׁב עָלָיו יִטְמָא: כא וְכָל־הַנִּגָּע
בְּמִשְׁכָּבָה יִכָּסֶּם בְּגָדָיו וְרֹחֶץ בַּמַּיִם יִטְמָא
עֲדֵה־הָעֶרֶב: כב וְכָל־הַנִּגָּע בְּכָל־כְּלִי אֲשֶׁר־תִּשָּׁב
עָלָיו יִכָּסֶּם בְּגָדָיו וְרֹחֶץ בַּמַּיִם יִטְמָא עֲדֵה־
הָעֶרֶב: כג וְאִם־עַל־הַמִּשְׁכָּב הוּא אוֹ עַל־הַכְּלִי
אֲשֶׁר־הוּא יִשְׁבֹּת־עָלָיו בְּנִגְעוֹ־בּוֹ יִטְמָא עֲדֵה־
הָעֶרֶב כִּסְיִי: כד וְאִם־שָׁכַב יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ
וְתִהְיֶה נִדְתָּהּ עָלָיו יִטְמָא שְׁבַעַת יָמִים וְכָל־
הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא כִּסְיִי: ס
כה וְאִשָּׁה כִּי־יִזְוֹב זֹב דָּמָה יָמִים רַבִּים בְּלֹא־
עֵת־נִדְתָּהּ אוֹ כִּי־תִזְוֹב עַל־נִדְתָּהּ כָּל־יָמֶי זֹב
טְמֵאָתָהּ כִּימִי נִדְתָּהּ תִּהְיֶה טְמֵאָה הוּא כִּסְיִי:

רש"י

עַל־הַכְּלִי. לְרַבּוֹת אֶת הַמֶּרְקָב: בְּנִגְעוֹ בּוֹ יִטְמָא.
אֵינוֹ מְדַבֵּר עַל הַמֶּרְקָב, שֶׁנִּתְרַבָּה מִ"עַל־הַכְּלִי":
בְּנִגְעוֹ־בּוֹ יִטְמָא. וְאֵינוֹ טָעוֹן כַּבּוֹס בְּגָדִים,
שֶׁהַמֶּרְקָב אֵין מַגְעוֹ מִטְמֵא אָדָם לְטֵמֵא בְּגָדִים:
(כד) וְתִהְיֶה נִדְתָּהּ עָלָיו. (ת"כ. נדה לג) יָכוֹל יַעֲלֶה
לְרַגְלָהּ, שֶׁאִם בָּא עָלֶיהָ בְּחִמְשֵׁי נִדְתָּהּ, לֹא יִטְמָא
אֶלָּא ג' יָמִים כְּמוֹתָהּ? תִּלְמוּד לומר: "יִטְמָא שְׁבַעַת
יָמִים". וְמָה תִּלְמוּד לומר: "וְתִהְיֶה נִדְתָּהּ עָלָיו"? מָה
הִיא מִטְמֵאָה אָדָם וְכָלִי חָרָס, אֵף הוּא מִטְמֵא אָדָם
וְכָלִי חָרָס: (כה) יָמִים רַבִּים. שְׁלֹשָׁה יָמִים: בְּלֹא
עֵת־נִדְתָּהּ. אַחֵר שֶׁיֵּצְאוּ שְׁבַעַת יָמֵי נִדְתָּהּ: אוֹ
כִּי־תִזְוֹב. אֶת שְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים הַלָּלוּ: עַל־נִדְתָּהּ. (נדה

משום נוגע בשכבת זרע, שֶׁהָרִי מַגֵּעַ בֵּית הַסֵּתֶרִים
הוּא: (יט) כִּי־תִהְיֶה זֹכֶה. (ת"כ) יָכוֹל מֵאֶחָד מִכָּל
אֲבִרָיָה? תִּלְמוּד לומר (ויקרא כ): "וְהָיָא גִלְתָּהּ
אֶת־מְקוֹר דָּמֶיהָ", אֵין דָּם מִטְמֵא אֶלָּא הַבָּא מִן
הַמֶּקוֹר (נדה יז): דָּם יִהְיֶה זֹכֶה בְּבִשְׂרָה. אֵין זֹכֶה
קְרוֹי זֹב לְטֵמֵא, אֶלָּא אִם־כֵּן הוּא אָדָם: בְּנִדְתָּהּ.
כְּמוֹ (איוב יח יח): "וּמִתְבַּל יִנְדְּהוּ", שֶׁהִיא מִנְדָּה
מִמַּגֵּעַ כָּל אָדָם: תִּהְיֶה בְּנִדְתָּהּ. אֶפְלוּ לֹא רָאִתָּה
אֶלָּא רָאִיתָ רֵאשׁוֹנָה: (כג) וְאִם־עַל־הַמִּשְׁכָּב הוּא.
(ת"כ) הַשּׁוֹכֵב, אוֹ הַיּוֹשֵׁב עַל מִשְׁכָּבָה אוֹ עַל
מוֹשְׁבָה, אֶפְלוּ לֹא נִגַּע בָּהּ, אֵף הוּא בִּדְתֵּי טְמֵאָה
הָאֻמְרָה בְּמִקְרָא הָעֵלְיוֹן, שֶׁטָּעוֹן כַּבּוֹס בְּגָדִים:

רחוקה תהי מסאבא היא: כו כל משפבא די תשכוב עלוהי כל יומי דובה כמשפב רחוקה יהי לה וכל מנא די תיתב עלוהי מסאב יהי כסאבא רחוקה: כז וכל דיקרב בהון יהי מסאב ויצבע לבושוהי ויסחי במינא ויהי מסאב עד רמשא: כח ואם דכיתא מדובה ותמני לה שבעת יומין ובתר בן תדפי: כט וביומא תמינא תסב לה תרין שפנינין או תרין בני יונה ותיתי יתהון לות כהנא לתרע משפן זמנא: ל ויעבד כהנא ית חר חטאתא וית חר עלתא ויכפר עלה כהנא קדם יי מדוב סוכתה: לא ותפרשון ית בני ישראל מסאבאבהון ולא ימותון בסאבאבהון בסאבאבהון ית משפני די ביניהון: לב דא אורייתא דדוכנא ודי תפוק מנה שכת זרעא לאסתאבא בה: לג ולדסוכתה בריחוקה ולדדאיב ית דובה לדכר ולנקבא ולגבר די ישכוב עם מסאבא: פ פ פ

כו כל-המשכב אשר-תשכב עליו כל-ימי זוכה במשכב נדתה יהיה-לה וכל-הכלי אשר תשב עליו טמא יהיה בטמאת נדתה: כז וכל-הנוגע בם יטמא וכבם בגדיו ורחץ במים וטמא עד-הערב: כח ואם-טהרה מזוכה וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר: כט וביום השמיני תקח-לה שתי תרים או שני בני יונה והביאה אותם אל-הכהן אל-פתח אהל מועד: וועשה הכהן את-האחד חטאת ואת-האחר עלה וכפר עליה הכהן לפני יהוה מזוב טמאתה: לא והזרתם את-בני ישראל מטמאתם ולא ימתו בטמאתם בטמאם את-משפני אשר בתוכם כס"י: לב זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת-זרע לטמאה-בה כס"י: לג והדוה בנדתה והזב את-זובו לזכר ולנקבה ולאיש אשר ישכב עם-

טמאה כס"י: פפפ צ' פסוקים, עיד"ו סימנים רש"י

עג) מפלג מנדתה יום אחד, זו היא זכה, ומשפטה חרוץ בפרשה זו ולא פדת הנדה, שזו טעונה ספירת שבעה נקיים וקרפן, והנדה אינה טעונה ספירת שבעה נקיים, אלא שבעת ימים תהיה בנדתה, בין רואה בין שאינה רואה; ודרשו בפרשה זו י"א יום שפין סוף נדה לתחלת נדה, שכל שלשה רצופין שתראה באחד עשר יום הללו תהא זכה: (לא) והזרתם. אין 'נזירה' אלא

פרישה, וכן (ישעיה א): "נזרו אחור", וכן (בראשית מח): "נזיר אחיו": ולא ימתו בטמאתם. הרי הפרת של מטמא מקדש קרוי 'מיתה': (לב) זאת תורת הזב. בעל ראיה אחת. ומהו תורתו: ואשר תצא ממנו שכבת-זרע. הרי הוא כבעל קרי, טמא טמאת ערב: (לג) והזב את-זובו. בעל שתי ראיות ובעל שלש ראיות, שתורתן מפרשת למעלה חסלת פרשת מצורע:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עֲצֵמִים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיךָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיךָ דְּרַכִּינָעִם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיךָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בַּיּוֹמִינָה, בִּשְׁמֹאלָהּ עֶשֶׂר וְכְבוֹד. יִהְיֶה חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְגִדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיִּיקִים לַגְּלוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתּוֹרָה, שֶׁמֶקוֹם הַתּוֹרָה יִהְיֶה בְּאִמְצָע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. *הַאֲבֵנִט חוֹגְרִים בַּתְּחִילִת שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

הַפְּטוּרָה לְשָׁנִים מִקְרָא וְאַחַד תַּרְגוּם בְּמַלְכִּים ב פֶּקֶד

ד מִבְּיָאֵשׁ בָּא מִבְּעַל שְׁלֹשָׁה וַיָּבֹא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בְּפוּרִים עֲשָׂרִים־לֶחֶם שְׁעָרִים וְכַרְמֶל בְּצִקְלָנוּ וַיֹּאמֶר תָּן לָעָם וַיֹּאכְלוּ: מִן וַיֹּאמֶר מִשְׁרָתוֹ מִה אֶתֶּן זֶה לְפָנַי מֵאֵה אִישׁ וַיֹּאמֶר תָּן לָעָם וַיֹּאכְלוּ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֲכֹל וְהוֹתֵר: מִד וַיִּתֵּן לְפָנֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיֹּתִירוּ בְּדָבָר יְהוָה:

ה א וְנִעְמָן שֶׁר־צָבָא מִלֶּד־אֲרָם הָיָה אִישׁ גָּדוֹל לְפָנַי אֲדָנִי וְנִשְׂא פָנָיו כִּי־בֹ נָתַן־יְהוָה תְּשׁוּעָה לְאֲרָם וְהָאִישׁ הָיָה גִבּוֹר חֵיל מְצָרֶע: ב וְאֲרָם יָצָא גְדוּלִים וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִעְרָה קִטְנָה וְתָהִי לְפָנַי אִשָּׁת נַעֲמָן: ג וְהָאִמֶּר אֶל־גְּבִרְתָּהּ אַחֲלִי אֲדָנִי לְפָנַי הַנְּבִיא אֲשֶׁר בְּשִׁמְרוֹן אֲנִי וְאֶסֶף אֹתוֹ מְצָרֶעְתּוֹ: ד וַיָּבֹא וַיַּגִּד לְאֲדָנִי לֵאמֹר בָּזָאת וְכֹזָאת דְּבָרָה הַנִּעְרָה אֲשֶׁר מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: ה וַיֹּאמֶר מִלֶּד־אֲרָם לֶד־בָּא וְאִשְׁלַחַה סֵפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיִּלְךְ וַיִּקַּח בִּידּוֹ עֶשֶׂר כִּפְרֵי־כֶסֶף וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים זָהָב וְעֶשֶׂר חִלְפוֹת בָּגָדִים: ו וַיָּבֹא הַסֵּפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְ�רָאֵל לֵאמֹר וְעַתָּה כְּבֹא הַסֵּפֶר הַזֶּה אֵלַיִךְ הִנֵּה שְׁלַחְתִּי אֵלַיִךְ אֶת־נַעֲמָן עַבְדִּי וְאֶסְפָּתוֹ מְצָרֶעְתּוֹ: ז וַיְהִי בִקְרָא מִלֶּד־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַסֵּפֶר וַיִּקְרַע בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים אֲנִי לְחֻמִּית וְלַחֲחִיזוֹת כִּי־זֶה שְׁלַח אֵלַי לְאֶסֶף אִישׁ מְצָרֶעְתּוֹ כִּי אֶדְדֵּעִינָא וְרָאוּ כִּי־מִתְאַנֶּה הוּא לִי: ח וַיְהִי כְשִׁמְעָה אֱלִישֶׁעַ אִישׁ־הָאֱלֹהִים כִּי־קָרַע מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּגָדָיו וַיִּשְׁלַח אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר לָמָּה קָרַעְתָּ בְּגָדֶיךָ יָבֵא־נָא אֵלַי וַיָּדַע כִּי יֵשׁ גִּבּוֹר בְּיִשְׂרָאֵל: ט וַיָּבֹא נַעֲמָן בְּסוּסָיו וּבְרֻכָּבוֹ וַיַּעֲמֵד פֶּתַח־הַבַּיִת לְאֱלִישֶׁעַ: י וַיִּשְׁלַח אֵלָיו אֱלִישֶׁעַ מִלֶּאֱדָם לֵאמֹר הֲלוֹךְ וְרַחֲצֵת שְׁבַע־פְּעָמִים בִּירְדֵּן וַיֵּשֶׁב בְּשֹׂרֶךְ לֶךְ וַיִּטְהַר: יא וַיִּקְצֹף נַעֲמָן וַיִּלְךְ וַיֹּאמֶר הִנֵּה אֲמַרְתִּי אֵלַי יֵצֵא יָצֹא וְעַמִּד וְקִרָא בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהָיו וְהִנֵּף יָדוֹ אֶל־הַמָּקוֹם וְאֶסֶף הַמְצָרֶע: יב הֲלֹא טוֹב אֲמָנָה וּפְרָפֶר נִהְרֹת דְּמִשְׁק מְכַל מִימֵי יִשְׂרָאֵל הֲלֹא־אַרְחֵץ בָּהֶם וַיִּטְהַרְתִּי וַיִּפֶן וַיִּלְךְ בְּחִמָּה: יג וַיִּגְשׁוּ עַבְדָּיו וַיִּדְּבְּרוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ אֲבִי דְבַר גָּדוֹל הַנְּבִיא דְבַר אֵלַיִךְ הֲלוֹא תַעֲשֶׂה וְאַף כִּי־אָמַר אֵלַיִךְ רַחֵם וַיִּטְהַר: יד וַיִּרֶד וַיִּטְבֵּל בִּירְדֵּן שְׁבַע פְּעָמִים בְּדָבָר אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֵּשֶׁב בְּשׂוֹר כְּבֶשֶׂר גֶּעֶר קָמָן וַיִּטְהַר: טו וַיֵּשֶׁב אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים הוּא וְכָל־מַחְנֵהוּ וַיָּבֹא וַיַּעֲמֵד לְפָנָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי אִם־בְּיִשְׂרָאֵל וְעַתָּה קַח־נָא בְרָכָה מֵאֵת עַבְדֶּךָ: טז וַיֹּאמֶר חִי־יְהוָה אֲשֶׁר־עֲמַדְתִּי לְפָנָיו אִם־אֶקַּח וַיִּפְצַר־בוֹ לִקְחַת וַיִּמָּאֵן: יז וַיֹּאמֶר נַעֲמָן וְלֹא יִתֵּן־נָא לְעַבְדֶּךָ מִשָּׂא צְמֹד־פְּרָדִים אֲדָמָה כִּי לֹא־יַעֲשֶׂה עוֹד עַבְדֶּךָ עֲלָה וְזָבַח לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים כִּי אִם־לַיהוָה: יח לְדַבֵּר הַזֶּה יִסְלַח יְהוָה לְעַבְדֶּךָ

בבוא אדני בית־דמון להשתחוות שמה והוא | נשען על־ידי והשתחויתי בית רמן בהשתחויתי בית
רמן יסלח־[כתיב נא] יהוה לעבדך בדבר הזה: יט ויאמר לו לך לשלום וילך מאתו כבדת ארץ:

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה
היא על הכל לשמוע ההפטרות כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרות לפנייה

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם
הנאמרים באמת ברוך אתה יהוה הבורח בתורה ובמשה עבדו וב־ישראל עמו
ובנביאי האמת וצדק:

הפטרות לציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום במלכים ב פרק ז

ז וַאֲרַבְעָה אַנְשִׁים הָיוּ מְצַרְעִים פֶּתַח הַשָּׁעַר וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ יִשְׁכְּבִים
פֶּה עַד־מִתְּנוּ: ה אִם־אֲמַרְנוּ נָבֹא הָעִיר וְהָרָעַב בָּעִיר וּמִתְּנוּ שָׁם וְאִם־יִשְׁכְּבוּ פֶה וּמִתְּנוּ
וְעָתָה לָכוּ וְנִפְלָה אֶל־מַחֲנֶה אֲרָם אִם־יַחֲיֶינוּ נַחֲיָה וְאִם־יָמִיתֵנוּ וּמִתְּנוּ: ה וַיִּקְמוּ בַּשָּׁפָה לָבֹא
אֶל־מַחֲנֶה אֲרָם וַיָּבֹאוּ עַד־קֶצֶה מַחֲנֶה אֲרָם וַהֲנִה אִין־שָׁם אִישׁ: ו וַאֲדָנִי הַשְּׁמִיעַ |
אֶת־מַחֲנֶה אֲרָם קוֹל רֶכֶב קוֹל סוּסִים קוֹל חֵיל גָּדוֹל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אֲחִיו הִנֵּה שָׁכַר־עָלֵינוּ
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת־מַלְכֵי הַחַתִּים וְאֶת־מַלְכֵי מִצְרַיִם לָבֹא עָלֵינוּ: ז וַיִּקְוֹמוּ וַיִּנָּסוּ בַּשָּׁפָה
וַיַּעֲזֹבוּ אֶת־אֱהֲלֵיהֶם וְאֶת־סוּסֵיהֶם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר הָיָה וַיִּנָּסוּ אֶל־נַפְשָׁם:
ח וַיָּבֹאוּ הַמְצַרְעִים הָאֵלֶּה עַד־קֶצֶה הַמַּחֲנֶה וַיָּבֹאוּ אֶל־אֱהֵל אֶחָד וַיֵּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׂאוּ
מִשָּׁם בָּסֶף וְזָהָב וּבָגָדִים וַיֵּלְכוּ וַיִּטְמְנוּ וַיִּשְׁכְּבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־אֱהֵל אֶחָד וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם וַיֵּלְכוּ
וַיִּטְמְנוּ: ט וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לֹא־כֵן | אֲנַחְנוּ עֹשִׂים הַיּוֹם הַזֶּה יוֹם־בְּשׂוּרָה הוּא וְאֲנַחְנוּ
מַחֲשִׁים וְחַכְּנוּ עַד־אֹר הַבֶּקֶר וּמִצָּאֵנוּ עוֹזֵן וְעָתָה לָכוּ וְנִבְאָה וְנִגִּידָה בֵּית הַמֶּלֶךְ: י וַיָּבֹאוּ
וַיִּקְרְאוּ אֶל־שַׁעַר הָעִיר וַיִּגִּדּוּ לָהֶם לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־מַחֲנֶה אֲרָם וַהֲנִה אִין־שָׁם אִישׁ וְקוֹל
אָדָם כִּי אִם־הַסּוּס אֲסוּר וְהַחֲמֹר אֲסוּר וְאֱהֲלִים כַּאֲשֶׁר הָמָּה: יא וַיִּקְרָא הַשְּׁעָרִים וַיִּגִּדּוּ
בֵּית הַמֶּלֶךְ פְּגִימָה: יב וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ לַיְלָה וַיֹּאמֶר אֶל־עַבְדָּיו אֲנִידָה־נָא לָכֶם אֶת אֲשֶׁר־עָשׂוּ
לָנוּ אֲרָם יָדְעוּ כִּי־רַעֲבִים אֲנַחְנוּ וַיֵּצְאוּ מִן־הַמַּחֲנֶה לְהַחֲכָה בְּשׂוּרָה לֵאמֹר כִּי־יֵצְאוּ מִן־הָעִיר
וְנִתְּפָשׂוּ חַיִּים וְאֶל־הָעִיר נָבֹא: יג וַיַּעַן אֶחָד מֵעַבְדָּיו וַיֹּאמֶר וַיִּקְחוּ־נָא חֲמִשָּׁה מִן־הַסּוּסִים
הַנִּשְׂאָרִים אֲשֶׁר נִשְׂאָרוּ־בָהּ הַנֶּם כָּל־הַמּוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִשְׂאָרוּ בָּהּ הַנֶּם כָּל־הַמּוֹן
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־תָּמוּ וְנִשְׁלַחַה וְנִרְאָה: יד וַיִּקְחוּ שְׁנֵי רֶכֶב סוּסִים וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אַחֲרֵי
מַחֲנֶה־אֲרָם לֵאמֹר לָכוּ וּרְאוּ: טו וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵיהֶם עַד־הִירְדֵּן וַהֲנִה כָּל־הִירְדֵּן מְלֵאָה בָּגָדִים

וְכָלִים אֲשֶׁר־הִשְׁלִיכוּ אֲרָם בְּחֶפְזָם וַיִּשְׁכּוּ הַמִּלֻּאֲכִים וַיִּגְדּוּ לַמֶּלֶךְ: ^{טז} וַיֵּצֵא הָעָם וַיִּבְּזוּ אֶת מַחֲנֵה אֲרָם וַיְהִי סָאֵה־סֵלֶת בְּשֹׁקֶל וְסִאתִים שְׁעָרִים בְּשֹׁקֶל בְּדָבָר יְהוָה: ^{יז} וְהַמֶּלֶךְ הַפְּקִיד אֶת־הַשְּׁלִישׁ אֲשֶׁר נִשְׁעַן עַל־יָדוֹ עַל־הַשָּׁעַר וַיִּרְמָסֻהוּ הָעָם בַּשָּׁעַר וַיֵּמֶת כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּרַדֹּת הַמֶּלֶךְ אֵלָיו: ^{יח} וַיְהִי כְּדִבְרֵי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סִאתִים שְׁעָרִים בְּשֹׁקֶל וְסָאֵה־סֵלֶת בְּשֹׁקֶל יְהִיָּה כַּעַת מֵאֲחֵר בַּשָּׁעַר שְׁמֶרוֹן: ^{יט} וַיַּעַן הַשְּׁלִישׁ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר וְהִנֵּה יְהוָה עֹשֶׂה אַרְבּוֹת בַּשָּׂמַיִם הִיְהִיָּה כְּדָבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר הִנֵּה רָאָה בְּעֵינָיָךְ וּמִשָּׁם לֹא תֹאכַל: ^כ וַיְהִי־לֹ בֵּן וַיִּרְמָסוּ אֹתוֹ הָעָם בַּשָּׁעַר וַיֵּמֶת:

לאחר שמסיים ההפסדה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמַקְיֵם, שְׁכַל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק:

נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבֵת נֶפֶשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחֲנוּ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגִּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָתָהּ. עַל הַכָּל, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

בחסות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו שרח (אולגה) בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00057
15/04/2007